

1574

TITMÉ JÓSEF

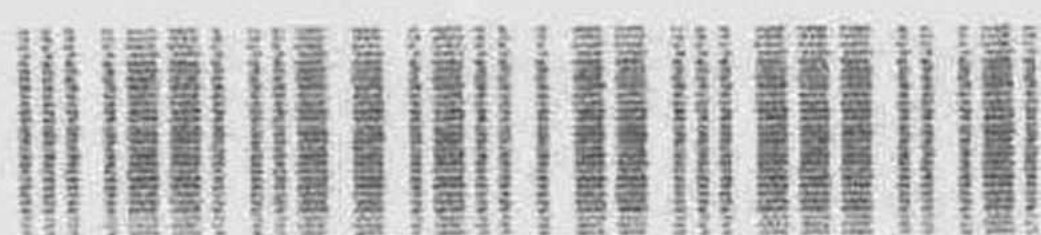
TÖRTÉNELMI
ÉVKÖNYVE

Szabad királyi Kassa városának tört.

9819/62 Rz1574

5 #94

2000.00 vlag.

SZABAD KIRÁLYI KASSA VÁROSÁNAK

MÖRTÉNNELMÉ ÉVRÖNYVÉ.

IRTA ÉS KIADJA

TUTKÓ JÓZSEF,

ORMÁNYTÁRRAL HAT KÉPPEL ÉS A VÁROS ALAPRAJZÁVAL.

KASSÁN,

NYOMATOTT WERFER KÁROLYNÁL.

1861.

Urbem primam, Ungariae Superioris Metropolim, habet Cassoviam ad
Hernadum fluvium, qui a Septemtrione in Meridiem decurrens, ubi angustiis montium
sese explicati amoeniorisque camporum labitur planitie, ad occidentem Cassoviam
salutat.

Ladislaus Thuróczy,
Ungaria suis cum regionibus, ceterisque terrae Dotibus.
Tyrnaviae 1729.

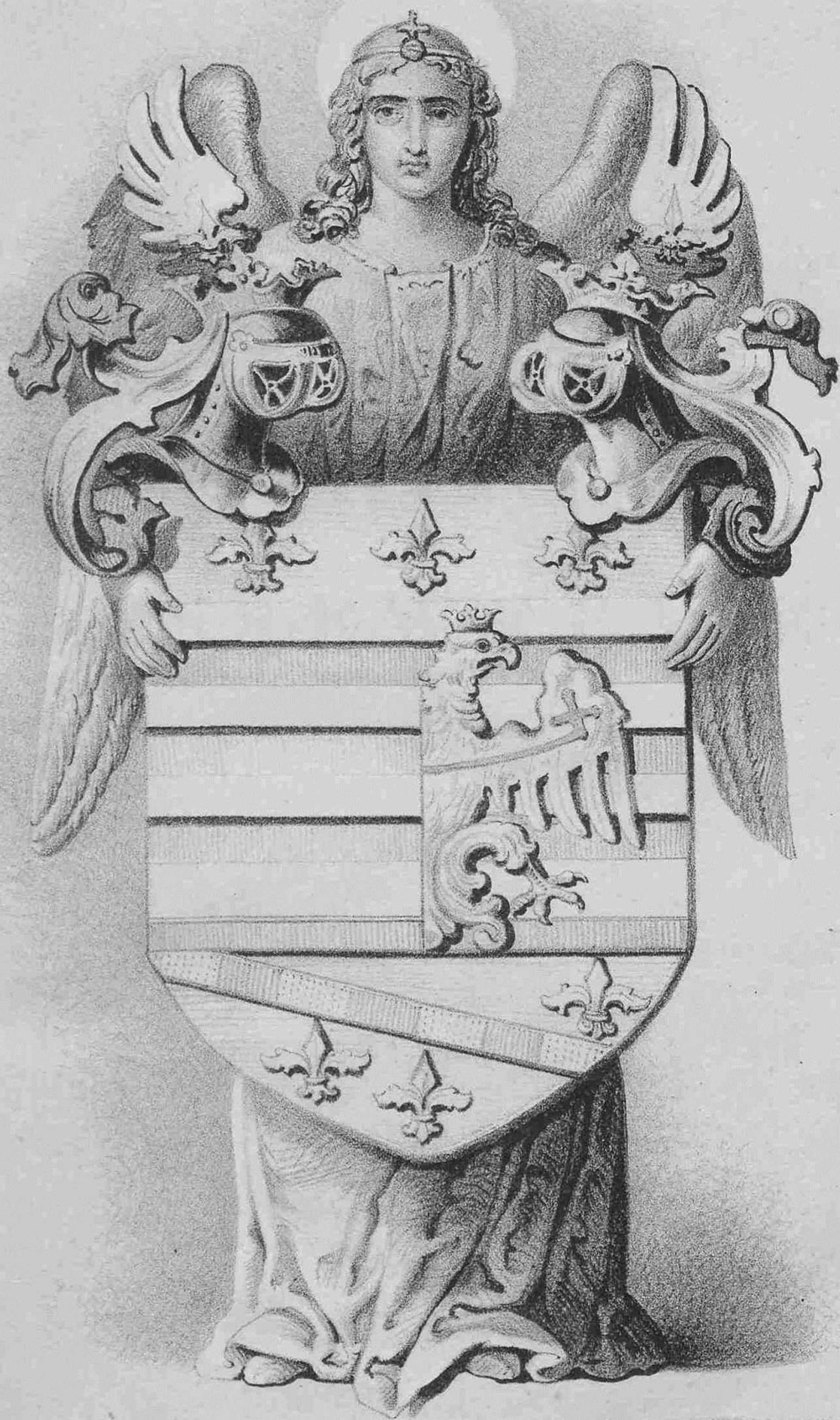
Rev. 1988

Rev. 72

9879/962
JL 891/1947
S-5000 1 vol.
200 - krs
Impa: 100 R2-1574 K
Krs 943.76

Rajzolta Klimkovics Béla.

Nyomatott Werfer Károlynál Kassán.

KASSA VÁROSA CZÍMERE.

MÉLTÓSÁGOS

CSERNEKI ÉS TARKEŐI GRÓF

DESSEWFY EMIL

URNAK,

CSÁSZÁRI KIRÁLYI KAMARÁSNAK,

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

ELNÖKÉNEK,

A KOMOLY TUDOMÁNYOK ÉS SZÉP MŰVÉSZETEK LELKES ÁPOLÓJÁ-
NAK, TÖBB HONI TÁRSULAT TAGJÁNAK, A KÖZHASZNU VÁLLALATOK
ELŐMOZDÍTÁSÁBAN ÁLDOZATOKKAL RAGYOGÓ HAZAFINAK

MÉLY TISZTELETE S BUZGÓ HÁLÁJA JELEÜL

AJÁNlja

A SZERZŐ.

ELŐSZÓ.

Városunk történelme hazánkéval majdnem egykoru, s nincsen század, melyben az, az egészre befolyást ne gyakorlott volna. Itt szándékom azonban, amaból csak annyit előhozni, a mennyit ennek a fonala kívánja.

Régi városunkról, eddig számtalan történelmi leírások jelentek meg: de ezek a hosszú időn át annyira gyérültek el, hogy mint leghitelesebb történelmi kútfők, többé föl nem lelhetők. Így az 1631-ki évben a város birája s jegyzője által szerkesztett s nyomtatásban is kiadott e város évkönyve végkép elveszett, s csak némely honi történészeinknél említettetik. A későbbkori évkönyvünk, melyet Timon kassai jezsuita 1732-ik évben „CASSOVIA VETUS, AC NOVA“ czim alatt kivonatban létesített, már igen is gyéren mutatkozik, és nem sokára e városra nézve, mint ritka történelmi kútfő leend. E rövid, de nagybecsü munkát magam is nagyon nehezen szerzem meg: de azért jelen évkönyvemben főkéntül használom.

Itt említett városunk évkönyvein kívül, részletes leírások is jelentek meg, de ezek oly annyira térnek el egymástól,

s annyira szétszórva: hogy az olvasó a legnagyobb akarat mellett sem elégíttetik ki buvárkodásában. Ennek eltávolításából állítam össze a városi dúsgazdag levéltárunkban talált, s más teljes hitelt érdemlő történelmi adatok nyomán városunk évkönyvét, s ezt hazámfiainak s szülőhelyem tisztelőinek csekély olvasmányúl ajánlom.

Kassán, majushava 31-én 1860.

Tutkó József.

Kassa (Cassovia, Cassovie, Kaschau, Kositze) szabad királyi város, Felső-Magyarország legrégibb s legnevezetesebb városa, Abaujvármegyének legéjszakibb részén terül el. A kies város fekszik a Hernádfolyam (ez a Gömör- s Szepes megyéket egymástól választó királyhegy éjszaki oldalából ered) jobb partján, egy majdnem egészen szőlőhegyektől övezett kellemes völgyben.

Kassa városának eredeti keletkeztét s elnevezését, nemcsak, hogy régi történészeink feljegyezni elfeledték: hanem a legrégibb időkből felmaradt oklevelek sem tanuskodnak igazi elnevezése mellett. Bonfin honi történészünk Kassa elnevezését Cassius (Cassio) római polgártól (post Agriam, ut ad diverticulum redeatur, Cassionia (Cassiovia) est, a Cassio Romano cive nominata¹⁾) származtatja. Timon s mások, némileg Bonfinnal egyetértenek: de Cassiust nem római polgárnak; hanem Antonius római császár vezérének vélik²⁾. Bonfin elég régi időre teszi Kassának eredetét: de egyszerű állításánál mitsem bizonyít, sőt azt is ellentétbe hozván; mert egy helyen a várost Cassiovia-nak (in eadem fere regione Abaujvariensis, in quo Cassiovia urbs nobilissima et Eperies³⁾), másikon pedig Cassa-nak (Cassam civitatem, ubi cives Saxonia oriundi, Omodeum

1) Bonfin Decad. I. Libr. I. 4. l. 2) Timon Cassovia vetus ac nova 9. l. Szerdahelyi Chronographia 149. l. 3) Bonfin e. h. 26. l.

Palatinum interfecerunt ¹⁾ nevezi, és az utolsót Thuróczy is követi ²⁾. Ily kételyes állításoknak, bár egyikük valószínűség mellett harczol, valódi hitelt nem adhatunk, hanem csak elnevezése felett vélekedhetünk. Valószínű, ámbár bizonytalan: valának-e a IV. vagy V. században Kassa vidékén rómaik? igen lehettek: (bizonyítékul szolgálnak Gönczön nem rég ásás alkalmával talált edények s érmek a római korból) dehogy csapatjaik, (legiók) s ezeknek vezérek itt állomásoztak volna, adatok hiányában bizonytalan. Mind erre csak azt mondhatjuk, hogy a valószínűség Cassio mellett van, legyen ő polgár, vagy vezér, azért a régi Kassa várat (Cassa vetus) nem más, hanem csak ő építhette föl. Ha a szónyomozást is segítségül vesszük, s a régi oklevelekkel összehasonlítván, kiderül: hogy Cassio-ból i magánhangzó elhagyásával, o a-ra változtatásával lőn Kassa (Cassa) elnevezés. Ebből azt következtethetjük, hogy Bonfin történésziünknek állítása a délfénynél nem világosabb, de mégis valószínű lehet.

Itt az a kérdés merült fel, hogy Bonfin melyik Kassát Cassio-tól származtatja, a volt régi várat, vagy a jelen virágzó Kassa városát. Ő az utolsót, az elsőnek mellőzésével említi, pedig inkább amattól mint régi Kassa vártól származtathatta volna; mert Timon a régi oklevelek, s történelmi viszonyok következtében, a várhegyen (Hradova) lévő várat Ó-Kassának, (Cassovia vetus) ezalatt déli rónaságon fekvő Kassát Új-Kassának (Cassovia nova) elnevezé.

Az említett állításon kívül, némely történészek Kassa elnevezését e két magyar kása (miliun) s kasza (falk) szóból származtatják. Bombardi, ki elsőnek származtatását azért oda magyarázza, hogy úgyis közel Kassához fekvő, s maiglan Buza-falu nevet viselő helység buzatermeléstől nyerte volna nevezetét ³⁾, mire ő is abból a szempontból kiindulván, Kassát is kása termeléstől származtatja: de nagy tévedéssel; mert, hogy kásánk legyen, szükséges először kölest termesztünk, különben ferde állítás volna kását kölesnél elébb kapnunk. Itt említett állítással az is ellentétben van, hogy Felső-Kassa, mint régibb az Alsó-Kassánál, annak hegyes táján kölest, kevésbé pedig kását termesztettek. A mi illeti kasza szóból Kassának származtatását, az is kétséges: mert Felső-Kassának nem vala oly rétes vidéke, hogy azt a kaszások meglátogat-

1) Bonfin Dec, II. libr. IX. 317. l. 2) Thuróczy Chron. P. II. cap. 90. 3) Bombardi Top. Magni Regni Hung. 487. l.

hatták volna, minek következtében sem mondhatni, hogy azoktól nyerte volna nevezetét.

Kassa elnevezése mellett az is harszol, midőn a magyarok ezen országot hatalmukba ejtették s avval osztzkodván, Kassa egész vidékét Béla király névtelen jegyzőjének tudósítása szerint Osád vezér kapá osztályrésziül 889-ik évben ¹⁾, kinek Örs fia Hradova nevű hegyen erőseget építtetett, s azt nevénél megnevezé ²⁾. (*Postea dux Arpad, et sui nobiles hinc egressi, venientes usque ad fluvium Naragy, (Nyárád) et castra metati sunt iuxta rivulos aquarum, a loco illo, qui nunc dicitur Casu, (talán ez Cassa-val cseréltetett fel) ubi etiam dedit terram magnam Ousadunec, (Osád) patri Ursuur, (Örs) et ibi postea Ursuur (Örs) filius eius, ad caput eiusdem fluminis castrum construxit, quod nunc castrum Ursuur (Örsvára) nuncupatur*) ³⁾. Ezen állítást, csak régibb történészeink vették fel ⁴⁾, korunkbeliek Casu-ut nem azonosnak Cassa-val, s így nem is Kassa vidékén, hanem Borsodban a Bikk-hegyek közt keresik, s ott a Nyárád patak partján fekvő Kács (Casu) falunak mondják ⁵⁾. E felett nehéz határozni, mert azok a Szepes erdőt (*silvam Zepus*) is azon, s nem Kassa vidékén keresik, pedig maga a Szepesség közelebb ehez, mint amahoz fekszik.

Némely régibb s újabb történészeink jelen Kassát két faluból alakultnak mondják, pedig, ha még most is létező régi oklevelek nyomán nyilatkozunk, semmi esetre tévedni nem fogunk, ha állításaikat megczáfoljuk. Felső-Kassa (*Cassa superior*) eredetitől végeig vár vala, s Alsó-Kassától (*Cassa inferior*) jó messze fekvék, amint ezt fent említettük. Alsó-Kassa város a XIII. század végén kőfallal vétetett körül ⁶⁾, holott Felső-Kassa még a XIV. század második felében várnak (*castrum*) neveztetett ⁷⁾, s mint olyan, csak a XV-ik században romboltatott szét. Ezekből világos, hogy városunk nem két faluból alakult meg, hanem csak egyből; mert Felső-Kassa 1261-ik évben Samphleben s Obl jövényeknek, később 1352-ik évben még mint vár azok utódaitól Alsó-Kassa községének engedtetett át ⁸⁾, s azóta ennek birtokában is van.

Végére Kassa elnevezését az új, s a város történelmi viszonyait

1) Budai Ferencz pol. Lex. III. 26. l. 2) Szepesházy Merkwür. Ungarn I. 104. l. — Henszlmann Magyar föld és népe 15. l. 3) Anonymus Belae Reg. Notarius Cap. XXXII. 4) Bél Compendium Hung. Geograph. 219. l. 5) Szabó Károly Béla király névtelen Jegyző könyve 43. l. 6) Timon Cassovia 33. l. 7) Ohmánytár IX. sz. 8) Prot. Civ. Tom. I. litr. A. Cassovia Nr. 13.

nem igen ismerő monographusok, a várost Kascha szóból származtatják, melyből idővel Kaschau lőn, hasonlítván a Leutschau és Rosenau (Eperjes kihagyásával) városok elnevezéseihöz, honnét nyerék ezek nevezeiteket, nem tudjuk: dehogy régi okleveleinkben a város még a XIV. század elején is Cassa-nak, vagy Cassovia-nak nevezteték, tanuskodik okmánytárunk is.

ELSŐ RÉSZ.

Az Árpádházból származott keresztény királyok korszaka Kassára nézve.

1000-dik évtől 1301-dik évig.

A magyar nemzet, s ennek első pogányvezéreinek uralkodását váltá föl a keresztény vallás korszaka: melyet Árpád nemzetségéből származott István vezér létesített. Annak, a nemzetnél nagyobb megszilárdítására II. Silvester római pápa koronát küldött; melylyel István vezér magát Gizela nejével 1000-dik év aug. 15-kén Esztergomban az ország rendeinek jelenlétében nagy ünnepélylyel megkoronáztatván, s ő lón a magyar nemzetnek első keresztény királya ¹⁾.

A megkoronázott István király nevezetes intézkedéseket tón az ország új átalakulására, különösen a nemzetnek a kereszténységben való megerősödésében. E király veté meg az ország új kormányzás, s az eddig szükölködő törvényhozás alapját ²⁾. István a nagy fontosságú országszabályozás után ismét a keresztény vallás terjesztésére fordította egész munkásságát. De ezen buzgó apostoli foglalkodásában mindjárt királysága második évében fegyverzörgés zavarta meg Istvánt. E forrongásban a Konstantinápolyban megtért Gyula testvérének, Zobornak fia, II. Gyula erdélyi vezér s a királyné rokona tűzte ki a lázadás zászlóját; de István erős hadával ment a lázadó megbüntetésére s őt megvervén, két fiával együtt börtönbe záratta ³⁾. Azon örömezeretet, melylyel az ország emelkedő jóléte a jámbor király fáradaimait jutalmazta, a sorsnak egy súlyos csapása zavarta meg.

1) Palma Notitia Rerum Hungaricarum I. 208. l. Horváth Mihály Magyarok története I. 38. l.

2) Ugyanott 217. l. 3) Anonymus Belae Reg. not. Cap. XXVII.

István nem élhette meg azon atyai örömet, hogy fiát Imrét királyi trónba ültethette volna; mert a trónörökös Imre 1031-dik év sept. 2-kán az örök életre költözött ¹⁾. E csapás óta a bánatos király szívét súlyos aggodalom gyötré utóda s a hon jövődjé miatt. A szomorú események után nem sokáig élt a már kedélyében is beteg István; s midőn halálát közeledni érzette volna, a világi s egyházi urakat magához hívatta, s ezeknek a honban lévő Pétert ajánlotta utódául ²⁾, s őket egyességre, a keresztény vallás és új országrend védelmére atyailag intette ³⁾.

Istvánnal a béke is eltűnt az országból s zavarteljes időszak állott be, mely alatt a trón birtokáért vívott harczok többször felriasztották a nemzet nyugalma. Péter, ki István által nyerte királyi széket, háladatlan lón; mert a magyar urakat tanácskozásaiból mellőzván, idegenekkel társalkodott: mire a nemzetben Péter e viselete által nem sokára oly ingerültséget s gyűlöletet keltett föl maga ellen, hogy a főrendek elhatározták, őt a királyi székről legelső kedvező alkalommal megbuktatni. Meglévén buktatva Péter, helyébe Samu nádorispánt, Saroltának, sz. István király hugának férjét, ültették a királyi székbe ⁴⁾.

Samu királyt a köznép Apa vagy Aba melléknévvel tisztelte meg ⁵⁾: ámbár ő sem volt jobb Péternél. Samu-Aba a királyi trónba lépte előtt, az elhunyt István királylyal sógorságban volt, kit a király még élteben Felső-Magyarország nádorispáni méltóságra emelt, mint Ednek és Edömérnek unokájok Pata, s ennek nemzetségéből származott birtokosát ⁶⁾, hogy ottan a keresztény vallást gyökeresítse ⁷⁾.

Aba, az István király által végrehajtott új birtokrendezés után családi jószágain Kasu-tól (Cassa) alig 2 mértföldnyi déli távolságban a Hernádfolyam mellett várat épített, mely róla a hozzátartozó vármegyével együtt Abaujvárnak neveztetett. Új várnak (castrum novum) leginkább azért, mivel már ősei azon a helyen várat építtettek, melyet ő megújított, s így az róla Abaujvárnak elneveztetett ⁸⁾.

1046. Samu király halála után, a tőle nevezett Abavárában fogadja a Péter királylyal meg nem elégedett nemesség I. Endrét, kit Orosz-

1) Horváth I. 47. 2) Ugyanott 49. l. 3) Ugyanott. 4) Ugyanott 51. l. 5) Anonymus Cap. XXXII. Horváth e. h. 6) Anonymus Cap. XXXII. 7) Turóczi Ladis. Ungaria suis cum Regionibus 170. l. 8) Thuróczy Chron. P. II. cap. 39 60. Katona Hist. Crit. I. 668. l. 634. l. III. 223. l. Timon Imago Antiquae Hungariae Cap. II. 8. l. Bombardi Topog. Reg. Hung. 131. l. Bél Comp. Hung. 217. 221. l. Fesler I. 424. l. 542. l. *

* Némelyek Abaujvár alatt sárosi újvárt (castrum novum) gondolják, melyet nem Samu-Aba épített vala, mire róla el sem neveztetetett.

országból visszahívtak, hogy az országot a németek dühétől (a furore teutonicorum) védje meg. Az elégedetlenek Vatával ide évre, eléje adják: hogy csak azon feltét alatt segítik őt a királyi székre, ha a régi vallást visszaállítja ¹⁾. Itt vettetett tehát alapja a nyomban kitört keresztény-üldözés- és pusztításnak.

1106. Ez évben szomoru jelenet volt Abaújvár falai alatt készülőkben, mely azonban véletlenül jóra fordult. A Kálmán király ellen felázadt Álmos vezér ugyan ez évben Lengyelországból sereggel visszatérve, s táborát az erélyes királylyal elégedetlenek számával nagyobítva, e várat elfoglalás a lázadás fáklyáját meggyújtá, de hirtelen e várfalai alatt termett seregével a megbántott király. Álmos vezér sokkal inkább rettegett a király hatalmát, semhogy vele megmérkőzni mert volna. Azért a megszállás másodnapján lóra veté magát s kinyittatván a vár kapuját, a királyi sátor elé nyargalt, a bámulásból önkényt helyet engedő ostromló hadak közt ²⁾. Oda érve leugrik lováról, a király lábai elé veti magát s magát bűösnek elismervén, bocsánatot kér, melyet meg is nyert s ennek köszönheté e vár is épen maradását ³⁾.

1142. II. Gejza alig 10 éves gyermek volt, midőn atyja halála után harmadnapra megkoronáztatott. Kiskorusága idejére az ország rendei Bélös nádort, a király anyjának testvérét s az esztergomi érseket tették kormányzókká ⁴⁾. Ezeknek első intézkedése nagy fontosságu volt az ország műveltségi s ipari állapotjára. Ez időben történt ugyanis, hogy a Rajna torkolata s Gravelin közt lakott szász eredetű nép, hazáját, melyet eddig nem csak a tenger kiöntései ellen megvédett, hanem a műveltség magas fokára is emelt, a meggátolhatlan áradások ellen tovább nem védhetvén, hálásabb lakhelyt lön kénytelen keresni. A Felső-Magyarország s Erdély déli része a kunok s más kalandor népek gyakori betörései miatt már majdnem egészen pusztává lett. A kormányzók tehát, értesülvén a derék, szorgalmas nép kivándorlásáról, azt meghívták s különféle jogok és szabadékokkal megajándékozván, az említett tartományokban megtelepítettek ⁵⁾. Ezen gyarmatosítás alkalmával, az országba behozott, s a Szepesség felé szállított szászoknak egyik osztálya a többtől elszakadván, úgy látszik: mintha először Abavára vidékén megtelepedett,

1) Szent-István-Társulat Encyclop. I. 56. l. 2) Szent-István Társ. Encyclop. I. 55. l. 3) Ugyanott 56. l. 4) Horváth I. 102. l. 5) Engel Geschichte des ungar. Reiches I. 234. 235. l. Fessler II. 54. l. Horváth I. 103. l.

innét éjszak-nyugotnak húzódván az akkori Alsó-Kassa (Cassa inferior) még néptelen helységet megszállotta volna ¹⁾; mert annakelőtte s akkoriban, nem mások virágzóvá s népessé tehették a még Alsó-Kassa falut, mint a gyarmatosított szorgalmas szászok: kiknek nyomai a Kassához közel fekvő mezővároskák- s helységekben mostan is találhatnánk. Így Némethfalu, (most Mislóka a Mislá nevű vizétől) mely a szász gyarmatosoktól már 1317-ik évben annak neveztetett. Hogy az új jövevények Alsó-Kassát mihamar virágzóvá és népessé tették, kitetszik abból is: hogy ezután pár év-tized múlva, különösen 1196-ban Imre király azt már királyi helységgé (villa regia) emelé, s mint ilyennek nagy jelentőséget is tulajdonított ²⁾.

1202. Hogy a csekély népességű Alsó-Kassa, a gyarmatosított szászok által rövid idő alatt megnépesedett, kitetszik Imre királynak a Kassa községéhez intézett rendeleteiből, melyekben a kassaiakat (különösen az 1202-dik évi oklevelében) hű alattvalóinak nevezi: „Cassa falvensibus nobis fidelibus subditis.“ Bombardi szerint az arról szóló oklevél, korábban a város levéltárában meg volt ³⁾: de a fáradhatatlan Schwarzenbach város jegyzője által 1740—1750-ig páratlan szorgalommal összeállított okmányok lajstromába föl nem jegyeztetett; mert annak elkészítése előtt a régi oklevél mostoha kezek közt végkép elveszett.

1217. Időközben oly virágzóvá lőn Alsó-Kassa szász gyarmatosok által, hogy az úgynevezett királyi helységnek (villae regiae) bizonytalan részén apáczá-szüzek is helyeztettek: kiknek azonban mind szerzetbeli nevök, ugy a zárdájok holléte, az idők viszontagságai által feledékenységben maradt ⁴⁾. Most csak annyi bizonyos, hogy a szüzek itten lakának: de nem sokára beköltözésük után, a tatárpusztítás időszaká bekövetkeztén, innét kiköltöztek, s azóta csak a legközelebbi századokban visszahelyeztettek.

1240. Sz. Hyacint, domonkos rendű szerzetes Lengyelországból Kassára jöven, domonkos szerzeteseinek itten zárdát alkotott ⁵⁾, s azt a sz. Fülöp s Jakab apostolok tiszteletére föl is szentelé. Ezen szerzetnek az országba való behozását némelyek kétségbe vonják: de állításaikban tévednek; mert nemcsak Hyacint maga volt annak első alapítója, hanem

1) Thuróczi Ung. suis cum Reg. 170. 171. 172. l. Cassovia vet. et nov. 31. l. Henszlmann Kassa Ó német stylű temp. 6. l. 2) Timon Cassovia vet. ac nova 31. l. 3) Bombardi top. 131. l. 4) Thuróczi Ung. 175. 176. l. Timon Cassovia 45. l. Névtelen kassai századok kéziratban. 5) Timon Cassovia 78. l. Kassai századok.

mások is: így Pál domonkos ki Győrött legelső zárdát domonkosok részére építtetett és pedig magának a sz. Domonkosnak halála után 1221-dikben. Ugyanez évben Egerben is domonkos-szerzetesek telepedtek meg. Hogy Pál szerzeteseivel a keresztény hit terjesztésében sokat munkálkodott, kitetszik abból: hogy ő volt az, ki társaival a kunokat keresztény hitre térítgette. Pált az említett országban IV. Béla idejében a tatárok kilenczvened magával ültek meg ¹⁾. A Hyacint által épített domonkos zárdá azon épület vala-e, melyben jelenleg is domonkos szerzetesek laknak, bizonytalan: mert a legrégibb oklevelek elegendő tanúságul nem szolgálnak, itt építtetett-e az első zárdájok is, vagy az máshol helyt foglalt vala.

1241. IV. Béla nagy zavarok közt jutott az atyja halála által megürült trónra, mert nemcsak a belvillongások, hanem a külbetörések is fenyegették az országot. Így a pusztító tatárok Kiev, Lodomér és Halics tartományokat tönkre tévén, a folytandó pusztításuknak színhelyeül Magyarországot tűztek ki, s azt Batukán a mongolok vezére ötszázezeret számláló s a vadesordához hasonló hadával megis támadta ²⁾. Béla, az országba betört tatárok ellen hirtelen összeszedvén mintegy 65 ezerből álló gyakorlatlan seregét, s a Sajó folyóhoz közeledő tatárhaddal a Mohi pusztán megütközik ³⁾, de szerencsétlenül; mert a király a véres csatát elvesztvén, életét csak futással megmenté.

Ezen futás közepett Rugacs vitéz a menekülő királynak, miután lova kidőlt, saját lovát adá át, maga pedig élete kockáztatásával a hullák közé feküvén, az éji sötétségben menekült meg ⁴⁾. A király ily menekülés következtében Cserehát vidékén (Abauj megyében) keresztül az alsó-kassai szászokhoz futott, kik őt szívesen fogadják, s menhelyet nekie adának ⁵⁾. Hogy a veszedelemben lévő király Alsó-Kassa faluban menhelyt gondolt találni, az árkokkal és földsánczokkal ellátott helység őt arra bátorítá ⁶⁾. A király innét Szepes és Gömör megyéken át Pozsonyba menekült, onnan pedig Fridrik herczegtől meghivatván, Ausztriába költözött ⁷⁾. Következő évben az egész családjával Veglia szigetére vonult ⁸⁾.

1) Budai Polg. Lexicon III. 41. l. 2) Podhradzky Chronicon Bulense 109 l. Engel I. 348. l. Horváth I. 143. l. 3) Pod. Chron. Bud. 200. l. 4) A feláldozó nemes tettet, valamint fiainak is ez ütközetben tett szolgálataikat a király megjutalmazni kívánván, 1243-ban Rugacs két fiának Don- és Barnabásnak Fáj nevű földet (ma helység Abauj megyében) adott királyi adományban; és annak birtokában V. István király által is megerősítettek *). Donnak fia, Rugacs unokája Orban, s tőle az egész család ama birtok-ról Fay-nak neveztetett. 5) Cassovia vetus ac nova 32. l. 6) Henszlmann Kassa templomai 6. l. 7) Podhradzky Chron. Bud. 200. l. 8) Ugyanott.

*) Fejér Cod. Dipl. tom. IV. vol. I. 285. l.

1243. Béla, midőn Veglia szigetéről visszatért, leirhatlan nyomorúságban találta az egy év előtt még virágzó országot. A hegyüregbe s erdőkbe rejtezett nép is visszatért lassanként elpusztult lakjaiba, mely azonban annyira megfogyott, hogy az alvidéken több napi út hosszában és széltében is csak rothadó holttetemek s azokon élődött ragadozó állatok, fehérítő csontok, elpusztult helységek s ezekben kormos épületromok, de ember sehol sem volt látható. A magas fűvel benőtt utakon csak a feketélő csonka tornyok valának a rejtekeikből kibujt, honunkra alig ismerő lakosok kalauzai. És mintha még nem volt volna csordultig megtelve az inség pohara, miután a tatárok mindent fölemésztettek vagy megrontottak, iszonyú éhhalál kezdé pusztítani a szerencsétlen lakosokat; s e csapás nem sokkal kevesebb martalékot ejtett, mint a tatárok kegyetlensége. Volt vidék, hol a dühöngő éhség emberevésre kényszerített, s emberhús, más név alatt, nyilvánosan árultatott; egy névtelen, mint később maga megvallotta, nyolcz embert s hatvan gyermeket vágott le a rettentő szükségben ¹⁾. Mind ezekhez járult még, hogy a farkasok is, a szerte fekvő holttetemek szagától becsalotván, annyira elszaporodtak, hogy a lakokra törvén, a gyermekeket anyjaik kebeléről is elragadták. Végre még sáskaesapás is sújtotta a szánandó országot ²⁾.

De e hallatlan inség nem törte meg a derék Béla lelkét. Mihelyt, mi legsürgetőbb volt, az éhséget külföldről nagy költséggel szerzett gabona s igás barom által némileg lecsilapította, fáradhatlan buzgalommal kezdé meg az ország helyreállításának nagy munkáját. Az elesett egyházi s világi tisztviselők helyébe újakat nevezett; a szétszórt s Bolgárországba költözött Kunokat behíván s összegyűjtvén, a mai Kunságba letelepítette, s a nádorispán hatósága alá vetette; a többi néptelen vidékre a szomszéd német és szláv tartományokból különös kedvezések mellett új lakosokat telepített ³⁾, kik közt thuringiaiak is valának, s ezeket a király nagyobb pártfogásába vette; mert ő a thuringiai fejedelemmel, húga sz. Erzsébet által sógorságban volt.

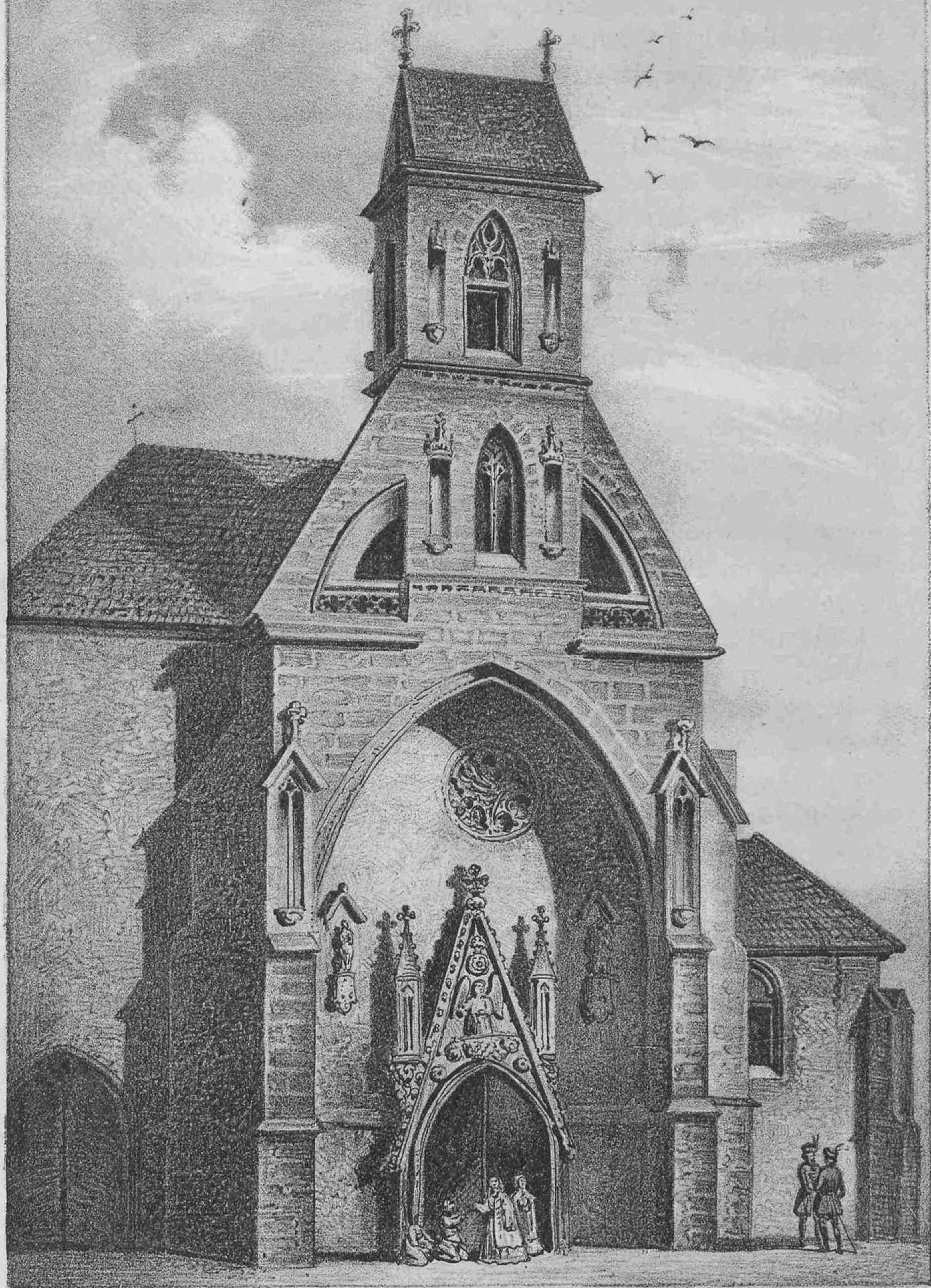
Mind ezen viszonyok következtében, az országba gyarmatosított szászokból Alsó-Kassa is új gyarmatosokat kapott; mert II. Geyza király korában, itten s a vidéken megtelepedett szászok, a tatárjárás alkalmával kipusztultak. A király azoknak, kik a Mohi csata elvesztése után falucskájokban menhelyt nekie adának, jutalmául eddigi helységüket királyi vá-

1) Horváth I. 147. l. 2) Horváth I. e. h. 3) Horváth I. 148. l.

Rajzolta Klimkovics Béla.

Nyomatott Werfer Károlynál Kassán.

KASSAI SZENT-MIHÁLY KÁPOLNA.

rossá emelé ¹⁾. Várossá lön az Alsó-Kassa, minek következtében a szorgalmas s buzgólkodó szászok népességükhöz képest, alig kétszáz lelket magában foglaló sz. Mihály kápolnát fölépíték. Hogy ezen kápolna általok építtetett, a hagyomány, és az Europa híres régiség-buvárunk Henszlmann Imre styljénél s egyéb történeti viszonyoknál fogva, egyedül nekik tulajdonítják ²⁾.

1260. A kis sz. Mihály kápolna, a meggyarapodott kassai szászoknak isteni tisztelet megadására elégtelen lön: minek következtében az ájtatos s szorgalmas szászok már a kápolnán kívül, a király s később fia István, midőn az külön hercegi hatalommal kedves városában lakott, annál terjedelmesebb egyház építéséhez fogtak. Az új jövevények királyuk iránti hálából, s korábbi hazai viszonyokra való visszaemlékezéstől indítatva, az épített templomjokat Thuringia-tartomány hercegnőjének, a király nővérének, s már halála után négy év múlva 1235-ben Perrugiában a szentek közé iktatott Erzsébetnek nevére szentelék föl ³⁾. Hibás tehát azon történészek eddigi állítása, kik a kassai sz. Erzsébet egyház keletkezését Erzsébet királynénak, Róbert Károly király nejének tulajdonítják. Henszlmann Imre annak eredetét, történeti okiratok nyomán s az alapterv és a legrégebbsen kiépített részek egybevetésével e század 6-dik és 7-dik tizedére teszi ⁴⁾.

A sz. Erzsébet egyház eredeti tervezőjének s első építészének neve századokon át ismeretlen vala: de az elébb nevezett régiség-buvárunknak a legujabbi időkben Franciaországban, a góth stylben tett kutatásai alkalmával, a homályban lévő építést is deríté föl. Ezen híres építész Willardhonnecourt francia volt, kit V. István hívta be Magyarországra 1260—1270-dik közt, midőn Kassán lakott ⁵⁾.

1) Timon Cassovia 32. l. Szerdahelyi Chronographia 150. 151. l. Kovacsóczi Árpádia II. év 277. l.

2) Henszlmann Kassa templomai 1. l. 3) Henszlmann Magyarföld és népe 15. l. Erzsébet II. András király s Gertrud nejétől Sárospatakon a) született leánya b) anyja életében Lajos thuringiai herceggel Pozsonyban eljegyeztetett, s 1221-ben vele összekelt c). Meghalt 1231-ben 24 éves korában. 1235-ben IX. György római pápa által szentek közé iktatott d). a) Podhraczky Chron. Bud. 196. l. b) Hist. Landgraviorum Thuringiae apud Pistor Tom. I. 1371. c) Ugyanott 1322. l. d) Katona Tom. V. 723—729. l. Fejér Cod. Dipl. Tom. III. 444—448. l. 4) Henszlmann Kassa templomai 9. l. 5) Pesti-Napló 1858-ki év 217. szám. Willardhonnecourt sok ideig tartózkodott Magyarországon s összeköttetésben állott magyarországi sz. Erzsébettel. Ő építette a cambrei templom chorusát is, mire sz. Erzsébet pénzt is adott. Azután bremini templomot (Brem egy kis város Franciaországban) mely styljére és alkotására nézve leginkább a kassai székes-egyházhoz hasonlít. Régiségbuvárunknak állítása szerint csak három templom van e világon, mely a kassaihoz styljére hasonló u. m. 1-ső a bremini, 2-ik a trieri, 3-ik a kassai templom.

1261. Azon viszályok következtében, melyek időközben Béla és fia István között keletkeztek, a király fiának engedé át az ország egy részét, melyben Kassa is foglaltaték, miből úgy látszik: mintha a király trónörököse István főherczeg alsó-kassai polgárokat (kik az oklevélben csak vendégeknek neveztetnek, mégis általok polgárok értetnek) különös pártfogásába vette volna, mit azonban ez évről szóló oklevél is bizonyít ¹⁾, hogy István főherczeg Samphleben és Obl alsó-kassai vendégeknek (hospitibus) a Hernádfolyam és Csermely- (Csermele) patak közötti földterületet adományozá várhegyének (Hradova) egy részével vagyis Felső-Kassával együtt, mely akkoriban úgy nevezteték.

István Felső-Kassát oly feltétel alatt adományozá Samphleben és Obl alsó-kassai vendégeknek, hogy ők attól évenként fél ferton (dimidium Fertorem) jó aranyat fizessenek a kincstárba, még pedig mindig sz. György napján ²⁾. Az adományozott jószágba való beiktatást véghez vivén Tékus sárosi főispán (Comes de Saar). Ezen adománylevélben az akkori Felső-Kassának határai is feljegyezvék: az első határ kezdődik a Hernádfolyamnál, a hol nyugotról határdomb van, onnan nem messze megyen át Blathan mocsáron, a honnan egyenesen igyekszik Csermelypatakig, s ennek folytában jön a kassai vendégek földjök mellett hosszas távolságra a nagy erdőbe, s a Dienes földjénél elhaladja a patakot, s érkezik a hegyen a Berekbe, azon hegyről lejövén a völgybe lévő Pisztrang patakig, ennek folytában érkezik a Hernádhoz, s annak mentében eléri az első határt s ottan végződik is ³⁾. Ugyanez évi oklevélből az derül ki, hogy Felső-Kassa várhoz három családnak joga volt, melyek közül valának: Gallus, Petrus, Theodorus s ezeknek utódjai, kiknek István idővel mint alább látni fogjuk kárpótulásul Csany és Gönyü helységeket adott. Ámbár Béla király fiának engedé át az ország egy részét, mindazonáltal ő az adományzását csak akkor végrehajthatta; midőn atyja halála után az egész ország kormányzását átvette volt.

1270. István, atyja halála után az egész ország kormányzását átvevén, minek következtében teljes joggal és hatalommal cserébe (in concambio) veszi Felső-Kassát Gallus, Petrus s Theodorus felső-kassai nemesektől, adván örökjoggal (jure perpetuo) helyette nekik s atyjok fiainak a Hernádfolyam mentében s az Alsó-Kassától alig egy mértföldnyire

1) Okmánytár I. sz. 2) e. b. I. sz. 3) Ugyanott.

Rajzolta Klimkovics Béla.

Nyomatott Werfer Károlynál Kassán.

KASSAI SZENT-ERZSÉBET EGYHÁZ.

távol fekvő Csany (Chany) s Gönyü (Genew) nevű helységeket, melyektől ezek későbbben csany- s gönyübelieknek neveztettek el ¹⁾. Az, hogy István király a felső-kassaiakat nagy pártfogásába vette, bizonyítja a királynak irántok tanusított intézkedései, különösen pedig a már említett 1261-ik évi oklevél, melyben István őket, igen valószínű: hogy az alsó-kassaiakat is, minden katonáskodástól s a közönséges törvényhatósági hatalom alól mentette föl ²⁾.

1275. A Samphleben és Obl alsó-kassai vendégek, (hospites) kik István főherczeg korában adománykép Felső-Kassát nyertek vala: s hogy azt továbbra is azon joggal birhassák, IV. László király által az elődjétől nyert kiváltságaikban mint hű kassai vendégek (fideles hospites de Cassa) újra megerősítettek ³⁾

1285. A Székes-Fehérváron lévő, s jeruzsálemi sz. Jánostól nevezett hospitáriusoknak pártfogójok (commendator) perbe fogván Arnoldot, a kassai sz. Erzsébet egyház igazgatóját, (rectorem) az itteni szegények korházának jövedelme miatt ⁴⁾. Így azon oklevél, melyből e per keletkezése derítettett ki, megsemmisíti mind azon történészek eddigi állításait; kik a kassai sz. Erzsébet egyház alapkö letevését Erzsébet királyné, Róbert Károly nejének tulajdoníták.

1290. A már nagy kiterjedésű Alsó-Kassa polgárai szabadságot nyertek IV. László és III. Endre királyaiktól, városukat kőfállal s védművekkel megerősíteni. E kőfalat ők a hozzátartozó ordonyokkal (bástyákkal) mintegy huszonhárom évi serény munkájok után teljesen be is fejezék ⁵⁾: mi onnét leginkább világlik ki, hogy Róbert Károly király a rozgonyi csata előtt hadával a városba vonulni akart: de előle annak kapui bezárattak. Így a város első vastag kőfállal bekerítve lévén, mely idő óta egyszersmind Felső-Magyarország kulcsának tekintetik. Az akkorában felépített kőfalnak egyes részei a város nyugoti oldalán jelenleg is láthatók. A mint a város kőfállal vétetett körül, úgy azon kórház is, mely egykoron a sz. Erzsébet egyházához tartozott, azon kívül helyt foglalt, s ezt az 1366-ik évi oklevél is bizonyítja ⁶⁾.

1292. Azon tizedet, melyet Alsó-Kassa az egri káptalannak évenként adni tartozott, a kassai polgárok Arnold lelkeszükkel egy értelemben, addig feszegették annak elmaradását: míg az egri káptalan maga oda

1) Timon Cassovia 17. 18. l. 2) Okmánytár I. sz. 3) e. h. II. sz. 4) u. o. III. sz. 5) Timon Cassovia 33. l. 6) Prot. Civ. Cassov. Tom. I. libr. C. Hospitale Nr. 49.

nem nyilatkozott, hogy a folytonos surlódások kikerülése tekintetéből, a tized megváltásáért évenként XV budai jó nehézségű márkát fizessenek, és pedig sz. György ünnepnapján, ha azt csak egyszer tenni elmulasztanák: akkor nemcsak e jog élvezettől fosztatnak meg, hanem egyszersmind egyházi átokkal sújtatnak ¹⁾. Így már akkoriban a kassaiak elég eszélyesek és erősek valának a tizedet, melylyel az egri káptalannak tartoztak, megváltani, és valóban az akkori korban ily eredményhez nem kevés hatalom kellett, mert mint az oklevél szövegéből láthatni, az akkori egri püspök sem örömet, sem pedig önkényesen nem állt el jogától. Az itt előhozott oklevél szövege újra erősíti meg a sz. Erzsébet egyház létét: merő benne is Arnold lelkész említettetik.

1297. III. Endre király Hebard kassai és kincstári gróf fiának, Hannusnak hű szolgálatok megjutalmazásául a Kassa és Göllniczbánya városok közt fekvő erdőt, melynek Miszla, Csermely, Béla és Kis-Göllnicz patakok határai valának, adományozá ²⁾. E birtokba való bevezetést még ez évben az egri káptalan küldöttje előtt, Feldrik pataki várnagy eszközle. Hannus a nyert jószágért tized fejében, az egri káptalanbelinek ötven maradék (mansio) után, évenként egy ezüst márkát fizetni tartozott. *Andreas Miseratione Divina Episcopus Agriensis Universis, quibus Praesentes ostendentur Salutem in Domino e. c. t. Nos igitur volentes occurrere Votis dicti Comitis Hannus Universis Hospitibus ad Easdem Terras convenientibus, et commorari volentibus hanc duximus gratiam faciendam, ut quantum cunque Eos in praedictis Terris multiplicari, augeri, et locupletari contingat, semper, et in aevum de singulis quinquaginta mansionibus Dioecesano pro Decimis solvere unam Marcam Argenti teneantur annuatim, cum habuerint gratiam, et Facultatis, et temporis ad solvendum. Datum Agriae Anno Domini 1297.*

Abaúj-vármegye főispánjainak sorozata: 1138 Máté; 1198—1201 Dénes; 1201 és 1202 Ech; 1205 Miklós nádor; 1209 Benedek; 1212 Miklós; 1214 Sándor; 1216—1219 Dénes főtárnokmester; 1220 Benedek Samud fia; 1223 Lőrincz; 1230 Péter a királyné főudvarmestere, később nádor; 1246 Marchrand; 1273 Lőrincz egyszersmind szepesi főispán; 1300 Péter, Aba nemzetségből Somosi György fia ³⁾.

1) Okmánytár IV. sz. 2) e. h. V. sz. 3) Szent-István társul. Encyclop. I 58. 59. l.

MÁSODIK RÉSZ.

A vegyes házakból származott magyar királyok korszaka Kassára nézve.

1301-ik évtől 1526-ik évig.

Harmadik Endre király elhunytával szomorú idők nehezédtek Magyarországra; mert három király versenyzett szent István koronájáért, s a fejetlen hazának való országlásáért. A három trónkövetelő u. m. Venczel, Otto és Róbert Károly három nádornak nyitott helyet. Timon ¹⁾ szerint Amade (Omodeus) Benedek Róbert Károlynak volt nádora, Csák Máté Venczelnek, Kopácsy pedig Ottonak, mint egyszersmind emennek kincstárnoka ²⁾.

1305. Az országban folytonos nyugtalanságok következtek, a kassai szász eredetű polgárok is felzendültek, némely kiváltságaik megszorítása miatt; mert az ország kincstári állapota azokat szűkebb korlátok közé szorítani kezdé. Amade Benedek mint királyi helytartó eleinte a zugolódó kassai polgárokat lecsendesíté ³⁾, de idővel folytonos zsarolásai miatt már ellene is fellázadának, mit többé le nem csilapíthatott ⁴⁾.

1307. Nem megjegyzés alól kiveendő az, midőn Venczel Csehország királya mint egyik trónkövetelő Magyarországon, Róbert Károlylyal a koronán versenyzett, mire a szomszéd Lengyelországban némely változások adták elő magokat. A lengyelek még 1300-ban Loktek Wla-

---

1) Cassov. vet. ac. nov. 35, l. 2) Ugyanott. Pethő Gergely krónikája 177, l. 3) Budai polg. lex, I. 19. l. 4) Ugyanott 20, l.

dislaw királyukat elűzték, s az országot az imént említett Venczelnek adták által. Loktek Wladislav, mint Dlugoss írja, hosszas bujdosásai közepezt Magyarországra vetődven, fölkereste Amade nádort a hatalmas magyar dynastát. Ez a száműzöttet nem csak befogadta s Gönczön a maga várkastélyában királyi módon tartotta, hanem Venczel daczára, pénzzel és fegyveres csapatokkal ellátva, annyira segéllé; miszerint a hontalan fejedelem szerencsésen visszafoglalhatá trónját, s lecsendesité a Schwent család által ápolat mozgalmakat ¹⁾.

Abauj-vármegyében Kassához délre mintegy három mértföldnyire, közel a Hernádhoz, fekszik Göncz város termékeny szántóföldei- s réteivel; határát roppant szőlőhegyek kerítik minden oldalról, a hegyaljához hasonló bort termelő tulajdonsággal. E népes magyar városnak alatta, melynek gyümölcsei s kivált cseresnyéje messzeföldre híresek, több váromok láthatók mai nap is, jelenleg a Csákyak birtokában ²⁾. Göncz nevezetes volt régenten azért, mivel Amade nádor uradalmának egyik ékkövét képezte, s mivel az időben a család ősi fészke, mely sokáig Amadevárnak neveztetett, általellenben feküdt ezen kedves városkával ³⁾. De azok mellett, mikkel a természet Göncz mezővárosát felruházá, Amade nádor urkénye is emelte annak történeti nevezetességét. Végül Abauj-vármegyének Gönczön megyeháza lévén, hol a nemesség gyűléseit sokáig tartotta.

1308. Az országban alig egy vizály jobb fordulatot vön, már a másik azt fölzavará; így Otto király Róbert Károlylyal a magyar koronán erősen vetekedék, mire Csák Máté trencsényi gróf mihamar Magyarország felsővidékét hatalmába vette. Ezt látván a kassai szász eredetű polgárok, hogy Csák hatalma az országban növekedik, Róbert Károlytól elpártolván, Csák részére állanak; miért is Róbert őket az iránta tanusított hűtlenségük miatt, az eddig épségben volt szabadalmaiktól fosztá meg ⁴⁾.

1310. Már az említettekben világlik ki, hogy Amade nádornak Róbert király ügyében való eljárása nagyszerű vala, mert Károly csak neki köszönhetette, hogy ez évben Székesfehérvártn megkoronáztatott ⁵⁾, de tagadhatatlan Amade nádornak e tekintetbeni érdeme arra nézve is, hogy Róbert eme törvényesített megkoronáztatása által, az eddigi pártviszá-

1) Dlugoss Hist. Reg. Polon. lib. IX. Budai lex. I. 19. l. 2) Fényes Magyar Orsz. geogr. szótára II. 51 l. 3) Szirmay Not. Comit. Zemplin. 12. l. 4) Kassai századok. 5) Horváth II. 15. l. Engel II. 5. l.

lyoknak is vetett véget, s a visszavonás hydráját ez által sok időre agyonzúzta.

1311. A negyedízben megkoronázott Róbert király, annak daczára: hogy a kassai polgárok tőle elpártoltak, őket erősen büntetni s magától egészen elidegeníteni nem akará, hanem a szabadalmában ugysis korlátolt várost, Amade nádornak az Abanemzetségből származott ¹⁾ Abaujmegye főispán Izsák fia Dávid fiának adományozá ²⁾.

A nádor megjelent az új adományos jószág ünnepélyes átvitelére: de midőn annak birtokába magát beiktatatta volna, János és László saját fiai ingerlésére (kik a várossal Csák Máté pártján voltak) a kassai polgárok az adományozáson felbőszültek, s a közöttök kitört zendülésben a nádort megölték ³⁾.

E szerencsétlen eset után Róbert király a város és a nádor özvegyével való ügyeinek elintézését Tamás esztergomi érsekre, s István veszprémi püspökre bízá, kik a várost az özvegygyel még ez év octob. 8-án megis egyeztették ⁴⁾. E szerint az özvegynő lemond a véres boszúról, valamint a zendülés alatt elrablott s veszendőbe ment tárgyak visszakövetelését mellőzni ígér; az Amade nádor által beerőszakolt vámokat és taksákat érvénytelennek- s eltörölteteknek nyilatkoztatja, s az adott szónak megtartása végett biztosítékul számos tanukat is állít, közöttök Domonkos fiát is, s végül szószegés esetében egyházi átok büntetése alá engedi magát vettetni ⁵⁾. A Dávid és Miklós fiaitól letartóztatott lovakat a polgároknál meghagyá, azután visszaereszti a királynak Zemplin- és Abaujvármegyéket, melyeket a boldogult nádor a legnagyobb fejetlenség alkalmával szerzé. Ezeken kívül Munkács s Lubló várait, úgy szinte Gölnicz, Szokolo és Kassa között fekvő fekete erdőt, nem különben a Viszlapatak (Miszla) felé eső vidéket, végtére pedig Róbert királynak örökös hűséget ígér. Mig ezen alkudozás tartott, a városnak addig kezesül adattak Várady Aladár s Jakab ⁶⁾.

1312. Mind annak daczára, hogy a város az özvegy nádornővel a fent említettek szerint kibékült, mégis annak pártos fiai nyugtalankodni nem szüntek meg: hanem mindinkább lázongának, mire a király Kassát megtámadá-

1) Podhrazky Chron. bud. 221. l. Tudományos gyűjtemény 1833. IX. 79. l. 2) Kassai századok. 3) Bonfin Dec. II. Libr. IX. 317. l. Pethő krónikája 177. l. Engel II. 6. l. Horváth II. 16. l. 4) Okmánytár. VI. sz. 5) Okmánytár VI. sz. 6) Budai polg. lex. III. 680. l.

saik ellen védeni kezdette, mert nyilván Csák Máté részére állottak s vele egyesülten majdnem az egész felső-vidéken üzték kényúri hatalmukat ¹⁾.

A király, kit másrésről a dalmátországi zavarok s a tengeri városok birtokára vágyó Velence bujlogatása is elfoglalt, csak ez évben vezethetett Csák Máté s pártfelei ellen nagyobb hadi erőt. Mindenekelőtt a Sáros- és Abaujmegyében háborgó pártosokat szándékozott megtörni, hol a hű szepesi szászokba legtöbb segedelmet remélt. Több apró csata után ²⁾ Sárost kezdé ostromlani, hová Demeter, a Miklós fia, trencsényi Máté egyik vezére s pártfele zárkozott a királyi had közeledtének hírére. Máté azonban nagy sebességgel ezer hétszáz pánczélos lovagot küldött Nagy másként Szép Aba vezérlete alatt a szorongatott vár védelmére ³⁾. E had számát a hír nagyítva vitte Károlyhoz, minek következtében szepesvárából egész hadával megindult s Kassát ostromlani kezdé. A kassaiak Csák Mátét segedelemre serkentvén, ki is táborát a város ostrom alóli való fölszabadítására indítá. A király nem várá be ellenfelét a város alatt, nehogy két tűz közé jusson, hanem czélszerűbbnek tartván, annak elébe menni. Összejött a két tábor június 15-én a furesaerdő tulsó lejtős oldalán nem messze a Tarca folyótól ⁴⁾. A király seregét maga vezérlé, a pártosokét pedig Demeter és a Szép- vagyis Nagy-Aba ⁵⁾. A királyiak hátranyomák eleinte ellenfeleiket, de később körülvétetvén a király dandárja (melyben Gurke volt a zászlótartó, és a ki a zászlóját kezéből addig ki nem ereszté, míg össze nem koncizoltatott ⁶⁾ az ellenfél által. Látván ezt a többi vitézek, hogy a főzászló elveszett, mire a királyiak annyira megzavarodtak, hogy maga a király is kénytelen lőn magát a jános- vagyis ródusi vitézek (kiknek erejökben legtöbbet bízott) mögé húzni ⁷⁾. Végtevére pedig a király buzdítására neki bátorodtak seregei, a rohanást megújították, és ámbár Csák Mátét egész hatalmában meg nem törhették, mindazonáltal a csatatért megtartván, győzedelmesek lettek ⁸⁾.

A Sajónál történt ütközetten kívül egy sem vala eddig gyászosabb a hazára nézve ennél ⁹⁾: lehullván itten a nemességnek nagyobb része,

1) Szirmay Not. Com. Zemplin 11. l. Pray Hierarchia II. 169. l. 2) Katona Hist. Crit. VIII. 242. l. 3) Engel II. 8. l. 4) Thuróczi Chron. cap. 90. Kaprinai Hist. Dipl. I. 111. l. Vagner Anal. Scepi. I. 121. 199. l. Engel II. 8. l. Horváth II. 17. l. 5) Timon Cassovia 36. l. 6) Ugyanott 37. l. 7) e. h. 8) Thuroczi Chron. cap. 90. Fejér Cod. Dipl. VIII. 5. 31. l. Vagner Anal. Scepi. I. 118. l. Chron. Bud. 236. l. 9) Bonfin Dec. II. Libr. IX. 248. l. Timon. Epit. Chron. 44. l. Szirmay Not. Hist. Com. Zempl. 12 l. Fessler III. 83. l.

kik között a királyi részről főbbek valának: Porik István fia Kakas; Bager István fiai Tamás és László; Aladár fiai Jakab, Péter és Mihály; Gurke fiai Gurke a zászlótartó és Mihály, azután a beregi várnagy Péter, végre pedig Görgey István ¹⁾. A Csák Máté részéről pedig a két vezér Demeter és Nagy-Aba, nem különben Amade nádor két fia János és László ²⁾, életben maradt Miklós s Dávid, kiknek a győzelmes király Gönczcel átellenben fekvő Amade nevű várakat földig lerontatta ³⁾; de azért nagy érdemü atyjokról mindig hálás indulattal emlékezett. Amade nádornak a fiúkon kívül volt egy Ida nevű leánya is, kit Csáky Mórícztől vevé ⁴⁾. Ezen házasságban azonban, mely különben is gyümölcstelen volt, alig élt három évig együtt az ifju pár, mert mindketten megunták a világi életet: Móríczt a domonkos szerzetbe áll, neje pedig apáczává lőn ⁵⁾.

A rozgonyi ütközet után a győzelmes király a városba jött, hajlandóbbnak találta a polgárokat kegyelembe való elfogadásra, mintsem pártoskodásokért való megbüntetésre, mit ők elfogadván s egyszersmind nagyobb hajlandóságok jeléül, hűségük megtartását hittel is megerősítették. Ezt tapasztalván a király visszaereszté őket a volt jogaikba, s az elkövetett vétkeiket feledni ígért. Hogy Robert király ily indulattal a kassaiak iránt vala, egyedüli oka volt, hogy még Csák Máté erejében egészen legyőzve nem volt, és a király még nem meré keménységével a kassaiakat magától egészen elidegeníteni; mert az 1342-ik évi rendelvényében világosan mondja, hogy Kassa várossa a rozgonyi ütközetnél egy időben segélyzésére volt; midőn még hatalmának kötelékei csak kevésbé voltak kiterjedve: (*tempore quo adhuc funiculi nostrae potentiae nordum sic late fuissent extense*) miért is kegyelemből meghagyá nekik ugyanazon rendelvényében városi tanács választási jogának szabadalmát.

1313. Midőn Károlyt a szerbek és Velence ellenséges mozgalmi hadnak megosztására kényszerítették, Máté ismét támadólag kezdte munkálkodni, Komáromot és Visegrádot ez évben elfoglalta, s a vágvölgyön és vlékén, mint előbb, ugy azután is független fejedelmi hatalmat gyakorolt: pénzt veretett, a népet önkénye szerint adóztatta, udvarát királyi módra főtisztekkel, nádorral, kincstárnokkal látta el. Károly

¹⁾Engel II. 8. l. Fessler III. 84. 85. l. ²⁾Bonfin. Dec. II. Libr. IX. 317. l. ³⁾Pethő krón. 50. l. Budai l. I. 21. l. ⁴⁾Ugyanott. 20. 491. l. ⁵⁾Budai lex. I. 491. l. — Móríczt meghalt 1336-ikban, elnyervé beatus nevet, Ferrari P. II. libr. I. 152. 154. l.

mind ezt kénytelen volt túrni erőtlensége miatt. Ily állapotban a király jelentékenyebb hadat ki nem állíthatott, melylyel egy részről pártos alattvalóit engedelmességre, másról pedig a háborgó Brebér Mladint, s a dalmát városokra áhítózó Velenczét békére kényszeríthette volna. Károly a pártosok ellen ez s a következő évben, mind e mellett is több apró csatákat nyert ugyan, s az Amade fiait, a Csobánkákat és Feketéket, Zemplén, Abauj és Sáros vármegyékből kiűzte s jószágaiktól megfosztatta ¹⁾.

1324. Loktek Ulászló lengyel király leánya Erzsébet, Róbert király negyedik (némelyek szerint harmadik) neje, a várost nagy pártfogásába vette, mert hazajába Lengyelországba utazása alkalmával, azt gyakran meglátogatta ²⁾, s ennek következtében sokat tett a kassai sz. Erzsébet egyház építtetésének előmozdítására, még pedig annál inkább: mivel sz. Erzsébet IV. Béla magyar királynak húga közel rokona volt az ő családjának. Az egyház építésének folytatása következtében Erzsébet királyné, az egyház éjszak s nyugot felé fekvő külső részeket, valószínűleg a város közbejárával fölépítette; mert tanuságul szolgál az egyház éjszaki kapu felett város czímere, mely 1369-ik év előtti időkre azért vezet vissza: mivel csak a fent említett évben nyeré el Kassa városa czímereben három lilium használatát ³⁾, ezelőtt pedig csak egyet használt vala, a mint azt a kapu feletti város czímere is bizonyítja. A királyné nagyobb pártfogása jeleül ajándékozhatta a sz. Erzsébet egyházának Forró nevű helységet a szántói határban lévő szőlőkkel együtt ⁴⁾, mely ajándék azután balvéleményre adott alkalmat, mintha a mostan is fennálló remek sz. Erzsébet egyház alapkövét Róbert király neje Erzsébet 1324-ik évben tette volna le.

1330. Drugeth Vilmos, ki gazdagságáról híres vala, ugyan ez évben végrendeletet készített el, s annak végrehajtójává magát a királyt kérte meg, egyik tanuúl pedig kassai lelkészt Jakab Mestert elhíván ⁵⁾. Drugeth az elkészített végrendelet szerint magának a királynak kétszáz finom ezüst márkát hagyott. Öcsésének Miklósnak Szaláncz-, Erkó-, Jeszenő-, Lubló-, Ujvár és Dunajecz várait ⁶⁾, minden Szathmár regyében lévő jószágaival s azokról szóló adományleveleivel, melyek akbriban a regéczi várban letéve valának, ajándékozta ⁷⁾.

1) Horváth II. 18. l. 2) Budai lex. I. 610. l. 3) Okmánytár X. sz. 4) Szepesházi Mx. könig. Ung. I. 131. l. 5) Kassai századok. 6) Fejér Cod. Dipl. IX. 103. 105 l. 7) Budai lex I. 583. l.

1346. Nagy Lajos király Kassa városát pallosjog (*ius gladii*) gyakorolhatására fölhatalmazá ¹⁾. E gyakorolhatási jognak jelképe (*symbolum*) a városi levéltárban most is megtekinthető.

1347. Nagy Lajos király a városnak, s ennek polgárainak szabadsalmat adván, a budai szokás szerint városuk bár mely területén legelső országos vásárt megtartani ²⁾, mely vásár mostan is az adott királyi kiváltság szerint tartatik meg. — Lajos a kassai polgároknak kiváltságot adván, hogy magoknak minden évben bírót szabadon választhatnak. Akkoron sőt még később is a választott bíró oly kitűnő méltósággal birt, hogy valahányszor a nádori vagy kerületi gyűlésekre ment vala, a város huszonnégy katonája körülette díszkiséretet tőn, előtte pedig a város zászlója vitetett ³⁾. Ugyanez évben a király rendeletére Miklós kassai lelkész, és Albert város bírása magokkal vivén esküttek a királyi adót (*censum regium*) Eperjes, Sáros s Szeben városok közt arányosan elosztandók ⁴⁾.

1352. Arnold és Volbin Samphlebennek, György és János Oblnak utódai, Felső-Kassát (*Cassa Superior*) azon joggal és teherrel, melylyel elődeik V. István királytól nyertek vala, Alsó-Kassa városa (*Cassa inferior*) községének birtokába eresztik. *Capitulum Budensis Ecclesia e. c. t. Ad Universorum igitur tam praesentium quam futurorum Notitiam Testimonio Literarum volumus pervenire. Quod provido viro Joanne dicto Vejedner Filio Nicolai cive, et Jurato de Cassa pro Judice, Juratis et Universitate civium, et Hospitum de Eadem Cassa cum Procuratoriis Literis Eorundem patentibus pro subscripti negotii executione specialiter emanatis ab una, item magistris Georgio, et Jacus filii Petri filii Samphleben similiter civibus de Eadem civitate Cassa parte ex altera coram nobis personaliter constitutis per Easdem partes propositam extitit Juramento vivae vocis, et relatum.*

1364. Lajos király azon fél ferton aranyat (*dimidii fertonis auri tributum*, id est IX auri pondo, seu decem florenorum) vagyis 10 forintból álló évi adót, melyet a város Felső-Kassának birtoklásaért évenként fizetni tartozott, örökre elengedi ⁵⁾.

1366. Az országban elhatalmaskodott turóczi keresztesvitézék, a kassai alsókülvárosban lévő, s a sz. Lélektől nevezett kórház birtokába

1) Okmánytár VII. sz. 2) Okmánytár VIII. sz. 3) *Cassovia vetus ac nova* 182. l. 4) Kassai századok. 5) *Tim. Cas. ov. vet. ac nov.* 20. l.

jutni kívántak: de ezen akaratoktól Lajos király rendelete folytán eltiltattak ¹⁾. Az említett vitézeken kívül még János a szepesi vagyis daróczi sz. Antaltól nevezett keresztesvitézeknek perjelök s alkotójok ugyanazon kórházhoz való jogát feszegetni kezdé, és e miatt a várost törvénybe idéztette ²⁾. Mindezekből az derül ki, hogy azon kórháznak akkoriban szép vagyonnal birnia kellett; mert máskép a különbféle vitézek utána nem kapkodtak volna. E kórháznak vagyonosságát nem másnak, mint Nagy Lajos király anyjának bőkezű adományzásainak tulajdoníthatjuk: mert legvalószínűbb, hogy a kegyes királyné pártfogásából itten az élelemmel szűkölködő szegények ápolattak.

1369. Lajos király ez évi rendelvényében meghagyá, hogy a város az eddigi czímerében, a már régibb egyszerű liliumhoz, melyet még mint falu használá, saját czímeréből még két liliumot s négy csíkot mellékeltesse ³⁾. A kassai polgárok ugyanezen királyuktól kiváltságot nyertek saját szőlőikben termesztett boraikat Jakab naptól kezdve egészen január hó elsejéig kimérhetni, mi arra mutat: hogy a kegyes király nagy figyelmet fordított, a kassai szőlők mívelésére, s alkalmasint uralkodása alatt a legelső szőlőtőkék hozattak vala Kassára; mert a szőlőhegyek, egyedül kormányja alatt kelt okleveleiben említvék ⁴⁾. A több századon át használatban volt bormérési kiváltság, csak egy év-tized előtt; midőn a borfogyasztási adó Magyarországon is behozatott, végkép töröltetett el.

1374. Lajos a Lengyelországot lecsillapítandó, egyszersmind pedig fiörököse még nem levén a trónöröklési jogot leányára is kiterjesztendő, ez évben a lengyel rendekkel Kassán országgyűlést tartott, melyben aztán azon feltétel alatt, hogy az örökösödési jog leányára is kiterjesztessék a telekadót egy harmadra leszállította ⁵⁾. Az itt összejött rendek sept. 17-én oda nyilatkoztak, hogy ha Lajosnak fia születni fog, akkor ez, ennek hiányában pedig a király, vagy neje megfogja határozni, melyik leány lépend a trónra ⁶⁾. Hogy a kassai országgyűlésen Lajos király szándékát elérhesse, Dlugoss szerint a tartott tanácskozmányok alatt a város kapuit zárva tartani rendelé.

1375. Ámbár a tárnokmester (midőn a város perbe fogatván s maga elébe idéztetett, meg nem jelent) a daróczi keresztes vitézek perjelének keresetében a várost makacsságból is elmarasztalta, s az említett

1) Prot. civ. Tom. I. lit. C. Hospitale Nro. 49. Cassovia 43. l. 2) Kassai századok. 3) Okmánytár X. sz. 4) Okmánytár IX. sz. 5) Katona X. 565. l. 6) Engel II. 134. l.

kórházat a perlekedő vitézeknek megítélte legyen is: mind annak ellenére, Lajos király a tárnok által hozott ítéletet megsemmisítvén, a perlekedő feleket pedig maga előtt folytatandó törvényes eljárásra utasította, kiket egyszersmind a megújított keresetüktől azért elmozdított¹⁾: mivel a városnak azon kórházhoz való jogának bebizonyítására erősebb okiratai valának, meg, hogy a vitézek azt eladni, inkább pedig elzálogosítani akarták.

1382. Lajos, ki egyszersmind lengyel király volt, érezvén testének naponkénti való gyengülését, kevéssel halála előtt a lengyel főrendeket Magyarországra Zólyomba országgyűlésre meghívta²⁾, és ottan azoknak a maga idősebb leányának Máriának jegyesét Zsigmondot ajánlá lengyel királynak, sőt annak hűségére fel is esketeté őket. Ezen országgyűlés után Lajos Zsigmondot egy magyar hadsereggel Lengyelországba küldvén, hogy az ottani zavarokat lecsendesítene s az odavaló ország kormányzását venné által.

Míg Zsigmond Lengyelországba járt, Lajos addig meghalt. Zsigmond pedig annyira meguntatta magát a lengyelekkel, hogy azok Radom városában tartott összejövetelben őtet a lengyel királyságból kirekesztvén, azt végzik; hogy Lajosnak akármelyik leányát Máriát vagy Hedviget válaszsák magok királyának, és egyszersmind annak oly férjt adni akarván, ki ő vele országokban lakna. Azonban ugyanott azt határozták, hogy december 6-án ismét gyűlendenek össze Visliczán. Megjelent a visliczai gyűlésen Zsigmond is a gnesnai érsekkel, hogy ott a lengyelek kedvét megnyerje; de a Lajos király özvegyének Hedvig szülő anyjának Erzsébetnek követe is oda érkezett, ki által azt kérte Erzsébet a gyűléstől, hogy sem Zsigmondot sem pedig mást a hűségre fel ne eskettesse, míg ő a maga két leánya Mária és Hedvig iránt bizonyosabb rendelkezéseket nem teszen. Zsigmond visszajött Magyarországra, mivel a lengyel országgyűlés Erzsébet kívánságában megnyugodott.

1383. A lengyelországi zavaros ügyek következtében szüntelen küldözték a lengyelek követeiket Erzsébethez, hogy akár melyik leányát mihamarább ő hozzájuk küldje; mert ők király nélkül sokáig nem lehetnek, mivel már eddig is a nagy Lengyelországban sok vérontások és rendetlenségek történtek. A siradi országgyűlésre, melyre február végén a lengyelek gyűltek össze, Erzsébet Miklós veszprém püspököt két világi urral elküldé, hogy ők azon lengyel urakat, kik Zsigmond és Mária

1) Prot. civ. Tom. I. lit. C. Hospitale Nro. 52. Kassai századok. 2) Horváth II. 64. 1.

hűségére felesküdték vala, tett esküvéseik alól feloldozná, egyszersmind a nem sokára bekövetkező husvétra Hedvig leányát elfogja küldeni Lengyelországba, csak hogy a rendek esküvel ígérjék meg azt, hogy ők Hedviget mindjárt koronázása után haza bocsájtandják, mivel ő még fiatal gyengesége miatt, anyjai gondviselést kíván.

Pünkösöd napra Sandeczen összegyültek a lengyel főrendek, és ottan Hedviget nagyon óhajtva várák. Azonban hozzájuk érkezik Sandivog, a kalisi nádor, a ki Erzsébettől azt a hirt nekik hozván, hogy már Erzsébet leányával Hedviggel utban van; de a nagy árvizek miatt Kassánál tovább nem mehet ¹⁾, kéri tehát a rendeket, hogy reája nehezteléssel ne legyenek; ellenkező esetben pedig élte veszedelmével kész tovább utját folytatni. Ezen hirre némelyek a rendek közül haza menvén, mások pedig a kalisi nádor kérésére Kassára Erzsébethez és Hedvighez jöttek. Itten ismét azt végezte Erzsébet, hogy Hedvig a jövő sz. Márton napra a legyeleknek kivánt jegyesével együtt menendene Krakóba, s fogná az ország igazgatásához ²⁾.

1384. Lajos özvegye Erzsébet vonakodott ugyan, mint felebb láttuk, gyöngye leányát idegen kezekre bízni; de miután lengyel országgyűlés fenyegetődött, hogy királyválasztáshoz látand, ha Hedvig az ujabban kitűzött határnapra hozzájuk nem érkezik, Demeter bibornok és esztergomi érsek az ország előkelőivel Krakóba kísérte Hedviget, hol a szép magyar hölgy október 15-én királynénak megkoronáztatott, s férjül választatván számára a nagy hatalmu Jagello lithván herczeg; de miután ez jövő év február 14-én megkeresztelkedett, harmadnapra Ulászló név alatt Hedvig férjévé lett. ³⁾

Mária királyné Kassához intézett rendelvényében meghagyá, hogy a forgalomba hozott, s ugynevezett koronás új pénznemnek mindenhol való elfogadását eszközölje ki.

1392. Zsigmond király azon kassai királyi házat, mely az alsó-kapuvál szomszédságban állott, szétbontani rendelé, s annak köveit a város ujabbi erősítéséhez alkalmaztatni meghagyá ⁴⁾. Zsigmond ezen rendelvényéből kiviláglik: hogy itten több királyi házak valának, mert a király az említett házat széthányatni nem rendelte volna; de mivel azt feleslegesnek, a belőle szedett köveket pedig a város megerősítéséhez hasznosoknak találta.

1) Engel II. 159. 1. 2) Palma II. 141. 1. 3) Dlugoss Libr. X. 86. 88. 91. 1. 4) Timon Cassovia 53. 1.

1396. Zsigmond király a nemeseket attól eltiltván, hogy azok a kassai polgárt ha ez rajtok vagy jobbágyaikon valamely méltatlanságot követett el, ezen vétségeért meg ne büntethessék, hanem ily esetekben a nemeseket a kassai törvényszékhez vagy pedig tárnokhoz utasítván, annak elégtétel vételére.

1399. A nyughatatlan daróczi keresztes vitézek perjele Alanus, a többször említett kassai kórház miatt a várost újra törvénybe idézte: de Zsigmond király rendeletére további keresetétől örökre elmozdítottatott ¹⁾.

1400. Zsigmond Kassa városának kirekesztő szabadalmat adván pergamen készítésre. Ezen kiváltságot bizonyítják a királynak több évről szóló oklevelei, melyekben Magyar- s Erdélyország minden más városa eltiltatik pergamen készítéstől, oly utasítással: hogy a körükben lakó vagy hozzájuk vándorló pergamenkészítőket Kassára utasítsák.

1405. Zsigmond király a Szeben városa részére kiadott kiváltságos oklevelében meghagyván, hogy a városi tanácsuk előtt végzett perek, a felebbvitel esetében, vagy Kassa városa tanácsához, vagy pedig a tárnok elébe terjesztessenek. Ebből világos, mennyire különböztetett meg Zsigmond által Kassa a többi királyi városok felett.

1410. Alig végezte be az osztrák ügyet Zsigmond, már ismét azon viszályok kiegyenlítésében lépett fel békebiróul, melyek Ulászló lengyel király s a német rend közt léteztek. A német rendtől jelentékeny pénz-összeeggel annak érdekeibe vonatván ez év tavaszán Késmárkra utazott, hogy ott Ulászló királylyal találkozzék. De ez maga Szandeczen maradván, csak rokonát Sándort, más nevén Vitold lithván herceget küldé át Zsigmondhoz. E találkozás után Zsigmond király junius havában Kassát is meglátogatta.

1412. Zsigmond el nem felejtette Gács és Ladomér országok lengyel hatalom alá jutását, de mivel sem ideje sem elengedő költsége arra nem lévén, hogy azokat fegyverrel visszavehesse. Így a lengyel királyt Ulászlót Lublóra meghívta, hogy ottan azon országokról személyesen értekezessenek egymással ²⁾. Egy ideig tartott tanácskozás után martius 15-én, a két király oly közös egyességre lépett, hogy mind Veres-Oroszország, mind pedig Podolia maradjon a lengyel hatalom alatt mindaddig, míg vagy Zsigmond vagy Ulászló meg nem hal: sőt azután is öt évig, s ezek alatt határozza meg Magyar- és Lengyelország, melyikhez tartozandnak az

1) Prot. civ. Tom. I. litr. C. Hosp. Nro. 54. 2) Engel II. 269 l.

említett tartmányok ¹⁾. Megkészülvén az egyesség, Zsigmond Ulászlót beljebb hívta Lublóról az országba, hogy itten a nevezetesebb városokat nézné meg. Ulászló a meghívást elfogadván, és legelőbb a fejedelmek márczius 21-én Kassára jöttek, s itt a husvéti ünnepeken át időzének ²⁾. Ezen időnek eltelte után a két fejedelem innét utját Tokaj, Debreczen, Eger s Budára folytatta. Ulászló az országban mintegy öt havi mulatása után haza indult. Zsigmond ez alkalommal visszaadván neki a Lengyelország arany koronáját, a királyi pálczát, arany almát és egyéb drágaságokat, melyeket még Erzsébet, első Lajos király anyja hozott vala Lengyelországból, midőn annak kormányzásából haza jött ³⁾.

Zsigmond még ez évben Ulászlónak a tizenhárom szepesi várost és három korona uradalmát u. m. Knesen, Lubló és Podolint harminczhét ezer hatvanad széles prágai garasért (triginta septem millia sexagenarum latorum grossorum, Bohemicalis monetae boni et iusti ponderis aut valoris earundem in auro, et argento fuerint efficaciter persolute) elzálogosította ⁴⁾. E pénzt Zsigmond azért kölcsön vette Ulászlótól, hogy a velencziek ellen megkezdett háborút annál könnyebben folytathassa, mert kiakarák őt Dalmátország birtokából kiszorítani, még az ezelőtt gyakori vendégeskedés azt igénylő ⁵⁾.

1419. A lengyel Ulászló s a német rendek közt kötendő békekesség eszközlőjévé s közbenjárójává Zsigmond király választatván. Az említett célnak leendő összejövetelére, a király Kassát legalkalmatossabbnak találván, a megjelenő feleknek, itten határnapot tűzött ki. Egyszersmind Zólyomban febr. 21-én kelt levelében meghagyá, hogy minden szabad királyi városnak birája három esküttjével azon jelenjen meg ⁶⁾. A felek ugyan a kitűzött napon megjelentek, de Zsigmond király, kit betegsége késlelé a határozott időben meg nem jelenhetett. Ulászló pedig nem győzvén Zsigmondra tovább várni, neheztelve utnak indult. Zsigmond már akkor utban lévén, mihamar Kassára érkezett: de a mint hallá Ulászlónak eltávoztát, gyors követeket küldvén utánna, kik nagy nehezen tudták őt kéréseikkel kiengesztelni, hogy Kassára térjen vissza. Május 11-én létre jött a fent említett összejövetel, melynél fogva a német rendek

1) Dlugoss libr. XI. Vagner Anal. scep. I. 7. l. Palma II. 193. l. Engel II. 263. l. 2) Zsigmond király márt. 23-án kelt oklevele szerint itten megerősíté Erzsébet királyné által 1383-ik évi febr. 12-én kelt és Szeben városa részére kiadott kiváltságot, mely szerint annak kebelében és határában idegen kereskedőknek a kereskedést eltiltá. 3) Palma II. 193. l. Engel II. 271. l. 4) Katona Hist. Crit. XII. 127. l. Pray. Annal. II. 237. l. Ezen összeg értékét, némelynek 155, mások 185 ezer forinttra teszik. 5) Horváth II. 113. l. 6) Engel II. 294. l.

vonakodtak Zsigmond királyt békebíróul elfogadni ¹⁾ (Dlugoss szerint bizonyos eltítkolt álnokság miatt). Ezen alkalommal Zsigmond király és a lengyel Ulászló több napokig Kassán időztek.

1422. Kassa már eddig is vastag kőfallal körülvéve lévén, a város annak nagyobb megerősítéseért s az ellenség előtt való megvédéseért, azt saját költségén egy vékonyabb kőfallal körülkerítteté ²⁾. E kőfalnak romjai még mostan is a város körül láthatók, s az első kőfaltól mintegy hat ölnyi távolságban helyezték.

1423. Zsigmond király a kassaiakat azon czímer használatában, melyet Nagy Lajos királytól nyertek vala, újra megerősítette, s azt az eddiginél diszesebben kiállíttatni rendelé ³⁾.

1430. Az egész Európát pusztító döghalál, nemcsak a vidéken, hanem Kassán is tömérdek áldozatokat magával elragadván. Ugyanez alkalommal, a városban lévő domonkos szerzetének nagyobb része kihalt ⁴⁾.

1435. Zsigmond király alatt alkotott törvényrendelet, melyet Kassa követői u. m. Ebenstreit János az akkori városbíró, és Szepesi Gábor eszközének ki. E törvényrendeletben találtató lényeges jogok jelentékenyebb pontjai, nevezetesen a polgároknak megyei törvényszék alóli kivételére, bíráiknak polgártársaik közüli szabad választására, a tanács és valósított község személyzetének évenkénti új választására, s azon köteleztetés megszüntetésére vonatkoznak, miszerint a város segíyezni tartozik a királyi kamarát, az új pénzek beváltása által. Nagy nevezetességű azonban a községnek a Zsigmond király törvényrendeletében kinyilatkoztatott öröklési joga is, oly esetben, hol polgáraik egyike közel rokonok s végrendelet tétele nélkül hal el; e jog hasonlított az erdélyi szászok jogához, kiknél halálozás esetében szinte nem a királyi ügyész, hanem a szomszédok örökölték. Nevezetes továbbá a polgároknak még azon Zsigmond törvényrendeletébeni joguk is, mely szerint ők a városukon keresztül vonuló kalmárokat és árukat letartóztathatták, s ez által elővásárlási jogot szerzendők magoknak ⁵⁾; e joggal más város is birt u. m. Buda. Végkére Zsigmond király világosan rendelé, hogy a kassaiak az ország minden részében szabad kereskedést űzhetnek.

1440. Erzsébet, az özvegy királyné gyakori leveleivel a kassai polgárokat arra buzdítván, hogy a kisdéd László fiához hívek maradjanak ⁶⁾.

1) Engel II. 295. l. 2) Timon Cassovia. 38. l. 3) Okmánytár XI. sz. 4) Timon Cassovia 79. l. 5) Prot. Civit. Cassov. Tom. I. lit. B. Privil. Nr. 31. 6) Pethő krónikája. 203. l.

Nem eredmény nélkül maradt a királynénak azon buzdítása; mert utószületett (posthumus) Lászlót a kassaiak már születése évében ismerék el trónörökösnek: bizonyítja azt a sz. Erzsébet egyházában bent a déli kapu felett, és a három király oltára alatt falon lévő s az ó német csinos betűkkel irt következő latin fölirat: „Anno Domini Millesimo quadringentesimo quadragesimo in die Cathedrae Beati Petri Apostoli circa aurorum in Castro Comarom ex praeclarissima Regum prosapia videlicet Domino Alberto Romanorum, Ungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae Rege, ac Domina Elisabeth Vidua eorundem Regnorum Regina olim Filia invictissimi Principis ac Domini Domini Sigismundi Romanorum Imperatoris natus est Princeps Gloriosissimus Dominus Ladislaus verus Rex et Haeres in successionem horum Regnorum, et Ducatum haereditariae possidendorum. Eodem etiam Anno in Festo Pentecostes Sacra Regni Hungariae Corona omni cum solennitate in Alba Regali legitime coronatus.” Nagyon valószínű, hogy ezen fölirat brandeisi Giskra (Ziska) János közbenjárására a kassaiak által az említett helyre illesztetett.

1441. Giskra János a csehek vezére, Erzsébet királyné meghívása következtében a kisdéd László király segítségére az országba jött, s Kassát hatalmába vette, s az özvegy királyné által a város főkapitányává neveztetett ¹⁾. A hadvezér erősen fogott a város erősítéséhez, hogy azt első Ulászló hadserege előtt megvédhesse ²⁾. Perényi Miklós Ulászló hadának vezére Kassát, melyet maga Giskra oltalmazott ostrom alá veszi, avval azonban nem boldogulhatván, odahagyja.

Kassa, Bártfa, Eperjes, Körmöczbánya és Lőcse önkényt állottak Erzsébet részére, mire a felső-magyarországi dolgok ezen kedvetlen menetelét látván Ulászló, minden seregét özvegyüjti s maga megyen fel, személyes jelenlétével azoknak jobb fordulást adatni remélván ³⁾. Giskra ugyan mindjárt elejébe robog, de nagyobb erejét látván, vele összeütni nem mer és Kassa falai közé vonja magát. A király itt körülfogja őt és a város szabályos megszállásához hathatós készülteket teszen; de a gondos cseh vezér a város erősségeit megújítván és némely Csehországból érkezett nyugodt seregeket is magához vonván, a megszállási készülteket épen oly erélyesen gátlá gyakori és többnyire szerencsés kiütései által, és így a megszállásnak bérékesztéssé változtatását csakhamar eszközölte. Ily körülmények közt a dolognak hosszabb időre vonulását látván

1) Bonfin Dec. III. libr. IV. 416. l. Pethő krónikája 66. 203. l. 2) Timon Cassovia vet. ac nova 38. l. 3) Pethő krón. 203. l. Pray Annal. III. 353. l.

a király, a berekesztés folytatását Galearo Jánosra és Perényi Jánosra bízta, maga pedig Budára ment ¹⁾.

A városban szorult sokaság miatt eleségben csakhamar igen nagy fogyatkozás támadt ²⁾. Azért Giskra minden élelembelít az egész városból összehordat és négy felvigyázó, két polgár és két katona által naponként mérsékelt részletekben osztogattatja ki azt, ezeket napról napra kisebbekre szabván. A népség kénytelen tisztátalan állatokkal enyhíteni éhségét, az órserég pedig már keresztülvágásról kezd tanakodni, midőn egyszerre a berekesztés is felbontatik. A lengyel-magyar sereg ugyanis sokat szenvedde hasonlólag az élelmi szerek szűke miatt, melynek megszerzését a szomszéd várakból időről időre kiűtő csehek igen nehezíték, ehhez járult még a beállott téli hideg. Az elégedetlen katonaság e miatt zúgolódni, sőt széledni is kezd. E mellett híre futamodék, hogy a szomszéd várakbeli csehek Kassát felmentendők, gyülekezni kezdenek ³⁾, és új tetemes segedelmet is nyertek Csehországból ⁴⁾. A király vezérei mindezeket megijedve, a berekesztettek szorult állapotát pedig távolról sem gyanítva, Kassa megvételenek reményével felhagynak és seregeikkel eltávoznak ⁵⁾. Visszavonulásuk szinte futáshoz hasonlítva. A csehek azonban, a helyett hogy ezt használták és őket üldözőbe vették volna, egész erejükkel Podolinnak fordulnak, ezen várat meglepéssel akarván kezökre keríteni. De a várnagy Komorovszky Miklós készen és vitéz ellentállással fogadta őket, és így mire sem mehetett ⁶⁾. Épen oly sikeretlenül állották el a Lengyelországból Odrovác Péter vezérlése alatt jövő zsold nélküli szabadosok útját a Karpátokban, ezek keresztültörnek rajtok, szerencsésen Budára érnek és onnan mindjárt tovább használtatnak ⁷⁾.

Az ily egyes apróbb győzedelmek egy részről úgy, mint a másiktól a polgári had dühét csak növelték, kivált miután Giskra János több nemesekkel, különösen liptói Pongráczczal, egyesülve pusztításait, kegyetlenségeit újra elkezdé, most nevezetesen Gömör vármegyében terjeszkedvén ki ⁸⁾. A csendes polgárnak kelle megint a háború súlyát viselni szorgalma gyümölcseinek feldúlásával ⁹⁾. Ulászló kénytelen volt a Lengyelországból érkezett szabadosokat Odrovác vezérlése alatt több seregekkel ellene küldeni. Ezek terjeszkedését nem csak gátolták, hanem Rozsnyót kezeikből ki is szabadították, és az ott talált cseheket

1) Bonfin Dec. III. libr. V. 314. l. 2) Ugyanott. 3) Schwandtner II. 477. l. 4) Pray Annal. III. 383. l. 5) Bonfin Dec. III. libr. V. 314. l. Pethő krón. 204. l. 6) Dlugoss libr. XII. 762. l. 7) e. h. 763. l. 8) e. h. 762. l. Engel III. 48. l. 9) Ugyanott.

mind összekonczolták ¹⁾, de mégis őt egészen korlátozni nem voltak képesek.

1442. Ulászló király segítségére érkezett lengyel segéd-hadak a várost újra ostrom alá veszik, de szándékjuknak kívánt végét nem érhetvén, innét Egerbe mentek ²⁾. Csak kevéssel ezután némely a pozsonyi hadjáratban részt vett lengyel nemesek Odrovác Páter vezérlete alatt a tatárok beütése miatt haza sietvén, Egerben az őket eddig kísért vendégszerető püspöknél megállapodtak és itt az ellenségről és annak közeli létéről megfélejtkezve, kedvök szerint lakomáztak, vigadoztak és mulattak. Giskra, mihelyt ezt megtudta, Talaphusz kassai várnagyra bizza megfélejtésüket ³⁾. Ez mellékutakon észrevehetetlenül közelít a városhoz, hajnalban, midőn itt minden a legbiztosabb csendességben volt, annak kapuit elfoglalja, nagyobb zavar élesztésére azt több felől meggyújtja s trombitaharsogás közt ugrat az utcákra ⁴⁾. Első mély álmukból felriasztva a fegyvertelen lengyelek és magyarok nem tudják mi történik, hogy és ki ellen védelmezzék magokat. Így történt egy az éjjeli csendet használó szerelmes párnak épen enyelgése közötti megzavartatása is. A véletlen robaj okának megtekintésére siető férfi a csehek által összekonczoltatik, és az utána siető leányzónak lábaihoz rogyik. A bátor magyar hölgy ezen szívrepesztő látványon inkább elkeseredve, mint megrémítve, nem hasztalan rimánkodással, hanem véres boszszúval akarja szeretője torát megülni. Férfias eltökéléssel egy cseh zsoldos kezéből kardját kiesikarja, azzal az ellenség közé rohan, közöle többeket megsebesít, de majd minden oldalról körülfogva kerülhetlen vesztét látván, maga is abba ereszkedik ⁵⁾. Csekély, elszaggatott és sikertelen volt minden ellentállás, és így Talaphusz mind a mellett, hogy a megtámadók sokkal kisebb számuak voltak a megtámadottaknál, tökéletesen elérte célját, a zűrzavarban ellenségei közül sokakat összevagdalt, több előkelő lengyeleket vezérekkel együtt elfogott, és gazdag kocsivárokat kirabolván, tetemes zsákmánynyal távozott el ⁶⁾. A magyarok és lengyelek többsége csak a dolog megtörténte után jött magához, csak ekkor vevé észre megpiszkoltatását. Szégyentelve, bosszuforalva többen tüstént lóra kapnak, az elsietett csehek után erednek, s a fáradt, zsákmánynyal terhelt lovaikkal lassan haladókat könnyen elérik. A vigyázó Talaphusz, mihelyt a közelgető csapatokat

1) Dlugoss libr. XII. 762. l. 2) Pethő Krón. 204. l. 3) Ugyanott. Engel III. 50. l. 4) Teleky József Hunyadiak kora Magyarországon. I. 278. 279. l. 5) u. o. 6) Dlugoss libr. XII. 764. l. Engel III. 50. l.

észreveszi, és meggyőződik, hogy az elillanásra sem mód, sem idő nincs, és egyedül bátor ellentállásban minden menedék, a zsákmányt közből vevén, katonáit négy szegbe állítja és a lengyel-magyar könnyű lovasság első rohanatát nem csak visszaveri, hanem annak rendjeit több helyeken megzavarja; de mégis végtére igen tüzes, ott a gyalázat lemosásának, itt a zsákmány megtartásának vágya által élesztett tusa után a sokaság által elnyomatik. Seregének nagyobb része a csatatéren maradt, ő maga több társaival és a zsákmánynyal a győztesek kezébe esett, és Egerbe vitetett ¹⁾. Az elfogott Odrovác Péter azonban szabadságát csak később nyerte vissza, mert őt, mint zsákmányának legbecsesb részét, a cseh vezér még az ütközet előtt egy barátjára bizván, ez foglyát a csatázás alatt Zudar Miklósnak közel várába szállítá, ki megint békélni akarván a győzni kezdő Ulászlóval, előkelő foglyát békeség fejében Budára vitte s így a királynál kegyelmébe visszafogadtatását eszközölte ²⁾.

A katonás egri püspök ezen hadi tettel nem elégedék meg; több vérnek, pusztításnak kelle Egerbeni meglepettetése szégyenét lemosni. Öt nappal pünkösöd előtt, Lévai Cseh László társaságában, egy 4000 főből álló magyar-lengyel sereggel az Erzsébetnek hódoló Selmeczre ront, azt meglepi, elfoglalja, kirabolja, leégeti, úgy, hogy a városi egyházak is, bennök lévő szentségekkel a tűz martalékai lettek ³⁾. Más felől Komorovszky podolini, és Javori Czajka berzeviczei kapitányok, a cseheknek másfelé elfoglaltatását használandók, előre megalapított tervök szerint hirtelen Eperjesre esapnak. A csekély számú cseh őrsereg, mintegy 50 edzett zsoldostól, kik Giskrához siettek és épen itt tarták éjjeli tanyájakat, segítettve, egy erősített bástyába veti, és itt vitézül oltalmazza magát, de a város kirablását és felgyújtását gátolni nem képes; más felől a lengyelek sem tudván a belső várat hirtelen megvívni, a városban pedig magokat a cseh főereg közelléte miatt e nélkül sem tartatván, a gazdag zsákmánynyal elvágtatnak. A dolog neszére előrobogó Giskra könnyű lovagjaival tüstént utánok ered, a vigyázatlanul haladókat, e mellett pedig a zsákmány terhe által serényebb mozgásaikban gátoltakat, még mielőtt biztos falaik megé juthattak volna, eléri, megtámadja; némelyek közölök a csatapiacot mindjárt elhagyván, a zsákmány egy részével a várakba vonulni még időt nyertek; a többit könnyen

1) Engel III. 50. l. 2) Dlugoss libr. XII. 764. l. 3) Katona VI. 185. l.

összevagdalja, vezéreiket elfogja, s az elmaradt zsákmányt visszaveszi. Ezután rögtön Berzeviczének fordul. A főnökétől megfosztott, de különben is nagyon meggyengült őrsereg, mind e mellett vitézül védelmezte magát, és Giskra a megvívás reményéről letéve már azzal felhagyni szándékozik, midőn a várban történetből tűz támad és annak egy része a meggyult puskaapor által felvettetik. Ezen véletlen eset az oltalmától megfosztott őrséget feladásra kényszeríti. Most már a győztes cseh vezér Podolint és Lublót vevé célba. Azonban a gondos Sbigniew krakói püspöknek ideje maradt, ezen várakba Lengyelországból új őrseregeket vetni, melyek minden ügyekezeteit sikeretleníték. Így ezen várak megszállását felbontván Richnónak fordul, mely Perényi Miklósnak birtokában volt. A várbeliek jövőendő segedelem reményében elszántsággal oltalmazták magukat, de több hónapi bátor ellentállásuk után is, a várt segítség nem érkezvén meg, az eleség hiánya feladásra szorítja őket, magoknak szabad elmehetést kötven ki ¹⁾.

1443. Erzsébet halála után pártosai közül előkelőbbek Ulászlóhoz visszatértek ²⁾: így Rozgonyi Rajnald nógrádi és hevesi főispán neki hűséget esküvék, és ez iránt különös levelet saját pecsétje alatt adá; többen a csehek közül a háborúzás végét gyanítva haza siettek, minek következtében Ulászló a felső-magyarországi városokhoz biztosokat küldött, és azokat hűségre s ezek iránti engedelmességre intette. Ezen alkalommal Ulászló Kassa városához Nacsádi Kolde Jánost, Berzeviczei Pohárnok István hevesi főispánt és jász főkapitányt, Zlubiczei Vendelt és Dobes budai kapitányt küldötte ³⁾. Ulászló még mult évben a kassai tanácsot dicséré meg, azon hozzá való hűségeért, hogy Giskra János hazugsavaira mit sem hajtván, a verendő pénznemeket többé Erzsébet címje alatt nem vereti ⁴⁾. Ebből kitetszik, hogy a csehek fővezérének a városi tanács már nem igen engedelmeskedhetett, hanem inkább Ulászlóhoz szított.

1445. A varnai csatavesztésről s a király sorsának bizonytalanságáról az országban elterjedt hírek szörnyű zavart támasztottak, mely a közveszélyből magánhasznót szerezni törekvők cselszövényeinek s rablásaiknak tágas mezőt nyitott. Hunyadi s Héderváry Lőrinez nádor, hogy a fejetlenség zajlongásainak gátot vessenek, az év elején a főrendeket Székes-Fehérvárra hívták össze ⁵⁾. Ezen gyülekezet határozatai-

1) Hunyadiak kora I. 281. l. 2) Bonfin dec. III. 316. l. 3) Hunyadiak kora X. 123. l. 4) Timon Cassovia vet. ac nov. 56. l. 5) Kovachich Supl. ad Vest. Com. II. 1. l.

nak nyomán az ország négy kerületre osztatott, és mindegyikbe külön főkapitányok neveztettek ki. Erdélyt s a tiszántúli kerületet Hunyady, a tiszáninnenit és dunántúlit Ujlaky; Kassa környékét Rozgonyi György, Pelsőczy Imre és Giskra János, a Vág vidéket pedig Ország Mihály és Szakolczai Pongrácz kormányozzák ¹⁾. Az országnak ezen új elosztása után, Rozgonyi György Felső-Kassát (Cassa superior) felsőbb rendelet következtében leromboltatá ²⁾, s azt oly állapotba helyezé, hogy az egykori Felső-Kassa (Cassa superior) bölcsőjének most csak romjainak nyomai látszanak.

1448. A szegedi országos összejövetelben a Felső-Magyarországon támadott rendetlenségek is szóba jövének. Itt sokan nem hajtottak a Fridrikkel kötött fegyverszünetre, annyival kevésbé az országos tanács és a másfelé elfoglalt kormányzó tekintetére. Maga a hajthatatlan Giskra az utolsó országgyűlési végzések ellenére folyvást László király kapitányának nevezé magát, és kénye szerint adá parancsait; de mind e mellett féktelen cseheit nem tudá zabolán tartani. Ezeknek egy része, különösen a kelyhesek (husziták) összecsoportoztak Szepes és Sáros vármegyékben, magokat függetlenekké tették, testvéreknek (bratrik) nevezték, a catholicus nemesek jószágait feldúlták, sok, a római tanokhoz, a szent-szék rendeletéhez ragaszkodó papot az úrvacsorának két alakbani osztogatására szorítottak; sőt ezek közül egy csapat az újvári erősséget meglepven, hatalmába kerítette, és e környéket is pusztító kiütései által háborgatni kezdette. E mellett Komorovszky Péter, ki Giskrától elvált, Liptó vármegyében zsarnokoskodását kiterjesztette. Perényi János tárnok ugyanis, az újvári erősségnek a cseh rablók általi elfoglaltatása értésére esvén és attól tartván, hogy ha egyszer ott megfészkelhetik magokat, bajosabb lesz őket kivenni, ezen vár rögtöni visszavételére Terebesről megindult, és a bártfaiakat ezen ügyre nézve mind tanácscsali, mind tettei segítségére felszólította ³⁾; de a mint látszik czélt nem ért, mert bár ezen nyárban történt, a rablások még ősszel is folytak, mint az előtt. Kázmér és a lengyel országos tanács is még octob. elején panaszt tett a magyar országos rendek előtt a magyar földről tett pusztító becsapások miatt; sőt erre a felelet késvén, csakugyan a lengyel főrendek Sanokon tartott gyűlésökből novemb. 6-án Bártfa városának

1) Hunyadiak kora I. 468. 469. l. 2) Henszlmann Magyar föld és népe 15. l. 3) Wagner. Dipl. Comit. Sáros, 64. l.

keményebben is irtak, hogy a makoviczai és berzeviczei várbeli tiszteket, kik sok rablásokat és gyújtogatásokat visznek véghez, és ez által a kereskedést gátolják, ránczba szedjék; mert különben magoknak kell bármily kelletlen is a bátorság helyreállításáról gondoskodniok ¹⁾. Mi következése lett a bártfaiakhoz írott levélnek, nem tudjuk. Azonban Kázmérnak és országos tanácsának a magyar karok és rendek feleltek Szegedről decemb. 21-dikén.

1449. Így mindenek, a mennyire lehete, tisztába hozatván, a Felső-Magyarországot újra pusztító csehek megfenyítése vétetett czélba. Mielőtt azonban ez foganatosíttatnék, szükségesnek látszott az országgyűlésre különösen meghívott Kassa, Lőcse, Eperjes és Bártfa városainak követei által Giskrát arra birni igyekezni, hogy magát a kormányzónak, az országos tanácsnak és az utolsó országgyűlési végzéseknél alája vesse ²⁾. Azonban ezen közbenjárás sikertelen maradt. Hunyadi tehát nőtestvérének második fiát, Székely Tamást küldötte Giskra ellen, ki hatalmát mindinkább terjesztvén, ez évben Gálszécs és Homonna várait vívta meg, mely alkalommal birtokosaik, Szécsi Miklós és Drugeth István és Bertalan fogságba estek ³⁾. Székely nem soká Somos helységénél állott Kassán felül, várván a félelmes ellenség megjelenését, minden munka nélkül az időt vesztegetve. Ez sept. 15-én előrobog, véletlen a magyar seregre ront, azt megveri, elszéleszti, az egész tábort elfoglalja ⁴⁾. A magyarok közül kevesen estek el, de annál többen jutottak fogságba. Dlugoss magát a vezért Székely Tamást is az elestek közé sorolja, de ez bizonytalan. Giskra ezen győzedelmében elbüszkélve, Abauj vármegyében egy új erősséget épített Moldvát vagy Szepsit ⁵⁾. Ennek következtében az ország főpapjai, zászlósbírói, nemesei s előkelői Kassa városát felhatalmazzák, hogy Semsei Frank Sacza nevű helységben fekvő kastélyát szétronthassa, nehogy az gonosz kezekbe jutva, mint erősség, azon vidéknek veszedelmére szolgálhasson ⁶⁾.

Most már Hunyadi maga ohajtott Giskrával megmérkőzni. Nyugodt, boszszút szomjazó seregekkel jelen meg Kassa vidékén; az országgyűlés határozatainak makacs megvetésével épített Szepsi (Moldova) várát hirtelen körül fogja, megvívja, lerontja, az itt elfogott lengyeleknek, kikből állott az őrsereg, hitetlen rablásuk és pártütésük jeléül mindkét kezeiket és orrok czimpáját levágatja, egyik szemöket kiszurattja ⁷⁾. Giskra seregének

1) Wagner Dipl. Sáros. 110. l. 2) Kovachich Suppl. ad Vest. Com. II. 110. l. Engel III. 146. l.

3) Szirmay Not. Com. Zemplin. 30. 31. l. 4) Dlugoss libr. XIII. 51. l. Engel e. h. 5) Ugyanott. 6) Hunyadiak kora X. 242. l. 7) Engel III. 146. 147. l.

gyengesége miatt nem mer vele összeütni a sík mezőn, és minden ütközet kikerülésével várai felé vonja magát. Hunyadi nem akart ezen vidéken időt tölteni, a várak megvívására elég készülete nem lévén, azért hirtelen nyugotnak fordul, Gömör vármegyén keresztül a cseheknek birtokát mindenütt irgalmatlanul feldúlva, a bányavárosok felé robog, ezeket, és főként a pénzes Körmöczöt, hol több polgárokkal alkudozásban állott, meglepve elfoglalandó. Bármennyire sietett is azonban ezen szándéka végrehajtásával, az azt még maga idejében megsejdtett Giskra kevesed magával őt megelőzi, a fenyegetett városokat hirtelen minden szükségességekkel ellátja, az ingadozókat személyes jelenléte által hűségökben megerősíti. Így Hunyadi célja elérését többé nem reménylhetvén, megelégszik Körmöcz vidéke és a szomszéd bányák feldúlásával, megint éjszaknak Szepes és Sáros felé fordulandó, hol volt a csehek főfészke ¹⁾.

1450. A pesti országgyűlésen tárgyalás alá vétetett a Giskrával kötött béke. Mielőtt ugyanis Sbígneus László egri püspök, Palóczy László országbíró, idősb Perényi János tárnok, Palóczy Simon főlovászmester, Palóczy János, Pelsőczy István, Nánai Kompolti János főajtónálló, Tornai Sevestrény, Serkei Lorándfi György, az ifjabb Perényi János zempléni főispán, Kazai Gyulafi György és Berzeviczi Pohárnok István. Megvoltak híva némely megyék is követeik által, így különösen Zemplén²⁾; ez két alispánját, Kázméri Maza Mihályt és Kozmafalvai Gált küldötte ide. A csehek részéről megjelent maga Giskra némely kapitányaival, Tworthow másként Jeszeniczi Miklós, Wlassymyei Jankovszky, és Bassóczy Wenceslavval valamint Kassa, Lőcse, Bártfa, Eperjes, Körmöcz, Selmecz és Besztercze városainak követei. Ezek élénkebb alkudozások után a békét valósággal meg is kötötték, és azután mindkét részről csakhamar kihirdették. E békekötés következő pontjai lehettek. Giskra megtartotta Kassát, Lőcsét hihetőleg Késmárkot, Eperjest, Bártfát, Körmöcz-, Selmecz-, és Besztercze-bányát, következőleg Felső-Magyarország legnevezetesebb részét ³⁾.

A kormányzó a György rácz-fejedelemmel megindított alkudozások és az ennek oldaláról minden további kedvetlenségre nézve biztosíttatván, még mielőtt ezek eredményre vezettek volna, az országban a belső csend helyreállítását vette célba, melyet Giskra a felső részekben nem szűnt

1) Dlugoss libr. XIII. 51. l. Engel III. 147. l. Horváth III. 166. l. 2) Szirmay Not. Com Zemp. 32. l.

3) Engel III. 154. l. Kovachich suppl. II. 112. l.

meg a békekötés ellen is háborgatni. Ez ugyanis több erősségeket kerített hatalma alá. E mellett különböző színek alatt mint Dlugoss állítja, főként azért, mivel mind ő, mind társai tartottak megöletésöktől a lakadalom alatt ¹⁾, halogatá összekelését Hunyadi hugával. Azért a kormányzó is késett a megígért összeg kifizetésével.

1451. Ez ürügyül szolgált a nyughatatlan cseh vezérnek az egyes több pontjainak elmellőzésére is. Újra mint László király főkapitánya lépett föl, mint olyan a keze alatt maradt részeket kénye szerint kormányozta, a jövedelmeket kezelte. Így nevezetesen a Kassa városábani pénzveretés és pénzbeváltás jogát bizonyos feltételek alatt Mondrár Pál nagy-idai kapitányának és Gremezer Ágoston egykori kassai birónak, most idősb polgármesternek, egy évre 5000 arany forintért haszonbérbe adja, és őket ezen pénzverőház ispánjaivá nevezi ²⁾. Ezzel még nem elégedék meg, hanem a még mindig zavart Csehországból új kelyhes csapatokat hívta meg, melyekkel birtokát megint mind jobban meg jobban kezdé terjeszteni. Különösen a bájos fekvésű Losonc mellett egy kolostort elfoglalván, azt megerősíté és a termékeny környék háborgatására használá. Ő azonban ezzel nem elégedvén meg, hatalmaskodásának nagyobb gyümölcsét kíváná aratni. Azért féktelen seregével Gömör vármegyének fordula, és ott Vár-Gedét szállotta meg. Ez akkor a Lorandfiak birtokában volt, és várnagya által oly vitézül, oly sikeresen oltalmaztaték, hogy a cseh vezér többszöri hasztalan vívásai után is kénytelen volt szándékával felhagyni és eltávozni. Innen Eger alá sietett és ezen akkori időben igen nevezetes várat az elfogott püspök nevébe kérte föl, átadásáért ennek szabadon bocsátását igérvén; sőt a foglyot magát is ezen ígéret mellett arra birta, hogy embereinek hasonló értelmű parancsot adjon. „Én, így felele a derék hazafi érzésű várnagy, nem csak a püspök embere, hanem az ország egyik várának hűségese örje is vagyok; hitem nem engedi az ország javát egy magány személy megszabadításának feláldozni.“

Az alatt Hunyadi, kinek bátorságát a szerencsétlenség mindig csak edzette, az alföld felé vonul, ott készen álló, alatta az ozmánok ellen vitézkedett és nagy részént hátrahagyott seregeit, melyeknek tántoríthatatlan hűségében bizhata, magához vonja, és így új, az előbbinél még

1) Dlugoss libr. XIII. 81. l. 2) Hunyadiak kora X. 297. l.

nagyobb erővel jelen meg a csatatéren. Giskra a síkon nem mer vele összeütni és seregeivel erősségei közé vonul. Nyomban követi őt a bosszuszomjas kormányzó; a sághi kolostornál az Ipoly mellett, valamint a gálszécsi tetőkön a cseh sánczokat megvívja, és míg kapitánya Rozgonyi Lőrincz Gálszécsen hosszabb megszállás után feladásra szorítja, ő maga Rozsnyót és Szepsit elfoglalja, a derecsényi várat körülszállja, a mellette folyó Bologh vizét elgátolván ¹⁾, az egész völgyet vízbe borítja és így a várnagyot Valgathát, a vár átadására szorítja ²⁾. Innen Beszterczének fordul, Giskrának ezen egyik fő-félszékét elégeti, és azzal szemben egy új erősséget emel ³⁾. Még tovább is folytatta volna győzedelmeit, ha a magyar országos tanács magát közbe nem veti, s a hitszegés büntetésére felemelt karját nem tartóztatja, azt állítólag másfelé használandó. Giskrával egy új békekötés eszközöltetik, melyhez képest Hunyadi megmarad az elfoglalt várak birtokában, de másfelől Giskrának is kifizettetik a már előbb megígért öszvegből fenmaradt 10,000 forint, még pedig 2000 most mindjárt, 2000 Karácsonykor, a többi februáriusban ⁴⁾. Ezért ő szentül fogadá, hogy csendesen viseli magát, miért jót állanak Bártfa, Lőcse és Kassa városai ⁵⁾; minden további terjeszkedéssel felhagy, a felek közt támadható kedvetlenségeknek nem fegyverrel vetend véget, hanem azok elintézését a felek által választandó és Kassán összeülendő bírák ítéletére bizza, s mihelyt László király szabadságát visszanyeri, az ő és a Magyarország tanácsrendeleteinek alája veti magát. A fizetések pontossága iránt a magyar országos tanács válalt kezességet, a többiről Giskra adott különös iratot ⁶⁾.

1452. A kihirdetett és kitűzött határnapon megindult országgyűlés irományai csak hiányosan fedeztettek föl. Ezen töredékek és a későbbi történetek szerint az országos tanács többsége keresztülvitte, hogy az osztrákokkal kezet fogjanak a Fridrikkel támadott kedvetlenségek befejezésében. Főként Cillei Ulrik volt itt munkás, Hunyadi megnyerésére ígéreteket és hízlegéseket tékozolván. Giskra, ki most is inkább szíttott Fridrikhez, csak követei által jelene meg, és mint békerontó megítéltetett, átokba tétetett, és Kassa ⁷⁾, Lőcse és Bártfa városai jelenlévő követeik által eltiltattak iránta minden további engedelmességtől. Az álnok Cillei magára vállalta, hogy valamint hajdan Erzsébet meghagyásából a felföldi városoknak ő mutatta be

1) Bartholomaeides, Comit. Gömör. 218. l. 2) Engel III. 162. l. 3) Pethő krónikája 73. l. 4) Engel III. 162. l. 5) Ugyanott. 6) Pray Annales. III. 83. l. Katona VI. 796. l. 7) A város részéről Kalmár István követ volt.

Giskrát, mint parancsnokukat, úgy most is ő fogja az ellene kimondott ítéletet ugyanazon városokban az ország részéről kihirdetni, és azokat ezután egyedül az ország kormányzója parancsainak elfogadására birni ¹⁾.

Az ország főpapjai, zászlósai és előkelői mindnyájan előadják, miszerint ők Cillei Ulrik gróffal és tótországi bánnal, és az osztrák s némely cseh és morva rendekkel László királynak Fridrik római király kezeiből kiszabadítása iránt megegyezvén, ennek következtében Kassa, Lőcse és Bártfa városok Giskrától elpártoltak, mely városokat ők ezennel minden Giskra iránti köteleztetésöktől feloldoznak, s védelmüket és kormányukat László királynak az országba jöveleig Cillei Ulrik grófra bizzák ²⁾.

A magyarok és Fridrik közt kötött egyesség ürügye alatt Hunyadi a következő történetekben tettelesen nem vett részt, annyival kevésbé, mivel a hatalmas Giskra az ellene mondott országos átokra nem hajtott; sőt a felföldön új zavarokat kezde, s a tőle a Bécsben kötött egyezés értelmében elpártolt Kassa, Lőcse és Bártfa városai ellen Podiebrád és a cseh rendek előtt emelt panaszt, minek következtében a cseh kormányzó Körmöcz városát szólította föl közbenjárónak ³⁾. Ez ügy, úgy látszik, nagyon elfoglalta Hunyadi, és azért kénytelen volt huzamosabb ideig a felföld különböző részeiben tartózkodni.

A mint Cillei gróf Fridrik udvarából Lászlót sept. 10-én Bécs alá hozta, a nép zajgó öröm közt és fényesen fogadta fejedelmét. Nénje Erzsébet, a polgárság és a nép nagy része elejébe ment. Elül 4000 éneklő gyermek, ezek után számtalan szűz a fejedelelnő vezérlete alatt, hátrább a sok polgári hölgy gyöngy-koronát ajánlva, majd az egyetem igazgatójának vezérlete alatt, végre Magyar-, Cseh-, Morva- és Osztrákhon zászlói számtalan sokaság kíséretében. A nép tomboló öröme zajos kitörésének nem tudta parancsolni; számos nemes asszonyságok tolongottak a gyermek királyhoz kezeit lábait csókolandók. Az egész vonal előbb szent István egyházába ment, hol fényes Téged-Isten tartatott. A város maga drága ajándékokkal kívánta megelégedését nyilvánítani. A többi tartományok és városok is tudósítottak a szerencsés eseményről, és azt ünnepélyesen megülték.

1453. Az országgyűlésen ajánlott segedelem begyűlésével kielégített Giskra a kötött egyesség értelmében, és ő seregével Magyarországot darab időre odahagyván, hazájába vonta magát. Kapitányai közül azonban egyik,

1) Engel III. 165. l. 2) Hunyadiak kora. X. 328. l. 3) e. h. 334. l.

Innen Brat-sik Axamith

Péter, ki hajdan gazdájától egy bársony ruhát elidegenítván, Axamith azaz bojtos selyem nevezetet nyert, az áldott földet nem akará odahagyni, sem az egyezésre, sem vezérei parancsaira nem hajtvá, tőle megvált és igen nagy zsoldnak — minden lovag részére egy, minden gyalogéra fél aranynak napoként, — és azon fölül a zsákmányban illendő résznek ígérete mellett számos, különösen sok cseh fegyverest gyűjtött Giskra elmaradozó népeiből maga körül össze. Ezekkel, kik magokat pajtásoknak nevezék, két várat elfoglal, Káposztafalvánál Lőcse mellett táborba száll, egy Tábornak (Grünberg) nevezett hegyet megerősít, és innen az egész vidéket messze földre mindenfelé zsarolások által nyomorgatja ¹⁾. Serege, mely eleinte csak 5000 főből állott, csakhamar 15,000-re szaporodik, és azzal több ellene küldött magyar csapatokat megver, egész Szepességet adó-fizetésre szorítja, később több várakat is építván, ezekből másfelé is kiterjeszti zsákmányzó táborozásait. Ragadományait minden hó végével emberei közt egyformán osztja föl, annak akár elején akár végén állottak szolgálatába, az evangelium ezen parancsolatja szerint: egyformán részesüljenek a jutalomból, kik az úr szőlőjében dolgoznak.

A király, vagyis inkább általa Cillei Hunyadi Lászlót, kire voltak fordítva reményteljesen sok hazafi szemei, ezen nehéz feladat által kedvetlenségbe hozandó, és népszerűségétől megfosztandó, őt a tapasztalatlan ifiat küldé a fegyver zörgése közt megélemedett vezér ellen, meghagyván a késmárkiaknak ²⁾, kassaiaknak Perényi János, a homonnai urak, Pongrácz és Rozgonyi Osvátnak, valamint hat felső vármegyének ³⁾, hogy neki segítségül legyenek. Azonban ezen vidékek a fölkelésben késedelmeskedvén és ez által a cseh rablók merészsége napról napra növekedvén, Osztrákhonban is tetemes hadikészületeket tett, mint nyilvánosan állíttatott, ezen rablók ellen, sőt az udvarban elterjedt hír szerint személyesen is szándékozott a sereggel menni, felszólítván az erdélyi szászokat, hogy egész erővel keljenek föl, Kassa városának pedig meghagyván, miszerint polgárai fejenként fogjanak fegyvert és minden ágyuikkal és erőműveikkel jun. 24-én vele egyesüljenek; miután ő ekkor tetemes osztrák és morva seregekkel azon vidékeken leend. A királynak ezen szándéka Bécsben valószínűleg azért terjesztetett oly nagy gonddal, mivel így az osztrákok részéről a kívánt katonai segedelem megadását biztosban reménylheté. Ezek azonban országgyűlésen kívül arról semmit sem akartak tudni, ennek tartásá-

1) Wagner Anal. Seep. II. 347. l. 2) Huny. kora X. 386. 387. l. 3) Wagner Dipl. Com. Sáros. 111. l.

hoz pedig az uraságát féltő Cilleinek nem volt kedve. Így végre is Osztrákhonban csak zsoldosok gyűjtettek, és ezek közül is csak 100 küldetett Axamith ellen; bár ez pusztító kiütéseit egész Kassáig kiterjesztette, s ezen városnak is sok kárt tett ¹⁾. A nagyobb készületek némelyek gyanításai szerint tulajdonkép inkább Fridrik, másokéi szerint Hunyadi János ellen voltak intézve. A megindult háború sikeréről bizonyost mondani nem tudunk; az egykorú írók arról egészen hallgatnak. Annyi még is bizonyos, hogy Axamith a Tábor hegyen körülszállva, több kemény vívásokat állta ki, és seregének nagyobb része elszélesztetett; de mind a mellett maga a zendülés egészen nem nyomatott el, és végre is a király kénytelen volt Axamithet seregével együtt szolgálatába venni ²⁾.

László király a már elődei által megnagyobbított város czímerének pajzsát, arany koronával öregbíti ³⁾.

1454. A tartott országos tanácsban Hunyadi János ujabban meghatalmaztatott az ország minden dolgainak és jövedelmeinek közönségesen, különösen pedig a török háborút illető tárgyaknak kormányzására a király távollétében, melléje adatván a király korlátnokságának egyik osztálya, mely a nevezetesebb parancsokat a király nevében adja ki magában az országban. Hunyadi János beszterczei örökös gróf és Magyarország főkapitánya, a király nevében megparancsolja Kassa városának, hogy ezen évi szokott ujévi ajándékát Gúthi Ország Mihály nyitrai főispánnak és főajtónállónak fizesse ki ⁴⁾.

A bécsi academiában volt tanító Lénárt de Valle brixiasi domonkos barát László király rendelete következtében a kassai domonkos szerzeteseket, kik közt (több tagja meghalt az 1430-ik évi döghalál alkalmával) nagy rendetlenség uralkodott vala, reformálá ⁵⁾, s ezelőtti sz. Fülöp s Jakab apostolokról nevezett zárdájokat egyházzal együtt, a Nagy Boldog-Asszony menybemenetelének tiszteletére szentelé föl ⁶⁾.

Perényi Miklós a XIV-dik század közepe felé több helyen különbféle szerzetesek részére zárdákat épített. Így a római pápa tudásával s engedelmével Szent-Kereszten, (Sárosban) melyet Nádasdi Laczk Domonkostól még 1321-ben az egri káptalan előtt hatvan márkáért vett vala, a minorita-szerzetesek részére 1340-dikben zárdát alapított, honnét aztán utódjai által az említett szerzetesek Kassára is behozattak, s részükre épített

1) Hunyadiak kora. X. 392. l. 2) Ugyanott II. 301. l. 3) Okmánytár XII. sz. 4) Hunyadiak kora X. 419. l. 5) Timon Cassovia vet. ac nova 80. l. 6) Kassai századok.

zárdát egyházzal együtt elfoglalták. Ez egyházat némely történészeink már 1283-ban létezőnek állítják ¹⁾, mi igen kétséges; mert Perényi Miklós a család őse, s mint legelső zárdáépítő Hrapko (Sárosban) faluban a sz. Ágoston remeteinek részére 1333-ban zárdát épített. A Perényi család által létesített egyház zárdával együtt idővel a ferencziek birtokába ment át, s ez mostan is ferencziek egyházának neveztetik ²⁾.

1455. Az országgyűlésen megindultak a tanácskozások, és az ellenség közelgetésének újabb hírére a következő határozatok hozattak: 1-ször Részint az ozmán háboru költségeire, részint a csehek kielégítésére, kik Felső-Magyarországot még mindig háborgatják, egy új segedelem ajánlatik, minden kaputól egy forintban. Ezen pénz királyi adószedők által lesz behajtandó, ezek pedig minden vármegyére nézve külön neveztetnek ki, és a szolgabirakkal egyetértőleg fognak munkálkodni. 2-szor Az ennek segítségével gyűjtendő sereg a mult évi rossz termés, különösen a Rácországban e miatt támadott szükség tekintetéből csak aratás után augusztusban kezdi el munkálkodását. Ezen határozatban azonban mindjárt változás történt. Tudósíttatván ugyanis a király április 7-én arról, hogy az ozmánok Nádorfejevárt szándékoznak körülszállani, és e végett a készületek megtétetvék, seregével tüsténti megindulását a Duna oltalmára elhatározá. Egyébiránt Hunyadi, ki minél előbb 7000 embernek saját költségén ajánlotta volt kiállítását; valószínűleg újra erdélyi vajdának nevezteték ki. 3-szor Az idegen segédseregek illendő fogadására, szabad átmenetelére, bátorságára, megkivántató ellátására, az élelmbeliek illendő árszabására, az azokkali kereskedés becsületes folytatására czélszerű intézkedések tétettek. 4-szer Palóczy Lászlóra és még némely mind egyházi, mind világi országnagyokra bízott végre, hogy Felső-Magyarországon, hol nem csak Giskra sárosi főispán igénytelen czime alatt, de mint ő állítá a király egyenes parancsából a kormányzást megint egészen magához ragadni ügyekezett, hanem több más cseh rabló vezérek a belső csendet fegyveres föllépésekkel igen háborították, ezekkel fegyverszünetet kötni ügyekezzenek ³⁾.

Giskra Kassához intézett levelében hibáztatja azt, hogy helybeli kincstartó tisztjeinek a pénzverést megtiltatta kebelében, ez iránt a királynak különös parancsát kívánván előmutattatni; miután pedig ezen királyi parancs már többször közöltetett, és mikor kívánandja megint közöltetni

1) Szepesházy Merkwürd. Ung. I. 107. l. 2) Schem. Cassov. de Anno MDCCCXL. 50. l. 3) Hunyadiak kora II. 400. l.

fog helybeli várnagya (Mathias) által, a királynak és az ország rendinek a verendő pénz belső értéke és külső alakja iránt hozott határozatával együtt, meghagyja a városnak: miszerint a pénzverést tovább akadályoztatni ne merészelje ¹⁾.

Palóczy László országbíró és némely más országnagyai, mint László egri püspök, Perényi János tárnok, Palóczy Simon és János, Homonnai István és Bertalan, Olnodi Czudar Jakab, Tornai Sevrestyén és Mondrár Pál, a köztök és Thalafusz János közt közelebbről kötött szerződés értelmében, az utolsó által nekik átadott Jászó erösséget Kassának oly feltétel alatt szolgáltatják kezébe, hogy ha ők Thalafusznak kötelezett pénzfizetésnek akármelyik határnapját elmulasztanak, azt annak visszaszolgáltatathassa, egyszersmind a városnak ezen erösség fentartására a bejövendő adóból 200 arany forintot utalványoznak, sőt az ezen felül netalán teendő és törvényesen bebizonyítandó költségeinek megtérítését is ígérk ²⁾.

A felföldön ugyanis, több helyen felbomlott újra a belső csend, a cseh rablók megint csoportosan kezdék magokat mutogatni, és a földnép is nyughatatlankodék. Így egy csapat Axamith vezérlete alatt Késmárkot, egy másik Tarkó és Palocsa várait foglalván el, a vidéket egész Bártfáig mindenkép sanyargatta ³⁾. Az első ellen a királytól vett utasításhoz képest már jóval előbb Giskra ment; de Késmárkot sz. Márton napjától (július 13-tól) Kisasszony napjáig (sept. 8-ig) sikertelen szállotta meg ⁴⁾. A másik ellen a bártfaiak Perényi János tárnokot kérték föl, de ez tüstént nem küldhete segedelmet; mivel emberei Palóczy László vezérlete alatt a parasztok zendülésének lecsilapításával valának elfoglalva; ígéré még is, hogy mihelyt innen visszajönnek, azonnal segítségükre küldi. Mint látszik azonban, ez nem történt meg, vagy a küldött segedelem elégtelen volt; mert a bártfaiakat még a következő esztendőben is alkudozásokban találjuk Axamithtal, kinek bátorság levelet adtak, hogy e végett közöttök megjelenhessék ⁵⁾.

1457. László király Kassának a jászói erösség ügyében hozzá tett előterjesztésére válaszképen tudtúl adja, miszerint Thalafusz Jánost leveleiben felszólította, hogy az említett erösség lerontását, ha tán a várostól e részben kötelezvényt vett volna is, többé ne sűrgesse, s az erről

1) Hunyadiak kora X. 524. l. 2) u. o. X. 528. l. 3) Wagner Dipl. Comit. Sáros. 65. l. 4) Wagner Anal. scep. II. 105. l. 5) Wagner Dipl. Comit. Sáros. 117. l.

adott levelet a városnak adja vissza, s hogy e mellett Giskrának is megparancsolta, miszerint Thalafuszt minden azon vidéken teendő kártételtől tiltsa el, mire ez ígértetett is. Ezeknek következtében meghagyja a városnak, hogy az említett erősséget, mely ismét gonosz kezekbe jutva, a vidéknek romlására válhatnék, gondosan őrizze, egyszersmind a városnak iránta mutatott hűségeért s a mult időkben az ezen vidékeni béke fentartására tett fáradozásaiért köszönetét nyilvánítja ¹⁾.

A király Kassát értesítvén, hogy kívánatahoz képest Abauj- és Torna megyéket felszólította a jászói erősség fentartásához járulásra, meghagyja neki, miként a mondott erősséget jó őrizet alatt tartsa, akár segítik őt annak fentartásában az említett megyék, akár nem, azt leron-tani az ő parancsa nélkül ne merje; s azon esetre, ha mondott megyék a segílyt elmulasztanák, őt arról tudósítsa ²⁾.

László a kassai kamarai tisztséget megdicséri, hogy Giskrának a pénzverést nem engedte meg, míg az iránt az általa állítólag nyert, de valóban soha sem kapott királyi engedelemlevelet elő nem mutatja ³⁾. Ebből ugy látszik, mintha a király és Giskra közt némely kedvetlenségek támadtak volna.

A király Lukács jászói prépost panaszos előterjesztése következtében, miszerint a jászói vár jelenleg őrizet végett Kassa hatalmában lévén, ő saját uradalmából ki van rekesztvén, szorosan megparancsolja Kassának, hogy mindjárt levele vétele után gondosan megvizsgálván Lukács prépost tehetségét, ha azt valamennyi cseh rablók elleni védelmére elég-ségesnek találja, az erősséget minden további parancs megvárása nélkül azonnal szolgáltassa kezeihez ⁴⁾. Ennek következtében a király értesül-vén, hogy Lukács a jászói erősségnek védelmére saját embereivel és saját költségén elégtelen, meghagyja Kassa városának, hogy ezen erős-séget a nevezett prépostnak ne adja át, hanem mint eddig jó őrizet alatt tartsa, s ha erre elégtelen volna, őt tudósítsa; minthogy ő ezen várnak szétron-tását semmi esetre sem akarja megengedni ⁵⁾.

A török elleni készülétek miatt februárius 28-án egy nagy országos tanács ülésében április 24-ére a Rákos mezején tartandó országgyűlés összehívása rendelteték, melyen az egész nemesség személyesen,

1) Hunyadiak kora X. 537. l. 2) Ugyanott 539. l. 3) Prot. Civ. Tom. I. lit. H. Monetaria Nr. 1. Katona VI. 1139. l. 4) Hunyadiak kora X. 540. l. 5) Ugyanott X. 541. l.

0.77. a városok pedig követeik által jelenjenek meg. Ez alkalommal Kassának meghagyatott polgárai közül bizonyos tekintélyes számú képviselőket az országgyűlésre küldeni ¹⁾.

A mint azon hír elterjedt, hogy a törökök beakarnak az országba törni: Hunyadi László atyjának nyomdokit akarván követni, sok katonát szed, és a törökök ellen készül. De az ő ellenségeinek tanácsára, addig őt a király Budáról el nem bocsátotta, míg oda öcsését Mátyást is el nem hívta. Midőn már az áldozatra szánt két személy Budán vala, Lászlót valami szín alatt mart. 21-én a királyi udvarba meghívják ²⁾, s ott fogságba teszik; Mátyást pedig a maga lakásán csukják be.

Egy hirtelen összetett és a Hunyadi család halálos ellenségeiből alkotott bíróság, minden hosszabb vizsgálat nélkül bűnösnek ítélé a szerencsétlen ifiat, és halált monda fejére ³⁾. Már harmad nap átadaték Buda városa birájának és esküttjeinek, az ítéletet végrehajtandóknak ⁴⁾. Erre szokatlan idő és szokatlan hely választaték; mivel különben a nép, mely a szőlőmunka tekintetéből felesen gyűlt Budára, kedvenczét hihetőleg erőhatalommal mentette volna ki poroszlói kezéből. Estve felé a fris palota elejébe, — így nevezék a magyarok a Zsigmond által épített királyi lakot szépsége miatt, — vitetett a 24 évet még nem töltött deli termetű ifiu ⁵⁾. Egy fekete gyászzászló, mint siralmas esetének előjele, loboga előtte; hosszú szőke hajának tömött fürtjei szabadon bocsátva terülének el széles vállain, deli testét aranyos gazdag ruhá fedé, talán ugyanaz, melyet a király csak kevéssel azelőtt Temesváron kegyelmének jeléül ajándékoza neki; kezei hátra valának kötve, mint egy közönséges bűnöséi, de ő ártatlanságának, igazságtalan elítéltetésének érzetében föl-emelt fővel, szemeivel büszkén tekintve szerteszélyel, rettegés és félelem nélkül haladt az őt körülfogó erős fegyveres kíséret közt ⁶⁾. A vesztőhelyhez érvén, a bakó parancsolá letérdelését, mit ő minden vonakodás nélkül meg is tett, hajának felkötését sürgetvén, és kevés szavakkal kívánván ártatlanságát előadni. Mély hallgatás uralkodék a közönség közt; csak a kitöréshez közelítő elégedetlenség tompa moraja, a köz részvét elnyomott zokogása szakasztá néha félbe a meglepés és rémülés okozta halálos csendet ⁷⁾. Több ízben vágott félre a bakó, a szép ifiu siralmas sorsán maga is megindulva, mint sokan állítják; különös parancs-

1) Katona VI. 1142. l. 2) e. h. VI. 1148. l. 3) Hunyadiak kora II. 508. l. 4) Ugyanott 509. l. 5) e. h. 510. l. 6) u. o. II. 511. l. 7) Ugyanott.

ból, mint a Cillei évkönyv mondja ¹⁾. Csak a harmadik vágás teríté földre az erőteljes ifiat, és ez most minden erejét összeszedve felugrik, és így kiált fel: az igazság és bevett gyakorlat több vágások eltűrésére nem köteleznek ²⁾. Egyszersmind a sokaság felé szalad, de lábai hosszú ruhájába bonyolodván, elbukik. Ekkor némely nagyok, kik a fejedelmi lakból nézik a királylyal együtt a szív repesztő látványt, a bakót keményen unszolák kötelessége teljesítésére. A negyedik vágás elválasztá fejét testétől, és az ország heroldja ily szavai: „Ez a felségsértők és hazárulók jutalma“ harsogának az elrémült sokaság füleibe, szemei előtt egy gyász-ruha fedvén el a meghült tetemeket ³⁾.

A nagy Hunyadi fián végrehajtott véres ítélet nem csak Budán, hanem az egész hazában nagy elégedetlenséget szült. Hunyadi László istentelen meggyilkoltatását rokonai és barátai megboszulni igyekeztek, mire László király kénytelen lőn ellenök fegyveres seregeket gyűjteni, s azoknak vezerévé Giskra Jánost tevén. Mind ezek következtében parancsolja Kassa városának, hogy hűtlenség terhe alatt küldjön Giskra táborába 32 lovas- és 100 gyalog katonát elegendő fegyverrel, ágyúval, hozzá tartozó szekerekkel s eleséggel ⁴⁾. Az előbbiek szerint a király újra Giskrát bízta meg seregeinek vezérlésével Magyarországon, meghagyván a hűségében maradott magyaroknak, hogy az ő zászlói alatt gyűljenek össze s őt egész erejükből segítsék; nem különben meghagyá Kassának, hogy Giskrát, kit előbbi levele szerint megint a felső részek kapitányának nevezett ki, egész erővel segítse a békeháborítók ellen, mivel már tettelegesen szükség ellenök fellépni ⁵⁾.

Hunyadi Lászlónak kivégeztetése után rövid idő múlva a király Mátyást magával Bécsbe, innét pedig Prágába fogságba vitte. Nem jött többé maga a király vissza Prágából. Ugyanis midőn ott a maga jegyesét várná, hirtelen betegségbe esett, és néhány órákig tartott nyavalyája után megholt november 23-ik napján, a melyen t. i. ezelőtt való évben Hunyadi Lászlónak esküvel kegyelmet ígért vala ⁶⁾. Így nyitott utat a királlyságra, annak a Hunyadi Mátyásnak, a kit Prágába fogságra vitt vala.

László király halálának hírére a háborúzás tüstént megszűnt béke

1) Han II. 731. l. 2) Budai polg. lex. II. 280. 281. l. Hunyadiak kora II. 512. l. 3) Thuróczi IV. cap. 60. l. Pray Annal. III. 193. l. Hunyadiak kora II. 512. l. 4) Kaprinai I. 201. l. 5) Kaprinai I. 210. l. 6) Budai polg. lex. II. 535. l.

nélkül, minthogy a vetekedő felek bosszúvágyaik és oltalmi törekedéseik helyett nagyobb, érdekesebb ösztönt találának a királyválasztáshoz készületekben. A Budán összegyűlt országnagyjai: Dénes érsek, László egri, Ágoston győri, Vincze váci és Pál bosnya püspökök, Garai László nádor, Ujlaki Miklós és Rozgonyi János erdélyi vajdák, Perényi János tárnok, Ország Mihály főudvarmester, Marczali János és Ónodi Czudar Simon, kikre volt bízva a király távollétében az ország kormányja, Podiebrád által a király haláláról tudósítva, azt a honban mindjárt kihirdették ¹⁾, és csakhamar a következő év első napjára országgyűlést hívnak össze ²⁾. Ennek összejöveteleig is azonban tartottak egy országos tanácsot Győrben az előleges rendelkezés végett ³⁾.

Míg ezek szerint mind Magyar- mind Csehországban az új királyválasztás foglalatostkodtatá az elméket és sok készületekre ada alkalmat, a pártosság tettelegesen kiütését függőben tartva, Osztrákhonban a nyugtalanságok tettekben is mutatkoznak. Magyarországon azalatt közelgett a választó országgyűlés ideje. A Hunyadi-család ellenségei a király halálán elrémülve, a választandó király iránt meg nem egyezve, minden határozott terv és összevágás nélkül munkálkodának. Két feje, Garai László és Ujlaki Miklós, egyaránt vágyott a királyi méltóságra, amaz hosszabb ideig viselt nádori tisztébe és kiterjedett rokonságába, ez gazdagságába és családjá tekintetében vetvén reményeit ⁴⁾, de nyíltan fellépni egyik sem mervén. A Hunyadi-ház barátai, mind a felvett szél egységében, mind munkálkodásuk szilárd és czélszerű vitelében sokkal felülmúlták az ellenfelet. Szilágyi Mihály mindjárt László király halála után elhatározta volt öcsésének Hunyadi Mátyásnak a királyi székbe emelését. Ezen eszme az akkori körülmények közt legszerencsésebb volt, és feltalálójában a kivitelre igen alkalmas eszközt talált, a Hunyadi-párt meghattebb hivei közt köz helybenhagyást nyert, és az országban közrészvételre tarthatott számot. Szilágyi Erzsébet, a nagy Hunyadi lelkes özvegye, különös buzgósággal fogadta családjának ezen czélba vett felmagasztaltatását. Azonban az egész dolgot még titokban kelle tartani a szükséges előkészületek megtétele végett. A két testvér utasításából a Hunyadiház régi, már annyi viszontagságok által megkisértett pártfogoltja, Vitéz János nagyvárad püspök, tüstént Prágába ment, Podiebrádnál Mátyás kiszabadulását akármely feltétel alatt eszközölni. December 13-dikán már

1) Kaprinai II. 110. l. 2) u. o. I. 318. l. 3) Hunyad. k. III. 10. l. 4) Fessler V. 5, l.

Prágában volt, és még a választó gyűlés előtt nem csak mindent elvégezve Podiebráddal, hanem haza is érkezék, némelyek szerint 40, mások szerint 50 vagy 60 ezer arany forint váltságpénzben egyezvén meg vele, és Mátyás számára annak második feleségétől Sternberg Katalintóli leányát előre eljegyezvén. Azalatt Szilágyi maga Hunyadi Erzsébetnek pénzével sereget gyűjtött, ez által magának a választáskor nagyobb befolyást szerzendő. Vitéz visszajövetelével közönségesen elterjedt a hír az alkudozások szerencsés kimeneteléről, az ifjú Hunyadi jeles tulajdonairól, idejét haladott érett elméjéről és éles eszéről, valamint arról is, hogy Csehországban, mint már is gyanítani lehet, minden idegen versengző elmellőzésével, Podiebrád fog a királyi méltóságra emeltetni. Mind ezen gondosan terjesztett híreknek nem kis befolyása volt a már is Mátyás felé hajló közvéleményre.

1458. Ily környüállások közt jelent meg januarius elseje, és vele a választó gyűlés határnapja. Erre igen sokan jelentek meg még a köz-nép közül is, különböző indulatoktól vezéreltetve. A Hunyadi-család ellen-ségei a második fél nagy készületeiben, bár még valóságos czéljokat nem tudták, megütközve, Budán gyűltek össze, hol a vár Garainak, mint nádornak kezében volt, és hol magokat a vár falai megett nagyobb bátorságban érzék. Garai László nádor, és a büszke Ujlaki Miklóshoz mint fejeikhez járultak a hatalmas Lindvai Bánfi Pál főajtónálló, s az osztrák széleken lakó nemesség ¹⁾. Ezek főkép időnyerés és cselszövé-nyeik bővebb kifejtése végett azt sürgették, miként most is, mint más hasonló alkalommal, mindenek előtt halgattassanak ki a királyi széket követelők, hogy kivánságukat indokaikkal előadván, a választás jogszerűleg, és a haza körülményeinek tekintetbe vételével mehessen véghez.

Ezek közt legnevezetesebb volt Fridrik császár, a megholt király-nak férfi-ágon legközelebb vére. Követték őt Kázmér legyel király, követe Voyssik Csezlaus által, úgy is mint László király sógora, úgy is mint I. Ulászló testvéröcsese, valószínűleg Vilmos szász fejedelem, László királynak második sógora, valamint a francia király leányának, mint László király mátkájának nevében. Ezekhez járultak maga Garai és Ujlaki. Garai ugyan vagy nem bízván saját pártjának erejében, vagy mi valószínűbb ellenfelét elámítani reménylven, az országgyűlés határnapja után de a tanácskozások megnyitása előtt januárus 12-én Szegeden

1) Pray Annal. III 212. l.

összejövén Hunyadi János özvegyével és Szilágyi Mihálylyal, velök itt mind maga, mind neje Alexandrina tescheni hercegnő nevében egy különös rokoni szerződésre lépett volt. E szerint egyfelül a Cillei Ulrik és Hunyadi László megöletése miatt a felek közt támadott kedvetlenségek, ide értvén Miklós pécsi püspököt, Bánfi Pál azelőtt királyi főudvarmestert, és Garainak minden más párthíveit elenyésztetvén, örökre megsemmisítettvén, a nádor és felesége ígéri, hogy Hunyadi Mátyásnak a magyar trónra emeltetését nem csak nem fogják ellenezni, hanem a magok és pártjok egész ereje szerint előmozdítandják, és annak mostani fogságából kiszabadítására is segédkezeket nyújtanak, e mellett a választási gyűlés alkalmával a budai várat a Hunyadi-pártnak megnyitják, annak abba szabad menetet és mulatást engednek; másfelül Hunyadiné és Szilágyi is fogadják, miszerint Mátyás a nádor leányát Annát feleségül veszi, őt magát atyja, a nádornét anyja gyanánt tisztelendi. Ezen házasság végrehajtatik még azon esetre is, ha Mátyás királylyá választását egyesült erővel eszközölni nem tudnák. A nádor mostani birtoka s minden hivatala sértetlenül marad, mi iránt Hunyadiné és Szilágyi a kezességet mind magok, mind Mátyás nevében magokra vállalják, sőt Garai nagyobb biztosítására egyszersmind szentül fogadják, hogy Mátyást az ország, sőt még családi jószágai birtokába sem bocsátják, míg a mondott házasságot végre nem hajtja. E mellett a felek egymásnak különös segédelmet ígérnek minden más ügyeikben és minden személyek ellen, kivéven a nádor részéről Miklós pécsi püspököt és Ujlaki Miklós erdélyi vajdát, kik ellen segédelmet adni nem tartozik, de a Hunyadi-ház ellen őket sem segítheti. Ezen barátságos egyezés a két fél közt az egymás ellen adandó segedelemre nézve megmarad a maga erejében még azon esetre is, ha Hunyadi Mátyás vagy Garai Anna időközben meg találna is halni. Mind ezeknek megtartására nézve a felek a szent evangeliumra tévén kezeiket és a mindenható átkát mind ezen mind a jövő világban magokra híván, megesküdtek és ígéri, hogy ezen esküt, a szent-angyal bibornoka és pápai követ, valamint Dénes esztergomi érsek és bibornok követ előtt megújítják, mihelyt erre alkalmok leend; különösen Mátyás is kiszabadulása s hazajövedele után köteles lesz huszonöt nap alatt mind ezekre hasonló esküt letenni. Egy ugyanaz nap és ugyanott kelt utóírás által ezen egyességben foglaltatnak: Gersei Pethő Miklós és György, Szomszédvári Henning, Thuróczi Benedek, Gergelylaki Buzlai László, Véglesi Józsa, Szeri Pósa István és Saskői Korláth Péter, a menyinyiben tovább is

a nádor párthívei maradnának. Ezen egyezés, mint az egyező felek jellemével ellenkező, soha életbe nem lépett, a legnagyobb titokban tartott, és Garai Lászlót nem akadályoztatta cselszövényeinek Ujlaki Miklóssal és ez elleni folytatásában. Míg a korona elnyerése végett ő fényes és nagy hatása hivatalán kívül reményeit helyezteté mind atyja mind nagyatyja érdemeibe is, kik mindketten huzamosabb ideig viselték a nádori hivatalt I. Lajos és Zsigmond alatt; addig a büszke erdélyi vajda nemzetsége régisége s gazdagsága mellett tulajdon érdemeibe is veté bizodalmát, melyeket még Zsigmond és Albert, de különösen a méhben hagyott László alatt is nagy részint Hunyadi János társaságában harczolvá, szerzett magának. Egyik sem merte a másiktóli féltében titkos vágyait nyilvánítani, s így büszkeségök és közös félelmük által összekötve fő czéljokban, a Hunyadi pártügyekezetei gátlásában megegyeztek ugyan, de mellékes kívánságaik, törekedéseik egymás iránt némi bizodalmatlanságot szült közöttök, erejük nem kis gyengítésével.

Számosban és nagyobb egyetértéssel jött össze az ellenfél Pesten. Itt volt a közönségesen tisztelt özvegy Hunyadiné, a tudós és ékesen szóló Vitéz János, a bátor uránai perely Székely Tamás, Rozgonyi Sebestyén, Kanizsai László, Szentmiklósi Pongrácz, és számos mások, valamint az alföldi és erdélyi nemesség, mely anynyi babért gyűjtött volt a nagy Hunyadi alatt, és azért minden alkalommal buzgósággal ragaszkodott személyéhez és családjához, mindenek felett pedig az egésznek lelke Szilágyi Mihály, öcsese javának fáradhatatlan előmozdítója, ki csak kevés-sel a választás előtt jelent meg, de a Szegeden kötött egyezésben nem igen bízva 20,000 főből, különösen 7000 gyalogból és 13,000 lovagból álló sereggel ¹⁾, mely részint idegen részint magyar zsoldosokból volt alkotva, nem erőltetni a választást, mint nyilván monda, hanem azokat elijeszteni, kik azt erőltetni akarák. Mihelyt ezen párt együtt volt, azonnal egyes akarattal kinyilatkoztatta, hogy idegent nem fog a királyi méltóságra emelni ²⁾. Köz volt itt a vélekedés Mátyásra nézve is; némelyek ugyan eleintén Szilágyira is vetették szemeiket, de ez szakadással nem akará pártját gyengíteni, ez ellen ünnepélyesen tiltakozott, és minden jogait öcsesére ruházá ³⁾.

Szilágyi mindjárt megérkeztével követeket küldé a nádorhoz Budára, ezt pártjával a szegedi egyezés nyomán is a tanácskozás elindítására

1) Hunyadiak kora III. 20. 21. l. 2) Ugyanott. 3) e. h.

meghívandókat. A Duna rendkívüli zajgása ezen sokkal gyengébb felekezetnek még nagy bátorságot nyujta, a Hunyadi-családot pedig gátló hadi erejének sikeres kifejtésében Buda felé. Azért Garai az átmenetel bátortalanságának ürügye alatt nem fogadta el a meghívást, sőt minden elejébe tett egyező pontokra kereken tagadó választ adott ¹⁾. Azonban az örök végzésben el volt határozva Mátyás választása, s még az elemek is segítségül jöttek az akadályok elhárításában. Egy hideg éj megállította a Duna zaját, és oly kemény jéggel borította be a kevéssel azelőtt még veszélyes folyót, hogy az az egész sereg megbírására elegendő volt ²⁾. Bizonytalan félelem fogá el Garait és egész pártját, úgy hogy minden további reményeivel felhagyva megszökésről kezdte tanakodni. Ez ellenkezett a heves, de még is előre látó Szilágyi szándékaival. Jól érzé ő, mennyit fog a választás erejében ily nevezetes, az ország legfőbb hivatalaiban lévő férfiak távolléte által veszteni; nem minden alap nélkül félhete attól, hogy ezek tekintélyök, tetemes birtokuk által veszélyes zavarba hozandják a hazát, sőt nagyravágyásuk és félelmök által vezéreltetve, még idegen segedelemmel is éleszteni a belháborút képesek lennének. Azért mindent elkövetett, hogy a nádort társaival az átjövetelre és a választásbani részvételre bírja. Másfelül a nádor is csupán barátságos egyezés által reménylheté személyes bátorságának megszerzését, és a mostani körülállások közt ennek mindent feláldozni kész volt. Az iránt kívánt tehát mindenek felett, a szegedi egyezés következtében ugyan, de még is annak több kedvezéseit hitetlen eljárásának érzetében, úgy látszik, sürgetni nem mervén, bizonyossá tétetni, hogy Hunyadi László érdemetlen halála s a Hunyadi-család ellen elkövetett más vétségek és bántások nem boszultatnak meg rajtok, annak szerzői és részei ellen sem most az országgyűlésen sem később akármely szín alatt semmi törvényes lépések nem tétetnek, és az országgyűlési tanácskozások bátorsága és szabadsága fentartatik. Szilágyi erről nem csak a kívánt biztosító levelet kiadta, hanem azt hitével is megerősítette, és így ezen párt önkényt megtevé azt, mire különben kényszerítettett volna.

Az ily előkészületek közt viradt meg januarius 24-dike, mely a választási ülés folytatására vala rendelve. A rendek megint Pesten gyűltek össze. Garai és Ujlaki még egyszer meg akarának mérkőzni sokkal szerencsésebb ellenfelökkel, bár Szilágyi számukra kiadott oklevelében

1) Pray Annal. III. 213. l. Fessler V. 9. l. 2) Thuróczi IV. cap. LXIII. Bonfin Dec. III. libr. IX. 365 l.

még az előtt való nap (januarius 23-dikán) bizonyosokká tette őket, hogy Hunyadi László halála semmikép sem boszultatik meg rajtok, ezen ígéretét átkozandó esküvéssel is megerősítvén ¹⁾. A választást mindenfélekép huzták, halasztották ²⁾. Végre azonban a Duna jegére kiállított 40,000 főből álló sereg és néptömeg is megunván a csikorgó hidegben a hosszas várakozást, békételenkedni, nyughatatlankodni kezdte, s Mátyás választatását fenyegetődzések közt sürgeté ³⁾. Az ügy szentségétől lelkesítve, elhatározott bátorsággal, minden harangok kongása, zenészó és a velök egyesült nép örömjaja közt a városba siet, a talán még veteledő pártokat kívánsága teljesítésére hathatósan felszólítandó. Negyven-ezer elszánt fegyveresnek parancsoló szava megtörte az ellenkezők állhatatosságát, megczáfolt minden ellenvetést, elhárított minden akadályt. A mindenfelül szorongatott nádor kénytelen engedni a közkívánságnak, és az elejébe szabott egyesség következtében Mátyást királynak elismerni.

Igy választaték el a 15 éves Mátyás, főként atyja érdemei tekintetéből, az isteni végzés szembetűnő kedvezései mellett, nemzetségének alacsony eredetét nem tekintve, a rendek többségének közmegegyezésével. A kisebb rész ugyan sokáig makacsul ellenzette azt, és ezt végre is némely keményebb módokkal kelle szorítani a kitűnő többség kívánságának elfogadására: de azért a választást magát erőltetettnek nem lehet mondani, épen oly kevésbé, mint a méhben hagyott László testvéreinek elmellőzéseért törvénytelennek. Mert valamint egyfelül az örökösödési fogalmak még ezen időben egész Európában zavartak voltak, különösen pedig Magyarországon; úgy másfelül nem csak a rendek nagyobb része, mely csak a nádor és némely oligarchák zsarnokságát kívánta keményebb fellépése által megtörni, minden erőltetés nélkül járult Mátyás választásához, hanem azt tomboló örömmel fogadta a Pesten összetódult nép úgy, mint az egész ország ⁴⁾. Sebes hírnökök vitték az örvendetes ujságot az ország minden részébe, és ezek több helyen ajándékokkal jutalmaztattak a kellemetes tudósításért. Igy Kassa városához Balázs diák solymosi várnagy küldett. A város ezen örvendetes hírért, Balázs diáknak 20 arany forinttal kedveskedett ⁵⁾.

A megválasztott király még igen ifjú lévén a kormány személyes vitelére, Szilágyi Mihály kormányzónak választatott melléje öt esztendőre. E választás után mindjárt Prágába követek küldettek, Mátyást a válasz-

1) Kaprinai II. 118. l. 2) Fessler V. 16. l. 3) Hunyadiak kora III. 34. l. 4) Bonfin Dec. III. libr. IX. 367. l. 5) Kaprinai I. 404. l. Hunyadiak kora X. 570. 571. l.

tásról értesítendő, Podiebrádtól szabadon bocsáttatását sürgetendő és őt arról tudósítandó, hogy az országnak fényes küldöttsége a morva-országi széleken várakozandik királyára. Podiebrád épen asztal felett vette az iránt a tudósítást; hogy mint jövőre veje az asztalnál ült, de valamely alsóbb helyen. A kormányzó őt mindjárt felhívja, maga mellé a tisztelt helyére ülteti, és így szólítja meg: „Mit adsz nekem, ha kellemes ujsággal leplek meg?“ — „Nagy dolog nagy jutalmat kíván, felel a szerény ifjú; én mint idegen hatalomban lévő miről sem rendelkezhetem.“ Mire Podiebrád felkelvén üléséből, meghajtja magát előtte, és így folytatja beszédét: „Üdv neked, Mátyás, magyarok királya! Mit én tőled kívánok, hatalmadban áll, barátságodra van csak szükségem“ ¹⁾. Így tudta meg Mátyás felmagasztaltatását, mely később a magyar követek által és anyja leveléből bővebben értésére esett.

Februarius 5-én az ország szélén várta már őt az országos magyar követség. Ebben voltak János váradi és Vincze váci püspökök, Szilágyi Mihály kormányzó, Rozgonyi János erdélyi vajda, Ország Mihály főajtónálló, Marczali János sümeghi főispán, Rozgonyi Sebestyén főlovászmester, Bátor István főtábornok több másokkal és nagy katonai kísérettel fényének öregbítésére. Ezekhez csatlakozott Hunyadi Erzsébet a szerencsés anyja.

Nem soká megérkezett Mátyás a Morva vize tulsó partján a strazsniezi várba, Victorinnak, Podiebrád legidősb fiának társaságában illendő kísérettel. Más nap megjelent Podiebrád is, ki foglalatosságai miatt nem kísérhette el őt, de meghallván, hogy leseket akarnak az újonnan választott magyar királynak vetni, 900 lovaggal éjjel nappal utána sietett ²⁾.

Itt az alkudozások a felek közt csak kevés napig tartottak. Már februárius 9-én alá volt írva az egyezés mind a két rész által ³⁾. E szerint Mátyás elismerte, hogy Podiebrád fogsága egész ideje alatt, igen jól és illendően bánt vele, királylyá lett választását egész erejéből előmozdította, melyre nézve már előbb örökös barátságot és szövetséget kötött vele, sőt azt is megígérte, hogy leányát Kunegundát feleségül veendi, most pedig ezen egyezést bővebb megfontolás és szabadsága visszanyerése után is megerősíti és ezennel fogadja, hogy esztendő múlva atyja által Pozsonyba hozandó jegyesét nem csak átveszi, hanem mihelyt tizenkettedik évét eléri, vele megesküszik, azután pedig mihelyt lehet megkoronáztatja ⁴⁾. Egy másik oklevélben Podiebrád is ígérte a barátság

1) Hunyad, kora III. 41, l. 2) e. h. 45, l. 3) Fessler V. 21. l. 4) Hunyad, kora III. 46, l.

és szövetség megtartását. Ezen összejövetelre meg volt híva Giskra is, de ő személyesen nem jelent meg, és előre kihallgatván a Mátyással kötendő egyezés iránt ajánlott föltételekre nézve Kassa, Lőcse, Bártfa és Eperjes, valamint több más hatalma alatt lévő városokat, csak követeket küldte. Ezekkel kellett is valamely egyezésnek köttetni, melynek tartalma azonban még eddig nincs tudva; annyi bizonyos, hogy az Giskra részéről nem tartatott meg ¹⁾.

Ezek után a magyar követség Podiebrád kezéhez leszámlálta a vált-ságpénzt, és Mátyás tüstént átadatott nekie. Az ifjú király diszes fogadására küldött magyar sereg az ország szélén a Morva vize bal partján volt felállítva. Ágyuk durrogása, dobok pergése s trombiták harsogása közt és leeresztett zászlókkal fogadta az a nagy reményű fejedelmet, örömjajgások közt az összegyűlt számos népség. Vitéz János mint az országos küldöttség szónoka hosszú beszéddel köszönté meg őt; Mátyás pedig a régi jobb latin írókbani jártasságának nyilvánosságos jeleivel készült rövid de velős beszédében oly méltósággal és fenséggel, oly komolysággal és tiszta értelemmel, mély belátással felelt, hogy sokakkal a kormányra így mutatkozott termettsége elfelejteté ifjúságát, mások őt királynak születve, mindnyájan a mindenható által különösen erre rendeltetve lenni vallották. Beszédének befejezésében az illetődés és ebből eredett zokogás gátlá.

Azután mindenütt egész a fővárosig örömjaj kísérte; összetódult a nép, kíváncsi a deli hősfít, a szép eszű, eleven tekintetű és érett komolyságú ifjú királyt látni, kire volt bízva egy nagy ország, egy egész nemzet boldogsága, kinek bájos magaviselete, barátságos leereszkedése, mindenekhez kegyteljes, de még is önérzéssel párosult tartása igen boldog jövődöt látszott jósolni. Az úr nagy kegyelmét és igazságszeretetét éreztette vele, az úr tegye őt igazságossá irántunk is, — ez volt titkos fohászzkodása mind azoknak, kik őt kísérték vagy vele találkoztak. Szakolczán és Nagy-Szombaton keresztül vitte útja, és bár a jég a Dunán már nagyon meggyengült volt, ő maga kíséretének egy kis részével Esztergomnál minden baleset nélkül ment által a vizen, míg más része utját annak balpartján folytatta. Buda előtt ünnepélyes szertartással elejébe jött a tisztes esztergomi érsek több püspökkel és a papsággal ²⁾. Az ország nagyjainak díszes koszorúja a kapu előtt fogadta, a vár kapu-

1) Hunyadiak kora III. 47. l. Engel III. 218. l. 2) Pray Anna, III. 219. l. Fessler V. 23. l.

jánál pedig a főváros birája a városi tanácscsal várta őt, és átadta neki a város kulcsait. Innen az egész kísérettel a főegyházba ment, hol egy fényes Téged-Isten tartatott. Ez után a királyi lakban, melynek ajtait Szent-Mihályi Czobor Mihály nyitotta meg mint várnagy ¹⁾, az ország nagyainak hódolásait fogadá el, másfelül maga is az országnak eskü alatt ígére hűséget ²⁾. Mind ezek végeztével némely törvényes tárgyakat intéze el, és ítéleteket hozza azokban, melyek az igazság kiszolgáltatásában megöszült birákat is bámulásra gerjesztették. A király magaviseletében semmi tettetés, semmi mesterkéltség, vagy csupa külsőségre mutató nem találtatott; tiszta sajátságában jelent meg, egész erejében és méltóságában király volt. A nép között sem találtatott senki is, ki tiszteletét az ifjú fejedelem iránt bebizonyítani nem ügyekezett volna, még maga a zsidóság is megtette ezt, melynek kiváltságait még ezen év lefolyta alatt megerősítette a király ³⁾, ki e mellett örömének különös jeléül több foglyot is szabadon bocsáttata, és szerencsés kiszabadulását a fogságból, és megérkezését a fővárosba már februarius 16-dikáról az egész országban kihirdette, hű alattvalóit felszólítván, kik közt a kassaiakat is, hogy örömében, melyet most Budán az ország mind két renden lévő nagyai-val élvez, ők is osztozzanak ⁴⁾. Ez után Mátyás király Kassa városának általa tetszése szerint visszavonható szabadalmat ad pénzverésre ⁵⁾. A pénznemeket budai minta szerint veretni, egyszersmind azoknak országos elfogadását rendelve, s még ez évben az adott kiváltságot két évre határozta meg ⁶⁾. Az itt vert pénzek nemét a borsodiak elfogadni vonakodtak, mire Mátyás király meghagyá, hogy a ki azt az adás-vevésben el nem fogadja, annak minden vagyona foglaltassék el, személye pedig fogságba vitessék. Ezeknek végrehajtása magára a városra bízott, s a borsodi fő- s alispánoknak meghagyatott, hogy a városnak szükség esetében segílyt adni kötelességüknek tartsák.

A pusztítani nem szünő cseh rablókon (latrones) vitt felső-vidékeni fényes győzelem annyira felhevíté az egész felső vidéket, hogy Rozgonyinak és Hedervárinak (egri püspök) népe pünkösöd előtt harmad nappal 5000 fegyveres paraszttal növekedék, kik mind kereszttel valának jelelve. Hozzájuk csatlakozék Magyar Balázs is egy királyi csapattal. A három vezér, az ellenségnek seregei összegyűjtésére időt nem engedendő,

Kaprinai II. 17. 1. 2) Fessler V. 23. 1. 3) Bonfin dec. III. lib. IX. 370. 1. 4) Kaprinai II. 17. 1. 5) Prot. Civ. Tom. I. libr. H. Monetaria Nro. 2. 6) Ugyanott Nro. 3.

rögtön Kassa felé nyomulá, s itt Mislyét fogá körül, melyet a csehek a szent-szűz egyházánál, hol a gyógyvíz bugyog ki, megerősítettek, és várrá alkottak volt ¹⁾. Ez az első véres vívás következtében kezeikbe kerül, és 400 főből álló őrserege irgalom nélkül összekonzoltatik, csak egy asszony nyer neme miatt kegyelmet. Gálszécsre jött ez után a sor, mely hasonlólag erőhatalommal vétetett be pünkösdi napja körül. Hogy a győztes sereg fölelevenült bátorságának táplálékot nyujtsanak, azt a magyar vezérek minden haladék nélkül Sáros-Patak felé vezetik, hol ezen vár és több mások birtokosa, Osztrovai Talaphusz és Axamith, két nevezetes cseh vezér tanyázott 2000 gyaloggal és 500 lovaggal, ide értvén több hozzájuk vonult cseheket. A magyar sereg mindjárt megérkezével rájuk rohan a Botkó mezején ²⁾, de igen vitéz ellentállásra talál, mely azonban végre a nagyobb erő által megtöretik. Hatszáz marada a csatatéren és ezek közt maga Axamith, kétszáz juta fogságba, kiket Rozgonyi Valtával együtt Budára küldte a királyhoz; a többi elszéledve, de nagyobb részt a mindenfelé feltámadott pór nép martaléka lón, csak 200 menekedék meg és ezekkel Talaphusz 14 lovaggal. Ez Sáros felé vonult az egri püspök által üldöztetve, ki utjában Jászót szállotta meg. A várnagy Uderszky látva, hogy itt nem tarthatja magát, az őrseregnek nagyobb részével kiszökik, és a berzeviczei várba vonul ³⁾. Jászó más nap átadatott. Nem soká követte példáját Sáros is, bár mind a természet mind a mesterség egyaránt nyujtott annak erősséget. Midőn Berzevicze alá ért a magyar sereg, Uderszky már ezen várat is elhagyta volt. Ezt Rozgonyi István pénzen vásárolta meg a csehektől, és miután Berzeviczi István neki ezen összeget megtérítette volna, azt neki átadta; kevéssel azután ez Mátyás által várnagynak is neveztetett abba.

Ezen fényes győzedelmek a csehek erejét ugyan nem törék meg, de még is Mátyást ezen oldalról egy darab ideig biztosították, és uralkodásának az országban nagy erkölcsi erőt adtak. Azért még azoknak folyama alatt készületeket kezde tenni Fridrik ellen, rajta a korona kiadásának oly csúfos megtagadását megbosszúlandó. Mátyás azon országgyűlés megtartására, melyet Szegedre december 16-kára tűzte volt, a minden megyéből négy követ küldésen kívül, egyszersmind Kassa városának azok elküldésére meghívó levelet küldött ⁴⁾.

1) Fessler V. 31. l. 2) Kaprinai II. 204. l. Szirmay Not. Hist. Com. Zempl. 35. l. 3) Fessler V. 32. l. 4) Kaprinai I. 307. l. II. 217. l.

1459. A Mátyás és Fridrik közt kiütött háború, később pedig ennek győzedelme ugyanis Giskrának és társainak új életet adtak. Mátyás mindjárt ezen év elején az ellenök előbb küldött Hédervári László egri püspök helyébe Palóczy László országbírókat rendelve, ezt a püspököknek társával Ónodi Czudar Simon főudvarmesterrel, nekik nagyobb tekintet adandó, a felső vidékeken országos kapitányoknak nevezte ki; később pedig mártius 27-dikén újabban meghagyta Kassa városának, hogy ezen kapitányainak engedelmeskedjék, őket, midőn akár együtt, akár egyenként szólíttatik fel általok, egész erejével, minden népével és erőműveivel segítse, egyszersmind értesítvén, hogy az esztergomi bíbornok-érsek és több más egyházi nagyokkal tartott tanácskozmány következtében ő maga is nem sokára táborba szálland az ország belső csendét háborító idegenek ellen. Ostrovai és Heuwalddi Talaphusz János és Pozogai Jakab a keresztesi (csenelovi) — Knyesicz Mátyás sárosi alispán és a sárosi, — s Rudnokovai Péter az újvári (Novi Castri) várak kapitányai különösen Bártfa környékét pusztították és János szklabinai grófot, valamint Bártfa városának bíráját, esküttjeit, s az egész polgárságot békére szorították oly feltétel alatt, hogy ha Palóczy László, ezen vidék kapitánya, a csehekkel közönséges békére lépne, ezen különös egyességek megszüntetésével ők is részesülhessenek ennek pontjaiban. Palóczy, úgy látszik, a felső vidékeken valósággal meg is jelent, háboruzásait elkezdette; azonban ügyekezeteinek eredményéről adatok tökéletes hiányában mitsem mondhatunk; annyi bizonyos, hogy a kassaiak által híven segítettett, az eperjesiek ellenben kötelességöknek nem feleltek meg. Mert a király a kassaiakat ezen év végével (azaz decemb. 1-én) hozzájuk intézett levelében, hűségökért megdicséri, nekik jutalmat ígér, őket kegyelméről jövődőre is biztosítja, s felszólítja, hogy az eperjesieket hasonló buzgóságra igyekezzenek birni ¹⁾. Még László király idejében némely viszálykodások miatt több nagy-bányai polgárok kénytelenek voltak hazájokat elhagyni. Ezek közül többen részint Kassa, részint Bártfa városaiba vonták magokat és itt szegénységben éltek, minden vagyonuk elkoboztatván; de Szilágyi kormányzósága alatt folyamodtak ezek kegyelemért, mit mostan meg is nyertek ²⁾.

1460. A csanádi összejövetel után Mátyás személyesen a felső-vidékre jött a csehek ellen folyamatban lévő háború folytatására, az alföld oltal-

1) Prot. Civ. Tom. II. Nro 310. Kaprinai II. 363. 1. 2) Kaprinai II. 367. 1.

mát tovább is Szilágyira bizván. A mint Mátyás Kassa vidékére jött, rövid idő múlva Podiebrád Postopuczi Kostka Zdenko Magyarországra küldött követe által meginté Mátyást mátkájának elvitelére ¹⁾, egyszersmind őt ezen tárgy bevégezése tekintetéből egy személyes összejövetelre híván meg Olmüczbe. A király azonban, ki ekkor Kassán tartózkodék, ezt nem fogadá el, és cseh követtel abban állapodék meg, hogy Podiebrád Olmüczben, ő pedig Trencsényben jelenjen meg december 29-én, és innen királyi arája mikor és mi módóni átadásáról, a menyekzóról, a jövőendő királyné állásáról Mátyás udvarában, és ha ez nálánál előbb találna meghalni, özvegyi tartásáról, valamint a Strazsniczon a két fejedelem közt minden ellenségeik ellen kötött kölcsönös szövetség és barátságos egyezés mikénti végrehajtásáról követek által egyezkedjenek. Mátyás ezen tárgyban Kassán november 21-én tön intézkedéseket Podiebrádhoz ²⁾. A király elébb mintsem a városba jött volna november 11-én még Eperjesen volt, innét néhány nap múlva Kassára jött, a sz. Erzsébet napját (nov. 19-én) megünnepeelvén, több napon át itten időzik. Mátyás szenvedélyes vadász lévén, a városi erdőkben, melyek Szokolo vidékén terülnek el vadászgatott, hol a népmonda szerint egy bölényt is ejtett. Szokolo várban (ez mostan romokban hever s a szokoli lakosok által hradeknek (várnak) neveztetik) a vadászatban elfáradt király megpihenvén, mire közel ahoz mai nap is egy kút Mátyás király kútjának, és a rengetegben egy út Mátyás király útjának neveztetik. A király mint az oklevelek bizonyítják még november 25-én is Kassán volt, és csehek ellen foglaltatott háborúban kifáradt katonaságát téli tanyára bocsátván, maga pedig Budára utazott ³⁾.

1461. Felső Magyarországon nem mentek a dolgok Mátyás kívánsága szerint. Ő ugyanis még a múlt év végével a cseh háború folytatását Szapolyai Imrére bízta volt, melléje adván mint alkapitányokat Szapolyai István és Báthori Istvánt, később pedig Upor Lászlót, kik közül az első Imrének testvéröccse, eddig darabantok vezére volt Esztergomban ⁴⁾. Szapolyai István és Upor László sikertelenül szállották meg Richno és Sáros várait, melyek a Kosztkával kötött egyesség ellenére tovább is a csehek birtokában maradtak vagy általok visszafoglaltattak. Mátyás felszólította volt a felső-magyarországi városokat mondott kapi-

1) Engel III. 239. 1. 2) Kaprinai II. 453. 1. 3) Katona VII. 376. 1. 4) Engel III. 242. 1.

tányainak segítségére ¹⁾, de ez sem volt elégséges a csehek makaesságának megtörésére. Szapolyai István ugyanis csakhamar Sáros körülszállása után a hegytövében lévő faerősséget megvívta, de a hegy csucsán föl-emelkedő vár megvételeben sikertelenül fáradozott, sőt távollétében gyalogsága egy rohamot kísértvén meg, tetemes veszteséggel veretett vissza. A cseh vezéreknek, Pán Mátyásnak, Korabinnak, Maginnak, Beliánnak és Rusziánnak ezen győzedelem által növekedék bátorságuk, a várból kiütének, egész Szebenig előnyomulának, hol akkor Szapolyai éppen téli tanyáját tartotta. A körülszálló sereg lovassága mindjárt utánok vágta-tott ugyan, de csak Szebennél érte őket el, éppen midőn a meglepett várost vívni és meggyújtani készülének. Itt egy véres és sokáig kétséges csata fejlődött ki; a magyarok végre kénytelenek a nagyobb erőnek engedni, egy közel erdőben keresvén menedéket; azonban a csehek is tetemes veszteségek által meggyengülve, tanácsosabbnak látták szándékukkal felhagyni, és újra váraik megé vonulni. Az ily esetek jövő akadályoztatására István Sároست szorosabban körülfogta ugyan, de vívásával felhagyott, és éhséggel kívánta azt eszközölni, mihez erővel nem volt reménysége ²⁾. De így sem ért sokáig ezélt. A megszállottak Lengyelországból segédseregeket és ezek által élelembelieket kapván, új erőt nyertek. Azért majusban meghagyja Mátyás a bártfaiaknak, hogy Lengyelországból jövő cseh rablók ellen fejenként keljenek fel, Szapolyai István és Upor László alkapitányainak egész erővel legyenek segítségül ³⁾, a Sároست és Ujvárt megszállott seregeinek lőport és dárdákat küldjenek ⁴⁾. E mellett Kassa városától az újvári (Sárosban) fallerontására a készítője után pethorealnak nevezett faltörő eröművét (bombardam) kéré ki ⁵⁾, az abban történhető kár megigazítását ígervén ⁶⁾, egyszersmind pedig annak eddig a haza javára tett és ezután teendő költségei fedezése tekintetéből megengedi, hogy a kassai pénzverő házban Mondrár András és Neyzigler János igazgatójok felügyelése mellett 100 márka ezüstöt kiverethessen ⁷⁾. E pénzverési jog következő évben kassai polgár (később bíró) Toklár Jánosra ruháztatott át, és az 1467-ik évben a király által újra megerősítettett.

1) Wagner Dipl. Comit. Sáros. 70. l. 2) Bonfin Dec. III. libr. X. 383. l. 3) Kaprinai II, 492. l. 4) e. h. 493. l. 5) Prot. Civ. Tom. II. de anno 1461. Nro 324. 6) Kaprinai II. 495. l. A király térítvénye ezen erömű valóságos átvételéről kelt junius 24-én 1461. 7) Prot. Civ. Tom. I. libr. H. Monetaria Nro 4. E pénznemből egy arany forintra 300 egész- és 600 fél fillér számított.

Még mielőtt Mátyás Sáros alá megérkezett volna, a vár éhség által kényszerítve megadta magát, az őrsereg bántás nélküli elmenetelt nyervén ¹⁾. Azután megadta magát az ujbári vár is.

1462. A királyi városok pesti országgyűlésen jelen nem lévén, maga a király által vetteték ki rájuk az adózás mennyisége tehetségökhöz képest, így Bártfára 2000, Kassára 5000 arany forint. Még ez év augusztus 10-én Mátyás szólította fel hű Kassa városát a magyar korona kiváltására szükséges összeg részének fizetésére, mire a város a váltság összeg tizenketted részét maga fizette ki ²⁾, a többi városok is hasonló arányban rovat tak meg, a nemesség pedig vetekedve vett részt ezen teher lero vásában.

A Fridrikkel kötött béke iránti tanácskozások közakarattal és ily fényes eredménynyel fejeztetvén be, tárgyalás alá vétetett a Giskrával s társaival kötött egyezés is. Ez ellen ugyanis Szapolyai Imre, testvé rével Istvánnal együtt, a felső városok által, melyeket ez iránt Mátyás különösen fölszólított volt ³⁾, segítettve, az esztendő elején szerencsésen harczolt; Sáros és Ujvár megvétele után Richnót, Szepest és Késmárkot kevés hónapok alatt hatalma alá hajtá ⁴⁾. Másfelül a lőcsiek a Tepla hegyét megszálló cseheket megrohanván, őket megverték, 60-at közölök elfogtak, és mindjárt nyársba vonták ⁵⁾.

Giskra mult évben még oly hatalmas volt, hogy Fridrik császár az ő barátságát is kereste. Magához hivatta Giskrát Gréczbe, ott őtet a maga hűségére feleskette, és az ausztriai herczeg Albert ellen küldött seregének vezérévé nevezte, kit ő három óráig tartó harcz után megsza lasztott. Ezen győzelemnek az a haszna lón, hogy július 1-jén maga a császár kibékült, mely békességre Albert annyival tanácsosabbnak gon dolt ráállani; mert Mátyás hallván, hogy Mahomed török császár Bel grád felé igyekszik, a segítő seregét Alberttől visszahívni kénytelenítettett. Látván Giskra, hogy a csehek állapota az országban napról napra csök ken, ő is magába szállott, és Mátyáshoz küldött levelében nyilatkozott, hogy az országból önkényt kimenend, ha Mátyás hozzá biztosokat kül dend, ő azoknak a még hatalmában lévő várakat is átadandja ⁶⁾. Midőn Mátyás biztosai Giskrától a várakat átvették, őt magát el nem bocsáták, hanem a meghagyott rendelés szerint a király kegyelmét nékie igérvén,

1) Bonfin Dec. III. libr. X. 383. l. 2) Engel III. 253. l. 3) Wagner, Dipl. Com. Sáros. 121. l.

4) Bonfin Dec. III. libr. X. 383. l. 5) Wagner Annal. Scepi. II. 48. l. 4) Budai polg. lex. II. 135. l.

Mátyáshoz vitték, kit ő vidám arccal fogadott, neki huszonötezer aranyat ajándékozott, Lippa és Zolyom városokat kezei közt meghagyá, és saját szolgálatjába marasztotta ¹⁾. Sírt Giskra ezen váratlan ajánlatokra, és örökös hűségét esküvel is megerősítette. Így lett ezután a csehek pusztításainak vége, melyekkel az országot huszonkét évig sanyargatták. Giskrának megadása után könnyű volt bánni a többi cseh rablókkal. Giskra megadása után, valamint minden egyéb cseh rablónak, úgy Talaphusznak sorsa is alább szállott. Ez Csehországba haza ment, hol végtére oly szegénységre jutott, hogy kezében kosarat hordván, az utczákon koldulva kéregetett ²⁾.

1463. Mátyás június 23-án Futakon kelt levelében Kassa városának meghagyá, hogy azon összeget, melylyel Bácsból tett rendelkezése következtében tartozik ezen rendeletének vételével rögtön s mindjárt fizesse le Szöllösi Pál mester királyi korlátnoksági jegyző kezéhez. E levelet a király saját kezével írta alá ³⁾.

1468. Mátyás midőn Podiebrád beütése ellen intézkedéseket tett volna, Pozsonyban kelt levelében Kassa városának, mely előbbi komolyan s keményen írt levelén megijedve, mintha nehezteléssel viseltetnék iránta, erről őt alázatos kifejezésekben értesíté, tudtul adja, hogy ezen levele nem haragból származott, hanem arra őt akkor a szükség kényszerítette, s így, miután a város említett parancsának engedelmeskedve, a kívánt pénzt maga idejében megküldte, azt jó szívvel vette s küldött levelével nyugtatványozza ⁴⁾.

Az országgyűlés bevégezése után Mátyás még hosszabb ideig maradt Pozsonyban, aztán lement Budára, hol az év végét töltötte. Itt vett tudósítást az iránt, hogy némely, hihetőleg lengyel rablók másfelé elfoglaltatását használva, Kapi várát Sáros megyében elfoglalták, egy kis csapattal Szapolyai Imre szepesi grófot küldi a felső-vidékre, egyszersmind pedig meghagyja Kassa, Bártfa s Eperjes városainak, hogy őt ezen működésében ágyukkal, puskákkal s más vívó eszközökkel segítsék ⁵⁾.

Kassa városa panaszolja Mátyás királynak, hogy ámbátor az országrendei Semsei Frank Lászlónak saczai várkastélya elromboltatását még 1449-ik évben megrendelék, ő azonban annak fejet hajtani nem akar, nékiek az, ha netalán az ellenség kezére kerülne veszedelmükre lehet. Kassa ezen

1) Hunyadiak kora III. 255. l. 2) Budai polg. lex. III. 392. l. 3) Hunyadiak kora XI. 62. 63. l.

4) U. o. 347. l. 5) Wagner Dipl. Com. Sáros 72. l. Budai polg. lex. III. 149. l.

előadásra azon választ nyeré, ha Semsei Frank a szétbontandó erősséget szét nem hányatná, azt vigye végbe saját erejével, mit egyszersmind a város teljesített is ¹⁾.

1469. Mátyás mindjárt a cseh királynak megválasztási napján Olmüezen történt eseményekről, mint a hit és az ország javát érdeklő dologról, magyar alattvalóit körlevél által értesítette. Ezen eseményekről szóló körlevelet Kassa is megkapta ²⁾. A király tudósítja Kassát, hogy július 27-ik napján Podiebrád György eretnek fiát Victorint Wessele városában seregeinek minden veszélye nélkül elfogta és mindig fogva tartja ³⁾. Mátyás Csehországból visszajötté alkalmával Esztergomból értesíti Kassát, hogy Vámosi Vajdafi Pál magtalan halála után a koronára szállott várai s jószágai átvételére titoknokát, László budai prépostot küldötte ki; minek következtében meghagyja a városnak, miszerint ha ezen várak átadásának az illető várnagyok ellenszegülnének, akkor László prépost, vagy Parlagi György diós-győri várkapitány megkeresésére ezen várak és jószágok erőhatalommal elfoglalására minden népével és hadi szereivel segédkezet nyujtson ⁴⁾.

1470. Mátyás május 2-kán Magyar-Brodról tudósítja Kassát, miszerint a cseh eretnekek ellen személyesen folytatott háború bevégezhetése végett, Csupor Miklós erdélyi vajdának meghagyta, hogy utána számos hadi népet küldjön, mire bizonyos összeg kívántatik; miután pedig ez jelenleg a város segélye nélkül ki nem állítható, komolyan meghagyja neki, hogy levele vétele után legfeljebb 15 nap múlva gyorsan küldjön 2000 arany forintot Csupor vajdának és ez ügyben hozzá semmi módon ne folyamodjék, mivel minden ily lépés nem csak siker nélkül maradna, hanem a seregnek ez, vagy hanyagsága miatti elkésését egyedül neki tulajdonítaná vétkül; ellenben ha a rábizottakban serényen eljár, közelebbi királyi bérét elengedni kész, sőt mind ezen, mind más jó szolgálataiért vele királyi kegyét éreztetni fogja. Végtére tudatja vele, hogy az említett vajda általa fel van hatalmazva, miként késedelmeskedése esetére parancsainak teljesítésére minden terheltetéssel is szoríthassa ⁵⁾.

1471. Rozgonyi Rajnald tárnokmester előre bocsátván, hogy nem

1) Timon Cassov. vet. ac nova 25. l. 2) Kaprinai I. 450. l. Katona VIII. 381. l. Pray Annal. II. 433. l. 3) Hunyadiak kora XI. 388. l. 4) Ugyanott. 397. 398. l. 5) Okmánytár XIII. sz. Ezen levelét a király saját kezével írta alá, mely aláírást mi, nagyobb érdekesség tekintetéből okmánytárunkban hasonmásban közöljük.

csak az ő rövid hivataloskodása alatt, hanem elődei idejében is a tárnokszékek sok okok miatt elhanyagoltattak és elmellőztettek; mire nézve a király nekie az e miatt kárt szenvedők panaszira ezen baj orvoslását meghagyta, minek következtében meghagyá Kassának, hogy a többi tárnoki királyi városok közt ő is küldjön kebeléből néhány tapasztalt és érett korú férfiút az általa a közelebbi vízkereszti törvényszakon tartandó tárnokszékre ¹⁾.

Mátyás Podiebrád halálának hírére, melyet Győrben vett, mindjárt Brünnebe sietett és ott nagy tanácskozmányt tartva azon lépések meghagyása s elhatározása végett, melyeket Csehország mostani állapotjában tenni legcélszerűbb volna. Ezen zavaros időben a királyi városok, melyekhez intézett körlevelében a király a cseh eretnekek ellen eddig szerencsésen folytatott és valószínűleg közelebbről bevégezendő háború számos költségei mellett, az alföldi végváraknak a törökök elleni megigazítása és felszerelése szükségét is indokul vette, egyenként rovattak meg, ezen alkalommal Kassa is 1200 arany forinttal. Ezen összeget a város Erneszt János zólyomi főispán kezeihez tette le ²⁾.

Míg Mátyás a cseh korona után fáradozott, kevésbe mult, hogy itt-hon királyságát el nem veszté. Az országban többen elpártoltak tőle, s az ifjú Kázmér a lengyel király fiát hívták meg választandó királynak. Mátyás a lázadók tervének ennyire haladtáról az esztergomi kánonokok által értesítettén, Budára országgyűlést hirdetett; az összeesküvés főbbjeihez írott meghívó levelekben, színlelve terveik s a lázadásbani részvételük nem tudását, dicsérte hűségöket s az ország iránti érdemeiket, s biztosítá őket, hogy a még, mint állítá, ismeretlen lázongók ellen őket egész hatalmával védendi. Azután Csupor Miklóst és Szapolyai Imrét Kassához küldötte, hogy Kázmér bejöttét a város segítségével gátolják ³⁾. Csupor Miklós és Szapolyai Imre szepesi gróf a vett utasításhoz képest a vezérlésükre bizott királyi dandárokkal Kassánál táborba szállottak. Így a katonasággal Szapolyai Imre és Csupor alatt megrakott, megerősített Kassát Kázmér nem merte megtámadni ⁴⁾, hanem jobbra fordulván, a Boldva jobb partján Szikszónak innen Egeren és Gyöngyösön keresztül Hatvannak ment, hová november 8-dikán ért ⁵⁾. Itt esett nem kis meglepetésével értésére, hogy a magyar lázadtak csapatai helyett, melyeknek

1) Hunyadiak kora XI. 428. 429. l. 2) Ugyanott 442. 443. l. 3) e. h. IV. 248. l. 4) Fessler V. 278. l. 5) Bonfin Dec. IV. libr. III. 411. l.

a Rákos mezején kellett volna vele egyesülni, maga Mátyás várja őt Pest alatt csatára kész seregével. Mind ezekre Kázmér az országban két hónapi időzése után szégyen szemmel hazajába visszament ¹⁾).

1472 A sz. Erzsébet egyház, mely nem egyszerre építtetett föl, hanem több századokon keresztül építményekkel bővítettett, mit leginkább az egyház tornyai és a déli kapu bizonyítanak. Ezen egyház gyors felépítését leginkább Mátyás királynak köszönheti, mivel a király azon új évi ajándékokat, (*munera strennalia*) melyek évenként nékie adattak, ez évben oly megjegyzéssel a városnak átengedé, hogy azok tíz éven át többé nem nekie, hanem a kassai sz. Erzsébet egyház további felépítésére fordíttassanak ²⁾), mire Mátyásnak e valóban királyi ajándéka következtében a munka valószínűleg kettőztetett erővel folytattatott, sőt eredménye tovább is terjesztetett ki, mint 1482-ik évig; mert következő évi városi számadások említést tesznek 90 magyar forintról, melyet a pénztár az egyháznak ajándékozott szőlők eladásából vett. Kérdezvén most: a Mátyás által ajándékozott pénzből mely részei építettek az egyháznak? a feljegyzett évek és címerek a következőkre mutatnak: a déli alacsonyabb torony magas ablaka felett nagy címertábla látható, melynek középső paizsán Magyarország négy folyói fordulnak elő, felette a királyi korona. E paizsot hat kisebb paizs veszi körül, melyeknek egyikén a Corvin családé, a többi a király által birt országoké; e címér joggal sejteti velünk, mikép a déli toronynak e felsőrésze Mátyás által a kassai községnek elengedett újévi ajándék (*munera strennalia*) pénzeiből épült, s hogy a kassaiak a király országainak címeit hála jeléül tevék ide, továbbá Mátyás korában a déli kapu külső díszai is felépítettek: sőt hihető, hogy a kassai polgárok még későbbben is akarták Mátyás emlékét és érdemeit e részben örökíteni, midőn a déli kapu előtti előcsarnok elkészülvén, oldalára egy, az oszlop és fiala idomából összeszerkesztett kis építményt helyeztek, melynek teteje egyik oldalán az ország, a másikon Mátyás címérét, a harmadikon pedig paizson keresztbe tett két nyilat mutat, miket némelyek az építőmester jelének tekintenek. Korabinszky véleményéből kiindulva, az említett kis építményben egy lámpácska helyezve vala, mely Mátyás nagyobb emlékére estenkint égettetett. A király iránt ezen emlékeztetés tisztelet meddig gyakoroltatott vala nem tudatik. Végére Mátyás

1) Engel III. 316. l. Budai polg. lex. III. 537. l. 2) Okmánytár XIV. sz.

korában és ajándékából épült az egyház belsejében levő szentségház is (tabernaculum).

1475. A mint Mátyás Morvaországból visszatért, Budán a török elleni hadjárat elrendelésére országgyűlést tartott. A gyűlés után Mátyás személyesen a török ellen megindult, s erről értesítvén Kassát, hogy mivel nekie az országon kívül kell időznie, maga helyett az ország ügyeinek elintézését Szapolyai szepesi örökös grófra bízta és míg ő vissza nem tér, mindenben engedelmeskedjék, és őt mint saját személyét tekintse s tisztelje ¹⁾.

1476. Mátyás a török hadijáratból haza érkezvén, mindenekelőtt a karok és rendek által megint hihetőleg az ő távollétében tartott országgyűlésnek, hol a megyei nemesség követek által volt képviselve, végzéseit helyben hagyta, aztán pedig sikeres lépéseket tett, hogy mindjárt a tavasz kinyíltával a törökök ellen egész erővel fölléphessen. Hogy Mátyás a törökök ellen erősen készült, kitetszik a királynak april 26-án Toklár János kassai bíróhoz Budáról intézett leveléből, melyben annak tudtára adván, hogy Szapolyai Imre szepesi örökös grófot a török elleni hadi járatba minden népével együtt magával viendi és ezeknek kitartására Abauj vármegye adójából 1000 arany forintot utalványozott, meg-hagyja neki, mint a mondott adó beszédőjének, hogy az említett összeget levele vételével minden haladék nélkül adja át a szepesi grófnak, vagy a küldött levele előmutató emberének, és legyen gondja, hogy fizetésbeni hanyagsága miatt a gróf szolgálatában ne hátráltassék ²⁾. Mátyásnak a török elleni készületei nem akadályoztaták őt menyekzőjéről gondoskodásában. A király arájának diszes fogadására, menyekzőjének ünnepies megülésére, és az új királyné megkoronáztatására rendkívüli készületeket tett Budán.

Innét hívták meg György budai és György pécsi prépostok (az utolsó egyszersmind királyi kincstárnok) a kassai bírót Toklár Jánost a város küldöttségével együtt, Beatrix nápolyi király leányának Székes-Fehérvárott tartandó megkoronáztatására és Mátyás király menyekzőjére ³⁾. E prépostok a városnak, és ennek birájának meghagyták, hogy az ez alkalomra megkívántató konyhaeszközöket minden késedelem nélkül szerezze s küldje meg: u. m. 200 fazekat, 100 vaskanalat, 50 vasnyársat különféle konyhakésekkel. A fazekak (Item emantur et disponantur olle

1) Hunyad. kora XI. 546. 547. 1. 2) Ugyanott 551. 552. 1. 3) Okmánytár XV. sz.

magne CC. ex quibus X. olle tam magne sint in quibus duo boves coquere debeantur, item olle XX. sint tales in quibus duabus unus bos coquere debeat; cetera olle sint mediocres et minores.) közül 10 oly nagy legyen, melyekben két ökör, 20 pedig, melyeknek kettejében egy ökör főzethessék; a többiek lehetnek középszerűek vagy kisebbek is. Azon pénzbeli kiadások, melyek a konyhaszerek, és a szekér megvásárlása által nekik okoztattak, majdan a királyi adóba beszámíttatnak ¹⁾).

A királynét, ki september 18-dikán indult meg Nápolyból, valamint az őt kísérő követséget megkülönböztetéssel fogadták az olasz városok, kivált Ferrara és Velence. Innen kezdve majd minden nyomton új meg új követségek fogadták a királynét, a fejedelmi vőlegény és az egész ország őszinte hajlandóságát, szeretetét és örömét kifejtendő. Székes-Fehérvárhoz közel december 10-dikén személyesen elejébe ment maga a király, fényes udvara, az ország nagyai, az előbbkelőbb, az akkori művelt világ majd minden részeiből megjelent vendégei kíséretében, mintegy órányi távolságra. Itt három sátor volt a szabad mezőn felvonva, az egyik egészen karmazsin bársonnyal kibéleelve, a bemenetel előtt 12 vég posztó takarván be nagy távolságra a földet. Ennél állapotok meg a király a bosnya királynak és a többi fejedelmek követeinek kíséretében. Nem soká megjelent Ujlaki Lőrincz a királyné által előre küldve, érkezését jelentendő, és nevében a királynak egy drága gyémánt gyűrűt és egy koszorút benyújtandó. Nyomban követte őt maga Beatrix is egy aranyozott zöld bársonnyal bevont drága hat lovas kocsin. A posztóval bevont térség előtt szálla le és az őt itt megköszöntő mátkája előtt mindjárt térdre akara ereszkedni, mit azonban ez nem engedte meg, őt fölemelvén, és a sátorba vezetvén. Itt az olasz fejedelemtől Gábor kalocsai érsek anyai nyelvén köszönté meg a király nevében, mire ő röviden és mindent elbájoló kifejezésekben felelt. Ez után a pfaltzi követ a maga és több követtársai nevében fejedelmeik személyes meg nem jelenését mentegelve a királyi párnak szerencsét kívánt menyekzőjéhez, mire a királyné szónoka által felelt. Trombitaharsogás jelenté a megindulás percét. A királyné fejér, a király pej paripára ült, melyeken arannyal hímzet és drága kövekkel kirakott szerszámok és csótárok fénylettek. A kiterített posztón mindjárt a főuraságok eltávozása után az összegyülekezett vidéki pór nép és az olaszok viaskodva osztoztak

1) Okmánytár XV. sz.

meg. A város előtt Kristóf bajor herczeg és müncheni Vilmos lovag a királyné előtt oly nagy erővel ütöttek párviadalban össze, hogy mindketten leesének a lóról. Ekkor a velencei követek a rendet vakmerően felbontották, mindent elkövetvén, hogy a királyi pár után az első helyet foglalhassák. A város kapuinál fogadá a királyt és aráját a papság szent ereklyékkal és innen sz. István egyházába kíséré, hol lovaikról leszálván egy menyezet alatt vezettettek a karzathoz, melyen ünnepélyes Téged Isten dicséruink tartatott az egyházi szertartásoknak egész fényével. Azután Mátyás Beatrixot szobáiba kíséri, maga pedig a préposthoz szálla. Más nap megint igen fényes isteni tisztelet tartatott, Gábor püspök mondván a misét elbájoló hangászat kíséretében.

Harmad napra, azaz csütörtökön deczember 12-dikén volt a királyné koronázása. A király a fejedelmek és az idegen követek kíséretében jelent meg az egyházban kirendelt időben. A velencei követek itt a többek elejébe akarának nyomulni, de a követek közt az utolsó helyre utasítottak ¹⁾. Nem soká megérkezett a királyné is a király anyjának társágában nagy kísérettel, és a fő karban elfoglalá a számára készült ülést. A királylyal szemben a bosnya király ült gyöngyökkel egyített arany szálakból szőtt palásttal, melyen egy nagy aranyos kapocs 500 gyémánttal és sok más drága kövek ragyogtak; az egész 35 fontot nyomott. Kevéssel ezután megjelen a papság is, és midőn Vetési Albert veszprémi püspök a misét az agnusig elénekelte volna, az oltár elébe vezettetett a királyné, hol függöny megett levetvén felső ruháját, egy más, arany kelméből készültet öltött magára, mely jobb karján és vállán nyitva volt, és egy veres arany palástot vetett nyakába. Azalatt a bosnya király, ki a királyi pálczát és almát vivé kezében, Mátyás elejébe megy és őt az oltárhoz kíséri, hol mind ez mind Beatrix letérdepelnek; a királyné felavattatik, a szentelt olajjal válla megkenetvén, miután a szent egyháznak hűségét esküdt volna. Erre a nádor megkérde a királyt, kívánja-e a koronát felesége fejére tétetni, mire ez igennel felelvén, a nádor és az ország több nagyai a koronáztatást szokott szertartással véghez vitték. Harsogó trombitaszó tudatá a számosan összegyűlt néppel ennek megtörténtét. Ezután a király helyére visszamenvén, nápolyi király fiát, Kristof bajor herczeget és számos másokat lovagoknak ütött. A koronázást nagy ebéd követte két asztalnál; az elsőnél, mely négyszögű volt,

1) Hunyadiak kora IV. 486. l.

a királyi pár és a nápolyi királyfi, a másiknál, mely kerek volt, a nápolyi érsek Lajos, és Otto bajor hercegek s a többi fejedelmek követei ültek. Huszonnégy étel vitetett ezen asztalokra, mind nagy urak által. Ebéd után bajnokjáték mulattatá a magas vendégeket Fridrik lignitzi és Kristof bajor hercegek közt, melynek következtében mind kettő leesett lováról.

Pénteken megindult az egész koronázási nép Budára, de csak vasárnap ért ide és ekkor tartá fényes bemenetelét. Megnyitá ekkor az ünnepélyes vonalt egy csapat katonaság, 4000 csinos lovag, több csapatban, mindegyik előtt czifra trombitások és hangászok lóháton; ezek után mentek az idegen hatalmasságok követei. A követek után jött kilencz udvarnok, az ország szineibe öltözve, drága ruhákkal, ezüst kardokkal oldalukon, szép paripákon; kíséretökben volt ugyanannyi apród hasonlólag ünnepélyesen öltözve. Ezek után ment a király maga drága gyöngyökkel és kövekkel hímzett arany palástban szürke ménen, minden német divat szerint készülve; kíséré őt apródja büszke paripán két pajzsát tartva kezében; egyedül ennek lova és minden készülete megért 4000 aranyat. A király mellett lovagolt a nápolyi királyfi, utánok jöttek több királyi udvarnokok, vert ezüst kengyelekben és zászlókkal paripákon. Ezt követte a királyné almás szürke paripán sárga selyem palásttal, és alatta gazdagon arannyal hímzett ruhában, koronát viselvén fején, oly dúsan öltözve, hogy egészen aranyból és drága kövekből látszott alkotva lenni. Az egészet bérekeszté nyolcz csillogó kocsis, mindenik hat szürke mén által vonatva. Mindenek előtt a zsidó község köszönté meg a fejedelmi párt, 24 lóháton, mind gesztenye színű ruhában és strucztoallas süveggel, 200 gyalog veres zászlóval; elől ment egy tisztes öreg zsidó, ki körül fia ugratta paripáját és a ki kedveskedésül egy nagy szelenczét tiz font vert ezüsstel ajánlott az új királynénak, az egész csapat Efodos fővel és énekléssel mutatván örömét. A város előtt egy térmezőn összeütöttek a bajor Kristof apródai, mindkettő leesett lováról; csakhamar ezután két más lovag is megkísérté egymás ellen vitézségét, de ugyanazon eredménnyel mint az előbbi, min a királyné annyira megijedt, hogy élénk sikoltással töltötte be a léget. A város kapuinál a királyt arájával a papság ünnepélyes öltözetben és szent ereklyéket hozván magával, fogadta, s innen a sz. Mária egyházába kísérte. Innen a királyi lakba mentek. Mátyás itt elbocsátotta kíséretét s mátkáját maga vezette szobáiba.

Következő kedden elsőben nagy mise volt, azután az idegen követek ünnepélyes kihallgatása, végre nagy ebéd és fényes tánczvigalom volt. Az ebédlő gazdag szőnyegekkel volt feldíszítve. Nyolcz asztal volt terítve; a királyi pár és legfőbb uraságok számára rendelt asztal előtti falazatot aranyos szőnyeg borítá, az asztal fölött pedig selyem mennyezet vala, melyen a király és királyné czimerei s a korona araynyal és gyönggyel hímezve. Fölül a fejedelmi pár ült, jobb felül a nápolyi királyfi az olasz követekkel és tanácsosokkal. A második asztalnál a király anyja ült az úri hölgyekkel; a harmadiknál a többi nápolyi nagyok és urak, a negyediknél a nádor és magyar nagyok és püspökök, végtére a többi négy asztalnál a többi urak és nemesek ültek, közöttök kassai bíró Toklár János a város küldöttségével is helyt foglalá ¹⁾. Az étterem közepén, a királyi asztal előtt oszlop körül tiz rőf hosszú és nyolcz fokozatú pohárszék emelkedött, melynek két oldalán ezüstből készült két egyszarvú 700 márka nehézséggel, három rőf hosszú szarvval állott. A pohárszék fokozatain összesen 560 ezüst és arany ivó edény volt. Az asztal felett tiszta ezüstből vert hordó függött négy csappal, melyeken ugyan annyiféle bor folyt. Az asztal előtt aranyozott nagy csésze és egy ember magosságu 600 márkát nyomó ezüst kút vala öt csővel. Mindenik asztal számára külön pohárszék volt, arany és ezüst edényekkel, serlegekkel, kannákkal s. t. b. Az ételeket magyar zászlósok hordották fel, előttük menvén Hinko a cseh király fia, a bosnya király és münszterbergi herczeg, midőn a királyi párhoz, s négy magyar, német és cseh úr, midőn máshoz vitték. Ebéd fölött érkeztek meg az ajándékok a királyné számára a magyar uraktól és városoktól, legalább 100,000 aranyat érők ²⁾. Ebéd után az asztalok elszedettek s a tánczvigalom indult meg. Az első táncz a német követeké és tanácsosoké volt, a másodikat Kristof bajor herczeg, a harmadikat a mátkapár nyitotta meg, a negyediket a nápolyi királyfi testvérével, az ötödiket a nádor, a hatodikat végre Ujlaki Lőrincz.

Következő napokon is lakomák, küzdélyek kéjrándulások s egyéb mulatságok váltakoztak egymással. Deczember 22-kén végre az esketés volt sz. Mária egyházában, hol a király és királyné számára az oltár két oldalán két pompás trónszerű ülés vala. A pompás mennyezetet a fejedelmi pár fölött hat herczeg tartotta, az esketést Gábor egri érsek

1) Okmánytár XV, sz. 2) Hunyadiak kora IV, 490. l.

MÁTYÁS KIRÁLY
fiatalabb korában.

végezte. Erre megint fényes lakoma következett, mely alkalommal a külföldi követek nyújtották be ünnepi ajándékaikat. A nászünnepélyeket végre a király egyik rokonának, Pongrácz erdélyi vajdának haláláról érkezett gyászhir szakasztá félbe. Most fényes temetési ünnepély tartatott, melyet halotti tor követett ¹⁾. Ez alkalommal az erdélyi városok a királynénak 39 aranyozott serleget, 6 szép lovat és három sólymot ajánlottak ²⁾.

Az ozmánok tudósíttatván, hogy Magyarországon minden a király lakadalmával van elfoglalva és az ország védelméről senki sem gondoskodik, ezen kedvező körülményt használandók, a csak kevéssel ezelőtt Szendrő vidékén felállított öt erősség megvívását vették ezélba ³⁾. Ez után az egész csapat két felé oszlott; az egyik, mely 30,000 fegyveresből állott, Erdélybe ütött, majd minden ellentállás nélkül keresztül kasúl feldulá az egész tartományt nagy zsákmánnyal és 40,000 fogolylyal tért meg. Ily vakmerő pusztítást az ozmánok még eddigelő nem tettek volt ⁴⁾.

1478. Ez alkalommal a törökök megajándékozták az általok feldúlt tartományokat a mirigy halállal, mely hazánkban is elterjedt, és a mely ⁺ miatt Mátyás több időt töltött a felföldön különösen Kassán a királyné társaságában ⁵⁾. A mint a mirigy-halál az országban csillapodék meg, Mátyás is kassai tartózkodásával felhagyott, s Beatrixxel meg az egész udvari kíséretével, mely őt mindenütt követé, Budára elutazott. Mátyás, hogy ez utját királyi módon (more regio) folytathassa, a várostól hét arany forintot kölesön vett ⁶⁾, s magáról saját kezével irt kötelezvényt is adott. Ez századokon át a városi levéltárban őriztetett, de e század IV-dik tizedében az a mostoha kezek között végkép elveszett. Mátyás a kölesönzött összeget azzal kárpótolta meg, hogy az építés alatt lévő kassai városház (curia civitatis) további építtetése folytatására még az évben harmincz arany forintot ajándékozott.

Mátyás Kassán kívül Besztercze-Bányát és Körmöczöt is nejével Beatrixxal látogatta meg. Itt megmutatták nekik az arany- és ezüst bányákat, s az ezekből nyert nemes érczek olvasztása, s pénzzé átalakítási módját, mit a királyné csodálkozva tekintett meg ⁷⁾.

A király még az év nagyobb részét a fővárosban és kedves mulató helyén Visegrádon töltötte; itt nevezetes tárgyakról tanácskozott nem

1) Hunyadiak kora IV. 492. l. 2) u. o. 3) Dlugoss libr. XIII. 543. l. 4) Pethő krónikája 85. l. 5) Bonfin Dec. IV. libr. V. 436. l. 6) Ezen pénzösszeg értékét Henszlmanu Imre két ezüst forintra teszi, Magyar föld és népe 16. l. 7) Bonfin Dec. IV. libr. 5. 600 l.

csak a körülette lévő egyházi s világi nagyokkal, hanem némely hatóságok követivel is: így nagyon valószínű, hogy Kassa is kebeléből két vagy három polgárt küldött, úgyis mint a leghívebb városa.

1479. Mátyás Olmüczből haza térve, a még mindig dühöngő mirigyhalál miatt újra a felső-magyarországi vidékeken tartózkodott, meghalván a törökök beütését, némely csapatokat rendel ellenök, feleségét Beatrixot Kassa környékére küldi, maga pedig seregei után siet, és a Szapolyai István és Geréb Péter alatt Fridrik császár ellen küldött, s már a stajer határokon gyülekezni kezdő zsoldosait is magához vonja s a Száva felé robog oly elhatározással, hogy a visszavonuló törököket még eléri s megvervén minden zsákmányuktól megfosztja, vagy legalább merészségüket saját tartományaikba teendő nagyszerű beütéssel bünteti meg.

1482. Mátyás Abauj, Borsod és több más felső-magyarországi megyéknek, melyekben, mint értesült, sokan az új pénzből 100 fillért egy forintban elfogadni nem akarnak, a legszorosabban megparancsolja, hogy ezentúl senki egy forintban többet 100 filléernél követelni s elfogadni ne merjen; különben az illető alispányok és szolgabiráknak meghagyja, hogy az ezen parancs ellen vétők javait az ő részére foglalják le ¹⁾.

Kassa városának panasza következtében, miszerint a múlt napokban, midőn a város részére annak emberei és cselédei, a király és a jászói convent emberével bizonyos idéztetést végezvén visszatértökben Semse helységébe értek, annak birtokosai Semsei László, János és Vilmos a nevezett királyi, conventi s városi embereket letartóztatván kegyetlenül megverették s vagyonukat a nádori idéző parancscsal együtt tőlök elvették, Mátyás Pozsonyból hagyja meg Monelli Bernátnak, a diósgyőri királyi (királynéi) vár biztosának, hogy rendelete vételével rögtön foglalja el a nevezett Semseiektől Semse helységét, az elrabolt leveleket a panaszló félnek adassa vissza s a lefoglalt Semse helységét tartsa meg mindaddig, míg az iránt tőle más parancsot nem veend.

1483. Kassa városa panasza következtében, miszerint közelebb múlt sz. Mihály napja körül, midőn némely kassai polgárok négy edényekkel megrakott szekérrel szüretre Szántó városába ügyekezve Perényi Istvánnak Abauj megyei Vizsoly nevű helységébe értek és ott annak vámosától Bálinttól régi útleveleik szerint szabad menetelt kértek volna, ugyan-

azon vámos urának megegyezéséből s annak több vizsolyi jobbágysai a harangok félrevertése mellett rájuk rohantak, a szekeresek közül némelyeket halálosan megsebesítettek, másokat kegyetlenül megvertek, és azonkívül Ferber György kassai polgárnak egy kezét összetörték, Mátyás meghagyja a jászói conventnek, hogy ezen feladás iránt vizsgálatot tévén, idézze meg Perényi Istvánt oly móddal, hogy 32 napi határidőre a királyi személyes jelenlét előtt jelenjen meg és egyszersmind nevezett vámosát és jobbágysait ugyanott állítsa törvény elébe ¹⁾.

Még mielőtt azonban az osztrák háborút Mátyás újra elkezdhetné volna, újabb aggodalma keletkezék az ország északi részében. A hatalmas Perényi Miklós váraiból a csöndes utasokat fosztogatni, zaklatni kezdé. Több alattvalói és némely Lengyelországból jövő kereskedők panaszára a király neki ismételve irt, őt az utasok és kereskedők háborgatásától és ez által a királyi jövedelmek csönkítésétől komolyan eltiltotta, sőt neki személyes megjelenésre és kicsapongásainak igazolására határnapot is tűzött ki; de ez parancsait makacsul megvetve, előtte meg nem jelent, sem a kereskedők és más utasok kirablásaival nem hagyott föl, sőt az idegeneket fenyegetései által az országba jöveteltől végkép elijesztette. Azért Kassa városának, királyi neheztelésének terhe alatt komolyan megparancsolja, (július 21-kén) hogy rögtön minden vívó szereivel szállja meg Perényi Miklós sztrapkói várát és azt minél előbb adja át a királyi harminczadosnak, hogy ez után az útasokat védhesse s a káro-sultaknak elégtételt szerezhessen ²⁾. Ezen rendeletnek kívánt sikere nem lévén és Perényi Miklós rablásait mindig folytatván, Mátyás Bajnai Both András királyi udvarnokot küldötte teljes felhatalmazással a dühös vakmerőnek a felső vidékbeli híveinek segítségével megszállására, Kassának s az illető hatóságoknak october 7-dikén megparancsolván, hogy mindenben, mit az ő nevében rendelend engedelmeskedjenek ³⁾. De még mielőtt ezen parancsolat teljesedésbe ment volna, Perényi Miklós meghalt és testvére Perényi István zempléni főispán, ugyanaz, ki minapában sz. Mihály napja körül némely, szüretre Szántóra menő kassai polgárokat vizsolyi birtokában megrohanván, ellenük tetemes és vérontással összekötött hatalmaskodást követett el, és azóta a városiak ellen hatalmaskodni meg nem szünt. Bizonyítja ezt a királynak egy november 29-én a szepesi káptalanhoz intézett kemény parancsa, melyben annak meg-

1) Hunyadiak kora. XII. 240. l. 2) Ugyanott XII. 249 l. 3) e. h. 251. l.

hagyja, hogy azon két rendbeli jelentő levele helyett, melyet a mondott káptalan Kassa városa részére Perényi István ellen némely hatalmaskodások ügyébeni törvényes nyomozásról minap kiadott és melyek helyett, miután azok véletlenül elvesztek, a város felszólítására újakat adni vonakodik, mostani parancsa vételével rögtön adjon az előbbiekkal mindenben megegyező leveleket, vigyázván arra, hogy e részben csalás ne történjék.

Mátyás előre bocsátván, hogy azon szakadatlan erőszakoskodások következtében, melyeket néhai Perényi Miklós és emberei a kézben lévő várakból és kastélyokból nem csak idegen kereskedők, hanem hazai városi lakosok ellen is elkövettek, nem rég még Miklós életében Sztropko várát megvívatni parancsolta; midőn azonban emberét kiküldötte, hogy Fülek várát hasonlólag vívja és az országutakat tisztítsa meg, Perényi István a királyi seregekre lövetett és most azon törekszik, hogy Ujvár és Sáros váraiba idegeneket vigyen, minek gátlása végett Lábatlani Andrásnak meghagyta, hogy a szomszéd vármegyéket és várakat az említett várak megvívására szólítsa fel, ennek következtében a legkeményebben megparancsolja Kassa városának, hogy Lábatlani András felszólítására minden embereivel és cselédjeivel, hadi szekereivel különösen pedig ágyuival a nevezett várak megszállására keljen fel és Lábatlaninak mindenben, mit az ő nevében parancsoland, engedelmeskedjék ¹⁾. Deczember 10-kén Mátyás újra Kassa városának meghagyja, hogy Lábatlani András sárosi és sztropkói királyi kapitány felszólítására, kit Perényi István egyéb várai közt Terebes megvívásával is megbizott, e célra küldjön tehetsége szerint embereket és erőmíveket, egyszersmind biztosítja a várost, miszerint nevezett kapitánya mellett eddig tett, és ezután teendő költségeit megtéríti, s az ezen segélyét nem fogja megbánni ²⁾.

1484. Mátyás február hó 21-dikén Zipser Kelemen és Szabó Gergely kassai polgároknak városuk nevében tett kérelmére, melyben a városnak a királyi szolgálatban eddig tett fáradozásai, továbbá a város megerősítésére, különösen pedig egy most építeni kezdett védfal emelésére fordított és még fordítandó költségek, valamint a város lakosai által a mult években Sztropkóból szenvedett káraik tekintetéből némi könnyebbségért esedeztek, királyi kegyelméből a városnak 1500 arany forintot tevő évi királyi bérét két egész esztendőre elengedi, oly formán, hogy abból a

1) Hunyadiak kora XII. 252. l. 2) Ugyanott 255. l.

város 2000 forintot a maga segélyére tartson meg, a harmadik ezerből pedig a sztropkói várból megkárosított lakosokat elégítse ki, s rendeltének megtartását kincstartójának Orbán győri püspöknek és minden királyi kincstartói ügynököknek a legszorosabban kötelességökké tévén.

1487. Mátyás király alatt a bányarendnek új megállapítása tervbe vétetett, az akkor legnevezetesebb felső-magyarországi bányavárosok u. m. Gölnicz, Szomolnok, Igló, Rozsnyó, Jászó, Telkibánya és Rudbánya küldöttei Kassán tartottak gyűlést, hol új bánya-törvény hozatott.

1488. A hadviselőre, valamint az Osztrákhonban még mindig szükséges zsoldosok fizetésére megkívántató költséget nagy részint a szabad királyi városoknak kelle viselnie. Ezen hadi költségek viselésére a király által Kassa is felszólított minden további halasztás nélkül¹⁾.

1489. Mátyás Kassa városát értesítvén, hogy a római királylyal kötendő üdvös béke végett közelebbről tartandó összejövetel költségeire az egész ország általános adót ajánlott, és illőnek találván, hogy a város is járuljon, megkéri azt és egyszersmind hűségi kötelességére figyelmeztetve meghagyja neki, hogy ezen segély pótlékaul a levelet vivő emberének kezéhez rögtön szolgáltasson 1000 arany forintot, mivel ellenkező esetre Orbán egri püspököt és kincstartót utasította és felhatalmazta, hogy a város lakóit fejenként és birtokaránylag rovassa meg, és az így kivetett adót tőlök mindennemű terheltetésekkel hajtsa be²⁾.

1490. Beatrix királyné Komáromból tudósítja Kassa városát, hogy, mint már bizonyosan hallotta, férje a király április 6-dik napján meghalálozott, minek következtében ő s az országnak mellette lévő egyházi s világi nagyai a régi szokás szerint tartandó királyválasztásra a Rákos mezejére levele keltétől (április 17-dikén) számítandó egy hónapra országgyűlést hirdettek. Felszólítja azért a várost, hogy ezen országgyűlésre küldjön kebeléből teljes hatalmazással ellátott hat férfiút³⁾.

Mátyás halála után Albert János Ulászló öccse, némely pártosok által magyar királynak kikiáltatván, egyszersmind a trón elfoglalására az országba meghivatott. Albert lengyel herczeg 4000 gyalog s 8000 lovas segédsereget nyer, melylyel mihamar Szebent s Eperjest meghódítván, Kassa felé közelgetett. Beatrix az özvegy királyné 400 lovas vitézt küldvén a város segítségére, azon okból, hogy a lengyel Ulászlót a kirá-

1) Kaprinai I. 228. l. 2) Kovachich Supl. ad Vest. Comit. II. 263. l. 3) Hunyad. kora XII. 486. l.

lyi székbe ültethesse, s vele aztán házasságra léphessen. A királyné által küldött segítséget Magyar Balázs Albert pártosa még útközben elszélesztvén ¹⁾. Mind erre azonban a város el nem csüggedett, hanem ide bejönni kívánó Albert ellen kapuit bezárá, mire ő azt seregével körülvéteté, s Lengyelországból hozott nehéz ágyúival september elejétől télen át folytonosan ostromoltatta ²⁾.

1491. Ulászló még mult év september 18-kán Székesfehérvárott magát ünnepélyesen megkoronáztatta, de mind ezen koronázás daczára Albert öcsese nem szünt meg Kassa ostromlásával, minek következtében Ulászló Hatvant seregek gyűlhelyeül kitűzte, honnét hadával a város ostromzár alóli felmentésére sietett ³⁾. Kisérték a királyt a főbbek közül: Bakács Tamás 200-, Báthory István 500 fegyveres vitézzel, Beriszló Bertalan az auraniai perjel maga nem jöhetvén 500 katonát küldött, Kini- zsi Pál hozott 300-, csanádi püspök Szokolyi János, s Ghúz Osvát külön- külön 300 vitézt küldöttek. Egyszersmind Kassa alá jött Szapolyai István is szép lovas- s gyalog sereggel Ulászlónak segítségére, kinek jövetelét a király megtudván, két mértföldnyi távolságra (Béláig) elébe ment. A király már messziről fenszóval köszöntvén fel Szapolyait, ez midőn közel lévén a királyhoz lováról leszálni akart, de azt Ulászló nem engedte meg: hanem kezét megfogván vele beszélgetett, s aztán Csermely- völgyből a város alatti táborba kíséretével együtt visszament ⁴⁾. Nagy akadályt okozott a város alatti táborban a rendkívüli hideg, mely nem csak Magyarországon, hanem egész Európában is uralkodott. Egy napon oly fergeteg lepte meg a két tábort Kassa alatt, hogy se szekérrel se pedig lóval ki nem lehetett indulni abból, kiváltkép egy éjjel oly erősen fútt az éjszaki szél, hogy a tábori sátorokat mind felforgatta. A királyt körülállották emberei, s csak úgy oltalmazhatták meg a nagy hideg elől ⁵⁾. Lecsillapodván a szörnyű fergeteg, mind a két fél harczhoz készült. Ekkor kijöve az ellenfél táborából egy góliát nagyságu tatár, s hegy- kén párviadalra hívá a király seregbeli vitézeket ⁶⁾. Jaksics Demeter Mátyás király egykori tanítványa (alumnus) fogadta el a kihívást, s az első rohanáskor kivetvén nyergéből a tatárt, annak fejét levette ⁷⁾. Ezen készü- letek alatt Albert Ulászlót békességgel megkinálta, mire Ulászló örömet- ráállott, s a békekötés a város alatti táborban február 20-án megkötö-

1) Istvánfi libr. I. 7. l. 2) Kassai századok. 3) Istvánfi libr. I. 8. l. 4) Budai polg. lex. III. 543. l. 5) e. h. I. 169. l. 6) Istvánfi libr. I. 13. l. 7) Istvánfi e. h.

tett ¹⁾, s következő feltételekbe foglaltatott: hogy Albert a magyar királysághoz való jogáról lemond, Ulászló pedig évenként 3000 aranyat fizet, s a Silesiának némely városait általadja öcscsének ²⁾. A már megkötött és megerősített békekötés után a király városba ment, a polgárokat, s ezeknek előjáróságát iránta tanusított hűségért megdicsérte, egyszersmind Lapispataki Miklós pártos jószágait Sebes várával Kassának ajándékozta; ezenkívül a várost mind azon jószágaiban, melyeket itt-ott pénzen szerzett vala, királyi adományában megerősítette ³⁾. Végére pedig szép beszéddel továbbra is hűségükbe ajánlotta magát, s innét utját Budára folytatta ⁴⁾.

A város ostromáról említést tesz egy a sz. Erzsébet egyház nyugati homlok felső karzata alatt látható fölirat, mely a párkányzat legalsóbb léczére vörös szinnel van festve: „Anno 1491 obsidio erat urbis Cassa per annum.” Nem különben az említett egyháznak éjszaki homlokzatában az ostrom emlékezeteként egy ágyugolyó meghagyatott, mely most is ott látható.

1492. Albert lengyel herczeg felbontá a kassai békekötést, s ismét Felsőmagyarországba betört, hol nagy károkat tett, Tokajból 2000 hordó bort Lengyelországba elvitetett, s Kassát újra kóbor seregével megszállá ⁵⁾. A király Szapolyai István nádorispánt ellene küldé, ki Kassától nem messze Tarczafolyónál megütköztével vele, s seregét tönkre tette ⁶⁾. Albert csak huszad magával szabadulhatott meg Eperjesre, az egész hadikészletét minden ágyuival a nádorispán elfoglalta. A mint Szapolyai megtudta, hogy Albert csak huszad magával menekült Eperjesre, utána indult s a várost megszállá, ottan kívánsága szerint Albertet békességre kényszeríté ⁷⁾.

1494. Ulászló ez év tavaszán Kassán várta be a lengyel urak érkezését, kikkel innét Lőcsére Albert lengyel király öcscséhez ment, ottan vele s több testvérével a két ország közt fenforgó nehézségeket eligazítandó. Ulászló, hogy pénztárán, melyet a lőcsei összejövetel végkép kimerített, némikép segítsen, Lőcséről visszajövet, Kassán a főrendekkel gyűlést tartott, s koronázási oklevele ellenére, minden jobbágyságtelekre, kivéve a főpapokéit és zászlósokéit, egy arany forintnyi adót

1) Istvánfi libr. I. 13. 14. l. Palma II. 463. l. Engel III. 31. l. 2) Palma e. h. Engel e. h. Pray Annal. IV. 21). l. 3) Prot. Civ. Tom. I. libr. B. Privilegia Nr. 43. 4) Istvánfi e. h. 5) u. o. libr. II. 18. l. 6) Ugyanott 21. l. Pethő krón. 91. l. 7) e. h. libr. II. 13. l. Pethő 93. l. Engel III. 40. lap.

vetett. De a nemesség, az adókivetést alkotmányilag országgyűlésre tartozni állítván, ezen önkényes adóztatás miatt több vármegyékben nyugtalankodni kezdett; a zavargásban több adószedő agyonveretett; Erdélyben pedig a nemesség nyilvánosan föllázadt, s csak a királynak a tartománybani személyes megjelenése, és Drágfy vajdának kegyetlen szigorúsága által csillapíthatott le ¹⁾.

1495. Kassa még Nagy Lajos király idejében 1361-dik évben áru-lerakójogot (jus depositionis mercium) kapott, minden a városon keresztül szállító áruktól vámot szedhetni. E jog azonban a lőcseiek által megsértetett. Egy időben a kassaiak meghallották, hogy a hegyaljai szüretről hazatérő lőcseiek a vámfizetésének kikerüléséből Jászó felé vették útjokat, minek következtében Prechtel Péter polgártársaikat több fegyveressel azok elébe küldé, hogy őket letartóztassák, kik is Márton nap estéjén Bodoló helységbe érkeztek, s ott pihenő lőcseieket, borral megterhelt kilencz szekérrel s lovaikkal együtt elfoglalva, letartóztatták, s aztán Kassára kísérték ²⁾. A lőcseiek, kassaiak ezen tetteikért Ulászlóhoz folyamodtak, ki is két év elmúltával Buzitay Cherubin-, Kányi András-, s Ruszkay Pálnak meghagyá, hogy Kassát az említett hatalmaskodásért törvénybe idézzék ³⁾. Ebből úgy látszik, mintha ez eset következtében 1504-dik évben a XIX törvényczikk hozatott volna. Lőcse, mely hasonlókép a város árúklerakójogát megsérté, egy esetben 2000 magyar arany forint fizetéssel megrovatott.

1497. A fent említettekből tudjuk, hogy Ulászló öccse a lengyel Albert, nemcsak az országot háborgatta, hanem Kassát is erős ostrom alá vette. Míg a két testvér egymással némileg is kibékült, a város sokat szenvedett s károsodott; mert Albert annak nemcsak ordonyait, (bástyáit) s falait a Lengyelországból hozott nehéz ágyuival összelövette: hanem a sz. Erzsébet egyházának a legszebb műrészeit annyira megcsonkította, hogy azoknak további díszes fentartása céljából a kijavítás elrendeltetett, mit Krompholtz Miklós építész véghez vitt. Ezt tanúsítja az egyház nyugati részén egy a párkányzat horonyába bevéselt következő fölírás:

„Anno 1497 Christi Ecclesiae Nicolaus Crompholtz de Nissa reedificaviturim superiorem ac clipeos tectales omnes tres, quae omnia destructa erant

1) Bonfin Dec. V. libr. IV. 718. 1. 2) Kassai századok. 3) u. o.

per obsidionem civitatis per Albertum Poloniae Regem, addo horale . . . .
tempore plebani Joannis Crom Doctoris Vitrici Czimmermann d'Olzna 1).“

1498. Ez évi törvényrendelet szerint a városnak a nemesek ellenében vitt peres ügyeik, nem annak tanácsához, hanem a megye s a személynök ítélete alá rendeltettek. Ugyanez évben az mondatott ki, hogy Kassa a régi harminczadnak főhelye.

1500. Már ezelőtti magyar királyok alatt Kassának vámmentesítési joga vala: de Ulászló iránta tanúsított hűségéért, a várost abban újra megerősíté.

1502. Kassa czímere Ulászló király által hűségének jeleül megdicséztetik. A paizs tetején lévő angyalnak vörös ruhája égszínüvé átváltoztatván, egyszersmind annak közepébe fél sas tétetett. Anna királyné a czímerben meglévő három lilomot, szinte a maga nemzetségének három lilomával azon ragaszkodásért megszorította, melyet a város mutatott férje iránt Albert öcsésével a magyar trón iránti vetélkedésében 2).

1511. Ulászló a városnak iránta nyilvánított hűségéért jogot adott saját ezüstjéből pénzt verhetni 3). E pénzverésre szükséges ezüstöt a város Aranyitka bányaiból kapta.

Szathmáry György kassai születésű, eleinte pécsi püspök-, később esztergomi érsek- és cancellárnak Kassa városa Forró helységgel négyezer aranyért eladatott, az utóbbit, mint sz. Erzsébet egyházának tulajdonát, a szülő-helyéről meg nem feledő jóltevő, annak jövedelmét az említett egyház további építésére s fentartására rendelé. Egyszersmind az egyháznak, s ennek paplakául Kassán két házat, s szántóföldeket, Tályán lévő szőlőkkel és épületekkel ajándékozta. Azon esetben, ha nővére Anna, Thurzó Elek neje örökös nélkül hal el, 3000 magyar forintból álló tőkét is az egyházra följárulá 4). Szathmáry ezt mint pécsi püspök 1521-ik

1) Henszlmann Imre jeles régiségbuvárunk, sokat fáradozott Krompholtzot kassai születésűnek kimutatni, s a legnagyobb szorgalma mellett, csak annyira tudott fáradozásában előrehaladni, hogy a városi jegyzőkönyvek tesznek említést Krompholtzról s nem másról, mint az építésről, ki is 1497-diktől egészen 1514-ig mint választó polgár; sőt 1505-ben és 6-ban mint a választott polgárságnak szószólója említették, — 1499-ik évben magának házat vett Bank Ferencztől, és 1503-ban tíz esztendőre felszabadították az adó fizetéstől, ő t. i., mint a jegyzőkönyv tanúsítja, a város pinzéit a vízveszélytől megmenté, és azért kapta háladatos polgártársaitól a szabadítékot (Freytumb). 2) Okmánytár XVI. sz. 3) Prot. Civ. Tom. I. lit. II. Monetaria Nro. 8. 4) Szathmáry nagy pártfogón kívül volt Zakol Margit Ruszkay Pál özvegye, kinek a férje 100 magyar forintot, ő maga minden ingó és ingatlan vagyonát az 1525-ik évben tett végrendeletében a sz. Erzsébet egyházára hagyta.

évig tevé. Mint áldornagy (primás) sem felejtkezett az egyházzal, hanem újra Szántón, Nagy-Bátorban, Fekete-Gerinczen s Tályán lévő szőlőkkel is megajándékozta. Mind ezekből kitetszik, hogy Szathmárynak a városra nézve jelentékeny befolyása vala; mert ő annak ügyeiről mint tulajdonában szabadon intézkedhetett. A jeles férfiú nemcsak, hogy a sz. Mihály kápolnáját maga költségén újította meg; hanem azt egy új kápolnával is megnagyobbította¹⁾. Ámbár Timon ezen bővítést az ágosta vallásbelieknek tulajdonítja; mert akkoriban annak rejtélyét még nem tudván, mivel ez a kápolnának 1783-dik évben tett igazítása alkalmával fedeztetett föl. A kápolnában bent jó mélyen a földben két címerez márványkő találtatott, s mindkettején Szathmáry György nemes címere vésve volt, melyeknek egyike a városházi lépcsőzetének baloldalára tétetett, s most is e fölirattal olvasható:

„Lilia bina rosis totidem conjuncta gerebam

Rex dedid auratum Corvinus et ipse Leonem MCDLXXXVII.“

Már ily alapos adatokból, s az akkori viszonyokra visszamenve, bátran állíthatjuk, hogy a nagy férfiú a sz. Erzsébet egyházának öregbítését is elrendelte volt, (az öregbített részek a mai sz. János kápolnája, a káptalan sekrestyéje, hajdan sz. kereszt kápolnája, s a legközelebbi időben volt plébánia sekrestyéje) habár életében nem, hanem halála után kétségkívül eredményeztetett. Ő dúsgazdag vala, kitetszik végintézetének azon pontjából, melyben azon várak kiváltásáról intézkedik, melyek még Fridrik császárnak a magyar koronáért zálogba adattak vala, azok kiváltására hatvanezer aranyat hagyományozott, melyeken Hunyadi Mátyás magyar király címere, egyszersmind azokon az orrban gyűrőt tartó holló is volt²⁾. Ezen ritka férfiú 1524-ik évben ápril 7-én Budán halt meg. Az ország javára hagyott aranyakat idővel az ifjú Lajos király más dolgokra, különösen a közeledő török háborúra fordította.

1514. A Budán összegyűlt országnagyok a királyi kincstárról gondoskodandók, több uradalmakat s városokat, ezek közt Kassát is elzálogosíthatatlannak nyilvánították. Az utolsót leginkább azért; mivel az már ezen intézkedésök előtt Szathmáry György pécsi püspök- s kancellárnál zálogban volt. Azonban az országnagyok határozata ellenére Eperjes városa Perényi Imrének abaujmegyei főispánnak zálogba adatott. Ezt a város eleinte ellenzé, de végtére nyugottan beleegyezett³⁾.

1) Budai polg. lex. III. 276. l. 2) u. o. 3) Engel III. 193. l.

1516. Ulászló király elhunyt után fia, a 10 éves II. Lajos ült a királyi székbe. Az ifjú király uralkodásának mindjárt első évében Jajcza, Tinin, Klissa s Scadrona várait a török megszállotta, de szerencsére Szelim császárnak Egyiptomba kellett indulni, s így követei által maga keresvén föl Lajossal való békességet. Már ezelőtt, inkább most annyira kimerítették a kincstár jövedelmek, hogy a szabad királyi városok rendkívüli hadiadó fizetésre felszólítottak ¹⁾, s némely királyi javak pedig 12 ezer magyar arany forintért elzálogosítottak ²⁾. Ebből látszik, hogy az ország állapota részint a török nyugtalanságok, részint pedig a kéjvadászó Brandenburgi György törekvései által sülyedezni kezdett.

1520. E szomorú, zavart körülmények között szerencsének kelle tartani az országra nézve, hogy a törökök, I. Szelim szultán uralkodása alatt részint Ázsiában, részint Egyiptomban elfoglalvák, nagyobb hadjáratokat az ország ellen nem intéztek; de miután ez év vége felé Szelim meghalt, utóda, a harczias szellemű I. Szulejmán mindjárt uralkodása elején elárulta ellenséges szándékait; mert még pasái Szreberniket, Szokolt s Knint elfoglalták s a hősies Beriszló Péter zágrábi püspököt egy csatában megölték, azalatt Szulejmán a háborúra még több okot keresvén, követe által Lajos királytól hűsége jeléül évenkénti adót követelt. Ezen időben oly szűk állapotban vala Magyarország, hogy a királynak Pozsonyba való utazására elegendő pénze nem lévén, mire elhatározott, hogy minden magyarországi s erdélyi szabad királyi városok legyenek azok főuraknál zálogba, vagy pedig az adótól mentesek, mindegy a rendkívüli hadiadó fizetésre, mely hat arany forintból állván, minden további elengedés vagy késedelmezés iránt szorítottak ³⁾.

1521. Az ország political s polgári állapotának sülyedése szükségkép maga után vonta az egyházat is. Mely oly szoros kapcsolatban volt ez amazzal, hogy azon megromlásnak, mely az álladalom életerejét emésztette, lehetetlen volt az egyház, sőt maga a vallás állapotára is károsan nem hatnia. És nagy részben az egyház ezen sülyedése, s az ország zavargó állapotja volt annak oka, hogy a reformatio nálunk oly gyorsan terjedett. Legelőbb is az erdélyi és szepesi szászok közé szivárgott ez át, kik Németországgal nem csak kereskedelmi kapcsolatban álltak, hanem sokan közölök ifjaikat is a német egyetemekben neveltették s

1) Pray Epist. Procerum I. 119. l. 2) Fessler VI. 7. l. 3) Pray Epist. Proc. I. 141. l. Fessler VI. 44. l.

papjaikat is jobbára onnan hozták ¹⁾. Luther irományai s tanai ennél fogva már elég ismeretesek voltak a szászok között; s mivel a politicalai viszálykodásokba elmerült főpapok azt észre sem vették, rövid idő múlva az új tanok igen elterjedtek. De nemcsak a szászok közt, hanem a királyi udvarban is korán pártolókra találtak e tanok Brandenburgi Györgyben és Thurzó Eleken. György gróf pártfogása által nyerte el Henkel János, a reformatio titkos híve, Mária királynénál az udvari káplánságot, Grineus Simon és Winsheim Vida pedig tanszékét a budai főiskolában. Ezen új tannak terjesztése Kassára is átszivárgott; mert Kox John ki születésére angol vala, mint löcsei iskolák főigazgatója Kassára elhivatott ²⁾.

A reformált tanokat Thurzó Elek is hűen pártolá, és későbbben tett végrendeletében tizezer magyar forintot oly jószágok szerzésére hagyott; melyeknek jövedelmeikből a löcsei prédikátorok évenként 100 forintot kaptak. Ugyanazokból minden félbeszakítás nélkül, két jó igyekezetű s prédikátori pályára készülő ifju nyert oktatást. Mindenikük a löcsei városi tanács jóváhagyásával 40 vagy 50 forintot kapott. Ugyanazon jószágok jövedelmeiből házasíttatott ki két árva leány, s végtére hat koldus táplálékot s ruházatot nyert. Mindezt a tanács csak az odavaló prédikátorának egyezésével hajthatta végre. Hogy a löcsei tanács rábizott eljárásában serényen járjon el, Thurzó Lőcse városának Kassán lévő két házat, (melyeknek egyike mostan is lőcseiháznak hivatik, s melynek jövedelmét még 1516-ik évben a löcsei sz. György kápolnájának a káplánja huzta) és a szántói határban fekvő két darab szőlőjét ajándékozá. Ezeket ő első nejétől Szathmáry Annától gyermek nem létében kapta vala. Az egyik ház, mely a löcseihez (most városháza) közel fekvén, idővel Lövey Judit birtokába jött, melyet az özvegy a város községének 1625-ik évben 1050 magyar forintért adott el. A most is nevezett löcsei házat a város 1554-ik évben részfizetés mellett törleszteni kezdé, míg végre 1625-ikben az utolsó részt kifizetvén, a birtoklevél is (litterae emptionales) részére kiadatott, s azt mai nap mint tulajdonát bírja. Thurzó által Eck Bálint nyeré el, a bártfai iskolákban tanári állomását, ki Elek sírjára (1543-ikban) szép latin verseket megírta.

1522. Robel János kassai lelkész meghalálozván, a város elküldé

1) Fessler VI. 240. 241. 242. 1. 2) u. o. VIII. 450. 1.

Veber János akkori főbirót s Engelbrecht Mihály tanácsnokot 12 lovas-sal, s három szekérrel Lőcsére az odavaló Henkel János lelkész meghívására. E férfiú a tett ajánlástól vonakodván; míg végtére a hozzájött város két küldöttjével megindult, s Kassán nagy pompával fogadtatott. A fogadtatás után más nap megmutattatott neki a paplak épülete hozzátartozó majorról s kerttel, melyet azonban előde elég pusztá állapotban hagyott vala ¹⁾. Henkel, mint az előbbeniekből tudjuk, Mária királynénak udvari lelkésze vala ²⁾.

1523. Az új tanok tilalmára már nyilvánosan is fölléptek a reformatio hirdetői; s ezek közt kivált a sleziai Ambrus, és Vick Konrád Erdélyben Penflinger Márknak, a szászok ispánjának pártfogása alatt nyilván kihirdették Luther tanait; melyek aztán oly gyorsan terjedtek, hogy a király Csehországból hazatérvén, Szálkán érsek s más püspökök ösztönzésére Szeben város előljáróinak megparancsolta, szedjék össze s égessék meg nyilvánosan Luther iratait, a népnek pedig hirdessék ki, hogy mind azok, kik az új tanokhoz szítanak, javaik elkobzásával fognak bünhesztetni. De valamint a szászoknál nem volt sikere e tilalomnak, úgy Magyarországon is mindinkább szaporodtak az új tanok követői; s bár azokat Szálkán érsek a pápa meghagyásából minden nevezetesebb városban szószékről is kárhoztatta, Winsheim és Grineus mindazáltal az ezen évi országgyűlés alkalmával még Budán is nyilván tanítottak, miért Szálkán amazt az országból kiűzette, emezt pedig elzáratta; ki azonban Thurzó Elek s más urak közbejárására nem sokára megszabadult. Szálkán ennél fogva keményebb rendszabályokat látott szükségeseknek, s e tárgyban a catholika valláshoz buzgón ragaszkodó Verbőczyvel egyesülvén, a rendek által oly törvényt alkottatott, hogy „a lutheránusok, s azoknak pártolói mint nyilvános eretnekek, fej- s jószágvesztéssel bünheztessenek.” De valamint más, úgy e törvények is sikertelenek maradtak az eláradt pártviszályok között, s a reformatio több urak, kivált Thurzó, Petrovics Péter, Perényi Péter, Török István védelme alatt Ujhelyen, Sárospatakon s több más városokban, valamint Abauj, Sáros és Szepes megyékben is mindinkább terjedt, s a wittenbergi egyetemet is többen kezdték látogatni, nevezetesen pedig Sziklósy Mihály, Czirák Márton, Gálszécsy István, Azary Imre, Linczy Dienes, Budai másként Gleba Boldizsár és Lányi Kristóf ³⁾.

1) Kassai századok. 2) Fessler VI. 243. 1. 3) Fessler VI. 241. 1.

1525. A terhes hadiadók kivetése ellenére, kassai kamara ez évben 8000 arany forintot hozott be évi jövedelmeül a királyi kincstárba ¹⁾.

1526. Míg a pártok egymással s a kormányval viszálykodtak, Szulejmán megindult rettentő hadával; és a szerencsétlen hazában semmi készület annak elfogadására. Lajos király végső sietségében meghagyván Kassa városának, hogy a török ellen állítandó táborba 115 fegyveres katonát küldjön, mely országérti szolgálatjokat azonban pénzzel váltották meg a polgárok ²⁾, látván azt, hogy az országra nagy veszedelem vár, midőn a hír elterjedve volt, hogy a török kész az országba berontani. Az igen csekély készület alatt Szulejmán július 2-kán több mint 200 ezernyi haddal Nándorfehérvárhoz érkezett s Péterváradot pár nap múlva egész erővel megtámadá, s azt mihamar be is vette. De hadjárata céljául magát Budát tüzvén ki, táborát Eszék felé indította. Lajos ennek következtében Tolnára ment hadával, a nádornak pedig meghagyta, hogy Eszék védelmére siessen. De az urak, kiknek hozzá csatlakozniok kellett volna, állítván, hogy csak a király zászlója alatt kötelesek hadakozni, vele menni nem akartak ³⁾.

Lajos erről értesülvén, haragra gyult. „Látom, ugymond, már mindenki velem mentegetőzik; holnap tehát, isten segedelmével személyesen megyek oda, hova nálam nélkül menni nem akartok.“ ⁴⁾ És auguszt. 14-én táborával, mely már mintegy 20 ezerre szaporodott Mohács felé indult. Alig szállott a sereg Mohács vidékére, midőn tudósítás érkezett, hogy Szulejmán aug. 22-én a Dráván átkelt, Eszéket fölégette s táborát Mohács felé vezeti. Ugyanazon időben jött Szapolyay hírnöke is, kérvén a királyt ne ütközzön meg addig, míg ő, ki 14 ezernyi hadával már Szegedig haladt, hozzá nem csatlakozandik. De miután még néhány horvát zászlóalj is megérkezett, melyekkel mintegy 25 ezerre ment a sereg száma, oly harczvágy szállotta meg a nemességet, hogy visszavonulásra birni nem lehetett; aug. 27-kén tehát maga a király is a táborba ment s ütközetre készült. A következő napon Szulejmán két mértföldnyire állapodott meg Mohácstól ⁵⁾.

Augusztus 29-én egy csöndes, szép nyári nap reggelén Mohács alatt egy mértföldnyire csatarendbe állíttatott a harczot már alig várható magyar sereg. A király a hadosztályokat Tomoryval körüllóva-

1) Pray Epist. Proc. I. 224. l. 2) Kassai századok. 3) Horváth II. 373. l. 4) u. o. 5) e. h. II. 374. l.

golván, mindenütt harczvágyot s bátorságot látott visszatükrözni a vitézek arczairól. A török had korán reggel Mohács felé indíttatván, azon halmokat foglalá el, melyek félkörben vonultak el a magyar tábor előtt, s melyeket el nem foglalni, nagy hiba volt a magyarok részéről ¹⁾. E halmokra, honnan az egész magyar tábort át lehetett tekinteni, dél tájban érkezett meg Szulejmán, s ott azonnal tanácskozást tartott pasáival; három óra tájban pedig a támadót megfuvatta. Midőn a tárogatók megriadtak, a király harczzisakot tétett fejére, mi közben vész előérzete szállotta meg szívét, s arczát halál-sápadtság borítá el ²⁾. Mint villámfergeteg rohant ezután a magyar sereg a törökökre, s azoknak előhadát visszanyomván, üzni kezdé. Utánok iramodék a király is a második hadoszloppal; de e közben a jobb szárny a 300 török ágyutól, melyektől már alig volt 10 lépésnyi távolságban, iszonyú csapással visszavetettetett; minek következtében a közép-had is megzavarodott; és a csata, melyből az ország sorsa függött, rövid másfél óra alatt el volt döntve. Omló zápor fedé azon kevesek futását, kik a csatatérről megmenekültek; de hét főpap 28 világi zászlos ur, s ezek közt Drágfy János, Országgh Ferencz, Szapolyai György, 500 főbb nemes, és mintegy 22 ezer vitéz áldozatul esett. A király Aczél és Czettricz kamarások kíséretében futott el a csatából; de tőlök aztán elszakadt, s midőn a Cselye patakon átugratni akart, fáradt lova hanyatt esett, s a szerencsétlen Lajos a mocsárba fúladt ³⁾.

Szulejmán e győzelem után seregének egy részét rablásra felszabadítván, maga Buda felé indult, melynek kulcsait a benne maradt néhány lakos egész Földváríg küldötte elébe. A megelőző hódolat azonban nem menthette meg a fővárost a jancsárok dühétől, kik azt a szultán akarata s parancsa ellenére felgyújtották, minek következtében az, Mátyás palotáján kívül egészen leégett. Szulejmán, ki nem hódítani, hanem csak követe megöletését jött megboszulni, s miután a Duna és Tisza közti vidéket is elpusztítván, az országból sok ezer fogolylyal kitakarodott ⁴⁾.

Abaúj-vármegye főispánjainak sorozata: 1301 Péter, Aba nemzetségből Somosi György fia; 1312 Mich Mihály fia; 1322—1327 Drugeth Fülöp nádor, egyszersmind szepesi főispán; 1327—1338 Drugeth Willerm nádor, egyszersmind szepesi főispán; 1345 Aladár

1) Horváth II 374. l. 2) Ugyanott. 3) e. h. 376. l. 4) Ugyanott 379. l.

Tamás; 1345—1348 Poch Péter; 1352—1357 Kapy Poháros Péter; 1363-ban Perényi Péter; 1370 Olnodi Zudar István; 1390 László és Ferencz, Pelsőczy Bebek István a királyné főtárnokmester fiai; 1401 Gersei Petheő János; 1412 Palóczy Máté; 1412—1414-ig Perényi Péter, később országbiró; 1418—1435 Palóczy Mátyás, utóbb nádor; 1447 körül Olnodi Zudar Jakab; 1466 Rozgonyi Raynald, egyszersmind zempléni főispán; 1484 Osztopáni Zewld János, egyszersmind zempléni főispán; 1492—1519 Perényi Imre, utóbb nádor; 1522—1526 Perényi Péter.

HARMADIK RÉSZ.

A habsburgi házból származott magyar királyok korszaka Kassára nézve.

1526-ik évtől a jelenkorig:

ELSŐ FEJEZET.

I. Ferdinánd és Szapolyay János ellenkirályok uralkodási ideje.

A mohácsi vésznapi után szomorúan virradt a magyar nemzetre európai életének újabb korszaka. Szapolyay János még Szegednél táboroztakor eltökélte magát, hogy a királyi széket, teljék bár mibe, elfoglalja. Eleinte az özvegy Mária királyné keze által reménylett a trónra jutni; de miután ez nem sikerült, s a királyné november 25-kére Komáromba oly szándékkal hirdetett országgyűlést, hogy ott bátyját Ferdinánd főherczeget választatja királylyá. Az özvegy királyné a kassaiakban az alattvalói hűséget reménylén, meghagyja nekik: hogy a megtartandó országgyűlésre kebeléből két arra alkalmas követet küldjenek ¹⁾. Látván Szapolyay a királynénak ezen tettét, mire ő terveivel ellene nyilván föllépett, s párthíveit october 14-kére előleges tanácskozás végett Tokajba meghívta ²⁾.

A felsővidéki királyi városok csodálkoztak azon, hogy Szapolyay János, a török ellenséget, melynek előnyomultában ellen nem állott, most sietve visszavonulandó akarná megtámadni; mindazonáltal a komoly parancsnak ellenszegülni nem mervén, Eperjes 50, Lócse 80, Bártfa szinte 50, Kis-Szeben 20, tehát összesen 200 gyalog zsoldost toborzottak, a közembert három a tizedeseket négy forint hópénzzel, és Eperjest tűzték ki gyűlhelyül, honnan aztán egyesült hadaik Kassára elsiethessenek ³⁾.

1) Jászay Pál Mohács vésznapijai I. 71. 72. l. 2) Pray Epist. Procer. I. 276. l. Kovachich Supl. ad Vest. Comit. III. 70. l. 3) Jászay I. 78. l.

A kassaiak pedig ezenfelül még 100 lovast állítottak, s az egri püspöktől, ki őket e végre a miskolczi gyűlésből felszólította, kértek utasítást: hová indítsák már kész hadaikat? És itt nehéz volt az álarczot még tovább is fentartani; egy kis ügyes fogás azonban segített a dolgon. Váradi Pál egri püspök october 10-én kelt levelében, a kassaiak buzgalmat megdicsére, s a következő vasárnap Tokajban tartandó gyűlésre kérte magához biztos és hű emberöket küldeni, ki által majdan megizenné: Budára kelljen-e menni, vagy a már visszavonult ellenséget kergetni ¹⁾. Ily bizonytalan helyzetben lévén a városi hadak, elunták a várakozást, és miután már a kassai külvárosban nyolcz nap hasztalan tanyáztak volna, küldőiktől vett rendelet következtében haza oszlottak ²⁾. János azonban tekintélyes férfiak, egyszersmind nagyszámu nemesség és fegyveres nép kíséretében érkezett meg tokai várába; melyet a Tisza és Bodrog összefolytánál a nagy Hunyady János épített, fia a hős király megerősített, s örök adományul ruházott a Szapolyay házra ³⁾. Itten Szapolyay részint adományok s ígéretek, részint a hatalmas beszédű Verbőczy István ékesszólása által annyira vitte dolgát, hogy királylyá választása elvégeztetett, s novemb. 5-kére Székesfehérvárra király választandó országgyűlés hirdettetett ⁴⁾.

A mint János vajda Tokajban Magyarország királyává kikiáltatván, ez magát az ős városban megkoronázandó, mindenek előtt annak meghódítására Bakics Pál, rácz vezért kétszáz főnyi seregével küldé el; miben sem került ennek Székesfehérvárt ura részére megnyernie. Ezalatt János értesülvén, hogy a mohácsi téren elhalt szerencsétlen II. Lajos király hullája a Cselye partján, hová, nehogy a török kezére kerüljen, halászok ásták el, már megtaláltatott, s Székesfehérvárra vitetett, s királyaink sírboltjába, a Boldog-Asszony főegyházába, néhai Imre herceg és II. Ulászló közé helyezett márvány koporsóba, örök nyugalomra letéttetett ⁵⁾. Ezután a Székesfehérváron nagy számmal összegyűltek, Szapolyay Jánost november 10-én királylyá választották, s a következő napon Podmaniczky István nyitrai püspök által meg is koronáztatták ⁶⁾.

1527. János király ellenfele I. Ferdinánd ezután october 6-án Budán megnyitott országgyűlésen az ország szabadságait tiszteletben tartani,

1) Jászay I. 79. l. 2) u. o. 80. l. 3) Szirmay Not. Top. Comit. Zempl. 136. l. 4) Horváth III. 3. 4. l. 5) Palugyay Magyarország leírása II. 110. l. 6) Katona Hist. Crit. XIX. 749. l. Kovachich Supl. ad Vest. Comit. III. 87. l. Vagner Annal. Scep. IV. 37. l. Horváth III. 4. l.

s azt úgy kormányozni igérvén, hogy megválasztását soha senkinek sem leend oka megbánni; a rendek által pozsonyi megválasztatásában megerősítették, sőt újra megválasztatván, a koronázás napja november 3-kára Székesfehérvárra határoztatott ¹⁾).

Ferdinánd tehát a kitűzött, neje pedig Anna királyné a következő napon az urak és vármegyék nagyszámú gyülekezetében Podmaniczky István, nyitrai püspök által megkoronáztatott ²⁾. Ferdinándnak megkoronáztatása végett a nagy Boldogasszony szentegyházába bevonulása alkalomkor az ország szokott zászlói s címerei vitettek elől az országnagyok által. Báthory István, a nádor a koronát, Perényi Péter erdélyi vajda a királyi pálczát, Dosi Sándor ³⁾, az ország almáját, Posnig gróf a királyi kardot. A szentelt olajjal királylyá felkenés a jobb karon, jelesen a kéz és könyök közötti tájon, továbbá a háton eszközöltetett a nyitrai püspök által, mint a ki néhány főúr segédkezésével a szent koronát is Ferdinánd fejére illeszté; ugyan ezen püspök nyujtá át az újdön megkoronázott királynak az oltári szentséget is. Felajánlaskor a király száz magyar aranyat tett az oltárra ⁴⁾; az ájtatosság teljes bevégezte után a székes egyházból 200 lépésnyire helyezett sz. Péter egyházba gyalog ment át. Útja biborszínü posztóval volt bevonva, mely a királynak áthaladása után a nép emlék zsákmányául engedtetett. Ez ünnepélyes menet közben különféle arany s ezüst pénzek szórattak ugyan csak a néptömeg közé. A sz. Péter egyházban a jelen volt minden nemzetbeliek közül néhányat a király arany sarkantyús lovagokká avatott föl. Innen a király lóra ülve a budai külváros végén lévő sz. István kápolnához lovagolt ki, hol magaska s aranyszövettel bevont emelvénnyel tevé le a veszprémi püspök mint akkori főkanczellár által előolvasott királyi esküt; most a király a néphez irányzá szavait, melyeknek általánosan kitört éljenzései tölték be a levegőt, mialatt az ismét lóra kelt király a város közelében készített király-dombra sietett, s ezen az ő szokásos négy vágást, kivont kardjával, a világ négy része felé megtevé. Az ünnepélyes hazavonulás után következék a királyi ebéd, melynél a király jobbján testvére, Mária, a szerencsétlen II. Lajos özvegye, balján pedig neje, Anna, foglalt helyet; a következő napokon nyolcz törvényczikk alkottatott, melyek szerint János király és Verbőczy föltétlenül, pártfelei

1) Horváth III. 10. 1. 2) Pray Annal. V. 145. 1. 3) Budai szerint Thurzó Elek vitte. Polg. lex. III. 476. 1. 4) Palugyay II. 119. 1.

pedig ha november 25-kig Ferdinánd királynak nem hódolnának, a haza ellenségeivé nyilvánítottak; János király adományzásai megsemmítettek, s Ferdinánd királynak háboru folytatására minden kaputól két arany szavaztatott ¹⁾.

1528. János keveset hajtván Ferdinánd fölszólítására, hanem a lengyel és erdélyi zsoldosaival Kassa felé jött, s azt elfoglalta ²⁾. Ferdinánd látván, hogy János nem engedelmeskedik, Kaczianer Jánost Török Bálinttal ellene küldötte, kik nem nagy, de bátor haddal megfékezésére elindultak. János megtudván Ferdinánd vezéreinek Kassához való közeledését, a városból marczius elején Szina helységbe kiindult, s ott magát besánczolá. Kaczianer annak daczára, hogy János seregét sánczokba elhelyezte, megtámadja, s nagy sikerrel elszéleszti, közülök 600-at levágat, Bodó Ferenczet elfogván, s őt az elfogott zászlókkal Bécs-Ujvárosba küldé ³⁾. A csatavesztett János nem bátorkodott tovább az országban megmaradni: hanem Tarnovszky Jánosnál a krakói kapitánynál és a lengyel hadak fővezérénel menedéket keresett, ki őt Tarnócz várában szívélyesen fogadta ⁴⁾.

János király megveretése után Kassa Ferdinándhoz állott, s annak a városban talált vagyonát feldulván, liveit üldöztetve, egyszersmind azoknak a környéken lévő jószágait pusztította. Ferdinánd a várost hozzávaló pártolásának jutalmául pénzverési joggal ⁵⁾, és a széplaki apátúrságon lévő kegyúrsággal megajándékozta.

János az országbóli kiköltözése után nem sokáig csendesen maradt; mert megizenvén a honban lévő barátainak, Czibák Imre, somlyai Bátor István s több másoknak, hogy minél több zsoldosokat gyűjtsenek, s azokkal Lengyelország felé elébe nyomuljanak, s neki az elvesztett országot visszafoglalni segítsenek. János azonban kénytelen volt lengyelországi menhelyét elhagyni: mert Zsigmond lengyel király azt ígérte meg hozzájött Ferdinánd követeknek, hogy országában továbbra őt nem szenvedendi. János már előre elküldötte Lengyelországból Athinai Simont hétszáz vitézzel, kihez egyszersmind némely magyar urak segítségül érkeztek, ezek Ferdinánd hadával sept. 25-kén közel Kassához találkozáván, összezsaptak, s elleneiken győzedelmeskedtek ⁶⁾. E győzelem hírére maga János is felkere-

1) Horváth III. 10. l. 2) Kassai századok. 3) Budai polg. lex. III. 556. l. 4) u. o. 5) Prot. Civ. Tom. I. Litr. H. Monetaria Nro. 9. 6) Istvánfi Libr. X. 97. l. Szirmay Not. Comit. Zemplén. 55. l.

kedett Lengyelországból Laszki kíséretében, s october elején egyenesen Lippára jött, a hol régi barátai őt várák ¹⁾.

1529. Szulejmán Jánosnak tett ígérete következtében nagy haddal az országba bejött, és a maga minapi helyére Mohács alá szállott, hová pár nap múlva János király is megérkezett üdvözlétére, kit Szulejmán szívesen fogadott s vigasztalt, egyszersmind néki a fogoly Perényi Péterrel együtt a magyar koronát általadá, maga pedig augusztus vége felé Buda alá jött, s azt bevette, Jánost pedig a vár és a magyar királyság birtokába behelyezte, és táborát Bécs felé indította ²⁾; de huszonhárom napig tartott hasztalan ostrom után october 15-én visszaindult s öt nap múlva Budára jött Jánoshoz, itt rövid időzése után visszatakarodott Konstantinápolyba ³⁾.

1530. A török kitakarodta után Ferdinánd jobb szerencsével kezdett hadakozni János ellen, s vezérei által Kassát több más várakkal elfoglalta. Ferdinánd Serédi Gáspárt, ki Jánostól Egert bevette vala, Kassa főkapitányává kinevezvén. Ezen magas hivattal volt összekötve a felső-magyarországi részeknek a főkapitánysága is ⁴⁾. Serédi Bodokó várát hat hétig ostromolta Bebek Ferenczezel, de avval nem boldogulhatott, mire oly alkura lépett annak kapitányával, hogyha Ferdinándot fogja az országnak nagyobb része királynak elismerni; akkor minden erőszak nélkül tartozik annak a várat feladni, ha pedig János lesz hatalmasabb, akkor az, az ő kezénél marad.

1531. A zavarban lévő felső-magyarországi városiak mart. 3-kán Kassán összejövetelt tartottak, melyben azt végzik, hogy Ferdinándhoz követeket küldeni fognak eddig tett sérelmeik orvoslása végett, melyek részint Ferdinánd, részint pedig János hívei által okoztattak ⁵⁾, és felkérlik őt, ha valljon kívánja-e őket János hatalma ellen oltalmazni vagy sem? Mire Ferdinánd a hozzájött követeknek jó szónál s biztatási ígéretnél egyebet nem tehetett ⁶⁾. A város részéről követekül valának Vértes György a város főbirája, s jegyzője.

November 6-kán Tamás egri püspök a város hitszónokát, ki szökött barát vala, elfogatja, s Pekry Lajos huszárjainak őrizetük alatt Likavába fogságba küldötte. A püspöknek ezen tette oly elégtelenséget szült a város polgárai között, hogy ő életét csak annak rögtön odahagyásával mentheté meg ⁷⁾.

1) Fessler VI. 422. l. 2) Ugyanott 424. l. 3) Horváth III. 19. l. 4) Budai polg. lex. III. 321. l. 5) Fessler VI. 451. l. 6) Budai polg. lex. III. 322. l. 7) Kassai századok.

1532. A folytonos aggasztó nyugtalanságok következtében szepesi városok, Eperjes és Kassa újra követeket küldöttek Ferdinándhoz Regensburgba, hogy tőle János féktelen emberei ellen segítséget kérjenek, de Laszki azokat Silesiában Plesz nevű városnál elfogatta, s mindnyájokat Árva várába Koczka Miklós őrizete alá küldé. Ezen fogoly követek közt Eperjes részéről Werner György volt. Ő fogságából irt a városoknak, hogy Kockánál esedezzenek szabadulásért, mire fél évi fogsága után a lengyel közbejárásra és kétezer magyar forint lefizetése mellett kiszabadult. Ezen kiszabadulásnál azt mondotta Wernernek Koczka, hogy hiába reménylenek Németországból segítséget, hiszen ott Luther tanai miatt nagy zavar van ¹⁾.

1533. A kassai főkapitány Serédi, Ferdinánd előtt avval vádoltatott, hogy ő nem elegendő figyelmet fordít féktelen huszárjainak megzabolására, minek következtében őt Ferdinánd Bécsbe felhivatta. Hogy Serédi magát a tett vádak alól kimenthesse, Kassától bizonytságot kiadatni kért, de a város kívánságát nem teljesíté, tartván attól, ha visszajövend, még inkább sanyargatandja. Mindazonáltal Serédy a gyanuból kitisztulván, jövendőre is a régi hivatalában megmaradott ²⁾.

1536. János király hívei Berzeviczy Gáspár, Kállay János, Ödönfy László, Horváth Ferencz regéczi várnagy, és Vitus kapitányok alatt nem messze a várostól táboroztak, vigyázván arra, nehogy a városba élelem vitethessék. Történt, hogy a város főkapitánya Serédi Gáspár neje nevenapját megüilendő, Nagyidára családja körébe utazott, bízván a város őrizetét Lónyay Gergely helytartójára ³⁾. De mivel ez Jánoshoz jobban szíttott, Gecsey István bajtársával egyetértvén, fölhasználá a főkapitány távollétét, s tudtára adván azt János vezéreinek; kik még azon éjjel 1500 fegyveres katonát megindíták, s december 4-kén korán reggel a város alá érkeztek ⁴⁾. Segedelemül lévén nekik a nagy köd, mire észrevehetetlenül az alsó kapuhoz jöttek, melyet Lónyay nekik felnyittatván, legnagyobb csenddel a főtéren sort foglaltak, s János király nevét fölkiáltván, a várost részére elfoglalták ⁵⁾, s benne talált Serédi Gáspár kincsét elragadozták ⁶⁾. Ezek után János követet küldött Serédihez Nagyidára, hogyha Ferdinándtól hozzá pártoland, minden kin-

1) Budai polg. lex. II. 514. l. 2) U. o. 322. l. 3) Timon Cassovia vet. ac nova 164. 165. l. Bellici Cassoviae 4. l. 4) Istvánfi és utána Timon ez eseményt 1535-ik évre teszik, azonban a kassaiaknak eperjesiekhez irt levelük szerint az általunk említett évben történt. 5) Timon Epit. Chron. 129. l. 6) Istvánfi Libr. XII. 202. l.

csét s elfoglalt marháját visszaadandja ¹⁾. Serédi más napig gondolko-
dási időt kért magának: de azalatt a várnak egy külön szugolyában
nehány ládát árpa- s korpával megtöltetvén, azok tetejére vékonyan arany-
és ezüst pénzeket hintetvén, és a meghatározott időben János követét
az említett helyre bevezette, s a ládákat megmutatván, azt izente vissza,
hogy ne gondoljon Szapolyay, mintha ő kassai kára miatt már koldus-
maradott volna, mert kincsének nagyobb része még kezei közt van ²⁾.
Ezen izenet következtében János zsoldosai a várost szörnyen feldúlták,
s főbbjeit részint Nagyváradra fogságba, részint pedig számkivetéssel
megbüntették. Magát a várost minden eddigi szabadalmaik- s kivált-
ságaiktól megfosztották. A birói hivatalt, melyet akkor Gönczy és Mel-
czér Mátyás viseltek, eltörölték, rendelvén e helyett nekik katonai kor-
mányzóul tályai kapitányt Czéczey Lénártot, ki a városnak aztán gon-
dosabb őre is lett Serédinél. Ő, eszében tartván, mily uton jutott a vár
hatalmába, nehogy vele is hasonló mi történjék, tizenöt év folytában
mind azon ideig, midőn a város 1552-ik évben szerződéskepen Ferdinánd
kezére eresztetett, soha egy éjet sem töltött annak falain kívül. Végére
János király a kassai pénzverő házat Perényi Péternek ajándékozta ³⁾.

1537. Kassa eleste után Ferdinánd egyéb városait, Lőcsét, Bártfát,
Eperjest és Szebent is veszély fenyegette; miért is azok Ferdinándtól
segedelmet sürgettek. Serédi is vágyott lemosni magáról a gondatlan-
ság gyalázatát. A király, kérelmeikre hajolván, Ebersdorfert pár ezer
labanczczal Serédi segedelmére Lőcsére küldötte. Frater György (Mar-
tinuzzi) előre látván, hogy Ferdinánd Kassa elfoglalását nem fogja boszu-
latlan tűrni: a nem rég Jánoshoz pártolt Bebek Ferencz alatt Sáros,
Zemplén és Abauj megyékben oly erőt gyűjtött össze, hogy Serédi velök
nem mert szembe szállani. Majd azonban a nyár elején Fels Lénárt,
Pekry Lajos, Nyáry Ferencz, Bánffy Boldizsár és Bakics Pál is fölös
hadakat hoztak a felvidékre, s a Branyiszkón áthaladván, Sároset, Peré-
nyi várát megszállották, s hosszabb ostrom után be is vették.

Az ellenség Kassához ily közel lévén, Frater György Czéczey sür-
getéseire, Majláth István társaságában maga is haddal sietett Kassa felé,
eltökélve lévén Felsnek, ha jó alkalom kínálkozik, harczot adni. A
szintoly erélyes hadvezér, mint ügyes államférfiu, ki miként püspöki
székén és az országtanácsban, ugy a harcztéren is szerzetének fehér

1) Istvánfy Libr. XII. 203. l. 2) u. o. Timon Cassovia 166. l. 3) Kassai századok.

ruháját viselte a pánczél alatt, oly tervvel közeledett Tokaj felé, hogy annak vidékén Perényivel és Bebekkel egyesülve folytassa munkálatait. Midőn ő Tokaj vidékére érkezett, Fels akkor már Regécz, Bodokő-Váralját és Tályát megvévén ¹⁾, ezen vár alatt elsánczolt táborba szállott volt. Perényi és Bebek azonban, kik a harczmezőn most először föllépett püspök vezéri ügyességében nem bíztak; vagy büszke úrlétökre a szerzetes vezért megvetették, rendeleteit nem teljesítvén, a vele egyesülés végett nem huzódtak vissza. Majláth István erdélyi vajda sem örömet rendelte magát alá a püspöknek, s vele egyre viszálykodott. Fels ennél fogva, kilesvén az alkalmas időt, Frater György hadát a Bodrogon visszanyomta, s egyesülését Perényi és Bebek hadaival egyáltalában lehetetlenné tette. A büszke Perényi a győzelem kivívására saját erejét is elégnek tartván, Felset táborában mind a mellett megtámadta. De ennek földművei oly sűrűen meg voltak rakva ágyukkal, s ezek oly sükeresen működtek, hogy Perényi rövid harcz után, kénytelen lőn Tokaj felé visszavonulni. A hátrálás rendetlenül történt, mit Fels észrevévén, nyomba utána eredt, s utóhadát, midőn a Tiszán átkelőbe volt, szélylyel verte, s egyuttal a védelemre eléggé el nem látott Tokajt is megvette.

Fels Lénárt a nyert győzelem után Kassát szándékozott megszállani; de mielőtt ezt tehetné volna, Ferdinánd parancsa a háborúnak végét vetett. E parancs részint az újabb békealku, részint a töröknek Tótországba mind nagyobb erővel tett betörései indították Ferdinándot.

1538. Ily körülmények közt János is nagyon ohajtotta, hogy a folytonos harczok békességre jöhessenek, mivel Szulejmán kegyelmét maga iránt újra csökkenni tapasztalta; hanem még inkább azért, mivel Zsigmond lengyel király csak oly feltétel alatt volt hajlandó leányát Isabellát neki nőül adni, ha Ferdinánd is királynak elismeri. A sokszor félbeszakadt alkudozások következtében febr. 24-kén kötöttett meg Nagyváradon ama béke, melynél fogva a magyar korona birtokáért egymással küzdött, s ugyanazzal mindketten megkoronázott Ferdinánd s János egymást kölcsönösen magyar királyoknak elismerék; továbbá, hogy a hódított országrészeket birtokosaik megtartsák; János király halála után azonban Erdély egész Magyarországgal együtt Ferdinánd s mara-

1) Fessler VI. 514. l. Bndai polg. lex. III. 81. l.

dékaira szálljon; azon esetben is, ha fia maradna, ki nőül Ferdinánd leányainak egyikét nyerendvén, atyjának családi javait „Dux Scepusiensis” czimmel birandja ¹⁾.

1539. A Nagyváradon megkötött békekötés után, János király Broderits Istvánt, Perényi Pétert, Drugeth Jánost s Verbőczy Istvánt követ-ségben Zsigmond lengyel királyhoz Isabella leánya megkérésére küldötte, kik is őtet Krakóban januar 29-kén eljegyezték. A sikerrel járt köve-tek örvendetes hírrel visszajöttek Jánoshoz, mire ő őket visszaküldötte Homonnay Istvánval, hogy jegyesét hoznák haza. Igen érzékeny beszé-dek után általadta a chelmi püspök Maciejovszky Samu Isabellát a kö-veteknek, kik őt Kassán keresztül Budára nagy örömmel s pompával vitték ²⁾. Már akkor János Székesfehérvárott volt, hol a koronazási- s lakadalmi ünnep készült. János arájának két napi mulatása után a kö-vetek elindultak Budáról Székesfehérvárra, kiknek részére János a szé-kesfehérvári mezőkön drága sátorokat ütött, s ott várta s fogadta el a kedves vendégeket ³⁾. Más nap febr. 23-kán az ottani főegyházban Isabella először megkoronáztatott, ezután pedig Jánossal összekelt.

A véghez ment nászünnep után az új házaspár Budára ment, s itten adta át János nejének e következő várakat: Solymost, Lippát, Dé-vát, Csicsát, Küküllővárt s Tokajt, melyeknek kapitányai csak jövő év april 12-kén esküdtek fel Budán Isabella hűségére. Ugyanakkor a kassai harminczad, s Debreczen városa nekie ígérődött: de mivel még akkor Debreczen Török Bálintnál zálogba vala, mire János ígérte meg, hogy azt két év alatt kiváltandja ⁴⁾.

Ezen évben Stöckel Lénárt bártfai születésű, s egyszersmind az ágos-tai hitfelekezetnek a felsővidéken erős terjesztője, az új evangeliumot az ágostai vallás szellemében annyira terjeszté, hogy azt majd az egész város elfogadta volt ⁵⁾.

1540. Azon örömet, melyet Isabella Zsigmond János fia születése után élvezni remélt, ohajtása szerint el nem érheté: mivel János férjének julius 22-kén ⁶⁾ történt hirtelen halála, holtig okozott szomorú gyászt s nyughatlanságot. János kevéssel halála előtt, főbb tanácsosait magához hivatván, inté őket, ne vetnék magokat Ferdinánd alá, hanem a szultán

1) Horváth III. 42. l. 2) Budai polg. lex. II. 320. l. 3) u. o. 4) e. h. 5) Kassai századok. 6) Timon 21-kére teszi Cassovia 167. l.

segedelme által ügyekezzenek a királyi székből fentartani özvegyét, s nem rég született Zsigmond János fiát, kinek is Martinuzzi György nagyvárad püskököt, és rokonát Petrovics Pétert oly móddal rendelte gyámjainul, hogy amaz kormányozza, emez pedig mint temesi ispán fegyverrel védelmezze örökségét ¹⁾.

MÁSODIK FEJEZET.

I. Ferdinánd király magán uralkodása.

1540. János halála után Ferdinándnak Martinuzzi György nagyvárad püspökkel Zsigmond János gyámjával volt leginkább dolga az ország birtoka miatt, György minden ügyekezését arra fordította, hogy gyámnokát atya trónján fentartsa, s e végre Verbőczyt és Eszéky János pécsi püspököt ötvenezer arannyal s más drága ajándékokkal Szulejmánhoz küldé, kérvén őt, erősítené meg János fiát az ország birtokában ²⁾.

Ferdinánd, mihelyt János haláláról értesült, Isabellához, s ennek atyjához, a lengyel királyhoz azonnal követeket küldött a nagyvárad békekötés feltételeinek végrehajtása s az ország átadása végett, mihez annál nagyobb reménye is volt; minthogy Frangepán kalocsai érsek, Perényi, Bebek, Ráskay, Balassa és Majláth Erdély egy részével hozzá csatlakozott.

1541. Mindezek következtében Isabella meghatalmazta Martinuzzit, Statilius Jánost, s Petrovics Pétert, hogy Ferdinánd követjével Serédi Gáspárral az ő nevében egy örökös békét kössenek, kik is Serédivel ily alkut kötöttek: hogy Ferdinánd adja vissza Isabellának, és ennek árvájának Szepes várát, minden hozzátartozó városokkal, falvakkal, vármokkal s érczbányák jövedelmeivel, amint azokat hajdan Szapolyay családja birta vala, ezeken kívül fizessen neki Ferdinánd évenként tizenkétezer magyar forintot. Ha ezeket Ferdinánd teljesítendi, Isabella visszaadja Ferdinándnak nem csak a magyar koronát, hanem minden vára-

¹⁾ Katona Hist. Crit. XX. 1371. l. Bethlen Wolfgang I. 321. l. Horváth III. 45. l. ²⁾ Horváth III. 48. l.

kat tartozmányaival együtt, melyeket eddig Magyar- s Erdélyországban birt vala.

1542. Midőn Isabella Déváról beljebb Erdélybe vonult, Gyulafehérvárt nézte ki magának legalkalmasabb lakhelyül. Hogy pedig ő itten egy kis pihenést s nyugalmat élhessen, ily rendelést tőn tartományai-ban: hogy Petrovicsot Lippa, Temesvár és minden ráczok fejévé tette egészen a Dunáig. Martinuzzira a váradi- s esanádi püspökségeket, ezen-kivül a Körös s Tisza közt fekvő helyeket ő reá bizta. Czéczey Lénárt igazgatása s gondviselése alatt Felső-Magyarországot Kassával együtt továbbra is meghagyta. Isabella Gyulafehérvárott július 26-kán megerősítette Serédivel kötött, s már fenemlített békepontokat. Következő napon igen nagy gyászszertartást tartott, s aztán gazdag tort adván, az ezelőtt két esztendővel megholt férjének emlékezetére s tiszteletére, mint-hogy annak idejében, temetésén Székes-Fehérvárott gyermekágya miatt meg nem jelenhetett, s azóta pedig sok viszontagságai őtet kötelessége végbevételétől elvonták ¹⁾.

1544. Martinuzzi, ki önkényében napról napra jobban elbizakodott, minden más főurakat magától eligazítván. Látván ezt Petrovics, Battyányi, Patóczy Ferencz, Losonczy Antal s több más ily gondolkozásu főurak, hogy Isabella királyságának csak nevét viseli, annak valódi hatalmával s fényességével pedig Martinuzzi (Frater György) döllyfösködik; mire rábeszéltek Isabellát, hogy Martinuzzit számadásra vonja. Föl is szólította ő ez iránt Martinuzzit, mire felelvén: hogy ő senkinek másnak nem tartozik számadással, mintsem Zsigmond Jánosnak, annak is csak akkor, ha egészen felnövelkedik. Ez időtől fogva, naponként öregbedett Isabella és Martinuzzi közt való bizodalmatlanság és alattomos gyűlölség, mindaddig; hogy egyszer magát Isabella arra határozta, hazájába Lengyelországba menni ²⁾.

1545. A mint Ferdinánd febr. 2-kára Nagyszombatban országgyűlést hirdetett, Sáros megye rendei Berthóty Mártont és Kapy Györgyöt követekül oda küldték, hogy az összegyűlt rendek elé adják sérelmeiket, melyeket a kassaiak ellenök követnek el; mert úgyis megyéjöknek nagyobb részét Isabella részére elfoglalták, honnét sem pénzt sem katonákat nem adhatnak. A nemesektől erőszakolt vámot követelnek, sőt a városi kapitányuk Czéczey Lénárt nyilván kimondotta, hogy ezután sem-

1) Budai polg. lex. II. 333. l. 2) u. o. 335. l.

miféle adót, az ő megegyezése nélkül Ferdinándnak ne adjanak, s akkor is csak úgy, ha neki is a megye annyit fizetend ¹⁾.

1550. Isabella Lengyelországba való utazása előtt Kolosvártt gyűlést tartván, hol az egész országban minden emberre egyforintnyi adót vetett ki török ésászár részére. Nem sokára ezután Isabella illendőkép fogadta Kasztaldot s társait, ki is a szokott tisztelkedés után neki Ferdinánd akaratját kijelentette, mely abból állott: ha Isabella Erdélyt, magyar koronát s Kassát Ferdinándnak átadja, azok helyébe Ferdinánd, Isabellának százezer, vagy mint némelyek állítják száznegyvenezer aranyat fog fizetni ²⁾, ezekenkívül neki adja Opeln herczegséget, fiának Zsigmond Jánosnak negyven várból álló jószágát Magyarországbán, egyszersmind annak idejében nőül egyik leányát ³⁾. Ezen beleegyezés után Isabella Petrovicshez írt, hogy Temesvárt, Lippát, Karánsebest s Lugost Ferdinánd biztosainak adja által: maga pedig Erdélyből való kiinduláshoz készült. Midőn Isabella Kolosvárról elindult, négyszáz magyar kísérte el őt egy távolságig, nemkülönben Kasztald maga is két mértföldre.

1551. Isabella az álnok Martinuzzi fortélyá által kijátszatva lévén, Erdélyből kiköltözött, s Kassa felé vette utját, itten elvárando a Ferdinánd által megígért százezer aranyat. Ezt megtudván a kassai főkapitány Czéczey Lénárt, hogy Isabella a városhoz közeledik, katonáival elébe ment, s őt a városba nagy örömmel s pompával bevezette ⁴⁾. Mind ezen fényes fogadás daczára, szomorúan tölté Isabella napjait: míg nem hallá, hogy Martinuzzi deczember 17-kén Ferrari Márk Aurél által Alvincz várában orozva megöletett. Aztán maga Ferdinánd megírta vala Prágából Isabellának Kassára azon okokat, melyek Kasztaldot Martinuzzi megöletésre határozták.

1552. Megkapván Isabella a Ferdinándtól sokáig várt aranyakat, többé a városban időzni nem akart, hanem junius 14-kén Perényi Péter s több mások kíséretében Lengyelországba, innét aztán Opelnbe utazott ⁵⁾. A mint Isabella a városból elindult, keservesen visszanézett Kassára s Magyarországra. Nagy bánatában a kassai hegyen egy hársfába vésvén e következő betüket: „S. F. V.“ melyek jelentettek „Sic Fata Volunt.“ Ugyanezen betüket, idővel Isabella némely pénzeire is veretett ⁶⁾. Serédi György Isabella eltávozta napján Ferdinánd részére a várost átvette ⁷⁾.

1) Budai polg. lex. II. 404. l. 2) Palma III. 52. l. 3) Budai polg. lex. II. 344. l. 4) Pethő krónikája 254. l. 5) Palma III. 53. l. 6) Fessler VI. 715. l. 7) Wagner Anal. Scepi, II. 56. l. Fessler VI. 760. l.

Lippának másodszori elesésével a bánságban is több várak veszttek el. Achmed ezután a budai pasával egyesülvén, Egert szállotta meg; de a vár vitéz kapitányai Dobó István, Mecskey István és a leleményes eszű Bornemisza György 1800 őrrrel itt megállították az ozmánt diadalmentében ¹⁾. A győzedelmeiben elbizott ellenség mindjárt megérkezte után felkérte a várat; Dobó azonban válaszul egy koporsót függesztett a falra, s megesküdü, hogy a töröknek minden üzenetét olvasatlanul égeti meg ²⁾. A török ezután szünetlen törette számtalan ágyuival a falakat; de a várba vonult vidéki nép a réseket szintoly fáradhatlanul becsinálta, mint az őrség visszaverte az ellenség heves rohanásait. Nők és leányok a férfiakkal vegyesen sietnek a falormokra, és versenyt vínak velök, nehánya fegyverrel is, a nagyobb rész köveket hengerítve, forró vizet, szurkot öntve az ostromlókra ³⁾. És lőnek jelenések, melyeknél magosan feldobog az ember és hazafi szíve. Egy leány, látván, hogy anyja, épen midőn egy súlyos követ vala hengerítendő az ellenségre, golyótól találva, földre rogyott, és ő a pillanat hevében feledve vesztességét, bosszútól izmosult karokkal ragadja meg az anyai vértől párolgó követ s oly erővel sujtja a feltörekvő ellenségre, hogy kettő közülök szörnyet halva hullott le a hágcsóról. Egy másik nő, férje mellett víván, midőn azt elesni látá, a kardot elhaló kezéből kiragadja, s csak miután három ozmán esett el csapásai alatt, tette meg férjének a szeretet utolsó szolgálatát. Ily hatalmas erkölcsi erőn nem győzhetett a török roppant száma; és Eger az éj beálltával meg lőn mentve. A török elta- karodta után a várbeliek 12 ezer ágyugolyót szedtek össze, melyek a töröktől belövettek, s e hírrel három főbb zászlót küldtek Bécsbe, a győzelem jeléül ⁴⁾. Ferdinánd a hős Dobót Erdély vajdaságával jutalmazta meg ⁵⁾. Serédi a kassai kapitány Dobó segítségére Kendi Bálint hadnagysága alatt ötven katonát küldött vala. Aztán Ferdinánd arra birta a felvidéki megyéket jelesen: Abauj, Zemplén, Sáros, Szepes, Gömör, Borsod, Torna, Bereg és Ungot, hogy Gönczön ez év deczember utolsó napjaiban összegyültek, a vidék védelme iránt tanácskozandók ⁶⁾.

1553. Isabella néhány hónap alatt igen megunta az opelni tartózkodást, visszajött anyjához s fivéréhez a királyhoz Lengyelországba, ki részére az Opeln jövedelméhez egy más jövedelmes jószágot is rendelt.

1) Horváth III. 78. l. 2) u. o. 79. l. 3) u. o. 4) Istvánfi libr. XVIII. 208. l. 5) Horváth III. 80. l. 6) Horváth III. 81. l.

Innen Isabella a török császárhoz követeket küldözgetett, kik által arra kérvén Szulejmánt, hogy Ferdinánddal mindaddig ne béküljön meg, míg ő neki Erdélyt vissza nem adja, egyszersmind kérvén őt, parancsolná a budai- s temesvári pasáknak, hogy segítsék őt Ferdinánd ellen. Szulejmán Isabella ezen kérésére, visszaadván neki Lippát, Solymost, Csalyát, Csanádot, Fellákot, Nagylakot és Szolnokot, hogy ezáltal mind az erdélyiek, mind a magyarországiak annál nagyobb bizalommal részére állhassanak ¹⁾. Azonban mind Isabella s Petrovics, és számtalan mások sürgetésére, mind Szulejmánnak végső veszedelemmel való fenyegetésére, az erdélyiek magokat eltökélték: hogy őt Erdélybe visszahívják.

1554. Az annak helyén említettekben kitetszik, hogy a felsővidék, nemcsak a harczok színhelye; hanem a hit új tanainak bölcsője is volt. Így Kassa lakosságának nagyobb része Stöckel Lénárt tanait követvén, minek következtében az ágostai vallást követők, a sz. Erzsébet egyházat a római katolikusoktól elfoglalták, s benne szertartásaikat számos tizedeken át végzik ²⁾.

1556. A kassai főkapitánynak Maczedoniay Péter neveztetik ³⁾, de mivel ő még az évben a városból elment, helyébe Dersfi István lön ⁴⁾. Ez után nem sokára Telekessy Imre foglalja el a főkapitányságot, s ezt négy évig viseli ⁵⁾.

A mint Bebek György a szepesi városokat hatalmába ejteni szándékozott, Ferdinánd ellene küldötte 1000 lándzás vitézeit, kiknek egyik részét Lócsére beszállásoltatta, másik részét pedig Kassa felé felállította ⁶⁾.

Ugyanezen időben a várost is nagy csapás érte: mert april 13-kán a város jegyzőjénél Zajcsik Mátyás házában esteli kilencz órakor tűz ütött ki; s négy óra alatt harmincz házon kívül, az egész város hamuvá lön ⁷⁾. Leégett ez alkalommal a sz. Erzsébet egyháza, Domonkos- s Minorita egyházak zárdáikkal együtt, melyeknek elpusztulásuk után mind a két szerzet a városból kivándorolt ⁸⁾. E tűzvészkor leégett a város tanácsháza, (Curia Civitatis) mely ott állott vala, a hol jelenleg a főszínház déli része, casino-épületek és a színház állanak, az mind régiségeire, mind építési modorára nevezetes vala ⁹⁾. A vést hirdető lángok

1) Budai polg. lex. II. 340. l. 2) Timon Cassovia 72. 172. l. Schematismus Cler. Cassov. de Anno MDCCCXL. 12. l. 3) Bellici Cassoviae 10. l. 4) Istvánfi libr. XIX. 377. l. Bellici Cassoviae 20. l. 5) u. o. 12. 13. l. 6) Fessler VI. 856. l. 7) Prot. Civ. Tom. II. de Anno 1556. Istvánfi libr. XIX. 373. l. Timon Cassovia vet. ac nova. 76. 138. 160. l. Fessler VI. 856. l. 8) Pethő krónikája 259. l. Kassai századok. 9) Donau Straund 79. l.

Rozsnyóig világítanak, s Bebek Györgyöt arra indították, hogy fegyvereseit szekerekre rakatván, sietve a város ezen zürzavarbani könnyen lehető elfoglalására. Meg is érkezett Nagyidáig, de azalatt a baj lecsillapodván, s e szerint a honnét jött, oda is visszament ¹⁾. Némelyek csakugyan Bebeket tartják az említett tűz eszközlőjének: mert jeleméhez képest, hozzá férhetett az ily szenny is.

Még mult év karácson tájban Maros-Vásárhelyen összegyültek tanácskozás végett a rendek, meghatározandók Isabella visszatértét Lengyelországból. Itt Balassa Menyhértet hadseregek főkapitányává nevezték, Petrovicsért Lugosra küldöttek, őt Erdélybe való meghívására. Ferdinándhoz Kemény Lászlót, Zombory Jánost és Bomel Tamás követeket avval a kéréssel küldték, hogy Isabellának Erdélybe való visszatérése se bántalmára, se pedig terhére nem leend: mivel ők Isabellát csak kénytelenségből visszahivandják. Mind ezt Kasztald és Dobó István vajda elhárítani akarák; de a körülmények kedvezőtlen állásánál többé meg nem gátolhatták.

Petrovics Kendi Ferenczet rendelt ki, háromszáz főural Isabella visszahívására, kik is aug. 8-kán először Lembergbe utaztak, innét sept. 23-kán elindulának Isabellával Munkács felé. Ötszáz esinosan öltözött lovas, ugyanannyi gyalog lengyel díszíté Isabella utazását. A két ország határánál Báthory István üdvözlé Isabellát. Aztán a budai pasától érkezett két török csapat. Végtere a két oláhországi vajda is megjelent számos bojárral, kik Isabella visszajövetelét örömmel fogadják. Ily számos és jeles kísérekkel Isabella Husztra szállott, hol a városbeliek által örömmel fogadtaték. A várbbeliek pedig sem tiszteletet, sem engedelmességet nem mutattak hozzá. Innét Isabella tovább folytatván utját, s mindenütt örmkiáltással kísértetett. Közel Dézshez várta őt Petrovics az erdélyi főrendekkel, nemesekkel és Balassa Menyhérttel, kiknek üdvözlötéseire s szerencse kíváncsaira hasonló indulattal válaszolt. Kolosvárra octob. 21-kén délután két órakor tartá bevonulását. Előtte vitték a török császár zászlóját, melyen egy aranyszív ragyogott, a császár Isabella iránt szívessege jeléül. Ő még az nap ajándékokkal megtisztelve, elbocsátá magától a két oláh vajdát ²⁾. Nehány nap mulva országgyűlést hirdetet Kolosvárra Katalin napra, hol az ország szabadságát oltalmazni ígér-

1) Istvánfi libr. XLX, 373, 1 2) Budai polg. lex, II. 350. 1.

vén, a rendek pedig az erdélyi papság jövedelmét fentartására rendelék: mivel azon jószágok, melyekből hajdan élt vala, a török járom alatt nyögtek. Isabella nem sokáig maradhatott csendességben: mert azok nyugalmát zavarák, kik leginkább visszajövetelén buzgólkodtak, különösen Bebek Ferencz, ki Szulejmántól erdélyi kormányzóságot kért vala.

Isabella Erdélyben lévén, Perényi Ferencz hozzápártolt, mit Ferdinánd boszumatlanul hagyni nem akart: hanem Puchheim vezért ellene küldötte, hogy a nagyidai várat, melyben Perényi büszkélkedett, részére foglalja el. A vezér ostrom alá vevén Perényi fészket, melyet ő annak daczára, hogy más vitézei hiányzának, czigányokkal oly annyira védte a szorongatásban lévő várat: hogy Puchheim annak 20 napi ostromával felhagyott. Erre azonban a vitézczigányok büszkélkedni akartak, Puchheim után kacajörömmel kiáltván, csak annak köszönje meg, hogy lőporok elfogyott, különben serege után iramodnának. Ily helyzetben Puchheim gyöngeségüket megtudván, visszafordult, a várat bevette, s a bent talált czigányőrséget egytől utolsóig lenyakasztatta ¹⁾. Nagyida nemcsak a czigányokról híres, hanem a zsidókról is; mert ezek itt tartának 1650-dik évben zsinatukat, melyben Mesiás eljövetelét várák.

Puchheim a nagyidai váron kívül az ujvári földvárat is ostrommal bevette, s azt oly állapotba hozá, hogy az egykori Abavárának mostan alig nyomai látszanak.

1557. Ferdinánd Alaghy János, regéczi várkapitányának meghagyván, hogy azon két szőlőt, melyet a kassai kórháztól Tályán jogtalanul elfoglalt vala, mihamar annak adja vissza ²⁾. Nagyon valószínű, hogy az említett szőlők azon kórházhoz tartoztak, mely egykoron a sz. Erzsébet egyházához kapcsolva volt. Hogy azon kórház az vala, mely mostan az alsó-külvárosban létezik, bizonytalan: mert a XVII-dik századbeli vallási villongások, s a város számtalan ostromlása azt alkalmasint nyatló állapotba hozták, bizonyítja az egyháznak a legközelebbi századból való építési modorja, s a nem régi időt jellemző külseje is.

1558. Puchheim eltávozta után Telekessy Imre Felső-Magyarország főkapitányává lön. Ez Kassáról kétszer ütött Isabella s Zsigmond János pártosaira, míg végre személyesen ment Perényi Gábor ellen Sárosatakra, és a mit annak falain kívül elfoglalt vala, azt magával Kassra

1) Pethő krónikája 259. l. Bél Compendium Hung. Geographicum 222. l. 2) Kassai századok.

vitte. Innét Dersfi Istvánt Tokaj felé küldötte, ki megbízásában szerencsésen eljárta ¹⁾. Maga Imre is a városba visszajött, de itten nem sokáig pihenhetett meg; mert tokai kapitány Némethy Ferencz Kassa felé prédálva jött, kit Imre april hóban megtámadott, s egészen Tokajig visszazűzött. Itt Némethy incselkedései arra vitték Imrét, hogy aztán a szerencsi vár ostromlására elindult: de annak körülkerítésével is felhagynia kellett; mert megtudván budai pasa Szikszó felé közeledését. Ez Bebek György jószágaira egy pusztító török hadat küldeni szándékozott, mi el sem maradott; mert mihamar a füleki béget Velizant 3000 törökkel oda küldvén, kik midőn Szikszón, s ennek vidékén dúlásait kiterjesztették volna, Telekessy Bebek Györggyel, és Pethő Jánossal Enyiczke faluból indult ki 1200 főből álló csekély de bátor seregével. October 13-kán Sajó mellett, Kaza helységnél utólérvén a törököket, s velök mindjárt megütközött. Az első összecsapás alkalmával vitézeinek meghagyván, hogy egy törököt életben ne hagyjanak ²⁾. A törökök ellen vítt nagy győzelem után Telekessy és Bebek György között, oly vita támadt, hogy a vezérek egymásközt majd kardra keltek, a törököktől nyert zsákmány miatt. E szerencsés harcz kimenetele után Telekessy Kassára jött, de itt sem pihenhetett sokáig: mert deczember hóban ismét seregét Kisvárdra felé Balassa Menyhért ellen indítá. Imre több kísérleést tőn Balassát sáncaiból való kicsalhatására, hogy aztán vele ütközessen meg; de erre őt reá nem veheté, minek következtében Telekessy Kassára jött.

A kassai sz. Erzsébet egyház, mely az 1556-ik évi tűzvész alkalmával leégett, s folyton Luther követők által használtatott, ez évben új fedelet nyert, s rézzel fedetett be ³⁾. Harmincz évvel ezután az egyház Kálvin híveinek kezébe kerül, s ezek annak tornyára a kakast felteszik következő fölirattal: B. T. T. B. L. B. S. H. N. W. G. S. G. G. 1589. H. K.

1559. János Zsigmond, míg anyja élt, semmi részt nem vett az uralkodásban, ámbár halála előtt rövid idővel önkényt akarta neki átadni Isabella az országlást, maga pedig Munkács- s Husztra közel Lengyebrszághoz vonulni szándékozott, de abban őt a halál akadályoztatta meg ⁴⁾.

1) Ez időben Dersfi a város alkapitánya volt, s Telekessy alatt szolgált. 2) Fessler VI. 901. l. 3) Pot, Civ. Cassov, Tom. II, de Anno 1558. 4) Budai polg. lex. III. 571. l.

1560. János, anyja halála után maga is megkísért Ferdinánddal követei által a békességet: de kívánsága szerint azt meg sem köthet.

V. Telekessy Imre Felső-Magyarország s Kassa főkapitánya majus 30-kán itten meghalálozván, hullája a sz. Erzsébet egyházának közepén lévő sírboltjába takarítottatott el ¹⁾. A néhai síriratának egyik része, melyet Ferdinánd emlékeül tétetett így hangzik: „nihil unquam ab eo vel errore, vel timiditate vel negligentia commissum fuisse, quod praeclare gestis vel levissimam aspergeret labem“ ²⁾. Ezen kívül olvashatók még e következők is: „Insignia Magnifici Domini Emerici Telekessi, Gentium Sacratissimae Romanorum Caesareae, Regiaeque Majestatis in partibus Regni Hungariae superioribus existentium, ac Civitatis Cassoviensis Supremi Capitanei. Obiit anno aetatis suae LXII die XXX Maji MDLX ³⁾.“

III. Ferdinánd Telekessy halála után Maczedoniay Pétert Kassa főkapitányává nevezvén ki: de mivel ő még ez évben meghalt ⁴⁾; helyébe **VI** Zay Ferencz város főkapitánynya lőn ⁵⁾.

1562. János Zsigmond azáltal nagy kárt vallott, hogy Balassa Menyhért és Sulyok György ő tőle pártolának el, és Ferdinándhoz állanak. Ugyanazokkal együtt Hadad, Szathmár, Nagy-Bánya és más városok is Ferdinánd birtokába estek. Ezek következtében ő nem csak Ferdinándnál, hanem Szulejmánnál is erről panaszkodott, de sehonnan sem vigasztaltatván, fegyverhez nyult. János első lépései szerencsésen eredményeztek: de Hadad várának Balassa és Zay Ferencz általi visszafoglalása annyira megrettentvén őt, hogy ezen zavarodás következtében örökre Lengyelországba költözni akart ⁶⁾.

1564. Miksa 37 éves korában a magyarok nagy reményei közt vette át atyja halála után az ország kormányát. Benne nyájas, könnyen megközelíthető, bátor s elhatározott fejedelmet kezdének a magyarok ismerni még Ferdinánd életében, ki őt több ízben a maga képviselőjeül rendelte a kormányban. Nem sokára trónra lépte után követ érkezett hozzá Szulejmántól, ki Ferdinánd halála iránt részvétét nyilvánítván, egyszersmind ígérte, hogy a békét, ha feltételei teljesíttetnek, továbbra is fentartja.

Egy ideig még János Zsigmonddal is folyt a Ferdinánd alatt neg-

1) Bellici Cassoviae 17. l. 2) Schem. Cler. Cassov. de Anno MDCCCXL. 8. l. 3) Bellici Casoviae 17. 18. l. 4) u. o. 32. l. 5) Istvánfi Libr. XX. 393. l. Bellici Cassoviae 33. l. Fessler VI, 911. l. 6) Budai polg. lex, III, 603. l.

kezdett alkudozás; de a felek meg nem egyezhetvén, Báthory István, János vezére, Szathmárt, Nagy-Bányát és Nyirbátort; Schwendi Lázár ellenben Miksa tábornagya, következő évben Tokajt, Szerencset, Erdődöt vette meg ¹⁾.

VII. **1565.** Miksa Schwendi Lázárt, mint a német- s spanyol háborúkban elhíresült bajnokot Elzászból az országba behíván, őt Felső-Magyarország s Kassa főkapitányának nevezte ki ²⁾. Lázár alig járt el küldetésében, máris eperjesi hadi tanácsban részt vőn, melyben Báthory András javaslatára határozott, hogy a tokai várat, melyet Némethy Ferencz 500 katonával véd, támadtassék meg ³⁾. Erre Schwendi január 31-re Propendorf Ferenczet ostromló szerekkel Gönczre berendelvén, hová jövő nap maga is egész hadával, s Perényi Gábor csapatjával megérkezett ⁴⁾. Innét aztán még több segédhaddal az összes vezérek indulának Tokaj ostromlására, melyet erős ellentállás után be is vettek ⁵⁾. Schwendi a fogságba esett várőrséget, csak ily feltétel alatt bocsátá szabadon, hogy becsületszavánál a király ellen többé nem harczoland ⁶⁾. A győztes Schwendi kezébe, a váron kívül négyezer hordó tokaji bor, és tizezer darab arany került ⁷⁾.

1566. Míg Miksa az ország ügyeiben Augsburgba járt vala, addig Forgách Simon a füleki-, neográdi- s szécséni bégeket, a kiket Bebek György lázított vala fel, Rimaszombattól nem messze, Balassa Menyhérttel, s kassai főkapitány Schwendi Lázárral derekasan verte meg. Ugyanez alkalommal kézre került a szécséni bég is, sok kincsével. Ezen vezérek Bebektől Pelsőczöt s Gombaszeget foglalták el, Schwendi Szináról Kassára utazott. Simon a mellette maradt sereg egy részével még Krasznahorkát szállotta meg. Itt vakmerőségének erős szándéka látszott: mert ámbár sietségében tévé a vár megszállását, mégis jó kimenetellel; mert a vár feladván magát, s így Forgách győzedelmet vitt Schwendi után Kassára ⁸⁾.

1567. Schwendi Lázár és Forgách Simon Kassán csak néhány napokon át pihentethették katonáikat; máris Munkács alá indulának, s azt feb. 17-én ostromba vették, s melyet rövid idő alatt Lugosy Jánostól, s Kerepesy Demetertől el is foglaltak. Azután Husztot ostrom alá vették: de itten megtudván, hogy János Zsigmond maga is nagy erőt gyűjtött, s hogy temesvári pasa is jön segítségére, azt oda hagyván, s Ungváron keresz-

1) Budai polg. lex. II. 673. l. Horváth III. 91. l. 2) Bellici Cassoviae. 39. l. Fessler VII. 11. lap. Engel IV. 186. l. 3) Fessler VII. 11. l. 4) u. o. 12. l. 5) Engel IV. 186. l. 6) Fessler VII. 12. l. 7) Istvánfi Libr. XXII. 275. l. Forgách Libr. XV. 350. l. 8) Budai polg. lex. II. 36. l.

túl kassai falak mögé vonták magukat ¹⁾. Utánok jött a török sereg egészen a városig, s a környéket pusztítván. Mind ezeket Schwendi csak nézni kénytelenített, mivel csekély ereje miatt, a városból reájok ki nem űthetett. Ez alkalommal Haszan, a török vezér Kassa, Torna, Regéc, Szendrő s Eger vidékéről tizenkétezer embert rabszolgaságba vitt el magával ²⁾. Ez évben Kálvin tanai a városban legelőször terjesztettek, s számtalanok által el is fogadtattak ³⁾.

1568. Miksa király Schwendi tanácsára az országban jobb gazdálkodási rendszert behozván, minek következtében Schwendi a király meghagyásából a még 1565-ik év octob. 8-kán alkotott, s először Szepes-Csütörtökön elhelyezett, onnét Lőcsére áttett, az ugynevezett szepesi kamarai igazgatóságot Kassára tévé által ⁴⁾. Így a városban először felállított kamara igazgatójának Bornemisza Gergely csanádi püpek, egyszersmind jászói s szepesi prépost neveztetett ki ⁵⁾.

Károlyi Gáspár, gönczi prédikátor s Kassa völgyi reformatus ekleziának seniora januar 9-re Kassára conventet hirdetvén, a vallási tévelygések megczáfolására, elébb azonban kikérvén magának Schwendi oltalmát ⁶⁾, ez ki hasonlóképp azon tannak híve vala, tettleg is gyámolítván azt. Ezen convent azonban a kitűzött időben meg nem tartatott, mi okból nem tudatik ⁷⁾. Azonban Hillárius kassai prédikátor kérelmére jan. 27-én egy más tartatott meg ⁸⁾.

Schwendi a kassai főkapitányságáról lemondván, helyére Miksa pixendorfi Rueber Jánost nevezett ⁹⁾. Schwendi a lemondott hivatala után magát a császárt birodalmi gyűlésre Augsburgba elkíséré ¹⁰⁾.

1571. Bár mily titokban kötött is János Zsigmond Miksával a békeséget, a töröknek az még is tudtára esett; minek következtében János alig kerülhette volna el a háborút, ha attól őt mart. 14-én történt halála meg nem menté. Ő benne kihalt a Szapolyay nagy családja ¹¹⁾. Erdély rendei közakarattal a derék Báthory Istvánt választották fejedelmükké, ki aztán a szultán által is megerősített.

1572. Rueber János, nem csak Kassának, hanem egész felsővidéknek kedves és érdemtéljes főkapitánya vala. Ezen különös érdemeinek meg-

1) Bellici Cassoviae 41. l. Fessler VII. 82. l. 2) Engel IV. 197. l. 3) Prot. Civ. Cassov. Tom. II. de anno 1567. 4) Istvánfi Libr. XXIV. 507. l. Pethő krónikája 284. l. Vályi II. 299. l. 5) Engel IV. 198. l. 6) Lampe Hist. Eccles. Refor. 174. l. 7) Kassai századok. 8) Lampe u. o. 187. l. 9) Bellici Cassoviae 44. l. 10) Engel IV. 202. l. 11) Budai polg. lex. III. 603. l.

jutalmazásaul, az ez évben hozott X-ik törvényezikk által meg is honosítottatván.

1573. Rueber az országban minden nyugtalanságoknak véget vetni, s magát egyszersmind a felmerülő bajoktól is megóvni akarván, bár nehéz feltételeknél, mégis saját biztosítására hadakat gyűjtött ¹⁾. Ezen munkálkodás kimenetelén sokat vesztett, mert két hív embere Csáky Mihály és Bornemisza Farkas meghalálozának ²⁾. Rueber egyszersmind a reformatioi tanoknak erős híve lévén, s több kassai ifjút maga költségén taníttatott a vittembergi egyetemben ³⁾.

1575. Rueber Békessyt mint legfőbb pártfogóját, midőn Kassára jönni akarván, a bemenetelt nekie megtagadta, nemkülönben a király előtti kérésétől is elmozdítottatta, s így Lengyelország felé folytatandó útjára készíteté ⁴⁾. Az országban elterjedt mirigy-halál Kassán is sok lakost magával elsepert.

1578. Az ezelőtt huszonkét évvel leégett, s mostan pusztán álló domonkosok egyházát Rudolf király engedelmével a város éléstárnak fordítá. Azonban azt csak úgy nyéré el, hogy mihelyest a domonkos szerzet azt újra megszállani kívánandja, visszaereszti birtokába. Ezen zárdának virágzó korában, benne néha száz domonkos-atya is találtatott ⁵⁾.

1584. Rueber János, Felső-Magyarország s Kassának főkapitánya mart. 12-én Sárosban meghalálozott ⁶⁾, hullája ide hozatván, s a sz. Erzsébet egyházának dél felé eső kápolnába (mostan a káptalan sekrestye) letéttetett ⁷⁾. A felállított sír feletti szobornak, egy oltár kénytelen lón helyt adni ⁸⁾. Rueber halála után, Rudolf császár a város ideiglenes főkapitányává Nogarola Ferdinánd szathmári kapitányt nevezett ki ⁹⁾. A városban az új naptár behozatik, a réGINEK Lasználata eltiltatik, mi ellen a város óvást tesz ¹⁰⁾.

1585. Azon szepesi kamarának, melyet Schwendi 1568-ik évben Kassára áttett, igazgatójául Melith István neveztetett ki.

1588. A budai Szinán pasa győzelmi bátorságban magát gondol-

1) Fessler VII. 130. l. 2) u. o. 3) Horváth III. 109. l. 4) Fessler VII. 141. l. 5) Timon Cassov. vet. ac nova 82. l. 6) Engel IV. 237. l. 7) Pethő krónikája 254. l. Bellici Cassoviae 46. l. 8) u. o. A helyéről elmozdított oltár 1733-ik évben visszahelyeztetett, a szobor pedig a kápolna más szegletébe tétetett, honnét 1825-ik évben annak ajtaja mellé felállítatott, s 1859-dikben az egyháznak északi kapu jobb oldalához illesztetett, hol most is látható. 9) Bellici Cassoviae 47. 48. l. 10) Prot. Civ. Cassov. Tom. II. de Anno 1781.

ván, az országban azon városokra és helységekre, melyek a török portának adóztak, nagyobb adót kivetett. Azonban ezen terhes adózás következtében, több ily város és helység a magyar kézben lévő erősségekhez állott. A törököknek adózni nem akaró városok közt leginkább Szikszó állt ellen: mert reménylven több váraknak, s Kassának segedelmét ¹⁾, s ez nem is maradt el. Mind ezekre Szinán semmi jót nem sejdítvén, minden alatta lévő bégeket hadseregek készentartására szólította. Már a székesvári Karaali bég is parancsot kapott, maga erejét váczí-, szécséni- s füleki őrségekkel kapcsolatba hozni. Ezen intézkedések következtében octob. 8-án közel 15 ezernyi török sereg Szikszó alatt jelent meg. Erre a város lakosságának nagyobb része azt elhagyá, s annak csak fiatalsága maradt bent: de ezek is az egyház köröli falon, s annak tornyában gyülének össze, bevárván a törökök közeledését ²⁾. Estve felé itt már a bátor fiatalság, semmi menekülést nem reménylven, örömrivalgások közt a városon kívül lévő bajtársaikat, kik annak másik részén táborozának, csatára buzdítá. Itt Rákóczy Zsigmond egri kapitány seregét két részre osztván, a segítségére érkezett hadakkal, kik közt valának: Balázsdíák István és Bárczay János; Kassáról Serényi Mihály; Szendrőről Szécsy Tamás, Rothaler János s Raibicz Béla; Homonnáról a zempléni főispán Drugeth István, s így összesen 2500 főre menő sereggel nyomulván előre ³⁾.

Ezen közelgő magyar sereg előnyomulásában Karaali bég, ki a szikszói egyház udvarát ostromoltatta, az egyházat meggyújtatván, s avval az egész várost lángokba borítá, magát pedig egész seregével azon térségre, hol a Hernád Bársonynyal s Sajó vizével összefoly csatarendbe állította. Itt a két had összechapott, s a harcnak kimenetele sokáig kétes vala, míg végtére a magyar sereg a törökön fényes győzedelmet vívott ki, s közölök 2500-at levágván, a többit pedig szétszalasztatva, tőlök számtalan zászlót, s a sok elragadozott kincset is visszafoglalá ⁴⁾.

1593. Tieffenbach Kristóf nyervén a kassai főkapitányságot, kivel Báthory Zsigmond megegyezvén s minden titkot a török hadmozgalmakról nekie tudtára adott ⁵⁾. Ezek után a háborút tavasz nyitával Haszán bosnyai pasa Sziszek ostromával valóban megkezdette, de a vár

1) Fessler VII. 235. l. 2) u. o. 3) e. l. 236. l. 4) Istvánfi Libr. XXVI. 356. l. Fessler VII. 239. l.

5) Bellici Cassoviae 61. l. Engel IV. 250. l.

segedelmére sietett Erdődy bán és Auersperg Károly város kapitánya, seregét majdnem egészen tönkre tették; elveszett maga Haszán is, és vele a szultán hugának két fia. E vesztség híre nagy zajt okozott Konstantinápolyban s a 80 éves, de harczias Szinán nagyvezír még az ősz elején megérkezett 150 ezernyi hadával, s Veszprémet és Palotát megvette; midőn azonban megértette volna, hogy a keresztény had Komáromnál táborozik, különben is lázongó hadával visszaindult ¹⁾. Pálffy Miklós, Szinán távoztáról értesülvén, Fehérvárat megszállotta; de bár azt megvennie nem sikerült, a budai pasát mindazáltal, ki 20 ezernyi haddal utját állotta, keményen megverte. Megérkezett e közben Tieffenbach kassai főkapitány is a német hadakkal; de miután a nagyvezír az országból kitakarodott, mire ő serege részére Kassán téli szállást vőn ²⁾. Előbb mintsem azt megtette volna Tieffenbach, Tarczalra egy felsőmagyarországi összejövetelt hirdetett, tanácskozandók azon módokról, melyek a háborúskodási állapotot legjobban elintézhethnék, mire sept. 23-án eldöntetett, hogy a nemesség ugyis szabad akarattal a sereg élelmezését följánlá, az igénybe vétessék ³⁾.

1594. Ernő helyett Mátyás főherczeg vette át a magyar hadiügyek igazgatását, s Pálffy Miklóssal Nógrádot megvévén, Esztergomot szállotta meg. A város és Tamáshegy pár hét múlva elfoglaltatott; de a vár erősen tartá magát. Mivel kételkedni nem lehetett, hogy Szinán a nyáron ismét bejő, Mátyás a király nevében a táborban kis országgyűlést tartott, s Tótországban Erdődy bán, Kassán pedig Tieffenbach által hasonló tartatott ⁴⁾.

Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem, ki a jezsuitáktól neveltetvén, a török ellen gyűlölséggel viseltetett, mert már néhány évvel ezelőtt elhatározta magát, hogy az ozmántól elhajlik s Rudolf királylyal lép szerződésre. Az erdélyi urak azonban attól tartván, hogy a török e miatt veszedelmet hoz hazájokra, a szövetséget ellenzették, s még össze is esküdtek a fejedelem ellen; mindazáltal Báthory legyőzvén az akadályokat, Rudolf királylyal a szerződést megkötötte, oly móddal, hogy a császár neki Károly főherczeg leányai közül egyet nőül adjon, őt a német birodalom herczegévé nevezze, a török ellen egész erejével, s ha Erdélyből mind e mellett is elüzetnék, méltóságához illőleg lássa el. Ha Báthorynak

1) Horváth III. 121. l. 2) Engel IV. 251. l. 3) Engel IV. 251. l. Kovachich Suppl. ad Vest. Com. III. 301. l. Horváth III. 121. l. 4) Horváth III. 123. l.

fiörökösei nem lennének, Erdély a magyar királyra szálljon vissza, leányait pedig, ha lesznek, a császár 100 ezer arany jegyajándékkal házassítsa ki ¹⁾. A menyegzőt ezután Báthory, Mária Kristierna Károly főherczeg leányával következő évben meg is ülte ²⁾.

1595. A török szultán a fent említettek miatt Szinán nagyvezírt 150 ezernyi haddal küldé Báthory ellen. De az ifju vitéz fejedelem, ki ekkor épen menyegzőjét ülé, azonnal összeszedte hadait, s az előtte hátráló Szinánt, midőn Giurgevónál általkelni kezdett, nagy veszteséggel megverte, 100 ágyuját s pogyásza nagyobb részét elfoglalta ³⁾. E közben Magyarországbán is szerencsésen folyt a háború.

A mint Rudolf, Mátyás főherczeget a vezérségtől fölmenté, helyébe Miksa főherczeget fővezérévé nevezvén, Basta Györgyöt pedig oldala mellé rendelé. Ezen új vezér Szolnokot ostrom alá vette, de megszállása által mire sem mehetett, elszáll alóla, s Kassán seregének téli szállást vón ⁴⁾. Seregének gyalogsága a városban, lovassága pedig a környéken lévő helységekre beszállásoltatott, kik azonban a földnépen elkövetett kegyetlen bánásokkal a törököket is felülmúlták. A fővezér, Tieffenbach kassai főkapitánytól a város főkapitányságát is átvevé, mire Tieffenbach aztán a város alkapitánya maradt ⁵⁾.

1596. Mohamed szultán múlt évi veszteségeiért személyesen akart boszút állani az országban. Ennek hírére a király januar 15-kére Pozsonyban országgyűlést hirdetett az országbeli bajok orvoslása végett ⁶⁾, Miksát pedig fővezérségében újra megerősíté. Míg Miksa Vácot és Hatvant ostrom által megvette, Mohamed roppant táborával Szeged síkjaira érkezett, s onnan sept. 21-én Eger alá szállott. E nyomos várbán Nyáry Pál kapitánysága alatt 1000 magyar és 1500 vallon örködött, ellátva minden szükségesekkel ⁷⁾. A vár védelmére Tieffenbach is küldött segítséget, de hasztalan: mert a vár árulás következtében törökök által bevétetett. Az árulók azonban halállal lakoltak: mert a szavát nem tartó török valamennyi vallont levágatván, magyarokat pedig fogságra hurczoltatta. ⁸⁾

Eger eleste után Báthory Zsigmond és Tieffenbach kassai alkaptány egyesült Miksa főherczeggel, ki az összes hadat azonnal a Mezőkeresz-

1) Horváth III. 129. l. 2) Istvánfi Libr. XXIX. 421. l. Kovachich scrip. min. II. 341. Engel IV. 259. l. 3) Istvánfi Libr. XXIX. 412. l. Pethő krónikája 140. l. 4) Engel IV. 261. l. 5) Fessler VII. 331. l. 6) Istvánfi Libr. XXX. 440. l. Wolfgang Bethlen IV. 2. l. Fessler VII. 368. l. 7) Fessler VII. 331. l. 8) Pethő krón. 142. l.

X. tes tájon táborozó ellenre vezette. A mint Tieffenbach seregével Miksa táborába költözött, helyébe Prépostváry Bálint lőn a város főkapitánya ¹⁾. Ez nem sokáig vala a városban, ámbár Tieffenbach Miksa fővezérrel eleinte a törökökön győzedelmeskedtek, még is ezektől későbbben üldöztetve, a szétfutott sereggel majd egyedül Tieffenbach Kassa felé utját folytathatta ²⁾, s úgy látszik: mintha újra főkapitányi állomását Prépostváry Bálinttól vette volna át. Eger, a törökök által elfoglalva lévén, az ottani káptalan Kassára jött.

XII. **1597.** Tieffenbach Kristóf Felső-Magyarország s Kassa főkapitánya itten meghalálozván, helyébe silesiai születésű Lassota Himér ideiglenes város főkapitányává neveztetett ³⁾.

1598. Midőn Báthory Rudolfnak Erdélyt engedte át, Miksa főherceg azalatt Kassán megbetegedvén ⁴⁾, s itten beleegyezett, hogy Báthory új követeket a császárhoz a végett küldjön, hogy az Erdélyt átvevő biztosok szabad lábra tétessenek.

1599. Lusiczai születésű Bocacius János, kit a nevelés és tudományosság terén szerzett érdemeért Rudolf király Prágában 1598-ki aug. 12-én kelt nemeslevél által magyar nemesi rangra emelt, és ki elébb Eperjesen tanár vala, ez évben Kassára reformatus iskolaigazgatónak elhivatott, s itt először városi tanácsossá, aztán annak birájává lőn ⁵⁾. Bocacius nemeslevele (armálisa) Abauj vármegyének Gönczön tartatott közgyűlésben 1603-dikban hirdettetett ki.

1600. A változékony Báthory Zsigmondban ismét vágy ébredett visszavenni fejedelemségét, s mivel erre Rudolf megegyezését már nem remélhette, sógora tanácsára a törökkel kezdett alkudozni, s lengyel hadal Mihály vajdát megtámadta, de megveretett. Mihály e győzelem után szinte a törökkel bocsátkozott alkuba Erdély iránt, s midőn követi kedvező válaszszaal tértek meg, új pártfogója védelmében bizakodván, Rudolf biztosait kiűzte s iszonyú kegyetlenséggel sanyargatta a lakosokat, miért ezek föllázadván, Basta főkapitányt hívták Kassáról segítségre ⁶⁾. Basta, Mihály vajdával september 18-kán Miriszlónál megütköztvén erősen megverte, s egész Erdélyből kiűzte, az elfogott feleségét s gyermekeit pedig fogarasi várban zárva tartotta ⁷⁾.

1) Budai polg. lex. III. 137. l. 2) Pethő krón. 143. l. Engel IV. 264. l. Fessler VII. 390. l. 3) Bellici Cassoviae 68. 69. l. 4) Istvánfi Libr. XXXI. 729. l. 5) Régibb kori ismer. tára II. 237. l. 6) Horváth III. 144. l. 7) Pethő krón. 144. l. Engel IV. 281. l.

Ezen évben Kassán első könyvnyomda létesítettett, melyet Türsch Dávid János kezelve, s az majd egész századig a protestans nyomdászok alatt virágzásban volt.

1601. Rudolf meghagyván Gonzaga Ferdinánd kassai főkapitánynak, hogy a Mihály vajda s Basta közt lévő surlódásokat rendbe hozni igyekezzék, mire a két ellenfél Gonzaga engesztelésére itten békességre lépett ¹⁾. Ezután Pázmány Péter, s Némethy Jakab jezsuita-atyák mint a római katolikus vallás erős védői Kassára jövének, kiket Gonzaga oltalmába fogadott ²⁾, s segílyt nyujtván nekik, minden bántalmuk ellenére, s ezek a városban első jezsuita-atyák valának.

1602. Gonzaga a rövid ideig viselt városi főkapitányságról lemondván, helyébe Barbiano Jakab belgiojzoi gróf neveztetett.

1603. A mint Eger árulás által török kézre került, az egri káptalannak székhelyül Kassa tüzetett ki, leginkább a sz. Erzsébet egyháza végett, mely ötven év óta az ágostai hitfelekezetűek kezében volt; minek következtében Rudolf novemb. 11-én kiadott rendeletében a kassai tanács- s községi képviselőinek meghagyá, hogy a sz. Erzsébet tiszteletére felszentelt, és a római katolikusok tulajdon egyházukat, ennek minden jelvényeivel (clenodia) a város főkapitányának Barbiano belgiojzoi grófnak adja át, minden további késedelem vagy ellentállás nélkül, ki aztán azt az egri káptalannak átadja, egyszersmind figyelmeztetvén a tanácsot, hogy azt isteni szolgálatban akadályozni vagy talán háborgatni ne merészeljen; mert ha ezen parancs engedelmességétől csak némikép is eltérend, az említett városi főkapitány meghatalmaztatott az egri káptalant erővel is a sz. Erzsébet egyház birtokába behelyezni, s az ellenszegülőket mint vallásháborítókat megbüntetni ³⁾.

1604. Barbiano, hogy a királyi parancsot sikerrel végrehajthassa, erő nélkül mitsem tehetett, hanem januar 6-kára a vidéken lévő vallon katonaságát a városba rendelé, mire is azok leeresztett zászlókkal bejöttek, s legelőször a kapukat elfoglalták, aztán a sz. Erzsébet egyházat, az ágostai s reformatus polgárok házait körülvették. Ugyanakkor az ágyuk megtöltetvén, az egyháznak szegeztettek. Most Barbiano maga elébe hivatta Bocacius bírót s a tanácsot, erősen rendelvén nekik, hogy az egyház kulcsait tüstént szolgáltassák kezébe ⁴⁾, mire azok Barbianonak

1) Istvánfi libr. XXXII. 757. 758. l. Engel IV. 283. l. 2) Akai Initia Cassov. Societatis Jesu 20. l.

3) Rudolphi Regis Litterae. ad Cassoviensis Katona XXVIII. 180. l. Fessler VII. 542. l. 4) Ortelius Redivivus I. 350. l.

átadattak, ő pedig ezeket az egri káptalannak kézbesíté ¹⁾. Ezen átadásnál a királyi részről valának: Pethő Márton királyi helytartó s kalocsai érsek; Mikazzi Miklós kassai kamarai elnök, egyszersmind nagyváradi püspök; Szalatnoky György pécsi- Szuhaj István egri püspökök. A városi részről pedig a koszorús költő Bocacius János többi városi tanácsosokkal ²⁾. Ekkor nem csak az egyház elvéttetett, hanem a város 28 helységét a királyi ügyész elfoglaltá ³⁾.

Midőn 1600-ik évben Erdély Rudolf hatalma alá került, kismárjai Bocskay István prágai követségből haza jött, s Bihar vármegyei jószággaiban lakást vőn. Azalatt, mivel a császári vezér Basta György meg nem szünt Erdélyt sanyargatni, feltámadt ellene Báthory Zsigmond hajdani hadnagya Székely Mózses, és jóllehet eleinte Gyulafehérvár alatt megveretett, mégis a temesvári pasától segítséget kapván, újra beütött Erdélybe, és rövid idő alatt annak legnevezetesebb városait kezére kerítette. De midőn Brasso alatt táborát felütötte volna, Bastától felszólítva véletlenül ráütött a havasalföldi vajda, ugyanakkor Radu is nagy vérontást tett seregében. Maga Székely Mózses is elesett a csatában, az életben maradt erdélyiek pedig a csatahelyről Bethlen Gábor vezérlete alatt Temesvár alá futottak, s az ottan parancsoló pasa oltalma alá adták magukat. Innen levelei által szorgalmaztatá Bethlen Gábor Bocskay Istvánt, hogy a törökök segítségével állítsa helyre Erdély önállóságát, de Bocskay nem akart a dologba ereszkedni, hanem válaszában Bethlen Gábort biztatta, hogy ő maga tegye meg a próbát. Ezen időben Duval Henrik és Rákóczy Lajos császári hadnagyok, ráütöttek éjjel Lippa vidékén a török táborra, azt zavarba hozván, az ellenség pogyászát kézre kerítették. E közben Bethlen Gábor mentezsebjében meglették Bocskay levelét, s azt a kassai főkapitánynyal Barbiano Jakabbal közölték ⁴⁾. Ez a ki különben is agyarkodék Bocskay ellen, Kassára idézte őt a maga mentésére; midőn pedig idézésének semmi foganatját nem látván, a császár hírével s helybenhagyásával parancsot küldött a nagyváradi császári Concini nevű várnagynak, hogy haddal szállja meg annak várait. Készületlen vala Bocskay, s azért Concini Sz. Jobbot csak hamar megvette s a kereki várat megszállotta, míg maga Bocskay Solyomkőbe zárkozott, Barbiano pedig átkelvén a Tiszán, Nagyváradnak tartott hadával. Ekkor

1) Istvánfi libr. XXXIII. 806. 1. 2) Fessler VII. 543. 1. 3) Istvánfi libr. XXXIII. 815. 1. Fessler VII. 542. 1. 4) Fessler VII. 550. 1.

kijött Bocskay Solyomkőről, a császári zsoldon lévő hajduságot a maga részére vonta, s míg Barbiano Adorján alatt táborozna, várván az erdélyi s német hadak hozzácsatlakozását, a Pecz János vezérlete alatt közelgető német gyalogságra ráütközött, azt nagy veszteséggel visszanyomta s a vezért is octob. 14-én elfogta. Ennek hallatára Barbiano magát nagy sietséggel Kassa felé visszahuzta ¹⁾, Bocskay hadától üldöztetve, a városba többé be nem mehetett; mert az ő hatalmaskodása s kiváltképen a már fent említett eljárása miatt gyűlölő kassai ágosta- s reformata vallást követők bezárták előtte a város kapuit ²⁾. Így Barbiano kénytelen volt haddal való visszavonulását Szepességig folytatni, hol neki Thurzó Kristóf és György szepesi várakban menhelyet adtak ³⁾.

October 26-án a császári táborban lévő kassai alkapitány Ducker Gusztáv a városba Lassotához azon izenettel küldetett be, hogy a hadak szükséges helyéről s élelmezéséről illően gondoskodják. A városi tanács (előbb a kapuknál lévő császári őrséghez számos polgári fegyveresek rendeltettek) az alkapitány (egyszersmind császári főbiztos) előadására azon elhatározott feleletét adá, hogy a fővezért s seregét ezen okoknál fogva a városba be nem ereszthetik: 1-szor, mivel a fővezér elfoglalván a város jószágait s malmait miáltal oly állapotba helyeztettek, hogy teljességgel nincsen módjuk a sereg jó kitartására. 2-szor a vallon katonaságnak ezelőtti kiállhatlan magaviselete kényszeríti őket ezen tetre, annyival is inkább; mivel a fővezértől rajtok elkövetett sérelmükért soha sem nyertek elégtételt. 3-szor a fővezérnek a városból kimenetele alkalmával tett fenyegetései erősítik a várost feltételeiben. Végképp 4-szer mivel a hajdúk nem szívelhetik: ha tehát a városba beeresztenék, a hajdúk bosszujától lehetne tartaniok ⁴⁾. Ezen választ Rottvitz ezredes vivé ki a fővezérnek. Aztán pedig Reiner Menyhért népszószóló jelenté a főbiztosnak, hogy a város hajdúktól való félelmében kénytelen polgári őreit megszorítani s a főbb állomásokat általok elfoglaltatni ⁵⁾. Miután a biztos a tanácsnak visszaizenvén, hogy csak hívek maradjanak; miért átengedendi az ágostai vallásbelieknek a kis sz. Mihály kápolnáját, mire a tanács köszönetét nyilvánítván, azonban az elfoglalt város jószágainak, s a sz. Erzsébet egyház visszaadatását is sürgetvén oly ígérettel, hogy igyekezni fognak bizonyos összeg pénz lefizetése mellett a hajdúkat a várostól másfelé

1) Fessler VII. 552. l. 2) Engel IV. 295. l. 3) Istvánfi libr. XXXIII. 815. l. Pethő krón. 161. l.

4) Ortelius Redivivus I. 367. l. 5) u. o.

indítani, erre adandó válaszát a főbiztos más napra halasztotta ¹⁾. Ezek alatt Rottvicz egy altiszttel a táborból visszajött, s jelentvén Lassotának, hogy Barbiano nejénél már a város alatt van, kihez Lassota újra követet küldött azon ízenettel, hogy mivel a tanács a várba be nem akarja bocsátani, jelenne meg a külvárosban lévő kertjében, a hol szükséges intézkedésekről kíván vele értekezni ²⁾. Be is lopódzott Barbiano a Lassota kertjébe; de midőn ez hozzá kimenni szándékozna, a polgárok által azon okból, hogy a külváros tele vallonokkal lévén, mi miatt a kaput ki nem nyithatnak, ki sem bocsáttatott. Így a vezérek közt kitűzött találkozás nem teljesíthetvén, mire a fővezér Eperjes felé indult meg, de előbb a városba nejének beizenvén, hogy követné őt, ki is déltájban a jezsuita-atyák társaságában el is indult, de a fent említett okoknál fogva a kaputól visszautasított ³⁾.

October 27-én a kassai kamaraigazgatóságnak jelenté Lassota a város által jószágainak s a sz. Erzsébet egyház visszaadatása iránt beadott sürgetését, mi ellen a pécsi- s nagyvárad püspökök sokáig tanácskoznak, míg végtére az döntetett el, hogy a dolgok ily álltával, (rebus sic stantibus) és hogy a szükség törvényt ront, (necessitas caret lege) azért a város kérése teljesítettett, beadván mindazonáltal Lassota ellennyilatkozatát, hogy ő ezt nem az ágostai vallás terjesztéséből, (studio propagandae confessionis augustanae) hanem csak a körülmények kívánatából (pro temporis exigentia) teszi ⁴⁾. Ezek közt Reiner Menyhért jelenti Lassotának Bocskay István fővezér-, Lippay Balázs- s seregének a városhoz való közeledését, hozzá tévén: hogy azon esetre, ha Lippay a városban lévő püspökök, jezsuita-atyák s más papoknak kiadatását kívánná, a város kénytelen lesz kívánságát teljesíteni, mondaná meg nekik, hogy magokról jó eleve gondoskodnának. Mindezekre a megrémült püspökök, s az egri káptalan hat szekeret kért a várostól, de ez tőlök megtagadtatott. Aztán a kamarai igazgatóság Reiner által a tanácsnak megizenvén, hogy minekutána a várost mint szerzeményt (peculium) mindig oltalmazta, s a fővezérnek bánásmódját szüntelen kárhoztatta, jószágainak elfoglalásában sem egyezett meg, s jelenleg reményli: hogy a város is szinte jó indulattal leszen iránta ⁵⁾. Lassota pedig e következő kérdéseket terjesztvén föl a tanács elébe: ha Lippay a német tiszteket kiadni kívánná, a város mit fogna tenni? aztán a kamara bizhatja-e

1) Ortelius e. h. 2) u o. 3) e. h. 4) u. o. 5) Ugyanott.

magát a város pártfogásába? s végtére: ha a szükség úgy kívánná összekapcsolja-e a város a maga erejét a városban lévő császári őrséggel? Lassota azon feleletet nyeré, hogy a város Ő császári királyi Felsége mellett utolsó csep vérig fogja magát oltalmazni ¹⁾. Erre Lassota újra megizenvén a városnak s tanácsának, hogy mivel a város kiterjedése az őrség számához képest nagy, több katonaságot a városba fog rendelni, még pedig az ágostai valláson lévőket. Azonban a város tagadó feleletét két tanácsnoka által Lassotának jelentette ezen okból: 1-szor, mivel könnyen megeshetnék, hogy a német katonaság a polgárok vagyonaihoz nyulna, s akkor a támadásért a tanács jót nem állhat, 2-szor, mivel azon katonaságtól ezelőtt sokat szenvedtek, 3-szor, mivel kevés élelem van a városban. Ez alkalommal a fővezér neje jelenté Lassotának, hogy a város mindaddig ki nem eresztendi a városból, míg a városban lévő sz. Erzsébet egyház ingó javai nem adatnak vissza, s azért kiszabadulásán való iparkodását kéri, melyet Lassota kieszközölván, s egyszersmind bátorságos elindulására 12 német katonát rendelt melléje, mire is a várost elhagyó jezsuita-atyák társaságában déltájban elindult; de midőn Bökibe (Habzsán) ért volna, néhány száguldozó Bocskay lovasok által megtámadtatott, s mindenétől annyira fosztatott meg, hogy szolgálójával gyalog kénytelenítettett Somosra útját folytatni, honnan egy ott lakó özvegy-asszony maga kocsiján Eperjesre küldé ²⁾. A fővezér nejét kísérő katonák közül csak kettő menekülhetett meg, a többi, valamint a jezsuita-atyák is levagdaltattak. Esteli 9 órakor az alsó kapunál lévő polgári örök Lassotának jelentik, hogy a tályai szüretről megérkezett Varanay András polgártársuk a városba való bebocsátását kéri, ki is a kis ajtón Lassotához beeresztetett s egyszersmind azon jelentést tevén, hogy Lippay Balázs Lucznál a Tiszán átkelvén, a város felé igyekszik, Bocskay pedig Löknél táborozik, a székelyek pedig Capriola Tamás grófot cserben hagyván, Bocskayhoz csatlakoztak, a nemesség pedig nagy számmal gyűl hozzája, kik mind a vallás s az ország szabadságának védelmére esküdni tartoznak ³⁾.

October 28-án a város követségbe küldé Varanay Andrást Lippayhoz azon izenettel, hogy minekutána sérelmeik már megorvosoltattak, hogy ezentúl a császári tisztekre semmi panaszok nem lévén, barátságosan kéri, hogy tőlök minden fegyveres erőt távolítson el. Ezalatt egy

1) Ortelius e h. 2) u. o. 3) e. h.

császári tisztt Lassotának jelentvén, hogy a magyar polgárok összeesküdtek a városban lévő császári őrség s német polgárok kiirtására, mi iránt Reiner megkérdeztetvén, azt felelé: hogy a két különböző nyelvet beszélő polgárok között némely nyelv értetlenségből zavar támadt, de az már lecsendesített. Mire azonban Varanay András Bocskay táborából megérkezvén, a városból küldött levelet személyesen adá át Lippaynak, ki azt elolvastván, nagy haraggal mondá Varanaynak, hogy ha jó barátja nem volna, a hozott levelet hajára tekeritené, s azt fején égettetné el. A városnak pedig azt felelé: hogy az egyházat s jószágaikat visszakapták, azt csak neki köszönhetik; mert ha ő a városhoz nem közelít, minden bizonynyal az meg nem történt volna. Egyébiránt a városra bizza, ha ugy tekintessék-e mint barát, vagy pedig mint ellenség? A községhez (nem pedig tanácshoz) intézett levelének végén Zagyvay Miklós-, Kiss Lukács várnagyok-, s Várasdy György harminczadosnak kiadatását sürgeté ¹⁾. Megérkezvén Varanay a válaszszal, mire a tanács Lassotát s Duckert a tanácsházba való megjelenésre kérte, itten a Lippay levelét csak különösen felolvasták, (mivel a község jelen volt) és azt végezik, hogy új követeket küldjenek Lippayhoz, s kísértsék meg őt ajándékok által a várostól eltávolítani, mely végre a tanács részéről Herczegh István, a községéről pedig Reiner Menyhért két más kettővel délután Lippayhoz kiküldettek ²⁾. Azalatt Kovács Albert Lippay századosa, vezérének izenetével a városba beeresztetett, ki is Lippay erejét tulságosan nagyítja. Este felé Lassota és Ducker a tanácsházba menvén, annak megtudására, hogy mit várhatnának a városi polgároktól azon esetben, ha a város Lippay által megtámadtatnék? mire a város végső csep vérig hűséget ígért ³⁾.

October 29-én megjelentek a Lippayhoz küldött, s tőle visszatért követek, kiknek kihallgatásukra megjelentek a császári tisztek is, Orlay s Korponay kamara tanácsosokkal együtt. A követek jelentik Lippaynak mai napon a város alá leendő megérkezését. Ezek után nyomban érkezvén a várostól csak egy mértföldnyire lakozó Mladasevich Horváth Péter, ki előadá, miképen ezelőtt való napon kényszerítettett Lippay előtt a hódolási esküt letenni, és most általa küldetett a városhoz azon izenettel: hogy minekutána ma Lippay a város alá érkezend, három század magával a városba eresztessék be, hogy a községgel végezni va-

1) Ortelius e. h. 2) Ortelius Redivivus 372, 1. Kassai századok. 3) u. o.

lóról intézkedhessék ¹⁾. Erre a tanács kiküldé Lippayhoz Szabó Györgyöt, s a magyar hitszónokot Fedényi Györgyöt azon kéréssel: hogyha lehet kimélné meg a várost megjelenésétől, különben 20, vagy 30-ad magával készek bármikor beereszteni, de ez is ne legyen hadi szokás ellenére; mert az ostromlót a városbani tanácskozásra oly nagy számú csapattal be nem bocsáthatják ²⁾. Délután Lassota Bocacius János főbirót negyed magával a kamara elnökéhez elhivatván, nyilatkoznának ezen kérdésre; hogy mit kíván a város ily körülmények közt cselekedni? de ezek újra kinyilatkoztatván hűségöket, s egyszersmind életteli feláldozásukat ígérék. Estve felé megérkezének a kiküldöttek s Lippay levelét előadák, melyben 1-ször azt kérdezi, hogy valljon a városba bebocsáttatik-e háromszázad magával vagy sem? 2-szor néhány pontot terjeszt a város elébe oly móddal, hogy azokra más nap reggel hat óráig végső feleletét adja, mire a tanács újra követeket küldött Lippayhoz a külvárosba, hol már seregével táborozott, s a felelet idejét 9 órára elhalasztani kérvén, miben ő is beleegyezett ³⁾.

October 30-án hajnal előtt Ducker Lassotának jelentvén, hogy az éjjel a magyar polgárok Szabó György házában tanácskozási összejövetelt tartottak, mire Lassota e gyanútól tartván, a felső- s alsó kapu előtt két-két ágyut felállíttatott, a középsőt (kis kapu a város dél-nyugati oldalán volt) pedig betorlaszoltatta ⁴⁾. Ezek után Jell főfizetőmester a polgárokat császárijok iránt való hűségre buzdította, kik is annak bebizonyítására háromszor „Jézus“ nevét felkiáltván, a város oltalmazására ajánlván magukat, egyszersmind fel is fegyvereztettek. Reiner Lassotához eljövén, közlé a Lippay által küldött s német nyelvre fordított egyező pontokat: 1-ször a város a vallás s az ország szabadságának oltalmazására esküdjék, 2-szor, hogy a császári katonák őrhelyeikről mozdíttassanak el, s a város kulcsai ezentúl a főbirónál őriztessenek, 3-szor a mely császári katonák Bocskay fejedelemnek akarnak hódolni, a fent említett esküt tegyék le, a többiek pedig tisztességesen bocsáttassanak el, végtére 4-szer, hogy maga három század magával a városba eresztessék be ⁵⁾. Lassota ezekre nézve azon véleményben vala, hogy a város fogadja el Lippaynak huszonötöd magával való beeresztését, egyuttal abba való beleegyezését eszközölje ki, hogy a város a legközelebbi országgyűlésnek végzéseig maradhasson ily állapotban, (in statu quo) hogy

1) Ortelius u. o. 2) u. o. 374. l. 3) e. h. 4) Ortelius 375. l. 5) u. o.

pedig Lippayt ezekre rávehessék, iparkodnának őt ajándékokkal megengesztelni. Ezek után jelenté Jell a hajdúknak a város körül való összesereglését, mire Lassota lóra ült, és a mint az alsó kapuhoz közelítvén, elébe jött Ducker tudósítja, mondván: hogy a hajdúk fát, szalmát s létrákat kezdenek hordozni, miből azt gyanítja, hogy új ordonynak (Forgács nevű bástya) elfoglalására lévén szándékjuk, azért ha parancsol, tüzet adat rájuk ¹⁾. Míg ezek együtt beszélgetének, azalatt jelentik, hogy Lippay Lassotával a város kőfaláról óhajt beszélni, s addig is csendességet parancsolt, sőt egy hajdút, ki a felső kapu előtt fegyverét elsüté, s ezért tüstént levágatott. Ezen hírre Lassota a középső felvonó kapunál (mostan a Forgách és Semsey házak közti tér) szállott lováról, s a kis ajtón kimenvén, s külső kapuig érkezett, hol Orlay, Szabó, Fedényi, Szegedi András, Kálmár János s Varanay András csak nagy kéréseikkel rávehették, hogy az ordonyra felmenvén, Lippaynak ki már hadikarával a hidon várva állott, magát megmutatta, ezek egymást süvegeléssel üdvözöltetvén, Lassota azonban minden szóváltás nélkül az ordonyról szállott, s a körülette állókat kérdezte, hogy mitevők legyenek? Kik azt felelék, hogy mivel Lippaynak harminczad magával való beeresztése megígértetett, így kérése teljesíttessék, miben Lassota is megnyugodott; de amazok Lippaynak való ikenetükben század magával való szabad bemenetelt jelentették, mit Lassota megtudván, a felső kaputól az alsónál lévő öröknek megerősítésére egy zászlóaljt parancsolt, maga pedig haza vágatott felesége s gyermekeinek megtekintésére ²⁾. Jell azonban nem győzvén bevárni az alsó kapuhoz rendelt zászlóaljt, maga indult elébe, s midőn őket a város közepén találta volna, az alsó kapunál lévő örök árulást kiáltottak, de az nem más vala, hanem, hogy Lippay század magával a városba bebocsáttatott, ki után a kapuk újra bezárattak. Lippay a sz. Erzsébet egyháza mellett találkozott Jell vezénylete alatt lévő császári katonasággal, rosztat gyanítván, rendbeszedi katonáit, s azokat megtámadni akarván, mitől azonban Jell megakadályoztatá, mondván: hogy mivel neki szabad visszamenet ígértetett, senkinek bántásától ne féljen. Ezután Lassota a Barbiano lakását, Jell pedig a fegyverházat azon czélból elfoglalák, hogy ha árulás történnék, azon okból magokat elegendőleg védelmezhetik. Lippay azonban Szabó György házába szállván, Lassotát, Duckert s Jellt magához hivatá, holott már Herczegh István a

1) Ortelius 376. l. 2) u. o.

város nevében neki elmondá, mikép azok, a Lippay által előterjesztett egyezési feltételeket már elfogadták, minélfogva ő rájuk ezentúl semmi szükség nem lévén, következő nap reggeli 8 órára készek legyenek a városból való elindulásra, s ennek következtében Balogh Gáspár, Mladesovich Horváth Péter titoknoka által, Némethy Balázs aláírása alatt készült szabadmenet (salvus conductus in meliori forma) nekik kiadatott ¹⁾. Csak most vevék észre, hogy a polgárok velük szemkötsdit játszadoztak, és hogy az egész esemény előre kicsinált dolog vala. E történetek után Herczegh István Kállóba, Szebényi Pál pedig Debreczenbe az ottani hajdúk ügyeinek elintézésére küldettek. Végre pedig Lassota Lippayhoz menván, az asszonyok s a betegek részére nyolcz szekeret kért, de általa a főbiróhoz utasíttatott, ki is mindjárt hajdúkat falukra küldött, azoknak városba való berendelésére ²⁾. Délután számos császári katonák Lassotának jelentették városban megmaradni való szándékjokat, kikhez Jell is magát kapcsolá, neje azonban betegségével mentván magát, Lassota eléggé intvén őket zászlójoknak adott hűségének megtartására, mindazonáltal feltett szándékjok mellett megmaradtak. Este felé Lippay a sz. Erzsébet egyházához tartozó, s ottan talált eszközöket, nem különben a fővezér hátrahagyott vagyonát leltározattatta.

October 31-én a császáriak eddig el nem készülhettek a városból való kiindulásra, minek következtében új engedelmet nyertek, itten egy napi mulatásra, Lippay azonban a tüzéseknek a város elhagyását fejeik vesztese alatt megparancsolá.

November 1-jén Lassota bucsuzása alkalmával Lippayt kérdezé, ha valljon a szabadmenet (salvus conductus) mellett nem leend-e az uton valami bántalma? melyre felelvén: ha valami sérelme leend, avval ön magát terhelje, egyszersmind figyelmeztetvén Lassotát, hogy Barbiano cselédjét, vagy pedig annak valami vagyonát ne vigye; mert akkor semmiről jót nem állhat. Mindezek után a császáriak a városból megindulának 12 kocsival és kilenczvened magokkal. Ezek ugyanaz nap Budamérig el kísértettek, honnét másnap tovább bocsáttattak: de nem sokára a Héthárs s Pécsujfalu között ellenfeleiktől megtámadtattak s kiraboltattak, a férfiaknak nagyobb része a dühös hajdúk által megöletett ³⁾.

November 9-én a kassai kamarának elnöke Mikazzi Miklós nagyvárad- s Szalatnok György pécsi püspökök fogságba hurczoltattak ⁴⁾,

1) Ortelius Redivivus 377. l. 2) u. o. 378. l. 3) e. h. 4) Engel IV. 295. l.

a római katolikus polgároknak házaik az ágosta s reformata vallásu polgárok által kiraboltattak. Umay Sándor császári tábori főporkoláb Lippay rendeletére lenyakaztatott ¹⁾.

November 11-én Bocskay István tíz zászlóaljából álló hajdúk kíséretében nagy pompával tartá a városba való bevonulását, s midőn bent vala, egyenesen a sz. Erzsébet egyházába ment, ennek közepén lováról leszállván, az egyházat a reformatusoknak átadá. Aztán nevében kihirdettetett, hogy egy aranyat két tallérban, az egész talért 120 magyar-, a garast pedig 10 fillérben mindenki kiadni és elfogadni köteles, az, ki azokat a megrendelt érték szerint el nem fogadja, annak azon pénznem tüzes állapotában homlokára üttessék. Bocskaynak a városbani jelenléte után, Lippay a hadsereg egyik részével Szepesvár ostromlására indult meg, hol Barbiano vendégkép fogadtatott.

November 20-án nagy pompával fogadá Bocskay a török követet, ki díszkiséret közt urától részére ajándékba hozván: u. m. egy vörös zászlót, két szerszámozott lovat, kaftánt, kardot s buzogányt ²⁾. Bocskay a török követet, ki három napig vendégeskedő körében időzván, a küldött ajándékok elfogadása után, hódoló köszönetével urához visszaereszté.

Midőn Basta György Esztergomból 15 ezernyi seregével elindult, útközben Némethy Balázs hadával Osgyán mellett találkozott, azt nagy veszteséggel megvervén, utját Kassa felé intézé ³⁾. Meghallván ezt Bocskay nov. 24-én Bastának elébe indult, de Magócsy s Drugeth megveretésekről értesülván, visszahúzódott a városba.

December 2-án Bocskay meghagyásából délben Jell Lénárt császári huszti várkapitány, Livágó Antal tokaji várnagy, s Aymer János őrmester lenyakaztattak; Gancz József főfizetőmester pedig csak nagy könyörgések mellett életét megmenté ⁴⁾. Este felé Basta seregének előcsapatja a város alá érkezett, és a hosszú parton lévő téglavetőházak mellett táborot üte. Deczember 4-én már maga Basta is megérkezett az egész sereggel a nagy esőben, s a nyugati partokon a külvárosban ütötte fel táborát. Következő nap oly keresztűzbe vétetett Basta serege Senyey Miklós vezetése által a városból, hogy egyikök sem akart ahoz közeledni, maga Basta is, ki tegnap a külvárosnak belső felén lévő házakba magát beszállásolá, erős ágyuzás következtében kénytelen volt néhány házzal magát hátrább visszahuzni. Déltájban Basta felkéri a

1) Ortelius 380. l. 2) u. o. 3) Pethő krón. 162. l. 4) Ortelius Redivivus. 383. l.

várost: de válasz helyett a városi őrség kétszer ráüfött. Az ostromlás és kiűtés alkalmával, mindkét részről 100-an estek el, közöttök Mannsfeld gróf, Basta hadnagya is. Deczember 6-án látván Basta, hogy sem igérettel sem pedig kecsegtetéseivel itten nem boldogulhat, az ostrom folytatására mind erejére, mind élelmére nézve elégtelen, minek következtében felszedetvén a tábori sátorokat, s csendesen Eperjes felé útját folytatá ¹⁾. Deczember 22-én az egri, 23-án reggel Betkesch a budai pasák Bocskay által nagy pompával fogadtattak, s itten egész díszkíséretükkel együtt lakmároztak.

1605. Januar 1-én a Bocskay által meghódított bánya-városok követjeik által tévék le hódolatukat, minek nagyobb megünneplésére a város főterén, s annak falain felállított ágyukból háromszori díszlövésék tétettek.

Lippay, ki Bocskaynak a városba érkezte után Szepesvár ostromlására küldetett, melyet ágyuival megrongálván, lángok martalékává tette, maga pedig Kassára visszatért. Ezalatt Kátay Mihály Bocskay kancellárja Lippay Balázst jan. 6-án magához vacsorára elhíván, utána apródja vitte fegyverét, s amint Kátayhoz belépett, Bocskay rendelkezésből Sennyey Miklós kassai kapitány, s Nagy Albert hadnagy által megtámadtatott ²⁾, torka elmetszetvén, hullája pedig azon éjjel titokban a most is nevezett Orbán harang alá (mely akkoriban használaton kívül vala) elrejtetett, s hóval takartatott be ³⁾. Hogy Lippay orozva gyilkoltatott meg, oka vala zsarnoksága, aztán a diószegi, kassai s szepesi rablások, melyekből igen meggazdagodván, már ura elleni tiszteletet is feledni kezdé ⁴⁾.

Januar 20-án harmincz császári fogoly a városba hurczoltatott, kik a törökök s elégületlenek által a vidéken kótyavetyén összevásároltattak. Januar 28-án értesére esvén Bocskaynak, hogy Basta Eperjesen lévő egész seregét Sáros-Patak felé indítani, s Kassát újra megszállani szándékozik, minek következtében a városból kihúzódott: Basta azonban nem Kassa, hanem Tokaj felé indult, hogy az ottani hatalmában lévő várat új őrséggel szaporíthassa, s azt elegendő eleséggel lássa el.

Februar 2-án éjjel Sennyey Miklós kassai főkapitány gyalog és lovas hajduit özszeszedvén, azokkal egészen a bányavárosokig száguldozik, és az ottani német lakosok vagyonait elpusztítván, nagy zsákmánynyal a városba visszatér ⁵⁾. Alig terjedt el azon események híre, a felső-vidéki

1) Pethő krón. 162. l. 2) u. o. 172. l. 3) Ortelius 384. l. 4) Fessler VII. 561. l. 5) Ortelius 384 l.

városok mind a főurak és nemesek közül pedig a nagyobb rész Bocskay pártjára állott. E szerencsés kezdet után Bocskay ápril 18-án Szerencsen gyűlést tartván, az ott nagy számmal megjelent rendektől Magyar- s Erdélyország fejedelmévé kiáltatott ki; maga az aggastyán Báthory István országbíró, s Illyésházy István is hozzá hajlott; Bocskay vezérei pedig oly szerencsével folytatták a háborút, hogy rövid idő alatt az egész Felső-Magyarország meghódolt, s a hajdúk már Ausztriában és Morvában kalandoztak. Ez után Bocskay seregének vezéreül Homonnay Bálintot, Kassa térparancsnokául pedig Dessewffy Miklóst nevezén ki. Már június elején Kassán kezdődtek meg Rudolf s Bocskay közt a békealkudozások, melyeknél Bocskay részéről Illyésházy volt a biztos. Az itten javaslatba hozott békességi feltételek azonban csak későbbben erősítették meg ¹⁾. Bocskay Erdélyben hagyván Rákóczy Zsigmondot, maga pedig september hóban Kassára jött ²⁾. Mindezekre Bocskay itten nem sokáig időzhetett, mert beleegyezván, hogy Korponára országgyűlés hirdettessék, melyre Mátyás főherczeg követei is a béketárgyalás végett megjelentek. Még ez országgyűlés előtt Bocskay a nagyvezírtől Rákosra meghivatott, ki is Bocacius János kassai követtel november 11-én oda érkezett, hol a szultánnak őt a fejedelemségben megerősítő levelét átvette, a nagyvezír zászlót adván kezébe, fejére pedig aranyos koronát tévén magyar királylyá kiáltotta. Bocskay azonban a koronát fejéről azonnal levevén, kijelenté, hogy azt csak a barátság jeleül fogadja, mert ő nem a királyságért, hanem csak a haza szabadságáért emelt fegyvert ³⁾.

1606. Rákosról Bocskay Korponára sietett, hol a rendek őt már nagy számmal özsze gyűlve várták. Megjelent ott Forgách Zsigmond a főherczeg követe is a kormány békeajánlatával, minek következtében Illyésházy az alkudozás folytatása végett Bécsbe küldetett, a rendek pedig ápril 24-re a béke tökéletes megkötése végett újabb gyűlést határozván, szétoszlottak. E gyűlés után Bocskay Bocacius Jánost, kassai bírót német birodalomba követségben küldé, hogy közötte s a német protestans fejedelmek közt szövetséget kössön, s őket a császár ellen ingerelje fel: de Julius Henrik braunschweigi herczeg császári utlevelének hiánya miatt őt elfogatván ⁴⁾, a császárnak kiadta, ki is Bocaciust a prágai várba záratta.

1) Pethő krón. 172. l. Fessler VII. 604. l. 2) Engel IV. 299. l. 3) Horváth III. 161. l. 4) Istvánfi Libr. XXXIV. 838. l. Engel IV. 230. l.

A város hiába könyörgött kibocsátatásaért, s addig kénytelenített a fogságban napjait tölteni, míg a lelkes neje őt ki nem menté. Ez Prágába menvén, a várban szolgálónak állott, kieszközlé, hogy egyszer a fogolynak maga vitt enni, s ezen alkalommal megösmerteté magát, hogy végtére egy kötélhágsót a tésztába begyúrván, azt kenyérbe sütve, férjének kezébe juttatva, ki még éjjel a várból azon leereszkedvén, hű társával öt évi fogsága után szerencsésen haza menekült. ¹⁾ Erről szól „Olympias Carceraria“ című munkája, melyet fogságáról irt. Illyésházy a császár megbizottaival előlegesen a következő pontokban egyezett meg; Mátyás főherczeg teljes hatalmu kormányzóvá neveztessek, kinek a választandó nádor is alárendeltessék. Bocskay Erdélyt s hozzátartozó részeket a magyar király fenhatósága alatt birja; magtalan halála után Erdély a koronára visszaessék. ²⁾ a törökkel kötendő béke pedig közösen tárgyalassék. Mindezek után nem sokára Bocskay a Bécsben megkötött békességi pontokról értesítettvén, s melyek szerint Kassa nekie élte napjáig átengedettett, s egyszersmind más jószágainak birtokában is erősítettett meg. Bocskay ezen békességi pontokkal nem lévén megelégedve, s Illyésházy Istvánt mint azok közbenjáróját megrován, mit azonban ő Forgách Ferencz nyitrai püspökre hárított ³⁾. Bocskay, kiben az elégedetlenség legnagyobb fokát eléré, csakhamar Kassára országgyűlést hirdetvén, s itt a bécsi békealkudozás pontjait újra magyarázat alá véteté ⁴⁾. E gyűlés alkalmával a császári pártbeliekre szigorú törvények hozattak ⁵⁾.

Midőn a bécsi békealku pontjai még kétes kimenetelűek valának, azalatt Kátay Mihály Bocskay cancellárja october 15-én fejedelmét vacsorára magához elhívá, s őt ezen vendégeskedés közben lassu méreggel éteté meg, mire Bocskay rosszul lőn, s a bevett mérges ételnek egy részét kihányván, súlyos betegségbe esett. Bocskay Kátayt ezen tettért mindjárt saját házában lévő magános kamarába bezáratta, s vasba veretni rendelé ⁶⁾. Hogy Bocskay méreggel okozott betegségén elég korán segíttessék, a híres lengyelországi Eleazar zsidó orvos elhivattatott, ki azonban a gyógyítási reményről házi orvosaival együtt lemondott ⁷⁾. Bocskay betegségének súlyos állapota ellenére összehíván pártján lévő főurakat, kik tanácskozás végett december 13-án Kassára gyűltek össze,

1) Kazy Hist. Reg. Hung. I. 53. l. 2) Engel IV. 321. l. 3) Ugyanott. 317. l. 4) u. o. 5) Vályi Magyarorsz. leirása II. 330. l. Articuli in Dieta et Congregatione Cassoviensi die 12. Mai Anno 1606. 6) Ortelius 428. l. Fessler VII. 617. 7) Fessler VII. 617. l.

ezek elébe terjesztvén a bécsi béke iránt való nézetét, addig is : míg ezeket a legközelebbi országgyűlésnek felterjesztheti ¹⁾. Ez lévén Bocskaynak államügyekbeni utolsó intézkedése; mire látván közeledni halálát, december 17-én három tanu jelenlétében u.m. Alvinczy Péter udvari lelkésze, Örvendi Deák Pál kincstárnoka, s Péczy Simon titoknoka előtt a végrendeletét megtévén ²⁾. Bocskay a végrendelet megtétele után nem sokáig élt, mert még ez év december 22-én reggeli 5 órakor hunyt el ³⁾, utódjául Homonnai Drugeth Bálintot ajánlván ⁴⁾. Bár mily sokat köszönhetett is Bethlen Gábornak, nem őt, hanem a fent említett Homonnayt ajánlá utódául, de nem ez, hanem Rákóczy Zsigmond lön utána Erdély fejedelme ⁵⁾. Bocskay végrendelete egyik pontjában Somoskőy István története kinyomtatására 2000 magyar forintot adott, e munka azonban mind a mellett sem jelent meg nyomtatásban ⁶⁾.

1607. Bocskay halála után Kátay fenyegetőzve kívánta szabadonbocsáttatását, s levelet irt barátihoz Prágába, hogy ezek eszközölnének ki oly rendelet kiadását, mely őt a fogságból kibocsátani rendelné. E levél azonban Nyáry Pál főudvarmesternek kezébe került ⁷⁾. Minek következtében januar 13-án 5 órakor reggel Kátay Mihály hat hajdú által a tömlöczből kihozatván, a főtéren (hol most a szűz Mária szobor áll) felállított pelengér előtt földre lefektetett, s darabokra konczoltatott fel ⁸⁾, testének darabjai széthányattak, s neve a pelengérre felszegeztetvén, kikiáltatott: hogyha valaki bátorkodná Kátay halála nemét meg nem érdemlettnék állítani, hasonló sorsra jutand ⁹⁾. Nyolcz órakor jövének cselédjei, s urok testének maradványait lepedőbe szedvén, s a jajgató özvegyének eltakarítás végett átadák ¹⁰⁾. A tüdejének s májának elhullott darabjaival még délután a gyerkőczék pajkosságból egymást hajtingálták ¹¹⁾.

Februar 2-án a nemesség s a hajdúk hallatszós kesergéseik közt végbe vitték urok iránt tartozó utolsó tiszteletüket. Bocskay teteme

1) Fessler VII. 617. l. 2) u. o. 620. l. Engel IV. 230. l. 3) Ortelius 428. l. Han Chronik. 204. l. 4) Istvánfi Libr. XXXIV. 848. l. 5) Bocskay István haláláról történészeink különféleképen vélekednek: Pethő december 17-kére 174. l. Timon Cassov. dec. 29-kére 176. l. Engel dec. 29-kére IV. 230. l. Fessler dec. 29-kére VII. 620. 621. l. Palma dec. 23-kára III. 150. l. Horváth dec. 29-kére teszi. III. 167. l. Azonban legvalószínűbb Ortelius és Han állításuk, mert ezek mind a halálozási nappal és órájával egyeznek meg, és Bocskay kimúltát dec. 22-kére reggeli öt órára teszik. 6) Fessler VII. 620. l. 7) Engel IV. 332. l. 8) Istvánfi Libr. XXXIV. 847. l. Ortelius 429. l. Pethő krón. 174. l. 9) Han Chron. 206. l. Ortelius e. h. Engel IV. 332. l. 10) Ortelius e. h. 11) u. o.

nagy pompával a sz. Erzsébet egyházába vitetett, (az akkor a reformatusok kezében volt) s az e végre elkészült gyászravatalra tétetett, melléje azon fekete bársonyszék, melyben élteben ülni szokott volt, helyeztetett; a koporsóját tetéző a fejedelmi korona, kard és buzogány. Az egyházban éjjelnappal 100 hajdú őrt állván, következő nap a hulla Gyulafehérvár felé indíttatott meg, követvén azt Homonnay Bálint és György, Báthory Gábor, Magócsy Ferencz, Nyáry Pál, Zobor Mihály, Thurzó Kristóf több mások nagy számmal és pompával ¹⁾).

A mint Rudolf Bocskay haláláról értesülvén, a bécsi békekötés pontjai szerint február 12-én Forgách Zsigmond és Dóczy András biztosait Kassára küldötte, ezek a várost más megyékkel együtt a korona részére visszafoglalták, a város maga is újra királyának hűséget esküdött ²⁾. Február 15-kére vala rendelve a közönséges hódolás, s midőn azt az egybegyűlt rendek teljesítenék, azalatt a város kapuinak kulcsai is átadattak ³⁾. Ezt követte számos örömlövés, végtére pedig az egybegyűlt rendek Forgách Zsigmond által megvendégeltettek.

A fő nélkül lévő hajdúk a környéken féktelen viseletük által a közönséges bátorságot is ingadozásba hozták ⁴⁾, minek következtében Forgách Zsigmond és Thurzó György marcius 23-án Kassán gyűlést tartottak, hol a nemesség azok megzabolására szólíttatott fel. A hajdúk nyughatatlanságát leginkább heviték föl Bocskay Miklós és Drugeth Bálint ⁵⁾.

April 17-én Herczegh István kassai főbiró, Thurzó György jelenlétében nászünnepét tartván, s pedig hatodik nejével, ki is; valamint az előtte lévők mind hajadonok valának ⁶⁾.

1608. Mátyás főherczeg a Rudolffal való viszályok miatt a főrendekkel Bécsben tanácsot tartván, és ez év elejére országgyűlést hirdetett. Rudolf ellenben, hogy azt meghiusítsa Forgách Ferencz bibornokot a bécsi békekötés ellenére helytartóvá nevezvén, mart. 11-re hirdetett országgyűlést; midőn pedig a rendek még ez év elején a Mátyástól hirdetett gyűlésen mind e mellett is nagy számmal megjelentek volna, Rudolf a gyűlésben eloszlatási parancsot olvastatott fel Forgách Ferencz bibornok által; de hasztalan, a rendek nem csak szét nem oszlottak, hanem febr.

1) Han Chron. 294. l. Ortelius 429. l. Engel IV. 334. l. 2) Prot. Civ. Tom. II. de Anno 1607. Wagner Anal. Scep. II. 21. l. Fessler VII. 622. l. 3) Ortelius 430. l. Bellici Cassoviae 55. l. 4) Pethő krón. 175. l. 5) Engel IV. 334. 335. l. Fessler VII. 623. l. 6) Kassai századok kéziratban.

1-én Mátyás főherczeggel s az osztrák rendekkel a bécsi és zsitvatoroki békekötések végrehajtása végett s azoknak ellenzői ellen szövetséget kötöttek. Illyésházy és Thurzó a gyűlés szétoszlása után Kassára sietett, hol a felvidéki rendek hasonlókép febr. 25-én már együtt voltak, s a pozsonyi végzéseket azokkal is elfogadtatták ¹⁾. Rudolf azonban hajtathatlan maradt, s a pozsonyi gyűlés határozatait megsemmisítette, s mind azokat, kik hozzájuk ezután is ragaszkodnának, hűtlenségi büntetéssel fenyegette. De mind ennek nem volt már foganata; marciusban a morva és sléziai rendek is a szövetséghez álltak; Mátyás pedig 25 ezernyi haddal Prága felé indult, s bátyját oly szerződésre kényszerítette, miszerint ez neki Magyar-, Osztrák- és Morvaországot azonnal átengedje, s Csehországban is őt ismerje el örököséül. Mátyás ezután a koronát is magával hozta Prágából, s a magyar rendeknek sz. Mihály-napra királyválasztó országgyűlést hirdetett ²⁾.

Erdélyben Bocskay halála után a beteges Rákóczy Zsigmond, ennek lemondása után pedig ezen évben Bethlen Gábor eszközlésére az óriási erejű, vitéz, de romlott szívű, zsarnokságra hajlandó Báthory Gábor választatott fejedelemmé. A szultán őt már augusztus folytán megerősítette fejedelemségében, a magyar rendek pedig, kik Illyésházy elnöklete alatt ³⁾ Kassán aug. 20-án gyűlést tartottak, oly feltétel alatt ismerték el fejedelemül, hogy a bécsi békét elfogadja, a magyar korona főuri hatalmát elismerje, s az Erdélyhez kapcsolt vármegyéket a magyar koronától el ne szakassza; miket aztán Báthory, az erdélyi rendekkel együtt esküvel is erősített ⁴⁾.

1609. A bécsi békekötés első hőse, Illyésházy István ez évben meghalálozván, Mátyás nádorválasztás végett még ugyanazon évben országgyűlést hirdetett, melyen Thurzó György közfelkiáltással választatott nádorrá. Thurzó az ágostai vallástétel buzgó hive lévén nagy gondot fordított az evangelicus hitfelekezet egyházi kormányának rendezésére, mi végre következő évben Zólyomban zsinatot is tartott, hol aztán a felsővidék három egyházi kerületre osztatott; az evangelicus községek s azoknak házassági s más egyházi ügyei a katholikus püspökök törvényhatósága alól kivétettek. Ebből azonban élénk vita támadt a kath. és evang. papság között: Forgách bibornok a zsinat határozatai ellen óvást

1) Engel IV. 344. l. 2) Horváth III. 171. l. 3) Kovachich Suppl. ad Vest. Comit. III. 361. l. Fessler VII. 651. l. 4) Engel IV. 348. l. Fessler VII. 651. l.

tett; s a koronázás előtti gyűlésen a jezsuiták védelme által elhírelt Pázmány Péter jezsuita is heves tollharczot kezdett, ezenkívül pedig egyházi beszédeiben hatalmas szónoklata, magány társalkodásban ritka rábeszélései s meggyőzősi tehetsége által oly sikerrel gyámolította egyháza ügyét, hogy Eszterházy Ferencz, Homonnay György, Forgách Zsigmond, Pálffy István s több mások tértek át a római kath. vallásra ¹⁾. A város ez évben a török császárnak 6000 magyar forintot díjul fizetett ²⁾.

+ 1610. Augusztus hó közepe táján Kassán végzé Thurzó György nádor, Bethlen Gábor küldöttjeivel a békességi egyességet. A mirígy-halál, mely az egész országban uralkodott, a várost is nagyon sanyargatta.

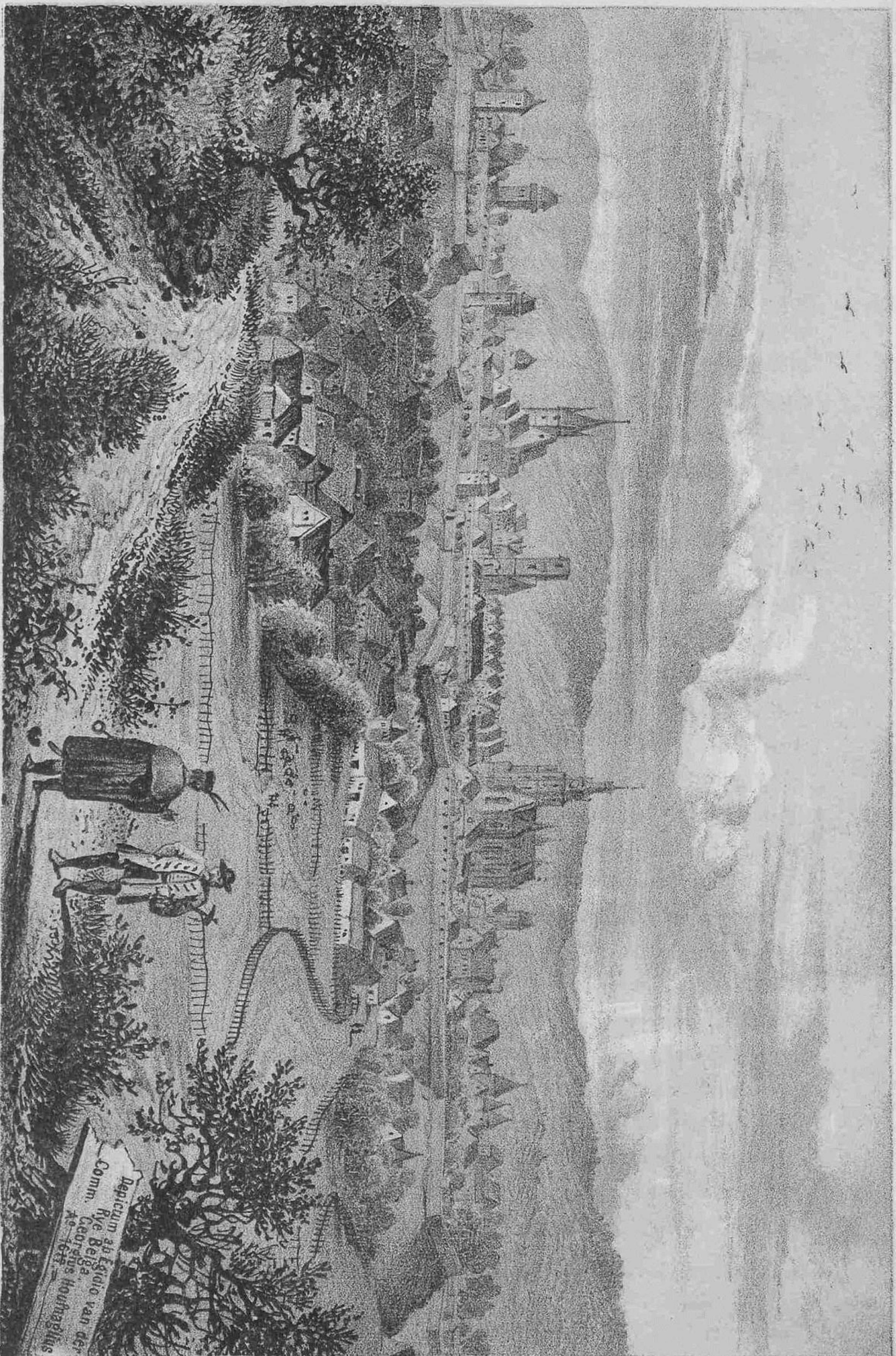
XVII 1611. A város főkapitányának Forgách Zsigmond tétetvén, kit Mátyás Nagy András hajdúk kapitánya lecsillapítására küldé, ki is őt hajdúival együtt a király hűségére megeskettette ³⁾.

1613. Bethlen Gábor, hogy fejedelemnek a bécsi udvar által is elismertessék, követeket küldött Mátyás királyhoz. Néhány tanácsos, azt hiven, hogy a perzsa háborúval elfoglalt török Bethlennek segedelme nem leszen, a fejedelmi czímet tőle megtagadni javasolták. Ennél helytelenebb tanácsot azonban most nem adhattak volna a királynak; mert Báthory István óta Erdélynek nem volt derék fejedelme, mint a bátor, nagylelkű, eszélyes, ravasz Bethlen Gábor, ki szigorú rend és igazságszeretet, s hol kelle, bölcs mérséklet által kormányának mindjárt első hónapjaiban közlelkessedést gerjesztett maga iránt az erdélyi rendekben. Hihetőleg sejtette ezt Mátyás király, s a háborút javasló tanácsosok véleményében nem osztván, kijelenté, hogy elismeri ugyan Bethlent fejedelemnek, ha kezességet ad, hogy a Báthory Gáborral 1608-ban Kassán kötött szerződést megtartja ⁴⁾.

1615. Részint e kezesség, részint a Bethlentől visszakövetelt néhány vár iránt azonban oly hosszúra nyult az alkudozás, hogy a békét csak ez évben lehetett megkötni Nagyszombatban. Ennek feltételei szerint Mátyás Bethlen fejedelemségét, ez pedig a bécsi békekötést elismerte; némely pontok iránt azonban még ezután is sokáig folyt az alkudozás. E békealkudozások alatt két nevezetes emberét vesztette el a haza: Istvánfy Miklós nádori helytartót, ki magát történetírása által tette

1) Katona Hist. Crit. XXIX. 238. l. Kazy Hist. Hung. I. 96. l. 2) Prot. Civ. Tom. II. de Anno 1609. 3) Pethő krón. 178. l. 4) Horváth III. 181. l.

Rajzolta Klimkovics Béla.

KASSA VÁROSA 1617 ^{dik} ÉVBEN.

Nyomatott Werfer Károlynál Kassán.

halhatatlanná, és Forgách Ferencz bibornokot, ki a kath. vallást a reformált hitfelekezetek ellen lankadatlan hévvel gyámolította ¹⁾).

1618. Mátyás királynak gyermekei nem lévén, koronáit még életében ohajtá biztosítani Ferdinánd főherczeg számára, s e végett Pozsonyban országgyűlést tartott. Az ország rendei azonban, megértvén a király kívánságát, azt azonnal teljesíteni ígérték, mihelyt a király nádort enged választani, a sérelmeket, melyek a bécsi békekötés s az ország más törvényei ellen időközben történtek orvosolja, Ferdinánd főherczeg pedig az eleibe adandó feltételek iránt biztosító oklevelet még a választás előtt ad az országnak. Az egyesség végre úgy történt meg, hogy a király elébb választassék ugyan a nádornál, de az ország királyválasztási joga mindenekelőtt oklevéllel biztosíttassék. Ferdinánd ezután a felavatási oklevelet elfogadván s megerősítvén, majus 16-án közakarattal királylyá kiáltatott, nádorrá pedig még az napon Forgách Zsigmond választatott ²⁾).

XVII. 1619. Dóczy András Kassa főkapitányává lőn. Augusztus 24-én Bethlen Gábor a Tiszán átkelvén, ott három napig seregével állapodott meg. Oda jövőnek Kassa küldöttei is, kik a város átadását megajánlották ³⁾. Tetszett ugyanez Bethlennek; de árulástól tartván, a majd 40 ezernyi sereggel nem bátorkodott személyesen megindulni, hanem seregének csak egy részét Rákóczy György fő-, Szécsy György s Rédey Ferencz alvezérekkel küldé ⁴⁾. A vezérek sept. 5-én a város alá érkeztek, s Dóczy András főkapitánynak kiadatását oly fenyegetéssel sürgették, hogyha ezen kérésük, csak legkisebben is nem teljesíttetik, a városban lévő ellenfeleiket utólsóig felkonczolják, mire azonban Bethlen hívei Dóczyt kiadván, ez tüstént vasba veretett s Fogarasra fogságba vitetett, hol egyszersmind életét is végzé ⁵⁾. Szerencsétlenségének a protestansokkal való kemény bánása volt az oka. Ezután a város kapui kinyitattak, s Rákóczy serege beeresztetett.

September 6-án Alvinczy Péter hitszónok, s Reiner Menyhért tanácsbeli azon esedeztek, hogy engedjék meg a római kath. papok- s polgároknak közönséges meggyilkoltatásuk, mely istentelen szándék ellen teljes erővel ellenszegülének ugy a vezérek, mind pedig a tanács; de még sem gátolhatták meg, hogy ezen két hitdühösködő egyénnek ingerlésére többek vagyona ki nem prédáltatott, s Hoffmann római katolikus polgár meg nem öletett, nemkülönben három római kath. pap ki nem

1) Horváth III. 182. l. 2) Ugyanott 184. l. 3) Timon Cassovia vet. ac nova 94. l. 4) Fessler VIII. 512. l. 5) Ortelius II. Rész 65. l. Fessler e. h.

végeztetett volna. A szerencsétlenek valának: Korosy (Crisinus) Márk esztergomi kanonok, (ez kassai papnövelde jószágán Széplakon mulatván, Bethlen előtt a városban keresett menedékhelyet) s a két jezsuita: Pongrácz István s Grodeczy Menyhért, kiket a fent nevezett két hitdühösködő vallásuk elhagyására rá nem vehetének, kegyetlen ütések után egy fagerendára egészen levetkezve, felfeszítették, s oldalaikat szövétnekek lángjaival annyira égették ¹⁾, míg belsőrészeik ki nem látszottak, végtére megfojtván őket ²⁾, testeiket pedig az árnyékszékbe vetették ³⁾.

September 7-én Gadóczy Bálint özvegye engedelmet nyert a város birájától, a meggyilkoltak testeinek, férjének tetemei mellé leendő eltakarítására ⁴⁾, honnan fél év múlva Forgách Zsigmond nádor özvegye Pálffy Kata által Szebes-, innét Hertnekre, végtére pedig köztisztelet végett Nagyszombatba vitettek ⁵⁾, hol jelenleg is a sz. Klára apácák egyházának sekrestyében letéve vannak ⁶⁾. Az erre való engedelmet úgy nyeré meg a kegyes özvegy, hogy Kassán tartott bizonyos mulatság alkalmával, csak azon feltétel mellett ment Bethlen Gáborral lejteni, ha a fent említett tetemeknek elvitelét nekie megengedi.

September 11-én maga Bethlen is megérkezett egész seregével Kassa alá, s nagy fénynyel tartá városba való bevonulását ⁷⁾. Ez alkalmával Bethlen a város kormányzójának Rákóczy Györgyöt nevezvén ki. Ugyan e hó 21-ére Bethlen Kassára országgyűlést hirdetett, melyen a főnemesség, s a szabad királyi városok követei is számosan jelentek meg ⁸⁾.

October 10-én a kassai összejövetel után a felső-magyarországi megyék Bethlen hatalmába jöttek, s ennek következtében Rákóczy Györgyöt kisebb sereggel Kassán hagyván, maga pedig bányavárosok felé indult ⁹⁾.

October 14-én Bethlen már hatalmában tartotta a pozsonyi várat, mert a nádort, ki a koronával Révay s Pálffy örök kíséretében a várba vonult, ostrom alá fogta ¹⁰⁾. Miután a város kapuit a polgárok ellentállás nélkül megnyitották, Bethlen pedig becsületszavát adta, hogy csak a nemzet szabadságainak védelmére nyult fegyverhez, s a nádor híre nélkül semmit sem fog cselekedni, Forgách a védelemre fel nem készült várat is feladta oly feltétel alatt, hogy sz. Márton napján Pozsonyban országgyűlés tartassék.

1) Ungaricae Sanctitatis Indicia 105. l. 2) Pethő krón. 184. l. Engel IV. 402. l. 3) Timon Cassovia 100. 101. l. Akai Init. Soc. Jesu 122. 123. l. Spangár krón. 13. l. Han Chronik. 325. l. Azon ház, melyben Korosy, Pongrácz s Grodeczy megölettek, ott vala; hol jelenleg a jezsuiták egyháza áll. Spangár krón. 13. l. 4) Timon Cassovia 101. l. Akai Int. Soc. Jesu 132. l. 5) u. o. 6) e. h. 102. l. e. h. 133. 134. l. 7) Pethő krón. 185. l. Fessler VIII. 513. l. 8) Engel IV. 402. l. 9) Fessler VIII. 515. l. 10) Horváth III. 190. l.

Mielőtt ez megnyittatott, Bethlen a cseh hadakkal egyesülvén, Ferdinándnak Bécs körül táborozó hadára indult; de mivel azt ütközetre nem bírhatta, hadait Németujhelyig pusztítani küldé; és miután Sopronyt megvette, s a dunántuli megyéket is meghódította, december elején a rá Pozsonyban várakozó rendekhez tért vissza ¹⁾. Itten értesült Bethlen Homonnai Drugeth György Lengyelországból való betörése felől, ez azonban Homonnánál Rákóczy Györgyöt teljesen megverte ²⁾, ki sietve magát Kassára visszahúzta, s annak falai mögött békésen nézte Homonnai Drugeth Györgynek a vidéken való pusztítását. Ezek után Homonnay nagy nyereséggel Lengyelországba visszament. ³⁾.

1620. A pozsonyi országgyűlés következtében a királyi biztosok birodalmi hercegi czímet, Opeln és Ratibor herczegségeket, s mivel azokat most más birja, kárpótlásul Csehországban 12 ezer forintot jövedelmező jószágokat, Magyarországbán Szabolcs-, Szathmár-, Bereg- és Ugocsa vármegyéket örökösen, a többi kilencz felvidéki megyét Kassával együtt élte fogytáig ígérték Bethlennek. Ő e feltételeket előlegesen elfogadta, hozzájuk adván, hogy még e tavaszon Beszterczén országgyűlés tartassék, melyen minden sérelmek orvosoltassanak, s a béke a csehek befoglalásával állandólag megköttesék ⁴⁾. A beszterczyi országgyűlésen a nagy számú magyar rendeken kívül a szövetséges osztrák- és cseh rendek, a lengyel király s a budai pasa követei is megjelentek. Megérkeztek végtére Ferdinánd megbízottai is, gróf Colalto és Cziráky Mózsés, de miután ezek a csehekkel alkuba bocsátkozni nem akartak, Bethlen s a magyar rendek ellenben kijelentették, hogy szövetségeseik nélkül békét ők sem kötnek, Colalto és Cziráky a gyűlést feloszlatoznak nyilatkoztatván, s annak minden határozatai ellen óvást tévén, Beszterczéről elköltöztek ⁵⁾. A rendeket Ferdinánd követeinek e lépése annyira fölingerlé, hogy néhány nap mulva Bethlen Gábort a nádornál tartott gyűlésben közfelkiáltással királylyá választották, ki azonban magát megkoronáztatni nem engedte ⁶⁾.

1621. Ferdinánd és Bethlen között újra a háború megkezdetvén, mire Bethlen táborba szállott, s Nagyszombatot megvette, Pozsonyt pedig megszállá; honnan azonban, bár a város segedelmére jött német hadat megverte, lőpor hiánya miatt elvonult és Szakolczán keresztül Morvába ment táborával.

1) Fessler VIII. 521. l. 2) Pethő krón. 187. l. Fessler e. h. 522. l. 3) Ugyanott. 4) Horváth III. 192. l. 5) u. o. 196. l. 6) e. h. 193. l.

Mielőtt Bethlen Pozsony vidékéről távozott volna, ismét békét ajánlott Ferdinándnak; minek következtében azután Nikolsburgban, Morvában alkudozások kezdettek. Még ezek előtt Bethlen Pozsonyból Zólyomba magával vivén a koronát, honnét Kassára hozván, innét pedig akkorában erős Ecsed várába vitte, s addig ott tartván, míg Ferdinánddal a béke Nikolsburgban meg nem kötöttetett ¹⁾.

1622. A nikolsburgi békeegyesség következtében Bethlen lemond a királyi címről, s visszaadja a szepesi kamara levéltárát, s a kezén lévő várakat magyar koronával együtt; Ferdinánd ellenben őt német birodalmi herczeggé teszi, Opelnt és Ratibort Sleziában, Szathmár-, Szabolcs-, Ugocsa-, Zemplén-, Borsod- és Abauj megyéket Kassával, Munkácsot, Ecsedet, Tokajt, Tarczalt és Kereszturt Magyarországon élte napjáig neki adja ²⁾, a birtokában lévő végvárak fentartására neki évenként 30 ezer forintot fizet: (Engel és Fessler 50 ezer forintba teszik) a vele tartóknak bünbocsánatot ad, a bécsi békekötést s az 1608-ki törvényeket megerősíti; a sérelmek orvoslására pedig 6 hónap alatt országgyűlést hirdet ³⁾. Ezek után marc. 16-án a királyi biztosok: Pyber János nagyvárad püspök, Osztrosics István és Zobor Imre Kassán Bethlennek átadták Ung-, Torna- és Szepes megyéket, Eperjes, Lőcse, Szeben s Bártfa szabad királyi városokkal együtt ⁴⁾.

1625. Bethlen Gábor erdélyi fejedelem Kassának pénzverési jogot évenként 56 ezer magyar forint fizetés mellett ad. Az itt verendő pénzeket közönséges minta szerint öt obon-, (uncia) s öt magyar forintnyi értékben veretni rendelé ⁵⁾.

1626. Midőn Bethlen Gábor Kassának birtokában maradt, a várost tartózkodási s egyszersmind nászünnepe helyének tűzvéni ki. Ő Kovácsóczy István cancellárja, Hidvigi Mikó Ferencz, és Quad Mátyás német haditiszt által Berlinben eljegyeztetvén János Zsigmond brandenburgi választó fejedelemnek, és a hős Gusztáv Adolf Svéd király nejének testvérével Katával ⁶⁾. Bethlennek az avval megüendő násznapja febr. 22-ére tűzetett ki ⁷⁾, de az ara útközben megbetegedvén, mire a nászünnep is csak marczius első napján mehetett véghez. E napon Bethlen arája Eperjes felől jöven, s túl a Hernádon a szőlőhegyek alatt állapo-

1) Pethő krón. 193. 198. l. Fessler VIII. 561. l. Engel IV. 421. l. 2) Pethő krón. 198. l. Fessler VIII. 569. l. Engel IV. 425. l. Ortelius II. Rész 83. l. 3) Horváth III. 201. l. Princ. Gabr. Bethlen I. 241. — 275. l. 4) Fessler VIII. 570. l. Engel IV. 427. l. 5) Prot. Civ. Tom. I. Monetaria litr. H. Nro. 11 et 12. 6) Vályi II. 301. l. Engel IV. 416. l. 7) Fessler VIII. 588. l.

dott meg. Bethlen a városból elébe indult, virágos vontezüst köntösben, nyusztal prémezett mentében, kócsagtollas kalpagban, a lova is kócsaggal fölékesítve. Előbb mintsem a jegyesek találkoztak volna, a bajor s brandenburgi követek közt az elsőség végett vetélkedés támadt; mert amaz mint a birodalmi gyűléseken, ugy itt is kívánván az elsőséget, emez pedig magának tulajdonítván azt, különösen ez esetről, mivel itt nemcsak mint követ, hanem egyszersmind mint örömatya jelen lenni ohajtván, ez azonban abban megnyugodott; hozzájárulván a császár, s több fejedelmek követeinek közbenjárások. Míg ezen vitatkozások tartottak, addig a két násznép a Hernádnál egymástól elválasztva, csendesen pihent; de az egyesség után átjőve a menyasszony, Bethlen pedig meghajtván magát, s hirtelen a hintóhoz ugratott, és negédes lováról leszállván, aráját legvidámabb nyájassággal fogadá 1), s mellette menván az elfogadásra kitárt czifra sátorokig, hol mindketten kezét fogának, s egymást megcsókolák. Ekkor elkezdődtek a sok üdvözlések, melyeket örömlövések, dobok pergése s trombiták harsogásai kísérték 2). Ezután a menyasszony felült hintójába, melyet vőlegénye Konstantinápolyban készíttetett, maga a vőlegény pedig tátos lovára ülven, fejedelmi fényvel vezeté be menyasszonyát a városba. Ülven a menyasszony hintója ablakiban egy német- s egy francia-lantos gyerkőcz. A fényes menetet díszíté egy győzelmi szekér, mely minden húzás nélkül magában indult. Ez alkalommal voltak gyűrőöklelések, míg végre a sort berekeszté Bethlen udvari bolondja, ki Balázs Ferencz cserkész nevű bolondjával kelevészt töre, s ez Mihály birót orra mellett találván öklelni, nyertes maradt 3). Más nap történt az esketés, mely után Schwarczenburg herczeg a brandenburgi választó fejedelem követe átadá Bethlennek egy szekrényben lévő drága ajándékokat, s Katát szíves szeretetébe ajánlá 4). Ezt követte a rendkívüli fényes ebéd, este pedig a tánczvigalom. Az első tánczot a vőlegény lejté, utána az ünnepélyre megjelent fejedelmek követei lejtének a menyasszonynyal, kik közül első volt a római császár követe Sennyey István cancellár, s váci püspök, ez azonban papi tisztaságánál fogva nem érinté meg a menyasszony kezét; hanem egy kezkenőnek végeit fogván a pár, ugy lejtének 5). A kassaiakat különösen mulattatták, a német s spanyol izlésű, s itt először szemlélt álorczás tánczok. Ezen mulatságot követte különféle mesterséges tűzijáték s zene,

1) Vályi II. 301. l. 2) Kassai századok, 3) Vályi II. 301. l. 4) u. o. 5) Engel IV. 446. l.

Más nap a követek bemutatták fejedelmeiktől hozott ajándékokat. Ezek közt küldött a római császár egy négyezer tallért érő nyakkötőt, s több bilikomot ¹⁾. Bethlen ezen nászünnepeire majd minden európai fejedelmet meghívott, kik részint személyesen, részint pedig követjeik által a fényes nászünnepet megtisztelték, kivéve azonban az angol, francia s velencei követeket; mert ezek a nászünnepen meg nem jelentek ²⁾. Itt, juhái pasa a török követ már most jelen nem volt, mivel Katának útközi betegsége miatt a nászünnepe napja elhalasztatott, ő pedig az először kitűzött időben érkezett meg. Bethlen azonban attól tartván, nehogy közöttte és a római császár követje közt a nászünnepnél az elsőbbség miatt némi kedvetlenség támadjon, ő a pasát nem marasztá; hanem gazdagon megvendégelvén, s szép ajándékkal ellátva, haza ereszté. A kül hatalmak követjein kívül jelen volt a magyar főnemességnek legnagyobb része u. m. Rákóczy, Homonnay, Dersfi, Csáky, Vesselényi, Drágfi, Perényi s több mások, nemkülönben a német grófok Salm és Mannsfeld a legnagyobb fényben. Ékesíték a nászünnepet Bethlen reformált udvari káplánjai, kik ez alkalommal verselve szavaltak, s kiknek versezetei még jelenleg is némely gyűjteményekben találhatók.

Az ily rendkívüli nászünnepnél az élelmi czikkek ára nagyra szökövén, ennek meggátlása végett a város tanácsa a fejedelem beleegyeztével, a közönséges piaczi árt szabottra átváltoztatta, az avval visszaélőket erősen büntetni rendelvén. A piaczi ár, melyet a város hirdetője köztudomásra juttatott, így hangzik: mostanában egy tyuknak érnie kell 3, egy kövér libának 6, egy malacznak 8, egy font szalonnának 4, egy font húsnak 2, borjúhúsnak 3, ürühúsnak 1½, sajtnak 3, vajnak 7, gyertyának 5, hat tojásnak 1½, kenyérnek három személyre 1, egy font hal 5, egy szekér széna 60, egy szekér szalma 25, egy szekér fa 28, egy itcze lőcsei borsó (már akkorában jóságáról híres vala) 1½, legjobb bornak itczéje 8, közép minőségűnek 4, egy mérő buza 24, zab 15, árpa 16, rozsnak 12 denárt; ily száz darab denár akkor egy magyar forintra számíttatott ³⁾.

1628. A nagy tűz alkalmával, mely 1556-ik évben az egész várost lángok martalékává tévé, nemcsak az egyházak tornyai égének le, hanem az azokban lévő harangok is elolvadának: így a sz. Erzsébet egyház

1) Han Chron. 344. l. Ortelius II, Rész 111. l. Engel IV. 446. l. 2) Vályi e. h. 3) Prot. Civ. Cassov. de Anno 1626.

éjszaki tornyában lévők is darabokra töredezésnek. Ezekből következő évben a városi tanács, s ennek főbirája Tschner Imre a nevezett egyház javára, a tűzvész után felmaradt darabokból itt egy nagy harangot öntetett, melynek alsó szélén lévő körirat is bizonyít: „Anno Christi MDLVI, quo Cometae duo visi, ac rebellium aliquot regni Procer. contra Maj. Reg. invalescebat conspiratio: haec Regalis urbs Cassovia ex horribili eorum flatu proximam diem XIII Aprilis sequente una cum sacris aedibus, ac speciosis aedificiis fere tota conflagravit.“ A harang koronája körül még e következők is olvashatók: „Cujus calamitatis ut et posteritas monumentum agnosceret, hoc opus ex fragmentis campanarum, igne furente confractarum, Inclytus Senatus Judice Emerico Tschner pro communi Ecclesiae commodo fieri fecit anno MDLVII.“ E harang a sz. Erzsébet egyház egyik tornyába sem illesztethetett el, hanem azonkívül, az egykori tanács épületében, hol öntetett vala, egyszersmind helyt foglala is. Bizonyítja ezt azon esemény; midőn Bocskay fővezére Lippay Balázs, a már annak helyén említett időben, megöletett, hullája pedig ezen harang alá rejtetett, s mi arra mutat, hogy a nagy harang akkorában használaton kívül vala. Ez évben a városi tanács annak részére nagy tornyot építtetett, s a harang bele is helyezettetett. E torony építéséről azonban elágazók a vélemények; mert annak léttét némelyek Bethlen-, s nem a városnak tulajdonítják: de itt részint a toronyajtaja feletti fölirat, részint az arról szóló városi számadások a városi tanácsot közvetlen létesítőnek mondják. Azonban a város czímerén kívül az ajtó feletti fölirat következő:

Exstructae, cupiens spectator noscere turris

Authores, flexo lumine percipies.

Namque Senatorum claro cum Judice clarus,

Quem penes imperium tunc fuit, ordo micat.

Nulla superstitio mea forsitan aera fatiget;

Sed verus verae Religionis amor.

O benedicta Trias! tanto, fac, dogmata plausu

Ut mea per coelum verbera sacra tonent.

Anno Domini MDCXXVIII.

Judex Stephanus Almásy.

Joannes Langh. Valent. Konczik. Wenc. Swertel. And. Demek. Nic. Kösze-gy. Mich. Was. Greg. Miskolczi. Georg Ruffer. Pet. Molnár. Georg Fraidenberger. Joan. Debreczény. Fran. Traganer.

Igy ezekből következtetve, bátran mondhatjuk; hogy a sz. Erzsébet egyház éjszaki kapujától alig negyven lépésnyire fekvő nagy torony, melyben az Orbán nevű nagy harang foglaltatik, városi tanács közbenjártával létesítettett. Ez egyszersmind az egyháznak éjszaki részét, különösen annak kapuja feletti díszes kőmetszetjeit az éjszaki viharoktól óvá meg.

1629. Bethlen megbánván, hogy neje mellé unokaöcsösét Bethlen Istvánt nevezte ki kormányzóvá; miután pedig családja biztosítása iránt a magyar urakkal Nagyváradon, Murtéza budai pasával Debreczenben tanácskozott, honnan hazatérvén, november 15-én megmérgezés gyanújával meghalt ¹⁾.

Kemény János még Bethlen halála napján Bécsbe utazott, hogy készségét a hét felsőmagyarországi megyék, s Kassa városa átadása iránt Ferdinándnak kijelentse; minek következtében Alaghy Menyhért országbíró a kassai főkapitány Bornemisza Jánostól, a néhai Bethlen Gáborral kötött békességi egyességnek értelmében a várost deczember 18-án a király részére átvevén, egyszersmind annak tanácsától a hódolati nyilatkozatot is vett ²⁾.

1631. Bethlen Gábor halála után egy ideig özvegye, Kata fejedelemasszony bírta a főhatalmat; de midőn Ferdinándhoz hajolni szándékozott volna, csak lemondás által kerülhette el, hogy erőszakosan nem fosztatott meg a fejedelemségtől. Ezután, bár eleinte a többség Bethlen Istvánt óhajtotta, de gyanakodó, fősvény Rákóczy György, Sárospatak ura, szerezte meg magának a fejedelemséget. Ferdinánd őt elismerni nem akarván, Eszterházy nádort seregével Felső-Magyarországra küldé. Január 7-én a nádor személyesen Lőcsére érkezett, honnét Kassa felé vezeté seregét, innét pedig Tisza- s Rakamaznak tartván: de itt Rákóczy vezéreitől megtámadtatott, s vesztess seregével Kassára vonult. Ferdinánd ugyanis a vallási háborúval elfoglalva lévén, követei által Rákóczyval Kassán fegyvernyugvásra lépett ³⁾. Ezen fegyvernyugvás alkalmával Rákóczy Ferdinánd által erdélyi fejedelemnek elismerttetett ⁴⁾.

Ez évben a város saját költségén a felső kapunak jobb oldalán (nagy laktanya szomszédságában) a szabad kőművesek nevű ordonyt ágyuteleppel fölépítvén, következő fölirattal: „Anno MDCXXXI sub Judicatu Generosi ac Prudentissimi viri Michaelis Vass.“

1) Nagy Iván II. 72. l. 2) Engel IV. 464. l. Fessler VIII. 602. 603. l. 3) Engel IV. 471. 472. l. Fessler VIII. 610. l. 4) Timon Epitom. Chron. 249. l. Wagner Anal. Sceps. II. 68. l.

1632. Császár Péter vezérlete alatt, a környéken pórhad támadván, a nemesség mind vagyonában, mind életbiztosságában nagyon sanyargattatott; de a féktelen vezér Eszterházy nádor, s Forgách Miklós kassai főkapitány rendeletére elfogatott, a városba hozatott, s itt felnégyeltetett ¹⁾. A pórhad megakarván boszúlni vezérük halálát, a várost ostrom alá vette, de az végre szép szóval lecsendesített s nyugodtan haza is ment. E néppel akkor keményen bánni nem lehetett, mert könnyen az erdélyiekhez állott volna.

1633. Pázmány bibornok, Rómában két havi munkálkodása után, pénzsegedelemnél egyebet ki nem eszközölhetett. Azonban ezalatt Gusztáv Adolf Svédország hős királya Lützen mellett vívott csatában elesett, minek következtében Ferdinánd Rákóczy György ajánlatára Eperjest tűzvén ki, békealkudozások helyeül ²⁾. Ezen összejövetelben a király részéről valának: Sennyey István cancellár s győri püspök, Forgách Miklós kassai főkapitány, Osztrosits István s Mikulits Tamás; Rákóczy részéről pedig Kovacsóczy István, Kapy András, Horváth György és Balásházy László ³⁾. Itt a nikolsburgi és pozsonyi békekötések megerősítettek, s Rákóczynak Munkács 200 ezer magyar forintért úgy adatott át, hogy azt Erdélylyel soha össze nem kapcsolandja ⁴⁾.

1635. Ez év majus 12-én Forgách Miklós kassai főkapitány meghalálozott ⁵⁾.

1636. Homonnai Drugeth János gróf kassai főkapitánynak tétetik. Ennek atyja György a Homonnán alapított jezsuita-atyák collegiumát Ungvárra teszi át ⁶⁾.

1637. A város nagyobb erősítésére II. Ferdinánd, s annak tanácsa közbenjártával a felső kapunál balra (most városi faraktár) a mészáros-vagy az új ágyutelep fölépíttetett, kitetszik e következő föliratból: Sub auspiciis Sacratissimae Romanorum Imperatoriae ac Germaniae Hungariae Bohemiae etc. Caes. Regiae Majestatis Ferdinandi II. Judice Civitatis Nicolai Keöszegy Anno Domini MDCXXXVII. Ezen emlékkő az utolsó ordony (bástya) szétrombolása alkalmával, mely 1854-ik évi majus havában történt, az ágyutelep homlokzatáról levétetett.

Magyarországban ezen időben türhető nyugalomban folytak az esztendőik. A vallás miatt történtek ugyan néhol némi surlodások, melyek

1) Spangár krónikája 5. 6. l. Fessler VIII. 615. l. 2) Pray Epis. Proc. III. 432. l. 3) Fessler VIII. 616. l. 4) e. h. 617. l. 5) Spangár krón. 7. l. 6) u. o.

azonban a békét meg nem zavarták. Ferdinándot ezután a kath. vallás erősítésén kívül leginkább fiának, a már Magyarországon is megkoronázott III. Ferdinándnak római császárrá választása foglalta el. Ohajtásának teljesülése nagy nehézségekre talált ugyan a protestans fejedelmek ellenkezése miatt, állhatatosságának mindazáltal még is sikerült öt mult év végén megkoronáztatnia. Egészsége azonban mindinkább gyöngült a rendkívüli munkás fejedelemnek, s Regensburgból már igen erőtlennül tért meg Bécsbe, hol aztán február 15-én csöndesen mult ki az életből ¹⁾. Csak egy hónappal élte öt túl leghívebb s bizodalmasabb tanácsosa Pázmány Péter, a magyar egyházi férfiú, kiben a magyar kath. egyház, melynek Bécsben mind maig virágzó papnevelő intézetet emelt, szintoly méltán tiszteli helyreállítóját, mint főapostolát a tudomány, melynek Nagyszombatban főiskolát alapított, mivelőjét a nemzeti nyelv, mely munkáiban maig példányul szolgál az erővel párosult simaság és tisztaságnak, és hő keblü fiát a haza, melynek érdekeit mindenkor szívéen hordta ²⁾. III. Ferdinánd mérsékelt elvekkel s élénk igazság szeretettel vette át atyja koronáit; de bár a háborúra kevés hajlamot érzett magában, az őszintén óhajtott békét kormányának nagy részében még sem éldelhetette.

1638. A kassai protestansok, kik a sz. Erzsébet egyház használatából kiestek, annak visszafoglalása iránt gyűlést tartanak, melyben egyszersmind némely vallási sérelmek orvoslását is tárgyalás alá vették ³⁾.

1640. Homonnai Drugeth Jánost kassai főkapitányi hivatalában Nyáry István gróf váltá föl.

1642. A törökkel megkötött szőnyi békekötés nagyon igénylé a végvárak jókarbani tartását, mire Eszterházy Miklós a gondos nádorispán azok állapotáról Ferdinándnak jelentést tett, melyből kitetszik; hogy a kassai főkapitánysághoz kilencz végvár tartozott, s ezekben összesen 1000 magyar és 500 német gyalog, 1500 lovassal volt.

1643. III. Ferdinánd király a kassai jezsuitákat a mislyei prépostsággal ajándékozta meg. Nyáry István kassai főkapitány itt meghalálózván, helyébe királyi komornokmester és Szécsény vár főkapitánya Forgách Ádám gróf neveztetett ki ⁵⁾. A király nádort hatalmazta meg, hogy ez év folytán a felvidék állapota iránt Kassán gyűlést tartson ⁶⁾.

1) Horváth III. 223. l. 2) u. o. 3) Ortelius II. Rész. 130. l. 4) Horváth III. 235. 236. l. 5) Spangár, krón. 7. l. Kovacsóczi Árpádia II. Év. 197. l. 6) Horváth III. 238. l.

1644. Rákóczy György erdélyi fejedelmet mind a svéd hadvezérek többször felszólíták, álljon velök Ferdinánd császár ellen szövetségbe, mind a magyarországi protestansok gyakran ösztönözték, ragadna fegyvert vallási szabadságok védelmére. Rákóczy azonban mind ezekre sokáig nem hajlott, de oda lévén irányozva minden törekvése, hogy a fejedelemséget családjának biztosítsa ¹⁾ A habozó Rákóczy György ezután az engedelmet, Ferdinánd ellen hadakoznia, a svédek-s szultántól pénzen megvásárolván, a magyar urakkal bővebben tanácskozandó. az év végén Sárospatakra utazott, hol a protestans uraktól nyílt karokkal fogadtatott ²⁾. Ezt megtudván a kassai protestans polgárok a város falain kívül gyűlést tartottak, s abból titokban követeket küldének Rákóczyhoz Sárospatakra, s őt a város elfoglalására meghívták. Elfogadván Rákóczy a tett ajánlatot, s seregével a város alá érkezik, s azt felkéri, Forgách Ádám pedig azt oltalmazni akarta; de a polgárok az engedelmisséget megtagadván, s az őrseget a városból való kimenetelre sürgették, mit a 400 magyar és 200 németből álló városi őrség kénytelen volt teljesíteni ³⁾. Személyes idegenkedésben lévén Forgách Rákóczyval, s szomorú következményektől tartott a város elhagyása alkalmával, mire a serege békésen bocsáttatott, őt magát Rákóczy ebédre marasztván, s ő azonban idegenkedésének legkisebb jelét sem mutatván, meghívását elfogadta. Ebéd felett az egészségérti felköszöntések alkalmával Forgách a király szerencséjeért felköszöntvén, de Rákóczy azt lenézve fogadta ⁴⁾.

Rákóczyt még Sárospatakon tartott tanácskozmányban Magyarország fejedelmévé kikiáltották, minek következtében ő a háborút kihirdette, a vallásszabadságának helyreállítását adván annak okául. Ferdinánd ezekről értesülván, a tőle elpártolt megyéket hűségre intette, s Puchaim tábornagyot 20 ezernyi haddal megindította, ki aztán a nádor 8 ezernyi lovasával egyesülván, Szendrőt és Szerencset megvette, Kassát pedig megszállotta ⁵⁾, s a németujfalusi (Mislóka) partról ostromoltatta. Rákóczy azonban, a még Bethlen iskolájában nevedett Kemény János vezérével, annak ostromalóli felmentésére küldötte ⁶⁾. Ez elsőben is Nádasdra sietett, hogy ott a császári hadsereg számára kiesépett életet, és megőrölt lisztet elfoglalhassa; de míg oda ére, addig azt a császáriak táborba hordották. Ugyanekkor tudára adatott neki: hogy Forgách Zsigmond

1) Horváth III. 240. l. 2) Kazy Hist. Reg. Hung. 74. l. 3) Ortelius II. Rész. 142. l. Spangár krón. 10. l. 4) Kassai századok kéziratban. 5) Horváth III. 246. l. 6) Spangár krón. 10. l.

a császáriak segítségére szép sereggel közeledik Szaláncz felől, Kemény elébe menván, s ott rá üt, s az egész seregét elszéleszté. Kemény ezek után a város felé igyekezhén, s seregével a kassaujfalusi partokon megállapodik, este pedig Jármay Ferenczet egy csapattal, a városi őrség segítségére küldé. Következő nap szándékozván a császáriakat két oldalról megtámadni; de ezek megtudván mind Kemény megérkeztét, mind Forgách megverettetését, még éjjel a város alól elköltöztek, s mivel az eperjesi utat Kemény zárva tartotta, a várost éjszokról kerítő erdőkön át törtek Eperjesre. Ekkor Rákóczy Kassán gyűlést tartván; s magát Magyarország fejedelmévé kikiáltatta ¹⁾. Az itteni gyűlésben az végeztetett: hogy a szerencsésen megkezdett háboru tovább is folytattassék ²⁾. Itt jelen volt a török követ is, ki urától segedelmet igérván, ha a hét felsővidéki megye adót fizetend a portának, ezt azonban a gyűlés el nem fogadá ³⁾.

1645. Ferdinánd, hogy a szultánt arra bírja, miszerint Rákóczy a svédekkeli szövetségtől eltiltassék, Konstantinápolyba követet küldött. És a követ sikeresen járt el a reá bizottakban; mert Rákóczy parancsot vett a portától, hogy megelégedvén a Bethlentől birt hét magyar vármegyével, a svédekkel kötött szövetségtől azonnal álljon el ⁴⁾. Nem sokára ezután a Ferdinánd és Rákóczy közt kötendő békealkudozások Eperjesen elkezdettek, a biztosok Kassára jövének, s itt a kívánt békét meg is kötötték. Így a nikolsburgi egyesség a hét vármegye iránt, az ez évi linczi békesség által is ideiglenesen megerősítettet.

1646. A linczi békekötés értelme szerint Kassa nagy ünnepélylyel adatik át Rákóczynak. Ez alkalommal királyi biztosok valának: Vesselényi Ferencz, Török János pozsonyi kamarás, Kerekes András ítélőmester, Tachy Gáspár, és Mosdossy Imre kassai kamarai igazgató ⁵⁾; Rákóczy részéről pedig Kemény János a fővezér, Nyáry Bernát, Szemere Pál Klobusiczky András, és Csernelyi György abaujmegyei alispán ⁶⁾.

1647. Kassának lakosai mindazon számos villongások, küzdelmek közepett is, melyeket a XV-ik és a mult században polgári háborúk következtében kellett kiállniok, épen nem veszték el soha egészen önállóságukat, sőt e korokban mindig jelentékeny befolyást gyakorlának az ország politikai állapotaira, s olykor nagy hatalommal bírának, mert maga ez

1) Ortelius III. 145. 1. Horváth III. 246. 1. 2) Vályi II. 304. 1. 3) u. o. 4) Horváth III. 248. 249. 1.

5) Kassai századok. 6) Ez a gréczi fogságban meghalt.

évbeli országgyűlés 82-ik törvényczikkelyében kénytelennek látá magát közbenjárói szerepben a város ellen föllépni. Az említett törvényczikk szemére hányja a kassaiaknak, hogy köztársasági tekintélyt s alakot vesznek föl, s mind a városban belül mind kívül lakó nemesség fölött, őket nem illető törvényszolgáltatást igényelnek maguknak, miért is a nádor megbizatik, hogy Nyereggyártó Endre birájukat, Keviczky János és Miskolczy György tanácsbeliekkel együtt, felelőségre idézze maga elébe; e törvényczikkely az 1649-ik évi országgyűlésen 95-ik cikkely által visszahuzatik ugyan, mégis mind ez, mind más törvényrendeletek, melyek a várost intőleg oda utasítják, miszerint egy megyeháznak a városbani építtetését, vagy pedig a nemességnek ily házvételi jogát körükben megátalkodva ne gátolják. Mindezek következtében a város beleegyezett, hogy Abaujvármegye itt tarthassa gyűléseit ¹⁾.

1648. I. Rákóczy György erdélyi fejedelem november 18-án meghalálózván, minek hírére tüstént összegyűlének a királyi biztosok Tokajban u. m. Vesselényi Ferencz, Török János, Bornemisza János és Mosdossy Imre; Tokaj, Diósgyőr és Ónod várakat, öt megyével Bereg, Ugocsa, Zemplén, Borsod, Abauj Kassával együtt a király részére átveendő; mert ezek Rákóczynak csak élte hosszáig átengedve valának ²⁾.

1649. Ez évben kassai kapitányoknak neveztettek ki Vesselényi Ferencz, és Pethő Zsigmond ³⁾. A két évvel ezelőtt meghagyott országgyűlési végzemény következtében Abaujmegye itteni gyűlésein kívül, már törvényszékeiket is kezdé tartani.

1650. Midőn a protestansok a tőlök elfoglalt számtalan egyházakat követelték vissza; a katholicusok ellenben a legtöbbre nézve kegyuri jogaikkal álltak elő. Ferdinánd látván, hogy a csendet helyreállítani különben sem lehet, az országban 90 egyházat határozott visszaadni a protestansoknak ⁴⁾. Mindezen surlódások kiengesztelésére, Pálffy Pál nádor február 16-án a kassai reformatusok részére építendő egyház-, paplak-, s iskolának szükséges helyt jelölt ki ⁵⁾. A kijelölt hely az vala, melyen jelenleg az Orsolya-apácák zárdája egyházukkal együtt áll ⁶⁾. Ugyanez alkalommal a római katholicusoknak is adatott egyházuk építésére való

1) Henszlmann Magyarország föld. és népe. 17. l. 2) Engel IV. 525. l. Fessler IX. 37. l. 3) e. h.

4) Horváth III. 253. l. 5) Engel IV. 523. l. A nádor még múlt év aug. 12-én kereste meg a városi tanácsot az említett hely kijelölése végett, és sept. 24-én aziránt Szemere Pálhoz levelet irt. Prot. Eccles. Helvet. Confes. Cassov. 6) Spangár krón. 32. l.

hely, (mivel ez időben minden egyházuktól megfosztva valának) a felső kapu mellett lévő fegyverház szomszédságában; de ezek a jobb idők bekövetkeztét reménylén, a kitűzött egyház építéséhez soha sem fogtak.

A mult évi országgyűlés határozata következtében, az egri káptalan Jászórol kiköltözködik, s újra Kassán veszi lakását ¹⁾. Itt egyháza nem lévén, a nádor rendeletére Mosdossy Imre kamarai igazgató adá át neki *Rom* a minoriták egyházának sekrestyéjét, a felette lévő toronynyal együtt: hogy azt ferencziekkel közösen birják. A nádor közbenjárására a ferencziek a városban megtelepednek, lakóhelyül nyerék a hajdani minorita zárdának első osztályát; mert a hátulsóban tüzérek lakának, az egyház pedig ágyuk s egyéb hadieszközök táru továbbra is meghagyatott. Ez időben a jezsuita-atyák is ide visszatérvén, s a szelid tudományok tanításához fogtak ²⁾.

1654. III. Ferdinánd, a kassai királyi házat, melyben a felsőmagyarországi főkapitányok lakának a jezsuita-atyáknak teljes joggal adá át, hogy annak szomszédságában collegiumot építsenek, egyszersmind meghagyván, hogy a város főkapitánya Vesselényi Ferencz gróf Bornemisza János házába költözködjék ³⁾. Ezen házakról városunk történetírói különféleképen vélekednek; mert Spangár a királyi házat mult évben azok birtokában említi ⁴⁾; Timon pedig Ferdinánd idézett levelei szerint ez évre teszi ⁵⁾. A király által ajándékozott ház, s a mellette lévő földterület nem lévén elegendő egy collegium felépítésére, mire a város tanácsa annak háta mögött, a jelen Kovács utcán, a tulajdonához tartozó apró házakat csapszékekkel együtt a jezsuita-atyáknak ajándékozta ⁶⁾. A városi főkapitány Vesselényi Ferencz gróf a Bornemisza házba költözködvén, melyben azon idő óta a főkapitányok s parancsnokok lakának, s tőlök a ház parancsnoki háznak elneveztetett, most a város tulajdonához tartozik, a mint azt bizonyítja a homlokzatán lévő annak czímere is.

1657. Kisdy Benedek egri püspök, Kassán gymnasiumot, bölesészeti, jogi és hittani karokat alapítván meg, s azokat egyszersmind akadémiai méltóságra emelé ⁷⁾. Az alapított intézet virágzására Jászón ez év febr. 26-án kelt alapítólevele szerint 40 ezer tallért vagyis 60 ezer magyar forintot rendelvén, az oktatást a jezsuita-atyákra bízta ⁸⁾.

1) Spangár 12. l. Vályi II. 314. l. 2) u. o. 3) Timon Cassovia 51. l. 4) Spangár krón. 13. l. 5) Timon Cassovia 50. 51. 52. l. 6) Ugyanott 110. l. 7) Okmánytár XVII. sz. Kaprinay kézír. Spangár 17. l. Szerdahelyi Urb. Chron. 157. l. 8) Okmánytár XVII. sz. Engel IV. 536. l.

Az egri törökök, kik Kassa falai alatt száguldoznak, s rablásaikat a városhoz közel fekvő Tehány faluig kiterjesztették. E falunak lakosai, ezen században majd mind magyarok voltak, most pedig mindnyájan a tót nyelvet beszélik.

1659. Pethő Zsigmond helyett kassai főkapitánynak Homonnai Drugeth György neveztetik ki ¹⁾. Kisdy Benedek alapítja a sz. László papnöveldet, megvén e végre Mosdossy Imrétől a házat ²⁾, a Forgács utca szegletén, mely ház jelenleg a takarékpénztár tulajdonához tartozik. Meglehetős jövedelemmel birt e papnövelde; mert az alapítója 30 ezer magyar forinttal, s a gönyüi jószággal gazdagítja. Ezután Pállfy Tamás Kisdy után egri püspök, ki Erdődy György özvegye, Rákóczy Erzsébettől 30 ezer magyar forinton visszaváltván Hejce falut, s azt is a kassai papnövelde jövedelmi forrásaihoz kapcsolá ³⁾; végtére adakozásaival megbővítván Benkovich Ágoston nagyvárad püspök, ki tanoncz papjainak neveltetését kassai papnöveldeben rendelve, azok tartásáról elegendőkép gondoskodott ⁴⁾.

Balassa Zsuzsánna 1647-ik évi végrendeletében Pozsonyban Draskovich János gróf az ország nádora előtt bizonyos összeg pénzt, oly szándékkal hagyományozván, hogy Ungvártt nemes magyar ifjak részére növelde (convictus) állíttassék. Lippay György esztergomi érsek azt a kegyes alapítóasszony akaratjából Kassára tévé át ⁵⁾. Ez intézetben lévő ifjak neveltetése az itteni jezsuita-atyákra bízott.

1660. Kisdy Benedek egri püspök ápril 24-én kelt folyamodványa következtében, I. Leopold római császár aug. 7-én kiadott oklevelével (Bulla Aurea) megerősíté a kassai jezsuiták akademiáját, s azt egyetemi méltóságra emelé ⁶⁾. Az ekkép megerősített akademiát Leopold mind azon kiváltságokkal ajándékozván meg, melyekkel a bécsi s más birodalmi egyetemek dicsekedének ⁷⁾. Azután mind az egyetemet, mind pedig annak hallgatóit a városi tanácsának törvényhatósága alól fölszabadítja, és azokon a törvényhatalom gyakorlását magának tartotta fön. Az ennél előforduló perek elintézésére külön birót rendelt. Azon esetben, ha a nemesség, vagy más valaki azt törvénybe idéztetné, meghagyván; hogy a királyi kamara s ennek ügyésze azt oltalmazza ⁸⁾. A kassai egyetem alapítója Kisdy Benedek június 22-én Jászón meghalálózván, tetemei

1) Spangár krón. 19. l. 2) Szegedi Frag. Ung. Hist. 53. 54. l. 3) u. o. 4) e. h. 5) Spangár krón. 18. l. 6) Kaprinay kéziratai. Spangár 19. l. 7) Kaprinay kézír. Timon Cassovia 112 l. 8) u. o.

Kassára hozattak, s a ferencziek egyházának sírboltjába eltakarítottak ¹⁾.

1662. II. Rákóczy György halála után az erdélyiek Kemény Jánost választották fejedelemmé, ki aztán látván, hogy Erdély a török főuraság alatt már csak a nagy adók miatt is végromlásra jut, Leopold királlyal bocsátkozott alkuba a hozzáhajlás iránt. Leopold a Keménynyel kötött szerződés szerint Montecuccolit még a török had betörése előtt utnak indítá Erdély segedelmére, Montecuccoli azonban, bár Keménynyel egyesülvén, már Kolosvárig haladt, utóbb mégis ütközet nélkül vonult vissza, minek következtében a török a szász városokat kifosztotta s mintegy 100 ezer fogolylyal takarodott ki a sivataggá pusztított tartományból ²⁾. A rendek látván, mily nyomort hozott hazájokra Kemény, jobbára Apaffyhoz hajlottak s az isten szerelmére kérték Keményt, mondaná le a fejedelemségről, s ne ejtené végromlásba a már is földig sujtott hazát. De az elébb oly mérsékelt, honát oly hő szeretettel ölelő Kemény lelkét is megszállotta a nagyravágyás ördöge, mire Erdélybe visszament, s midőn az Apaffytól segedelemre hívott törökkel megütközött [volna, a harczban lováról leesvén, agyontapostatott ³⁾. Kemény János szerencsétlen esete után, az őtet nem híven oltalmazó Montecuccoli seregével visszajött, s Kassán akarta magát avval télire beszállásolni; de a város főkapitánya Drugeth György előtte annak kapuit bezáratta ⁴⁾. Január havában a királyi biztosok: Rothal gróf, Szepcsényi kalocsai érsek és Vesselényi nádor, a felső megyékkel Kassán összejövetelt tartván, melyben Montecuccoli téli szállásáról tanácskoztak, s mind ennek ellenére a serege be nem bocsáttatott, hanem a városon kívül tábori sátorokba elhelyeztetett ⁵⁾. A rendek nagyon kérték Montecuccoli seregének az országból való eltávoztát, mivel annak ittléte az ország törvényeivel ellenkezik, és nagyon is tartván pusztításaitól; mert ezelőtt Erdélyt szerfelett sanyargatta. Mindezeket Leopold tapasztalván, Montecuccolit seregével együtt Felső-Magyarországról eltávolította. Ez időben a nádor is felavattatván magát a kassai főkapitányi állomásba, és hogy Vesselényi és Montecuccoli egymást nem szívelték, kitetszik abból, hogy az ő sürgetésére Montecuccoli elhagyá az országot ⁶⁾.

1663. September 13-án a felsőmagyarországi 13 vármegye Kassán

1) Kassai századok. 2) Horváth III. 271. l. 3) Bethlen Libr. III. 230. l. 4) Engel IV. 13. l. Fessler IV. 97. l. 5) u. o. 6) Engel IV. 27. l.

gyűlést tart, melyben a törökök pusztításainak meggátlására számos katona kiállítását, azok összesereglésére sept. 18-ik napját, gyűl helyül pedig Bodokó várat elhatározzák, s a sereg vezérének Bakos Gábort választván. October hónapban a város lakóit nagyon pusztitá a törökök által hozott mirigyhálál. I. Apaffy Mihály, erdélyi fejedelem országgyűlést hirdet-
vén, s annak személyes előlülése alatt leendő tartását Kassán rendelé, azonban mi okból maradt el, nem tudatik.

1664. Lepold Kobb Fridrik gróf tábornagyot, ki ellen türhetetlen zsarnoksága miatt már számtalan panasz tétetett, a felvidékről elmozdítván, kassai főkapitánynya Csáky Ferencz grófot nevezte ki, és Rothal grófot királyi biztosul Kassára küldötte, hogy a nádori gyűlés alkalmával a felsővidék sérelmeit kihallgatná, s a nyugtalanságokat lecsillapítaná ¹⁾. De a megyék Csákyt, mivel felavatására a német Starhemberg volt kiküldve, el nem fogadták, s a gyűlésen pedig kijelentették, hogy míg hivatalába magyar nem vezeti be, felsővidék főkapitányul el sem ismerik ²⁾. Rothal kiküldetésének az az egy eredménye volt, hogy Ónodba a német helyett magyar őrséget tétetett Pethő Zsigmond kapitánynyal; mire aztán a megyék követői is megigérték, hogy a törökkel kötött békét meg nem szegik ³⁾.

1668. A fent említett Csáky Ferencz grófot, kit elsőben Starhemberg Kassa főkapitányi állomásba felavatni akarván, de a kassai gyűlés ellenmondása következtében csak ez évben Bársonyi György szepesi prépost s nagyváradi püspök abba mégis felavathatta ⁴⁾.

1670. Rákóczy elfogadván Zrínyi felszólítását, s pártfeleit februar 22-kére Kassára összehívta. Épen a leghevesebb beszédek tartattak itt, a király és német ministerek ellen, midőn Rothal gróf a gyülekezethe lépe. Az elégületlenek eleinte tettetéshez folyamodtak, s a gróf kérdése: hogyan mertek a király engedelme nélkül gyűlést tartani? Rákóczy azt felelte, hogy a hon bajainak orvoslásáról tanakodnak; arra pedig: mi végre gyűjtötték a fegyveres népet? az lön a válasz, hogy a határszéleket háborgató török ellen fogtak fegyvert. De midőn Rothal intené őket, térnének tüstént békével haza, hirtelen felzajlott az indulatok vihara, és szitkok szórattak a németek ellen; Rothal eltávozta után pedig elhatározták, hogy haladék nélkül fegyvert ragadjanak ⁵⁾. Mindezek érté-

1) Horváth III. 386. l. 2) Engel V. 40. l. 3) Szirmay Not. Hist. Com. Zempl. 204. l. 4) Fessler IX. 176. l. 5) Horváth III. 296. l.

sére estek a királynak, mire ő Spork tábornagyot Felső-Magyarországra küldvén, ez július 29-én Kassa alá érkezett, s a városba beeresztését kívánta, mi minden halasztás nélkül teljesített. Spork, Spankau vezért Felső-Magyarország s Kassa főkapitányává nevezvén ki, s 2000 álló német őrséget a városban hagyta ¹⁾. A városban hagyott őrség szerfelett zaklatván a polgárságot, mire az, az itt lévő császári őrség ellen összeesküvén, azt éjjel megtámadni elhatározá. De kitudódván a megtámadási szándék jele s ideje, az, készen várta megtámadtatását. A két félnek heves összecsapása következtében számosan felkonczoltattak, s a császári őrség győztes lón ²⁾. E rossz szándékot napfényre hozta egy leányzó, kinek kedvese az őrség dobosa vala, s kinek ő a polgárok titkát felfedezé. A megtámadás puska lövésre történt ³⁾. Ezen esemény emlékére, mivel az esteli 9 órakor történt, a sz. Erzsébet egyházának ejszaki kis tornyában kis haranggali csengetés elrendeltetett, s az egészen 1849-ik évi február 20-ig a toronyőre által vitetett -véghez. Azóta pedig későbbi időre u. m. esteli három negyed tizenegyől egészen tizenegy óráig tétetett át; de 1861-dik évi febr. 13-kától újra az eseménynek eredeti órájában csengettetik. A város nyugtalan polgárai biztosítása végett, annak alsó kapujánál (most Forgách és Gerster házak közti tér) Leopold fellegvárat (citadellát) kezde építeni, azon 200 ezer magyar forintokból, melyeket II. Rákóczy György özvegye, Báthory Zsófia, Ferencz fia fejének váltságaért fizetett ⁴⁾.

Az eddig említett városi védfalakon kívül valának: a felső kapunál balra a Mészáros-, jobbra az új ágyutelep; az alsónál jobbra a Forgács-, s balra a Kovács nevű ágyutelepek, aztán a középső malom előtti néma várac, s ez a város ostromlása alkalmával Pálffy János által megrogtatott; de 1713-dik évben megújított. Ezekenkivül a várost fokvárak is övezték u. m. Bethlen, Moskovics és Vass nevűek. Végére vértgátak elnevezései sz. Károly, sz. Jenő, sz. József és sz. Péter. Ezeknek elseje, mint a vértgátak legutolsó maradványa, a meczenzéfi bányászok által lőpor és aláásás következtében 1854-dik évi majus havában szétromboltatott, s annak kövei a város rétjén (most Széchényi tér) 1857-ik évben felépült mulatóházra felhasználtattak.

1671. Leopold Borsiczkyt nevezvén ki a sz. Erzsébet egyház visszafoglalására királyi biztosul, kinek közeledését hallván az evangelicus- s

1) Fessler IX. 191. 195. l. Wagner Anal Scep. II. 33. 34. l. 2) Han Chronik. 464. l. Beöthy Kriegs Helm 29. 30. l. 3) u. o. 4) Timon Cassovia 33. l. Szerdahelyi Urb. Chron. 161. l.

reformatus polgárok, ellenállásról tanakodtak, annyival is inkább: mivel a városi őrsgnek fővezére Spankau hitsorsosuk vala. Ez azonban segedelmükre megkérte, azon feleletét adá; hogyha a császár magát Luthert vasra veretni parancsolná, azt is örömet teljesítené ¹⁾. Mindezek után a királyi biztos elfoglalván a római katolikusok részére a régi egyházukat, s azt szertartásaik szerint föl is szentelteté. Ezek nagy nyereségét növeli azon öröm, mely már régen az egyház egyik oldalában mélyen kőfallal elfalazott egy tiszta arany szentségtartó találásából származott ²⁾. Szép kincs vala az, s oly nagy, hogy a városban annál magosabb ember nem találtatott ³⁾.

1672. Szegedy Lénárt egri püspök a reformatusok egyházát, melyet 1650-ik évben, a nekik kitűzött helyen fölépíték, egyedül az erősebb jognál fogva elfoglalja, s azt a római katolikusok szertartásai szerint szentelé föl ⁴⁾. Ezen egyház az vala, melynek birtokában mainap is az Orsolya-apácák vannak.

Augusztus hó vége felé a bujdosásban lévő elégületlen magyarok: Petróczy István, Szuhaj Mátyás, Kende Gábor és Szepessy Pál vezérletük alatt, mintegy 15 ezernyi gyűlevész, nagyobb részben protestansokból álló haddal Spankau tábornagyot Kassától nem messze Enyiczke falu mellett megverték ⁵⁾. Ezen csatazás után Spankau magát a városba visszahuzta, az elégületlenek pedig egészen annak falakig száguldozának, míglen Györke falunál teljesen meg nem verettek ⁶⁾. Azok még ezután is a felmaradt seregüket több csapatokra osztván, Kassát, Eperjest, Ónodot, Kállót, Munkácsot és Tokajt megszállották. Segedelmükre jött nem sokára Teleky Mihály némi erdélyi haddal, ki azonban Szathmárnál megveretett. Az elégületleneknek nem sokáig kedvezett a szerencse; mert bár Eperjest megvették, de midőn sem nagy lövészerrel nem bírának, sem egyetértés köztök nem vala, a Spankaunak segedelmére sietett Eszterházy és Kobb tábornagyoktól Eperjes táján megverettek, s a hajdúvárosokba vonulni kénytelenítették ⁷⁾.

1673. Az elégületleneken vítt győzelem után, a kassai főkapitányság, melynek nevét parancsnokságra átváltoztatták báró Spankaura, a szepesi kamara igazgatása eleinte Kollonich püspökre, aztán gróf Volkrára bízott; a nádorság és királyi helytartóság eltöröltetvén,

1) Spangár krón. 31. l. 2) u. o. 3) e. h. 4) Ugyanott. 5) Engel V. 73. l. Fessler IX. 225. l. 6) Engel V. 74. l. 7) Szirmay Not. Hist. Cottus Zempl. 233 l. Wagner Anal. Scep. II. 35. l.

és Szelepcsényi érsek helytartói tisztétől feliratai daczára megfosztatván, Ampringer Gaspár, a német rend nagy mestere februárban teljes hatalmú kormányzóvá neveztetett; ki aztán új veszélyeket, új összeesküvéseket okozott túrhetlen szigorúságával ¹⁾. Másrésről Spankau, Kobb, Caraffa, Strazoldo tábornagyok s várkapitányok az elégületleneket üldözőbe vették, s az elfogottakat kinos halállal végezték ki; a népet pedig fosztogatva és zsarolva sanyargatták ²⁾. Az elégületlenek, kivált kik a török földre futottak, hol szerét tehették, hasonló kegyetlenséggel ölték meg az elfogott németeket és szerzeteseket. A kurucz és labancz gúnynevek e korban hallattak először; s úgy egyik mint másik fél a legvadabb embertelenséggel dühöngött az elfogottak ellen, s nyomorgatta a védetlen földnépet. Itt Spankau ezrede, mely zsoldjának elmaradásaért nyugtalankodni kezdte, saját tisztjeit maga közé bocsátani nem akarván; de midőn minden század ezerforintnyi zsoldját megkapá, mihamar le is csendesedett ³⁾. A vezérek azonban ezen vakmerőséget büntetlenül hagyni nem akarván, mire egy horvát ezredet, és egy dragonyos osztályt a városba rendeltek, s a kapukat általok elfoglaltattak, s majd száz főbűnöst egy tömlöczbe, mely a törökök részére készítettett, bezárattak. Ezek után nagyobb bátorság okaért az egri püspök hétszáz részint lovas-, részint gyalog fegyvereseit a városba rendelé, s ekkor a bűnösök törvénybe idéztettek, közülök huszonhármat halálra ítélték, kik közül azonban hat a vesztőhelyen kegyelmet nyert, a többi pedig a városon kívül augusztus hó elején kötél által kivégeztetett ⁴⁾.

1674. A városban azon hír elterjede: hogy a római katholicusok kiirtására a protestansok összeeskiüdtek, minek következtében azok fegyverhez nyultak. Ezek a segedelemül kapott katonasággal s ágyukkal a sz. Erzsébet egyház falkerítése megé huzván magokat, ott védelmi készületben három napot töltének, látván; hogy semmi megtámadtatástól tartaniok nem lehet, haza széledtek ⁵⁾.

Augusztus 22-én a városban tűz támadt, az néhány óra alatt annak felét emészté meg. A lángok bekaptak egy ordonyba, (bástya) hol lőpor tartatott, s ott közel 600 mázsa lőpor meggyuladván, azt légbe röpíté, a szétvetett fal pedig 300 embert ölt meg ⁶⁾. Ezen tűzvész alkalmával

1) Horváth III. 306. l. 2) Wagner Anal. Scep. II. 88. l. 3) Kassai századok. 4) Kassai századok kéziratban. 5) u. o. 6) Szepesházy Merk. Ung. I. 133. l.

a királyi élestár 3600 köből étellett lángok martalékáva lón. A volt reformatus egyház (most Orsolya szüzeké) is elégvén, s annak fedelét a szepesi kamarai igazgatóság készítetté el. Az elégett élestárra, mely akkor a domonkosok egyháza annak használtatott, két kereszt tétetvén, s ezt a reformatusok sajnálva nézték ¹⁾.

Az elégületlenek Boroszlónál (Sárosban) történt megveretésük után számosan elfogattak s Kassára hozatván, itt Kobb tábornagy által kigondolt különféle kínos halál nemével végeztettek ki; egyszersmind kiadván azon parancsot, hogy ezután az elfogott kuruczok minden további vigasztalás s különbség nélkül karóba huzattassanak ²⁾. Az iszonyu Kobbot, ki a lázadás tüzet embertelen kegyetlensége által a felvidéken annyira felszította, számos panaszokra elmozdította ugyan Kassáról a kormány; de utóda Spankau, szintugy lázadónak tartott minden magyart mint Kobb ³⁾; s bár határozott parancsot vett Bécsből, hogy a vallási viszályokba magát ne avassa s a protestansokat katonai erővel ne háborgassa ⁴⁾, vadászatait mindazáltal a kuruczok ellen tovább is folytatta, a népet annyira zsarolta, hogy a kuruczok is mindinkább szaporodtak, és a zavargások is mindinkább terjedtek.

1675. A mint az elégületlenek a tornai és szádvári magyar őrséggel megerősödtek, annyira nekie bátorodtak, hogy egészen a kassai külvárosig száguldozának, és a királyi életet s szénát felgyújtották, a horvát katonák lovait a legelőről elhajtották, sőt a városi őrségnek azt izenvén, hogyha melleikben vitéz szív ver, jöjjenek ki? megvárják őket a várostól három mértföldnyi távolságra. Az elégületlenek ezen felhívásukra, oly aggodalomba jöttek a városiak, hogy a polgárok katonákkal közösen őrt álltak, s a város falain kívül éjjel nappal 200 fegyveres vigyázott ⁵⁾. Itt július 13-án Spankau meghalálozván, kassai főkapitánynak Pethő Ferencz gróf neveztetett ki ⁶⁾.

1676. Spankau halála után Pethő nem sokáig viselé a nyert főkapitányságot, mert helyébe ez évben Strasoldo Károly választatott meg ⁷⁾. Ez felszólítást küldött szerte az elégületlenekhez, térnének vissza királyuk hűségére; de ezen intések már nem voltak elegendők azok kibékülésére. Strasoldo boszuságában a felszólítás sikeretlensége miatt, a kuruczok ellen vadászatot s kegyetlen kivégeztetéseket elődei példájára szinte megkez-

1) Spangár krón. 33. l. 2) Engel V. 81. l. 3) Horváth III. 312. l. 4) Katona XXXIV 239. l. 5) Kassai századok. 6) Nagy-Körösi krónika 45. l. 7) u. o.

dette. Értésülvén, hogy a debreczeniek a kuruczoknak sok élelmiszereket adnak, a várost feldúlatta ¹⁾. A kuruczok ezt újabb betörésekkel boszúlták meg, melyek egyikén Strasoldot Ónodnál megverték, Jászót fölégették, a tokaji szüretet elfoglalták ²⁾. Ez évben Perényi István báró nagy ünnepélylyel iktattatott be Abaujvármegye főispáni székébe. Marcus havában oly nagy földrengés volt Kassán, hogy számtalan házak megrepedtek, sőt egy ordony is összeomlott ³⁾.

1677. Strasoldo után újra a kegyetlen s gyűlölt Kobb, s ezután Schmidt neveztetett ki kassai főkapitánynak, ez három hónap alatt a város főterén hatvan nemes embert kivégeztetett ⁴⁾. Schmidt a várostól nem messze az elégületlenekre üt, de azok által megveretvén, a városba magát visszahuzza. Ezek után a főkapitány nyolcz követet az elégületlenekhez küldött, kik által azt izenvén nekik, ha megadják magokat kegyelmet ad. A küldötteket az elégületlenek eleinte szívesen fogadják, végtére dőzsölés közben csínból megöldösték ⁵⁾.

A mint Kobb Vesselényi István hada által Nyalábnál megveretett, s Nagybányát néhány más várral elfoglalta, Kobb arra magát Kassára visszahuzta, s harmadnapra csupa gyanuból, a város kapuit bezáratta, a polgárokat pedig fegyvereiktől megfosztá. Madarassy kamarai tanácsost, s Pelsőczy abaujmegyei ügyészt vasba veretvén ⁶⁾. Hogy ezek ártatlanok valának, abból is kitetszik: mivel később minden vizsgálat nélkül szabadlábra tétettek. Alig oszlott el Kobb serege téli szállásokra, a rettenetes ember újra iszonyúan kezdett kegyetlenkedni az elfogott elégületlenek s mind azok ellen, kik a velök tartásról gyanuba estek. Kobb egy nyílt s october 7-én Kassán kelt levelet köröztetett a vármegyékben, melynek czímén vérvörösre festett akasztófa, karó és kerék volt ábrázolva, s melyben ezen ördögi szerekkel fenyegetett mindenkit, ki a kuruczokkal egyetért ⁷⁾. És valóban jaj volt annak, ki a szörnyeteg kezébe került; némelyeket elevenen nyuzatott, másokat lassu tűzön süttetett, karó vagy kerék által végeztetett ki. Mindezt a kuruczok hasonló kegyetlenséggel viszonzták az elfogott labanczoknak. Ezen kedélyek lecsendesítésére egyéb nem történt meg, csak hogy a szörnyeteg Kobb a kassai főkapitányságból ismét visszahívatott, s helyét megint idegen Wrbna gróf foglalta el ⁸⁾.

1) Horváth III. 313. l. 2) Katona Hist. Crit. XXXIV. 240. l. Engel V. 84. l. 3) Vályi Magyarország leírása II. 313. l. 4) Kassai századok. 5) u. o. 6) Fessler IX. 259. l. 7) Szirmay Not. Com. Zempl. 246. l. 8) Engel V. 89. l. Horváth III. 315. l.

I. Rákóczy Ferencz mult évben Makoviczán meghalálózván ¹⁾, tete-me i aug. 18-án Kassára hozattak, s itt nagy gyászkiisérettel Bársonyi György egri püspök által a sz. Erzsébet egyházának sírboltjába eltakarít-tattak. Gyászszószólóján következő fölirat vala: „Celsissimus Dominus Dominus Franciscus Rákóczy de Felső-Vadász electus Transylvaniae Princeps, partium Regni Hungariae Dominus, ac Saeclorum Comes, perpetuus de Sáros, ejusdemque Comitatus Supremus ac perpetuus Comes etc. pie obiit Anno Domini 1676 die 8 Juli aetatis suae anno 31 ²⁾.”

1678. A város tűz által elpusztítottatik, leégvén a reformatusoktól visszafoglalt sz. Erzsébet egyháza is, ez megigazítottván, királyi magtár-nak használtatott.

Az elégületlenek ifju gróf Tökölyi Imrét választották fővezérüknek, ki a vármegyékre felszólítást bocsátatott, miszerint minden nemes fej-vesztés alatt köteleztetett megjelenni a táborban, ennek következtében rövid idő alatt a serege 20 ezerre szaporodott ³⁾. Tökölyi Kassát elfog-lalni igyekezett, s boszantásaival akará a polgárokat magok megadására kényszeríteni, mely okból gyakran Kassa külvárosaira üt, azokat felgyuj-tatván, a kint talált embereket, s ezeknek marháit elfoglaltatja, mire a város s ennek az őrsége annyira rémült el, hogy a tüzérek a kiszegezett ágyukat sem merének rájuk elsüttetni ⁴⁾. Megszégyeníté őket egy katoná-tisztán, ki eleinte gyávaágukat szemükre hányván, aztán a kiszege-zett ágyut elsüté; de ez szétpattanván, s mind a bátor tüzérnőt, mind a közel állókat elsepré ⁵⁾.

Tökölyi aztán Abaujmegyében elfoglalván Bodokő, Göncz, Mislye, Széplak és Enyiczke helységeket, s pusztításait egészen a bányavárosok-kig kiterjeszté, hol nagy mennyiségű vert aranyat és ezüstöt elfoglalt ⁶⁾. Pár hónap mulva azonban, midőn Pozsony felé indult, Dunewald tábor-nagytól Szent-Keresztnél visszanyomattatván, a bányavárosokból Tisza felé vonult. Ekkor érkezett gróf Boham francia tábornagyhoz a hír, hogy királya Leopolddal békét kötött. Tökölyi a francia tábornagyot e miatt a háború folytatására kedvezőtlennek látván, a Szelepcsényitől ajánlott fegyverszünetet, mely alatt békealku kezdetnék, elfogadta. Leopold Sze-lepcsényit, Schwarzenberget és Nosticzot, Tökölyi pedig Szalay Pált küldötte Nagyszombatba békebiztosul.

1) Engel V. 84. l. 2) Kassai századok. 3) Kovachich Scrip. Min, I. 306. l. Katona XXXIV, 320. l.

4) Fessler IX. 271. l. 5) Kassai századok. 6) Fessler e. h.

1679. A nagyszombati alkudozásokból világosan kitűnt, hogy békét kötni egyik félnek sem levén szándéka, mire a háború ez év tavaszán újra megkezdődött: de az országban dúló mirigyhalál miatt csekély erővel s változó szerencsével folyt ¹⁾. A mirigyhalál nemcsak az országban, hanem Kassán is számtalanokat magával elragadott. Tökölyi a város háborgatását oly annyira növelé, hogy az egész környék a legnyomasztóbb helyzetbe jöve, s sokan iparkodának életük megmentését a város falai között keresni; ezt azonban a Nagyidán tanyázó elégületlenek megtudván, a menekülők után iramodának, s a város falai alatt utólérvén őket, a császári őrség szemeláttára megöldösték, vagyonaikat pedig elragadozván, minden további megtorolás nélkül azok alól eltávoztak. A szerencsétlenek hullái azonban a városba vitettek, s a nyugalom helyére eltakarítottak ²⁾.

Tökölyi maga is iszonyodott hadának pusztításaitól, mivel Zrinyi Ilonának, özvegy I. Rákóczy Ferenczné kezeért vágyott, az öreg Rákóczy Györgyné pedig azt ellenzette, azonban hogy vágyai célját Leopold által elérhesse, a békealkudozások újabb megkezdésétől nem volt idegen, minek következtében fegyverszünetet kötött, hogy menyekzójét Ilonával megülhesse.

II. Rákóczy György erdélyi fejedelem özvegye a kegyes Báthory Zsófia meghalálózván, tetemei az általa épített, s életében be nem fejezett jezsuita egyházának sírboltjába eltarítottak ³⁾.

1680. Tökölyi nem nyugodott meg sokáig a fegyverszünettel, hanem a háborút majus hónapban újra megkezdette. Egy hadosztálya a Morva és Silesia pusztítására küldött Petróczy és Balassa vezérlete alatt veszteséget szenvedett ugyan, maga azonban szerencsében lévén, Késmárkot és Lőcsét elfoglalta, Kassát pedig, melynek főkapitánya Caprara gróf volt, támadásával fenyegette.

1681. Azon egyház, melyet a néhai Báthory Zsófia a jezsuita-atyák részére építeni kezdett, ez évben végkép felépítettett. Ezt tanúsítja a néhainénak címere, s az egyház homlokzatán lévő fölirat: „Honor Sanctissimae Trinitatis Princeps Sophia Báthory posuit Anno Domini 1681.”

1682. A pozsonyi országgyűlés után Tökölyit igyekezett a kormány megbékéltetni: ki azonban már a fejedelemségről álmodozván, a budai

1) Spangár krón. 35. l. Engel V, 91. l. 2) Kassai századok kéziratban, 3) e. h.

vezírpasával oly szerződést kötött, miszerint a szultán az elégületleneket pártfogása alá fogadja, s egész erejével védelmezze, Tökölyit pedig Felső-Magyarország fejedelmévé tegye, miért ez s utódai neki évenként 40 ezer tallért fizessenek ¹⁾. Tökölyi ezután a francia királytól is újabban pénzsegedelmet vévén, mire ismét kitűzte a polgári háború zászlóját. Felszólítására, mely által az urakat s nemeseket a haza és vallás szabadságáért fegyvert fogniok intette, a rokonszenv vagy félelem sokakat vitt táborába. Tökölyi, miután Zrinyi Ilonával jun. 14-én a munkácsi várban lakadalmát megülte, s az ígért pénzsegedelmet a francia királytól kezéhez vette, elébb Szathmárt, s annak megvétele után július 21-én Kassát 14 ezer magyar, s közel 40 ezer török segédhaddal ²⁾ szállotta meg. Tökölyi a várost feladásra szólította fel, de kívánsága nem teljesítetett; sőt a főbiró Vida Endre, Tökölyi családjának mostani fényes állását, egyedül a lókereskedésből származtatta, s azt szemére vetette ³⁾. Tökölyi, hogy célba vett tervét mielőbb sikeresíthesse, titokban beküldvén a város akkori főparancsnokához Lambhoz Szirmay Endrét, ki mérnöki tapasztalatokat Oderai Frankfurtban szerzett magának, s ki jól ismervén a kassai fellegrvár szerkezetét ⁴⁾. Ennek következtében Tökölyi ezernél több létrát készíttetvén, s azokon augusztus 14-én éjjel a fellegrvárat (e citadella a város déli kapuja előtt állott) vitézeivel megmászatta, s a bent talált őrséget felkonczoltatta, reggel felé abból oly erősen lövetvén a várost, hogy ez még az nap augusztus 15-én magát fel is adá ⁵⁾. Ezután Tökölyit a városba való bevonuláskor az alsó kapunál minden hivatalnokok üdvözléssel fogadták, a jezsuita-atyák Hrabovszky Miklós igazgatójokkal elébe jöttek, s magukat pártfogásába ajánlották, kiket ámbátor Tökölyi udvariasan fogadván, mindazonáltal néhány nap múlva a városból ferencziékkel együtt kiűzetni rendelt, a nagyobbik sz. Donát harangjokat, melyet I. Leopold császár Diósgyőrből részükre ide hozatván, Késmárk városának ajándékozá, a kisebbeket pedig sz. Erzsébet egyházának tornyába a reformatusok használatára áttétetni rendelé ⁶⁾. A város parancsnoka Lamb fogságba vitetett, s helyét Fajgel Péter elfoglalá; az őrség pedig fegyverétől megfosztatván, szabadon eresztetett. A város Ibrahim budai vezírpasának hadisarczul 30 ezer tallért fizetni kény-

1) Han Ch. 309. l. Histoire des Révolutions d'Hongrie I. 209. l. Pray Epist. Proc. III. 481. l.

2) Szirmay Not. Com. Zemplin 90. l. 3) Timon Cassovia 173. 179. l. 4) Engel V. 108. l. Kovachich Script. min. I. 306. l. 5) Timon Cassovia 73. 178. Kovachich Scrip. min. I. 306. l. Engel V. 109. l.

6) Timon Cassovia 117. 118. l. Spangár 38. l.

telenítettett ¹⁾. Rövid idő múlva az evangelicusok a sz. Erzsébet egyházat Tökölyi jelenlétében elfoglalták, s annak sekrestyében talált s mintegy négyezer aranyat érő szentelt edényeket elviszik, s belőlök pénzt veretnek ²⁾. Ezeket aztán a reformatusok követvén, kik lehányják a toronykeresztet, s ennek helyébe az 1589-ik évben készített kakast újra felteszik.

1683. Elosztván hadait a téli szállásokra Tökölyi, s januar 11-ére Kassára országgyűlést hirdetett, melyre mindenkinek jószágvesztés alatt parancsolván a megjelenést ³⁾. Főczélja e gyűlésen volt, hogy magát a rendeknek fejedelmül bemutassa, a török szultánhoz hálaadó követséget küldjön, a sereg élelmezésére s díjazására szükséges eszközöket előteremtse, s a protestansoktól elvett templomok ügyét elintézzze. Ezen gyűlésben Tökölyi maga előlülvén, jobb oldalán, a török követ, balon pedig az Erdély követje ⁴⁾.

1684. Homonnai Drugeth Zsigmond Ungmegye főispánja s Tökölyi Imre pártosa, a kinek ez, mivel az I. Leopoldtól a bűnbocsánatot elfogadta, Kassán fejét vétette. Benne kihalt a Homonnai nemzetség ⁵⁾.

Midőn Leopold Velenczével szövetségre lépett, a háboru folytatását nyáron át Horváthországban, a felvidéken s az ország közepén egyszerre megkezdette, mindazonáltal legszerencsésebb volt a felvidéken Schultz tábornagy Tökölyi ellen, kit Eperjes alatt váratlanul meglepven, megszalasztott, s táborát elfoglalta ⁶⁾. E szerencsétlensége után annál inkább igyekezett a pártvezér mind a tőle elpártoltak- s elfogottakra szabott kegyetlen ítéletei, mind a szerte küldött nyílt levelei által ⁷⁾ megtartani pártját a hűségben, minthogy Leopolddal a franczia király is békét kötven, az eddig Franciaországból nyert segedelmek is megszűntek.

A várostól nem messze, éjszak-nyugot részén fekvő erdőségben gyógyvíz fedeztetett fel, minek következtében azt egy szemfényétől megfosztott Bankó nevű használván, kitől egyszersmind a hely Bankó-nak neveztetett (*Loco Banconi nomen. Ante annos amplius quinquaginta aquis ejus illuminato caeco inclaruit*) el ⁸⁾, s jelenleg is a regényes vidék, a kassaiaknak mulatóhelyül szolgál.

1685. Ez évben Tökölyi ellen szerencsésen folyt a háboru; mert

1) Kovachich I. 306. l. Engel 109. l. 2) Timon Cassov. 77. l. Spangár krón. 38. l. Árpádia II-ik év 281. l. 3) Han Chron. 521. l. Beöthy Kriegs-Helm 57. l. 4) Kassai századok. 5) Nagy-Iván Magyar Családok IV. 405. l. 6) Horváth III. 332. l. 7) Katona Hist. Crit. XXXV. 141. l. 8) Timon Tibisci Ung. Fluvii 69. l.

Schultz Tokajt és Kállót megvévén, Caprara pedig Kassát megszállván, azt ostromzár alá vette. Ezek után Érsekújvár elesett, miáltal a megfélemllett török Károly herceghez békeért folyamodott; de ez arról hallani sem akart, míg a török udvar Tökölyit ki nem adja. Ezen követelés nem eredmény nélkül maradt meg; mert már a nagyváradi pasa parancsot vett Tökölyi elfogatására; minek következtében őt a pasa, midőn újabb segedelemért személyesen utazott volna Nagyváradra, lánczra verette s fogolyképen Drinápolyba vitette. ¹⁾ Az elégtelennek a hűtlenségen megboszankodván, tőle annyira elidegenedtek, hogy, mihelyt Tökölyi elfogatásának híre futott, Petneházy vezérlete alatt mintegy hétezeren Caprara kassai táborába mentek, s ott mind magok hűséget esküdtek a királynak, mind a kassaiakat rábirták, hogy neki hódoljanak ²⁾, s így a város maga is october 25-én Caprarának átadatott. Ezután Ungvár, Regécz, Patak, Ónod, sőt Szolnok is megadta magát, s az egész felvidéken csaknem egyedül Munkács állott még fen, melyben Zrinyi Ilona, Tökölyi hős lelkű neje, még hallani sem akart a feladásról. Caprara a sziklafészket ostrommal megvenni hasztalan próbálván, tél beálltával bekerítettette ³⁾.

1686. I. Leopold császár rendeletére a jezsuita-atyák, kiket Tökölyi kiűzött, a városba visszatérnek, s a hajdani collegiumokat elfoglalják. A Tökölyi által elfoglalt sz. Donát nevű harangjokat, Késmárk városa saját költségén visszahozatja ⁴⁾.

Ezen év még szerencsésebb volt a multnál; ebben tűnt fel valahára a 150 év óta szolgajárom alatt nyögött honnak egén a szabadulás esillagzata. Korán közhirré lőn, hogy Károly herceg, a harcok szerencse koszorúzott hőse ez idén Budát, az ozmán hatalom kulcsát, fogja megszállani. És a történendőknek mintegy előérzete riasztotta fel a keresztényeket nem kevésbé mint a törököket: amazok minden országokból önként gyültek a diadalmas hős zászlói alá; emezek Konstantinápolyban közimákat tartottak a szerencsétlenség elfordítására. A nagyvezírség a Szulejmán pasára ruháztatott, ki aztán előre hibáját jóvá tenni akarván, Tökölyit fogságból szabadon ereszté, pénzzel s haddal látta el, hogy a felvidéket nyugtalanítsa ⁵⁾.

A tavasz végén 90 ezernyi sereg gyült össze Leopold zászlói a

1) Szirmay Not. Hist. Com. Zempl. 258. l. Katona XXXV. 178. l. 2) Spangár krónikája 43. l. Fessler IX. 356. l. 3) Han Chronik. 705. l. Engel V. 119. l. 4) Árpádia II. Év. 281. l. 5) Horváth III. 334. l.

Károly herczeg vezérlete alatt, benne 20 ezer magyar, 25 ezer birodalmi német Miksa bajor s Lajos badeni fejedelemmel, és számos angol, franczia, spanyol, olasz és német urak. E tábor június közepén szállotta meg Budát, melyet a vitéz hitehagyott Abdurrahaman, másként Abdi pasa, 16 ezer próbált vitézzel védelmezett. Junius 24-én tétetett az első rohanás a bécsi kapunál, s az alsó vár heves harc után megvétetvén, a törökök a felsőbe vonultak ¹⁾. Itt azonban vitézül védte magát Abdi, s a jul. 13-án intézett második közönséges rohanást visszaverte. A löszereket leginkább Gonzales Antal, s a löpor rontó hatalmának kifejtésében leleményes eszű Gábor, ferenczi szerzetes igazgatta, kit mivel elolthatlan tűzzel rombolta le a várfal védkaróit, tüzes Gábornak neveztek; amaz saját találmányu tüzes golyókat lövődözött a várba, melyek közül egy jul. 22-én a löportárba hatván, azt oly iszonyu erővel röpítette légbe, hogy a rázkodástól a Duna is kicsapott partjain, a földordonyon pedig 60 lépésnyi rés támadt ²⁾. Károly herczeg a török rémületére számolván, a várat ezután felkérte; de Abdi pasa válaszul 100 elfogott keresztény fejét függesztette karókra, öt nap mulva tehát új rohanásra fuvattak meg a tárogatók; de a várbeliek oly erővel üzték vissza a támadókat, hogy ezeket csak Eugen savoyeni herczeg, a későbbi nagy hadvezér, fordíthatta meg a futástól. Utóbb egy ordony még is megvétetett, melyre egy győri hajdu tűzte fel a királyi zászlót. Károly herczeg ezután még egyszer felkérte a várat; de Abdi tudván, hogy a nagyvezír már csak négy mértföldnyire van 80 ezernyi seregével, ismét tagadólag válaszolt. Azonban Károly is elkészült a nagyvezír jöttére, s oly mesterileg erősítette meg táborát, hogy a nagyvezír sem annak nem árthatott, sem a várat meg nem segíthette, s munkálatlanul kellett néznie, miként intézi Károly herczeg sept. 2-án a közönséges rohanást a proféta hitének előháza ellen. Esteli hat órakor, hat ágyudurranás adott jelt az utolsó közönséges rohanásra ³⁾. A viadalt egyrésről a győzelem reménye, másról a kétségbeesés megátalkodottsága minden eddiginél hevesebbé tette; az ostromlóknak minden lépésnyi tért vérrel kelle megvenniök. Petneházy, egy év előtt még kuruczvezér, első a falormon, hajduival első a vár főutezáján, s az oroszlanilag harczolónak példája új erőt önt a németekbe, kik Abdi pasa halálos csapásai alatt már lankadának. Abdi végre sebekkel borítva terül a földre

1) Horváth III. 336. l. 2) e. h. 3) u. o. 337. l.

s vele hull az őrség java. És a beállott éj, melynek csöndét a diadalzaj fölriasztá, a megváltás harmatcseppeit hinté le a sokat szenvedett hazára; és a felkelő nap, mely 145 évig tükrözé magát a város tornyain ragyogó félholdban, most a megszabadult magyarnak örömkönyűiben füreszté sugarait a vértől párolgó utczákon ¹⁾. A nagyvezír következő napon nagy sietséggel vezette vissza Nándorfehérvárra elbátor-talanult seregeit. Károly herczeg pedig hadát több részre osztván, még Simontornyát, Pécsét, Kaposvárt, Siklóst és Szegedet vétette meg a tél beálltaig ²⁾.

1687. Fenessy György egri püspök januar 2-án fegyveres erővel, melyhez kapcsolta magát az academiai ifjuság is, a sz. Erzsébet egyházat a reformatusoktól elfoglalta ³⁾. Az egyház azóta eredeti rendeltetése szerint a római catholikusok birtokában van, midőn az evangélikusok s reformatusok által több ízben jogtalanul biratott. Egyszersmind ez évi törvényczikk azt rendelé, hogy az egyház ereklyéit elfoglalt kassai evangélikus s reformatus polgárok ellen, az egri káptalan járjon el törvényesen. Fenessy mart. 17-én a reformatusok egyházát is (most apácza) a római catholikusok részére elfoglalta ⁴⁾.

Azon öröm, melyet a hazának a török járom alól lett megszabadulta nyújtott a hazafi kebelnek, nem maradt haborítatlanul. Midőn Tökölyi még mult évben szabadon bocsáttatván, a felvidéken pártfeleket kezdett toborzani, s néhányat valóban el is csábított. Caraffa Antal tábornok több leveleiben azt írta a kormánynak, hogy egy messze elágazó összeesküvést fedezett fel, melynek tagjai magának a császárnak szentséges-személye ellen törekszenek, s minden országait alapjaikból felforgatni szándékoznak. Ezen s több ily hangú vádakra, nem lehetett a királynak kételkednie az összeesküvés valóságáról; igazságszeretete és szelídsége mindazáltal oly választ adatott Caraffának, miszerint a bűnösök ellen magyar törvény szerint tétessen nyomozást, és nehogy a kihirdetett bünbocsánat megsértessék, szorgalmasan vizsgál-tassa meg, valljon a kegyelem kihirdetése után vétkeztek-e a vádlottak ⁵⁾.

Caraffának csak e meghatalmazás kellett; a keresettételnek a méltányos királytól előszabott törvényességével ő semmit sem gondolt. Egy

1) Horváth III. 337. l. 2) u. o. 337. 388. l. 3) Timon Cassovia 73. 74. l. 4) Kassai századok. 5) Horváth III. 342. l.

13 tagból álló vértörvényszéket alkotott: u. m. önmaga elnök; Wallis fővezér alelnök; Pelsőczy György királyi ügyek igazgatója; Megyery Gábor sárosmegyei nemes; Szentiványi László, később gróf; Fischer Mihály kassai kamarai igazgató; Medveczky Mátyás; Juliani s Frideri Péter olaszok, egyszersmind Eperjes városának tanácsosai; Braheim Vilmos, Harter Mihály eperjesi tanácsosok; Görcz Márton a városi térparancsnok; Burghart Mátyás katonai ügyész ¹⁾. Ezen vértörvényszék február első napján kezdette el munkálódását Eperjesen az által, hogy sokakat elfogatott és maga elébe hurezoltatott, a hol a Nagyváradon tartózkodó Tökölyivel, s a Munkács várában Caprara által megszállott és bezárt Zrinyi Ilonával való levelezés és értekezés vádjával terheltettek. Ezen pereljáráás egészen katonai vala; a kínos vallatás irgalmatlanul használták, a kiszabott büntetés, legalább a négy első kárhoztatottira nézve, kemény és rémítő vala; mert elébb kezeik, azután fejeik vágattak le, testeik pedig felnagyeltetve különféle helyeken faoszlopokra függesztettek ²⁾. Marczius 5-kétől september 21-ig huszonnégyszáz áldozat végeztetett ki ³⁾. Caraffa Feja Dávid egykori kassai birót halálra ítélvén ⁴⁾, hogy pedig nála az egyszerű kivégzés fényesebben mehessen véghez, a véletlenül Eperjesen időző kassai mészároost Lányi Samut, minden kihallgatás s ok nélkül elfogatta, s fiával együtt társilag lenyakasztatta ⁵⁾.

Már mintegy 21 áldozat vérzett el, midőn a vármegyék, a királyi tanácsosok, a nádor maga felriadt az iszonyu kegyetlenségen, s midőn a szörnyű ember már a legelőbbkelő urak közül is többeket elfogatott, maga a kassai főkapitány, gróf Csáky László és Draskovich Miklós országbíró ellen is vádat emelt, miből nyilván látható volt, hogy Caraffa minden személyes ellenségét, minden dús martalékkal kecsegtető gazdagabbat kelepcebe akar keríteni, a megyék követeik által, a nádor személyesen könyörgött a király előtt a szörnyű vértörvényszék eltöröltetéséért ⁶⁾. Nagy nyomatékot nyert kérelmök az által, hogy Caraffa Hermann herceget, a hős badeni fejedelem testvérét is gyanúba fogta, mint-ha Tökölyivel czimborálna. Leopold tehát az ügyekről igazabban tudósíttatván, a vértörvényszéket csakugyan eltörölte s Kassára bizottmányt küldött, annak eljárását megvizsgálni. Az Eperjesen kivégeztettek szerencsétlen voltak az vala, mintha Munkácsra leveleket és pénzt küldöz-

1) Engel V. 120. 127. l. 2) u. o. 3) e. l. 128. 129. l. 4) Rezik Theatrum Ianiense Eperjes Mss.

5) Fessler IX. 306. l. Szirmay Not. Hist. Comit. Zemp l. 269. l. Kassai századok. 6) Horváth III. 313. l.

tek volna, Ujhelyi, másképp Tábori Örzse nevű kéjhölgy állításaiban s az eperjesi collegium helyreállítására tett pénzszedésben vettetett meg ¹⁾; holott Radics András a munkácsi várnagy, és Absolon Dániel Zrinyi Ilona titoknoka, a vár feladása után nyilván bizonyosságot tettek arról, hogy sem asszonyok, sem ők az Eperjesen kivégeztett szerencsétlenekkel nem leveleztek. Eperjesen azon a helyen, hol Caraffa és Tábori Örzse 21 véréldozata kivégeztetett, a szomorú emlékü eperjesi mészárszék (laniena) helyén a sz. Háromság tiszteletére épült szobor áll.

1690. Még 1678-ik évben elégvén a sz. Erzsébet egyháza, minek következtében, annak az éjszaki tornya magasabbra emeltetett. E felemelési toldat maiglan is mind styljére, mind összeállítására nézve a régítől különbözik.

1691. Felső Magyarország fővezérének, s Kassa parancsnokának Re-naud báró neveztetik ki ²⁾.

1695. A kassai jezsuita-atyák Gönczöt gróf Csáky István országbírájától hat évre bérbe veszik, és az ottani reformatusok collegiumát elfoglalják. Ennek következtében mart. 15-én a tanítók 350 tanonc czal haza széledének. Az iskolai gazgatójuk Csécsy János Kassára jöven, az itteni reformatus iskolák igazgatását majus 20-án vette át.

1696. Az egyház nélkül lévő kassai reformatusoknak gróf Csáky István kassai parancsnok az alsó külvárosban elegendő helyet kijelölni rendelvén, melyen az imaház és az iskola mihamar fából felépíttettek, az iskolában a tanítások a város 1703-dik évi ostromáig folytattattak; de akkoron a fegyvercsattogást nem szenvedő muzsák elszéledni kényteleníttettek ³⁾.

1697. A kegyes Eleonóra császárné pártfogása, s Fenessy György egri püspök buzgólkodása által, az Orsolya nevet viselő apácza-k Pozsonyból Kassára hozattak ⁴⁾; adatván nekik a volt reformatus egyház, paplak- az iskola épülettel együtt, melyben a szüzek maiglan is laknak, s azt számos épülettel öregbítették.

Azon gyülevészhad, mely egykor Tökölyi alatt szolgált, most szerte barangoló hajdúkkal összeszövetkezvén, Szalontay és Tokay vezérletük alatt Sáros-Patakot és Tokajt megvette ⁵⁾. Ezekre ismét hangzani kezdetek a kurucz és Tökölyi nevek. A gyülevészhad vezéreül Tokay

1) Engel V. 129. l. 2) Spangár krónika 53. l. 3) Kassai századok. 4) Vályi Magyarország leírása II. 317. l. 5) Engel V. 169. l.

Ferencz, különben közhajdu, magát kikiáltatta. E had támadását Vaudemont herczeg s tábornagy, Károlyi Sándor szathmári főispán, Nigrelli Octáv kassai- s Buttler egri kapitányok segedelmével elfojtotta ¹⁾. A tokaji vár bevétele után az elégületlen őrség felkonczoltatott, Tokay elfogatott, Szalontay pedig Beregszászon s Mármaros megyén keresztül, Moldvába menekült. Ezen zavarban maga Rákóczy Ferencz is jószágáról Bécsbe futott, hogy a gyanút magáról elháríthassa, miért leginkább ott is lakott.

1700. Midőn II. Rákóczy Ferencz Bécsből sárosi jószágát meglátogatta volna, Konstantinápolyon keresztül egy követ érkezett hozzá a franczia királytól, ki neki pénzben és tanácsban segédelmet ígért, ha a magyar elégületlenek élére álland, s a császár ellen fegyvert emel. Rákóczy ezután egy, házához járatos, lothringiai származásu Longueval nevű hadnagy által levelet küldött a franczia királyhoz. Mi volt ennek tartalma, bizonytalan, annyi bizonyos, hogy Longueval a levelet Bécsben felfedezvén ²⁾, mire Rákóczy következő évben majus 29-én Sárosban elfogatott, s Németújhelyt ugyanazon börtönbe záratott ³⁾, melyből nagyatyja 30 évvel ezelőtt a verpadra vitetett. Ugyanazon időben több urak is elfogattak; Bercsényi azonban Lengyelországba szökött ⁴⁾.

A sz. Domonkos szerzet, mely 1556-ik évi tűzvész után a várost elhagyá, ez évben abba visszatér, és a hajdani elpusztult zárdáját egyházzal együtt megjavítván, itt megtelepedik, s azt maiglan lakja ⁵⁾.

A kassai jezsuita épületének padján junius 8-án reggeli tíz óra tájban tűz üt ki, és ez az egész collegiumot egyházával s délnek eső negyven házzal elpusztítván ⁶⁾. E tűz által elpusztított collegiumot az ország primása, s esztergomi érsek Kolonich Lipót, aztán egri püspök Telekessy István bőkezű adakozásaik következtében a jezsuita-atyák újból nagyobbra, s alkalmasabbra építék föl ⁷⁾.

Hat hónapig sanyargattatott már Rákóczy börtönében, midőn nejének végre sikerült a megvesztegetett Lehmann százados által őt a fogásból megszöktetnie ⁸⁾. Rákóczy ezután Lengyelországba menekülvén Siniavszky belczi vajdának Breszna várában lappangott. Lehmann tetteért halállal bünhődött; a fogva volt magyarok azonban, Okolicsányit kivéve, szabadon bocsáttattak ⁹⁾.

1) Fessler IX. 462. l. 2) *Histoire des Révolutions d'Hongrie* I. 154. l. 3) Spangár krón. 66. l. 4) Fessler IX. 493. l. 5) Szepesházy I. 133. l. 6) Timon Cassovia 118. 11. l. 7) e. h. 8) Horváth III. 338. l. 9) Katona XXXVI. 174. l.

1703. A mint Rákóczy elítélésére alkotott rendkívüli ítélőszék ellene ápril 30-án kimondotta a fej- s jószágvesztés büntetést, ő ennek következtében Bercsényit a francziáktól ígért pénzsegedelem sürgetésére Danzigba küldötte, maga pedig jószágait lengyel uraknak elzálogosítván, egy zsoldjába fogadott haddal Magyarországra jött. E közben Rákóczy Nigrelli Octáv felsőmagyarországi s kassai főkapitány haláláról értesítetvén. Nagyobb szerencsére Károlyi Sándor is pártjához állott, kit aztán Rákóczy serege egyrészének vezérévé nevezte ki, avval az utasítással, hogy hadával Kecskemét felé tartson, a Jászokat s Kunokat pedig zászlói alá édesgesse, a szerbeket pedig részére megnyerni igyekezzon, vagy ütközet által szorítsa ¹⁾).

1704. Azon csatavesztést, melyet Forgách Simon, ki Rákóczyhoz hajlott, Heiszttertől június közepén Koromsonál szenvedett, helyrehozta egyrésztől Bercsényi, ki ugyanazon időben Bécs táján kalandozott, másrésztől Károlyi, ki Rabatta tábornagyot sz. Gotthárdnál megverte s ágyuitól megfosztotta. Erdély Rákóczyt még az év nyarán fejedelmévé választotta; a szász városokat azonban Rabutin tábornagy megtartotta a király híúségében ²⁾. Forgách Simon pedig Kassát lassu ostrom alá vette, melyet Montecuccoli oltalmazott. Hogy a várost Rákóczy vezére mielőbb bevehesse, meghagyván: hogy a külvárosok pusztíttassanak el. A selmeczi nem teljes békealkudozások közt Kassa magát october 20-án Rákóczynak feladta ³⁾.

1705. Rákóczy Borsy Ádámot Kassa főkapitányává nevezvén ki. A mint József a kormányt átvette, új remény szállott a hazafiak szívébe, hogy ő a nyomorok legsúlyosbikának, a polgári háborúnak véget vetend. Rákóczy már maga is őszintén ohajtá a békét, látván, hogy a nemesség nagy része is kész megnyugodni a király ígéreteiben, Szécsénybe gyűlést hirdetett, hova aztán számos urak, néhány püspök, minden vármegye, s József király követei is megjelentek ⁴⁾. Rákóczy mindjárt az első ülésben kijelenté, hogy ő, ki magát csak oly magányszemélynek tekinti, mint bármelyik a rendek közül, kész mindenben megegyezni, mi közakarattal végeztetik. Itt határoztatott el a kassai jezsuiták mint Rákóczy hatalmában lévő országrészből való kiutasítása. Rákóczy, ki nem nagy ellene lévén nekiek, mégis a szécsényi határozatnak maga is hódolt. Ennek következtében meghagyván a kassai kamaraigazgató-

1) Engel V. 187. l. 2) *Histoire des révolutions d'Hongrie* V. 129. 165. l. Spangár krón. 74. l. 3) Engel V. 194. 195. l. Timon Cassovia 179. l. 4) Horváth III. 380. l.

nak Szentiványi Lászlónak, hogy az idevaló jezsuita-atyáktól az egész collegiumot mislyei jószágokkal együtt vétesse el, ők magok a városból költözzenek ki ¹⁾.

1706. Mennyire öregbedett a feladás után Kassának az erőssége, rövid idő alatt tapasztaltatott; mert Rákóczy mindent elkövetett, hogy azt megerősítesse, és hogy az a legerősebb ostromot is kiállhassa ²⁾. A városnak ezen megerősítése alkalmával, Rákóczy a franczia mérnökök tervei szerint ásatván annak körül a legszélső sánczokat, melyeknek nagyobb része még a XIX-ik század III-ik tizedében maga eredeti épségében vala. Ezen ásás következtében fedeztetett fel, a felső kapunak jobb oldalán (mostani bórgyár épület helyén) lévő árokban egy kellemes ízű vízforrás, melynek napkelte előtt a vize epetisztulásra hasznosnak találtatott ³⁾.

Rabutin tábornagy erdélyi hadával october 1-én Kassa alá jöven, s azt ostrom alá veszi, melyet Eszterházy Dániel 4000 örséggel védett ⁴⁾. Azalatt leginkább Forgách ordonyát lövetvén, mindazonáltal a lőpor s élelmezésben hiányt szenvedvén, minden további siker nélkül avval felhagyott ⁵⁾. Innen pedig, mivel Bercsényi s Károlyi a kassai hegyen utját elvágván, seregével Tokaj és Debreczenen keresztül Budára húzódott ⁶⁾.

Rákóczy ezután gyűlést hirdetvén Kassára, hová maga is megérkezett deczember elején Szalánczról, s itt nagy pompával fogadtatott ⁷⁾. A nép oly kíváncsi volt látásán, hogy nemcsak az ablakok, de a háztetők is nézőkkel valának rakva. Rákóczy először az egyházba ment, honnét aztán Eszterházy Antal házába szállott. Négy napi vigalmak után kihirdetvén jövetelének czélját. A gyűlés oly renddel kezdődött, hogy először Aszalay Ferencz titoknok által azok nevei olvastattak fel, kiknek a gyűlésben hivatalosan megjelenniök kellett. Mindnyájan megjelentek, kivéve a Borsod és Liptó megyei követeket ⁸⁾. Ezután Bercsényi és a többi tanácsosok Rákóczyt a gyűlésbe meghíván, ki meg is érkezett, s a számára készített díszemelvénnyel álló széken helyt foglalván, a gyűlést nyájas beszédével nyitá meg. Deczember 5-én a gyűlés befejezte után Rákóczy még egy hónapig itten időzvéen, a város főkapitányul Radics Andrást nevezvén ki ⁹⁾.

1) Timon Cassovia 125. 126. l. 2) Vályi II. 310. l. 3) Kassai századok. 4) Fessler IX. 605. l.

5) Spangár krón. 80. l. 6) Engel V. 222, 223. l. 7) Vályi Magyarország leirása II. 311. l. 8) Ugyanott.

9) Kassai századok.

1707. Szentiványi László gróf, Rákóczy újabb rendelete következtében meghagyván a jezsuiták igazgatójának, hogy az atyák minden további késedelem nélkül hagyják el a várost, különben kiutasításukra katonai erőt használand ¹⁾. Ily fenyegetések közepett a collegium- s az egyház-beli tárgyak 14 nap alatt összeirattak, magok az atyák collegiumokat elhagyván, a városból kiköltöztek. Néhányan azonban más papi öltözetben mint tanítók itt maradának ²⁾.

1708. Rákóczy, ki Egerben majus havában tartott gyűlés után megveretvén, s e szerencsétlenség következtében mindinkább nagyobb gondal lévén Kassa iránt; mert a maklári összejövetel után Berthóty Ferenczet ide küldötte, hogy mind a város-, mind pedig a fegyvertárnak állapotát különös figyelemmel vizsgálja meg. Hosszas s nem igen kecsegtető vala eljárása Berthótnak, mivel a város falai Rabutin tábornagy ostromlása után meg nem erősítették, minek következtében Rákóczy Keczer Sándorra bízván azoknak kijavítását, az eleség s egyéb megkívántató dolgoknak beszerzését is, de sikertelenül; mert ezek minden eredmény nélkül maradtak ³⁾.

1709. A háborun kívül Felső-Magyarországot a mirigyhalál annyira pusztítván, hogy Kassán annak számosan áldozatává lettek. Az annyira dühöngött, hogy a városi lakók erdőkben keresének menedéket ⁴⁾. Potoczky kioviai nádor ötezer lengyellel Magyarországba Rákóczy segítségére jöven, maga a városban maradt, serege pedig Tornára szállásoltatott be ⁵⁾.

1710. A császáriak ostrom alá veszik a várost, a földnépet a fa s élelem abba való behordástól eltiltják. Radics, a város főkapitánya pestisben meghalt, helyébe Berthóty Ferencz neveztetik ki: de mivel ez is hirtelen abban halt meg, gróf Eszterházy Dániel lön Kassa főkapitányává ⁶⁾. Deczember 28-án reggeli 11 órakor négyezer vegyes nemzetekből álló sereg a törvényfa-hegyen megállapodik, ebből a magyar-s lengyel lovasok tüstént a város körül száguldoznak, s a jezsuita kertből a marhákat elhajták, kikre kiütvén a város őrsége, őket a Hernád tulsó oldalára szorítván, a szőlőhegyek alatt Szilvásapátin keresztül Széplakra kergették. A hegyeken lévő czimboráik üzött pajtásaikon segíteni akarván, az alsó külvárosra ütnek, s a császár malmát felgyujtván, estére táborukba visszatérnek.

1) Timon Cassovia 142. 143. l. 2) Engel V. 224. l. 3) Vályi II. 312. l. 4) Engel V. 246. l. 5) Kassai századok. 6) Spangár krón. 88. l.

1711. Január 1-én a császári sereg Bárczáról kijöven, a városból reá tett ágyuzással mitsem gondol, hanem a császár malmánál lévő sz. Ilona szigeten alól a Hernádot átlábolja, s kassaujfalusi szorosra jutván, Eperjesre vonul, honnét két nap múlva visszatér, s Tehány faluban megállapodik, s a malomgátokat s zúgókat elrontván, Tőkésre veszi útját ¹⁾.

Jan. 7-én megengedettett a városi polgároknak a külvárosok elbontása, s házieszközeik a városba való behordoztatása. Jan. 14-én Munkácsról 300 fegyveres katona érkezett a város segedelmére; de az nap a takarmány szüke miatt abban állomásozó lovak kivezettettek. Január 22-én elhatároztatott, hogy a város körül fekvő kertekben a fák vágattassanak ki, magok a kertek rontassanak el

Február hónapban a császári vezérek felkérlik a várost, s egyszersmind jelentvén a megkötött fegyvernyugvást, s Rákóczynak Lengyelországba történt menekülését; de Beresényi bujtogatására Eszterházy Dániel által ki sem hallgattattak ²⁾. Marczius hónapban is folytattatott a város lassu ostroma. April havában Károlyi Sándor újlag megkisértette a város feladása iránti szerencsését, s Krucsay és Szathmáry Jánost küldötte Bárczáról levéllel, ezt Nyáry a város kormányzója a törvényfa hegyen (most győzelemhegy) vette át, s a városba magával hozta, a levél Leopold király özvegyének Eleonorának nevében volt írva, s következő feltételekből állott: 1-szor mindnyájoknak szabadság és javaik visszaadása ígértetett, 2-szor a katonáknak zsold ajánltatott, 3-szor Rákóczy fiainak a királyi kegyelembe föl vételét fogadta, 4-szer azoknak, kik külföldre menekültek, minden tévedéseik s kihágásaik feledni ígértettek ³⁾. Ezután Károlyi Sándor említett követei a városba személyesen jöttek, hozván fővezérük azon nyilatkozatát: hogy ha a város a már előterjesztett feltételek értelme szerint az alkudozásban meg nem nyugszik; akkor azok szerint Pálffy Jánossal egyezend meg. Ezen izenetre a város az ostromlókkal fegyverszünetet kötven, miről azonban a Viárd vezér alatt lévő császári sereg mitsem tudott, s azért Jászóról, Szepsiből s Hilyóról összeseregelve, a németujfalusi parton feljön, s a középső külvárost zaklatja, benne néhány pásztor- s kertészkedő embert megöl, sőt Dull Ferencz nevű, s igen vakmerő gyerkőcz a felső kapuig halad, annak nyílásain a városba belövődöz, ezt azonban mindaddig gyakorolván,

1) Árpádia II-ik év 282. l. 2) Horváth III. 408. 409. l. 3) Árpádia II-ik év 282. 283. l.

míg végtére annak rejtett oldaláról agyon nem üttetett. Az őrség is kedvező alkalmat a kirohanásra várván, míg végtére kiütött, s az ostromlókat Csermely-völgyébe űzvén, hol 40 közülök elesett s 7 elfogatott ¹⁾. Aztán a kassai polgárok kebelükből néhányat Pálffyhoz küldöttek, s a város feladását megajánlották. Erre 2000 császári fegyveres Bárczáról elindulván, s zöldfa téren utőtte fel sátorát. April 25-én Ebergényi László, Löffelholcz s Viárd császári vezérek alkudozások végett a városba jöttek, s kezességül adattak nekik Pethő András egri prépost, s egy főtiszt. A vezérek leszállván Eszterházy Dániel város főkapitányánál. Ebéd után az alkudozások elkezdődtek, s ugyanaz nap éjjel be is fejeztettek. Végre april 26-án a város alatt táborozó császáriak az alsó-kapun bejöttek, a Rákóczyak ellenben a felsőn kimentek ²⁾. A város parancsnokának Fluck császári vezér tétetik. Majus 10-én azon békeért, melyet a szövetségesek a szathmári mezőn ütött táborban megkötöttek, a sz. Erzsébet egyházában Téged-Isten megtartatott.

1713. A kassai fellegrvár, (citadella) mely Báthory Zsófia, fia Rákóczy Ferencz fejének váltságaért fizetett pénzéből építtetett föl, III. Károly magyar király parancsára széthányatott ³⁾. Ugyan e király rendelete következtében a városnak egy része kiköveztetik, a költségek fedezésére maga a király 6000 forinttal járul, a másik részt a város saját költségén kövezteti ki. Pálffy János kassai főparancsnoknak tétetik. Keczer Sándor, és Sándory Zsófia új adományokkal gazdagítják a kassai jezsuiták akademiáját ⁴⁾. A sz. Mihály kápolnának déli részén az alsó-kapuvál szomszédságban (most kis sétatér) 30 öl hosszú, s egy egész zászlóalj magába foglaló laktánya építtetett föl ⁵⁾.

1715. Telekessy István egri püspök a kassai papnövelvét Egerbe teszi át. Az 1710-ik évi pestisnek lecsilapodása után építtetett a sz. Domonkos szerzetesek szőlője szomszédságában lent egy kis kápolna sz. Rozália tiszteletére. Ennek ajtó feletti homlokzatán következő fölirat olvasható: „Ob pestem sedatam divae Rosae dicatam MDCCXV.“

A Neo-Aquistica bizottmány az ez évi X-ik törvényezikk által állítatik föl. E bizottmány elnökeül Csáky Zsigmond gróf; tanácsnokul Szentiványi László, Tachy Károly, Balogh István, Szentiványi János, Megyeri Gábor, a korona ügyész, és két alispány neveztetett ki, kik iránt minő érzület uralkodott, e versezet elegendőleg tanuskodik:

1) Árpádja II-ik év 282. 283. l. 2) Vályi II. 312. l. 3) Kovácsézi Árpádja 283. l. 4) Spangár 0. 91. l. 5) Szepesházy Merk. Ung. I. 106. l.

„Nikházy de Reste, ki Abaujt jól megnyeste,
Fáy fajzotta, Palásthy palástolta
Semsey semmire tette a kutya teremtetete ¹⁾.”

1720. A városnak azon helyén, hol régibb időkben katonai vesztőhely (patibulum militare) vala, annak tanácsa, az idevaló jezsuita-atyák, s Erdődy Gábor egri püspök közremunkálása által a szűz Mária tiszteletére remek kőszobor emeltetik. October 6-án tétetett le annak talpköve báró Mednyánszky Pál kassai kamarai igazgató, s Máriássy Sándor a város plébánosa által. Azonban e szép mű az idevaló postamester Flachenfeld Victorin buzgóságának köszönheti létét, ki mind tulajdon, mind pedig e végre másoktól adakozáskép benyújtott költségen a munkát elkezdvén, azt be is fejezte ²⁾.

1723. October 3-án Kozma Péter helybeli plébános ünnepélyes körmenetet tartván a nem sokára elkészítendő szűz Mária szoborhoz, azt megszentelvén, este az különféle díszes feliratokkal kivilágíttatott. Gyöngyös Pál reformatus hitszónok, látván a római catholikusok buzgalmát, irigységből azokra gúnyiratot ír, s azt a szoborra éjjel egy tanuló által felfüggesztetvén, mely következőkép hangzott:

„A Jesu itis, si itis cum Jesuitis

At cum Jesu itis; si itis a Jesuitis.”

Kitudódván, s egyszersmind maga Gyöngyös is tettét bevallá, minek következtében a városi parancsnok báró Renaud Ferencz a gúnyirat koholóját, egy évi fogsági őrizet alá tétette. Gyöngyösyt a város tanácsa halálra elítélé, mely büntetés nemét azonban III. Károly király számki-vestésre változtatta át, s így Gyöngyös az országot elhagyni kénytelen lön, s magának élete helyül Maini-Frankfurtot választá ³⁾. Gyöngyös, botrányos gúnyirata Máriássy Sándornak kinyomatott munkája által megeczáfoltatott ⁴⁾. A további botrányok kikerüléséből a szobor ezután éjjel lámpákkal világíttatott ki, melyeket részint a kamarai igazgatóság, s az itt szállásoló katonai parancsnokság, részint a város beszerzett. A remek szűz Mária szobor elkészítésére szükséges kövek egy része a lőcsei s eperjesi, más része az egri kőbányákból ide hozatott.

1730. Kassai főparancsnoknak Csáky István gróf neveztetik ki.

1731. Máriássy Sándor egri kanonok junius 24-én a kassai Orsolya-

1) Kassai századok. 2) Spangár krón. 98. 99. l. 3) Korabinszky 291, l. 4) Spangár krón. 101 l

Kucsi János Kőrös 39

apácák egyházát sz. Mihály tiszteletére felszentelé ¹⁾. Ugyan e hónapban a jezsuita-atyák egyháza is újra felszenteltetett.

1732. A mostan is fenálló academiai épületének alapköve majus hóban tétetik le. Ahoz szükséges épületi fát a királyi ügyek igazgatója Reviczky János ajándékozá.

1734. Kassa-Ujfalu s a város közti tájon talált, s mostan a sz. Erzsébet egyházában látható elefántesontokról Timon következő epigrammát írta meg.

„India mittit ebur, cecinit vates Maro: mirum est,

In tanto spacio condere qui potuit?

Cassoviae quondam patuerunt ossa gigantum,

Quae primi templi celsa columna tenet

Jamque ebur effudit tellus nimis humida: magnos ²⁾.”

1735. Ámbár Kassa régi szabadalmánál fogva szőlőit művelte, még sem levén elegendő bora, mert annak csekély termelése ez epigrammában foglaltatik:

Exterus ignoras, qualem det Cassia Bachum,

Nam quidquid praelis exprimit, ipsa bibit ³⁾.

1736. Kassa főparancsnokának Renaud József báró tétetik.

1737. A kassai jezsuita-atyák, kik az ifjúság nevelésével foglalkozának, saját s más buzgolkodók adakozásaiból építeni kezdék a kalváriát.

1740. Sternthal vezér tétetik a város főparancsnokának.

1747. Az egyház nélkül lévő evangelikusok, a pusztán álló sz. Mihály kápolnának átadásaért Mária Theresia királynéhoz folyamodnak; azonban, hogy azt a városi tanács megelőzhesse, a kápolnát tüstént kitisztíttatta, s abban az isteni szolgálatot, a római catholikusok szertartásai szerint elkezdette, mely idő óta most is azok által használtatik.

1750. Engelhard vezér városi főparancsnokává lön. Az építés alá vett kalvária is felépül: de a bucsújárás csak 1827-dik évben a római pápa bucsúlevele által engedtetik meg.

1754. Az ötvenhárom évvel ezelőtt a városba visszatért sz. Domonkos szerzet, a megújított egyházukat a nagy Boldog-Asszony mennybe-menetelének tiszteletére szenteli föl.

1756. A városháza, (Curia civitatis) mely a főtér közepén áll, a

1) Spangár krón. 106. l. 2) Timon Tibisci Ung. Fluv. 69. l. 3) u. o. 91. l.

községet összeomlással fenyegeti; mire az a tanács rendelkezéséből szét-hányatik, s helyébe nyári tanácsterem építtetik föl.

1758. Orsolya apácák zárdájának azon része, mely a főutca szegletétől az egyházig terjedt, Szapáry Pál gróf özvegye, Károlyi Anna saját költségén építteti föl.

1765. A császári malom (most alsó malom) a városnak átengedték, helyébe annak birtokához tartozó Aranyitka helység bányaival együtt, melyekből régenten az itt vert pénzekre arany és ezüst nyeretett, a királyi ügyésznek örökjoggal átadatik.

1767. A sz. Domonkos zárdájának az utcára vezető része Marics, az udvarban lévő épületek pedig Veninger perjelek által alapból építettek föl.

1773. Mária Theresia királyné a jezsuita rendet, a pápa megegyeztével egész Magyarországon s hozzá kapcsolt tartományokban eltörlé. Ugyanez időben a kassai jezsuita-atyák a várost elhagyják, s többé vissza sem térnek.

1774. A régenten szepesi, most kassai kamarai igazgatóság feloszlatik. Pozsonyból Kassára jött Landerer János könyvnyomdász, a jezsuiták kezelése alatt volt könyvnyomdát 7600 forintért veszi meg. Nyomda helyül azon épületet megvén, mely a jezsuita collegiumhoz tartozott, s melyet a jezsuita-atyák még eltöröltetésök előtt eladtak. Ez épület a magánosok kezében van, s fekszik az akademia-épület tőszomszédságában. A jezsuita collegiumhoz tartozott a jelen normális iskolák épülete is. Ez Mária Theresia királyné alatt normális-zene- s rajziskoláknak használni kezdetett, s maiglan is annak használtatik.

1775. A sz. Erzsébet egyháza leég, annak a legmagosabb vagyis éjszaki tornya újra rézzel fedetik be, s most is avval fedve van. A torony rajta lévő kereszttel 31° 3' 6" magas. Abban a nagy órán kívül nyolcz különféle nagyságu harang helyet foglal, melyeknek legnagyobbika 1558-dik évben (az 1556-ik tűzvész után) keresztelő sz. János tiszteletére öntetett, 70 mázsa nehézségű ¹⁾.

1777. Midőn Mária Theresia királyné a jezsuita rendet 1773-dik évben eltörlé, s az ezen szerzettől birt mintegy három millió forintra menő alapítványokat ezután is az ifjuság nevelésére fordítván, tanulmányi pénzalapba összeolvasztotta ²⁾. A tudományok könyebb megsze-

1) Schem. Cler. Cassov. de Anno MDCCCXL. 6. l. 2) Horváth III. 492. l.

rezhetésére több alkalmat nyújtandó, Pozsonyban, Győrött, Kassán, Nagyváradon és Zágrábban academiát, s több más helyeken kisebb s nagyobb gymnasiumokat alapított. Ez általános iskolai ügyek szervezésénél a kassai academia gymnasiummal is szerveztetett, s I. Leopoldtól nyert kiváltságaiban újra megerősítettetett. A komoly tudományok nagyobb virágzására, egy 10,000 kötetből álló nyilvános könyvtár alkottatott, melynek godviselését az első főigazgató Péchy Gábor vette át. Utána főigazgatók valának: Péchy Gábor előbbennek fia 1786-ik évig; Szendrői Török Lajos gróf 1800-ik évig; Sahlhausen Mór báró 1811-dik évig; Szuhányi Ferencz prépost 1824-dik évig; Udránszky Dániel szepesi kanonok 1830-dik évig; Richter Alajos prémontrei és jászói prépost 1850-dik évig.

1779. A város nagy tűz által megrongáltatik. A mostani városháza Mária Therezia királyné rendeletéből a város nagyobb díszére, Pozsonyból ide küldött kamarai építész Langer János által a régi tanácsház mintájára három év alatt felépítették. Egyszersmind az Abaujvármegyének Kassán lévő házának nyugoti vagyis a főutczára vezető része gyűléstermével építettetett föl. September 9-én Kazinczy Ferencz nemzeti nyelvünk nagy reformátora a jogi tudományok hallgatása végett Kassára jön.

1783. II. József császár háromszori jelenlétével szerencsétlété a várost. A Forgách kapu a császár ittléte emlékeül József kapunak elneveztetik, melyre Klesztinszky József bírósága alatt következő fölirat tétetett:

„Janua prius Forgachiana

Nunc vero

Ab Augusto Josepho II

Occasione tertiae praesentiae suae

Oculate revidente

Josephina vocata

A. S. P. Q. C.

Augusto indulgente restaurata.“

1784. Az új városház létrejöttével a főtéren fekvő nyári fatanács-terem széthányatik, s helyére különféle szatócs bódék építtetnek, s mivel azok a Csermely patakkal körülvétetének, a vizáradáskor vízben állának, ettől „Noe bárkának“ elneveztettek.

1787. A ferencziek szerzete II. József császár által eltöröltetik, ők magok a várost s a nagy zárdájokat elhagyják, s többé vissza sem térnek.

1789. Bár a ferencziek szerzete a városból kiköltözött, azért a bir-

tokukban volt egyházban isteni tisztelettartás nem szüntetett meg, mivel a városban, s ennek külvárosaiban lévő római catholikusok száma 5770 lélekre ment, s ezért az egyház is előbbi állapotában maradt, melynek ügyeit egy arra rendelt igazgató intézte, kit a város saját pénztárából több éveken keresztül fizetéssel ellátott. Ugyanakkor az egyház homlokzatára a városi czímer tétetett, s az maiglan is ott látható.

1793. A mostani főörs szomszédságában lévő házban tűz üt ki, s ez a délnek eső volt jezsuita collegiumot egyházával, s számtalan más épületekkel együtt elpusztította.

1798. A kassai nemes ifjak növeldéje, (convictus) melyet II. József császár eloszlatt, ez évben helyreállítatik.

1799. Már több századok lefolyta alatt Forró mezőváros részint a sz. Erzsébet egyház javadalmaihoz tartozván, részint pedig magánosok által birtokoltatván, végtére Kassa városa birtokába jutott; miből ugyan-ez évben pör keletkezett a város és káptalan között, mely azonban csak 1824-dikben barátságos egyezkedés útján döntetett el oda, hogy a város az egyház védletét magára vállalá, s az akkori kassai püspök-, Csehnek ígéretet tőn, a sz. Erzsébet egyház fentartását a maga gondja alá venni; minek következtében az említett püspök az egyház sajátjának a városétől elkülönítése körül fenforgott sürgetésétől elállott, s azóta Forró állandólag a város javadalmaiba bekebelesítettett, s mai napig általa birtokoltatik ¹⁾.

1801. Augusztus havának egy éjjelén nagy zivatar támadt, ez a domonkosok egyházának fél fedelét, a jezsuita egyház éjszaki tornyának keresztjét, több tűzfalat, számtalan magas kéményekkel sodorja le.

1802. A kassai polgárok a csonka-ordony mellett lévő kőfalon (most malom utcza) kapu kinyittatásért a magyar királyi udvari cancelláriához folyamodnak.

1803. A város alsó kapujánál, hol régenten a fellegvár állott, az abból felmaradt utolsó maradványok elhordatnak, s a kapuba egyenes vonalú ut készítettik.

1804. Dicső I. Ferencz király, az egri püspökségből alkotja a kassai püspökséget, s káptalant hat kanonoki székkal; amaszt érsekségre emeli. Püspöki lakhelyül gróf Csáky János, s gróf Sztáray Béla házak örökáron megvételnek. Ez év deczember 18-án első püspök Szabó

1) Schem. Cler. Cassov. de Anno MDCCLX. 16. 17. 1.

András ünnepélyes szertartással püspöki székébe beiktattatik. A sz. Erzsébet egyháza székes- s egyszersmind plébániabelinek nyilváníttatik. A városi plébános- s kanonoknak a jeles egyházi szónok Königh János neveztetik ki. A püspökség létrejöttével a hittani osztály megalapíttatik, s ez maiglan is számos papi tanoncznak kiművelésére helyt ad. Majus 8-án az ágostai vallást követők egyházának alapköve tétetik le.

1805. Szerencséje volt a városnak, a francia győzelmes hadak előtt menekülő felséges Magzatokat kebelébe fogadni. Az akkori korona örökös ¹⁾, később Magyarország koronás királya I. Ferdinánd a gróf Barkóczy, Mária Ludovica majdan I. Napoleon francia császár hitvese a Semsey, Leopoldina később brasíliai császárné, Carolina, Fridrik August, Albert szász herceg, és Mária Clementina Leopold sziciliai és szalermoi hercegek hitvesei, császári királyi főhercegnők a parancsnokok és kamara épületeibe szálltak le, s a pozsonyi békekötésig, mely deczember 27-én kötöttetett meg, itt tartózkodának. Ez időben a városi polgári őrség is, mely lovasok- és gyalogokból állott létesíttetett, s az említett épületek előtt díszőrt állott.

A szűz Mária szobor szomszédságában, s az ugynevezett jezsuita egyházzal szemközt fekvő katonai faörsház széthányatik, s új örsházul Szapáry-ház jelöltetik ki, melyben maiglan is a helybeli őrség őrst áll, s tőle főőrsnek neveztetik. A faörsház széthányatása után, a szép tér Viczay városi orvos által fákkal ültettetik be, s ez a mai nagy sétatér.

Szabó András első kassai püspök a székesegyház körülálló kőkerítést bent lévő sírokkal elszedet, és a magaslatot a város közbenjártával kiegyengetni rendeli. Ez időben a gödrös s mocsáros Forgách utca kitöltetik. Polinszky János városi bíró a mostani malom-utczából középső malom felé vezető kőfalón kaput nyittat, s ez malomkapunak neveztetik el.

1806. Az egykori ferencziek egyháza Alvinczy fővezér kérelmére katonai gazdasági tárnak engedtetik át, Kalvária és Rozália egyházakkal együtt.

1807. A különálló, és sz. Orbán tiszteletére felszentelt 100 mázsa

1) A korona örökös zsenge korából (akkor 12 éves) a városnak becses emléke maradt fön, mert a kertészetet kedvelő főherceg akkor Schmidegg gróf, most czukorgyár kertjében egy körtefát beoltván, melynek első gyümölese a kerttulajdonos által a Fenségnek édes emlékeül megküldetett.

nehézségü harangot magában foglaló csonkatorony cserépszindelylyel fedetik be.

1809. I. Napoleon francia császár győzelmes hadai magát Bécs városát is újra fenyegetvén, a felséges Magzatok közül Ferencz Károly, Clementina és Carolina néhány hónapot itt töltenek.

1810. A prémontrei rend, mely csak néhány év előtt helyreállított, veszi a gymnasiumi s az academiái oktatást avval a megjegyzéssel át, hogy az acadmián több világi tanár alkalmaztassék, mintsem a gymnasiumban.

Szabó András kassai püspök a volt ferencziek egyházát, mely katonai gazdasági tár használata által megrongáltatott, a Ferencz királyhoz folyamodik, azt annak használatától felmentetni, s régi rendeltetésére visszaadatni kéri. Az 1709-dik és 10-dik évben itt dühöngő pestis emlékeztére, az alsókülvárosban, egykori sírkertben kis sz. Mihály kápolna felépíttetik.

1811. A ferencziek egyházának gondját viselő püspök kérelme a királynál nem eredmény nélkül maradt; mert a Felségnek november 5-ről szóló határozata következtében, a katonai gazdasági bizottmány innét Gácsországba tétetett át. Az egyház kulcsai pedig a papnövelde igazgatójának átadattak. Az egyház s a zárda kijavítására felső határozat következtében elegendő pénzmennyiség fordíttatik.

A reformatusok egyháza, mely 1805-ik évi július 8-án Farkassányi György első gondnok alatt épülni kezdett, ez évben felépül, s september 22-én nagy ünnepélylyel felszenteltetik. A torony csak 1853-dik évben Mesko Sándor egyházi gondnok alatt építtetett föl, s általa a régi kakas, mely egykoron a sz. Erzsébet egyházon vala, az új toronyra feltétetett.

1813. A folytonos esőzések következtében aug. 24-én a Hernádfolyam kiáradt. Az árvíz ellen a felső kapu eltorlaszoltatik, minek következtében a belváros a víz betörésétől megmentetik. A Hernádgáton felül Tehány falu vezető tájon fekvő savanyúvíz-fördőt, fatáncztermével az árvíz elhordja, s a savanyúvíz-forrást beiszapolja. E borzasztó árvíz a Hernádfolyam mentében több helységek részeit, egyes házakat, és költséges hidakat elseper, s felszámíthatlan károkat okoz.

1814. A városi közkórház megalapíttatik, s annak alapkövét Szabó András püspök fényes szertartással teszi le.

1816. Az ágostai valláson lévők, a magas kúppal ellátott csinos egyházukat felépítik következő fölirattal „Soli Deo Gloria.“

1820. Az újítás alatt lévő ferencziek egyháza deczember hó végeig tökéletesen helyreállíttatik. Az egyház újítására szánt pénzmennyiségből tetemes összeg maradt föl, ebből a papnöveldéhez tartozó magtár építtetik. A megújított egyházat nemcsak a helybeli lakók, hanem a városi katonai őrség is használni kezdé, s azt maiglan is az isteni tisztelet tartására használja.

1821. Cseh István szepesi kanonok, kassai püspöknek neveztetik ki. Majus 19-én I. Sándor orosz császár a városon keresztül utazik, s itt Csáky Antal (most Dessewffy Ferencz) gróf házába száll le. Deczemb. 24-én az egész középső külváros tűzvész által elpusztíttatik.

1827. Kassának minden rendű és osztályú lakosai közt számos magyar található és még az idegenajkuak nagyobb része is ért és beszél magyarul; az új nemzedék általános magyarosodása pedig nemzeti-ség tekintetében biztos átalakulásra nyújt reményt. Az eredetileg német gyarmatosokkal népesített Kassa magyarosodására, az újabb időkben sok tényező érdek birt hatalmas befolyással. Ilyen először is a magyar irodalom, mely kivált addig, míg a fővárosban Pesten magyar tudományos akademia nem keletkezett, s számos folyóiratok s hirlapok nem adtak ki, életjeleit, s összpontosított erejét sehol nem nyilvánítá annyira, mint Kassán. Különösen nyelvünk egyik legelőkelőbb reformátora, Kazinczy Ferencz, a magyar nemzeznél örök emlékezetben maradó nagy áldozatu hazafi Dessewffy József gróffal együtt, többféle irodalmi vállalat kiadói voltak itt; a Felső-Magyarországi Minerva czimű, sok tekintetben jeles folyóiratunk is itt állapíttatott meg, s jött ki több ideig számos magyar író közremunkáltával; ugyszintén Kovacsóczy Mihály „Szemlélő” s „Literaturai lapok” czimű ujsága is, „Nefelejts” czimű almanachja, és „Árpádia” czimű történeti folyóirata, melyekbe több jeles magyar író dolgozott.

1830. Az irodalmi vállalatokon kívül, még nagyobb emeltyüje volt Kassa magyarosodásának a magyar színészet, mely mielőtt a budapesti nemzeti színház megalapíttatott volna, legnagyobb virágzásban állott Kassán, miután Abaujmegye lelkes rendei s itt lakó számos főúr, a legjelesb magyar drámai és operai színésztársaságot tetemes pénzbeli áldozatukkal, számos éven át biztosíták, s ez által nemzetiségünk oltára előtt két üdvös dolgot eszközöltek; először is Kassa idegenajku lakóit a magyar nyelv megkedvelése- s tanulására ösztönzék; s másodszor a

pesti nemzeti színház számára jeles színészeket képeztek ¹⁾. Báró Berzeviczy Vinczének alkalmá nyílt színészi tudományát és tapasztalatait nemzeti czélokra fölhasználni, minek következtében Abaujmegye, és Kassa városa kérelmére az itteni magyar színház igazgatását veszi át, s e nehéz pályán pénzáldozattal, tanítással, buzdítással mozdítá elő a magyar színészet ügyét.

1831. A mint hazánkban a görcs-mirígy (cholera) kiütött, siettek a megyei hatóságok mentő rendelkezéseket tenni. Ezen rendelkezések ellen a nép felzudult és elégtelenséget mutatott. Az ország határszélein felállított katonaságról azon hír keringett, hogy az országot elfoglalni akaró ellenség meggátlására állíttattak föl. Némelyek a pestis elhíresztelésének is azt az okát adták, hogy az az ellenség elrémítésére terjesztetik; majd meg azt beszéltek, hogy az elszaporodott köznépet a vagyonosabb osztály méreggel akarja kiirtani. Ez utolsó volt a legelterjedtebb hír. E vélemény leginkább az ugynevezett szoták tótok közt kapott lábra, kik aztán az ivóvíznek, kenyérnek, sónak, sőt az utaknak megmérgezését is hírlelték ²⁾. Ezen előítéletet növelte a zendülőkben azon körülmény, hogy leginkább a pór nép mértékletlenebbül élő osztálya halt. A zendülés gyulasztó szikrája gyanánt szolgált Lehoczky Ferencz kassai orvos magaviselete, ki a görcs-mirígy gyógyítására használt, és akkorában elhíresedett vismut porokat, mentőszerűl az egészséges gyermekeknek is beadta, kik közül később többen haltak meg a görcs-mirígy következtében. Ezen orvos az éretlen köznép által az utcán megtámadtatott, s mivel Kassa, Felső-Magyarországnak főkereskedő városa, a szomszéd megyék járó-kelő lakosai által elterjedt híre. Elősegítették a hírek terjesztését olyanok is, kik ugyan a mérgezésnek egy csep hitelt sem adtak, de a zendülés által gazdagulásukat reményltek. A legelső zendülés és nyilvános engedetlenség július 25-én Szécs-Keresztur helységében (Zemplén) történt. Ugyanezen időtájban Rákócz helységében, Horváth Antal főszolgabíró hivatalos rendelkezéseinek a helység egybegyűlt lakosai nem csak nem engedelmeskedtek, de ellene dorongra keltek. Július 27-én a bodrogi közeli területben Szent-Marja helységében szinte lázadásra lobbantak a lakosok, kik a megyei biztost Mohácsy Lajost, és az uraság ispánját megfogták, megverték s vallatták, miért vesztegetik méreggel a köznépet,

1) Egressy, Déry †, Komlossy †, Lendvay †, Megyery †, Szentpétery †, s több más jeles színészeink.

2) Balásházy János Felső-Magyarországi zendülés 6. l.

aztán megkötözték és őrizet alá vették őket. A szentmarjaiakról azon hír terjedt el, hogy nemcsak Zemplénnek, de Abaujnak is némely helységeit szántszándékkal lázították föl ¹⁾. Augustus 2-án egyszerre két helyütt ütött ki a zendülés, t. i. Mihályi helységben és Terebes mezővárosában. A terebesi zendülés indítói: Hlavati, Szkácsik és Koszty nevű parasztok voltak, kik mintegy 2000 embert gyűjtöttek magok körül, ezek dorongokkal, botokkal, vasvillákkal és fejszékkel voltak felfegyverkezve, függetleneknek nyilvánították magukat a vármegyei felsőségtől, s megrohanták az urasági kastélyt, eltökélvén, hogy minden nyirothaju embert kiölnek. Ekkor történt, hogy Ábrahám főhadnagy, ki mintegy 10 katonával volt mindössze a városban jelen, a felkelőket rábirta, hogy minden foglyot őrizete alá adjanak. Ez által sikerült több elfogottak kiszabadulása. A zendülők az urakat és zsidókat mindenünnen összehurczolták s szoros pinczelyukakba zárták. Augustus 4-én Bodzás-Ujlakon, Kisztében nem kevesebb dühhel tört ki a zendülés. A zsidókat ezen helyen is rémitően összekötözték. Eleinte közmegegyezéssel elhatározták, hogy a zsidókat elevenen megégetik, mely célból a gyepre szalmát is vittek ki, s a zsidókat foghelyeikről kiindították, azonban uradalmi számtartó Dancs János fia javallatára, ki a felkelőknek jegyzői szolgálatot tett, Terebesre küldötték a foglyokat. Itt összeütközés is történt a zendülők és katonaság közt; a Vacquant nevet viselő gyalog ezred századának fele, akkor érkezett Kassáról Terebes felé, mikor éppen egy csapat butkai zendülők foglyaikat oda hurczolták. A felkelők közül tizenegyen estek el. Ennek híre elterjedvén, kezdtek a felkelők szelidebb gondolatokra térni. A zendülés sokkal nagyobb dühösséggel ütött ki a sókúti kerületben, s borzasztó öldökléssel és rablással volt egybekötve. Ide is Kassáról szívárgott át a mérgezés híre. Mernyiken az evangelicus lelkészt agyonütötték; Csicsókán Leánfyt megölték, azután Csáklyóra rontottak, hová akkor érkeztek a zamutói, rudlyói, sókúti, gyagosi zendülők is; Csáklyón báró Meskóné kastélyára rohantak, vejét Szegő Imrét hallatlan kínzásokkal végezték ki, a butorokat pozdorjává törték ²⁾. A görögényei és homonnai járásokban is kitört a zendülés. Kelesét a zendülők megakarták támadni, de báró Sahlhausen Lipót, nyugalmazott ezredes célirányos rendelkezései feltartották a rablócsoportokat. Homonnára egy fél század katonaság érkezett, mely elrémíté a felkelőket. A felkelők kevés ellentállást mutattak

1) Balásházy János Felső-Magyarországi zendülés 11. l. 2) u. o. 66. l.

a katonaság irányában, nagyobbbrészt szétmentek vagy elfogattak. A zempléni első zendülésekkel szinte egy időben ütött ki Abaujban is a lázadás. Augustus 3-ik és 4-ik napjaiban Ujvároson, Szalánczon a pór nép földesurainak az engedelmességet megtagadta, de a Kassáról hirtelenében érkezett katonaság elfojtotta a lázadást. A lázadás sokkal borzasztóbban ütött ki Szepesmegyébe. Ide is Kassáról került a mérgesítés híre, nevezetesen Klukno helységbe. Itt mutatkoztak először az engedetlenség és rakoncátlanság nyomai. Klukno és Richno közt egy kisebb katonai őrvonat vala felállítva, Mihálkovics József alhadnagy vezénylete alatt. Katonái közül egy káplár, ki összeköttetésben állott a zendülőkkel, hadnagyát is méregétetőnek adta ki, kit a felbőszített nép, midőn vacsorálni ment volna, elfogott, Krompachra vitetett, hol szemei kiszurattak, fülei s orra levágatott, teste darabokra szeletett, s az utcán szétszóratott ¹⁾. Gróf Csáky Károlyt is Szepes főispánját, midőn Lócsére ment volna, a szepesváraljai hetivásáron leütötték lováról, egy tót csizmadia lármájára, ki a gróft méregétetőnek mondta, s csak a véletlennek köszönhette szabadulását, egy elszánt polgár testével takarta el a lováról lefordult gróft, és aztán úgy szöktette meg álruhában. Szmizsánban és Odorinban is többek levének a zendülők áldozatává. A közbátorság tekintetéből a fiatalság s polgárság fegyverre keltek; s a zendülők mindenütt futottak a katonaság elől. Feléledt a zendülés szikrája Sárosmegyében is. Aug. 7-én egy, Rabatin Bálint nevű lázító ment által Nagyvitéz nevű sárosmegyei helységbe, ki a lakosokat annyira felingerlette, hogy a helységben lakó uraságokat őrizet alá vették. Eperjesről azonban gróf Csáky Sándor vezetése alatt, egy félszázad rendes katonaság és 60 felkelő nemes küldetvén, felszabadítá a foglyokká tett uraságokat, a szepesi lázítót pedig felakasztatta. Ennek híre megakadályoztatá Sárosban, a több helyen lobbanóban lévő lázadást ²⁾. Gömörmegye sem maradt menten a lázadás behatásaitól, de még keletkezése kezdetén elfojtatott. A felzendült megyékre kiterjesztett nagy tiszti nyomozásokat Eötvös Ignác báró abaujmegyei főispán vezette. A lázadást vezető czinkosok bitófán kivégeztettek, s az ezeket elősegítők pedig fogságra hurczoltattak. A sok áldozatot magával elragadó görcs-mirigy augusztus hó vége felé lecsillapodván, vele a mérgezési balvélemény is megszűnt.

1) Balázsházy János Felső-Magyarországi zendülés. 104. l. 2) u. o. 108. l.

1832. Palugyay Imre magyarországi helytartósági tanácsos, a Kassai püspöki szék kormányát veszi át.

Idősb báró Eötvös Ignác Abaujvármegyének főispánja s királyi főpohárnok, báró Szepessy Mária asszonynyal házasságuk ötvenedét nagy fénynyel ünnepli. E ritka arany nászünnepet díszesíté több hatóságok küldötteinek, számos főurak s nemességnek jelenléte.

1834. October 15-én reggeli félnyolcz óra- s három perczkor, a város lakóit egy igen erős földrengés rémülésbe hozta. E tűnemény egész Felső-Magyarországot, Erdély- s Gácsországnak egy részét is megérinté. Nagyobb emlékeül a városi tanács a sz. Erzsébet egyházában négyszegű márványlapra következő emlékiratot vésetett:

Augustam Hanc Molem

Postquam

Quinque Saeculorum vicissitudines

Firma pertulit

Notabilis Terrae Motus.

Quo

Tota fere superior Hungaria

Parsque Transylvaniae et Galliciae

Conterrita Fuerat

Paucis Temporis Momentis

Prope Ruinam Adegit

1834. 15-ta Oct.

Mane Minuto Post Septimam et mediam

Tertio.

Eius rei Memoriam.

Posteritati

Hoc Marmore

Traditam Voluit

Senatus

Liberæ Regiaeque Civitatis

Cassoviensis.

1838. A kassai jótékony nőegylet létre jön.

1839. Januar 6-án a megalakult nőegylet által az itteni szegények-háza megnyittatik.

Ugyanez év october 1-én Ócskay Antal kassai püspöki székbe felavattatik.

1840. September 15-én az ugynevezett Mészáros-utca egy részét tűzlángok elpusztítják. Az Orsolya-apáczák egyházának fazsindelyes tornya pléhkel befedetik. A várost nyugotról övedző földsánczok szét-hányás alá vétetnek, a tér kiegyengettetik, s pár év múlva sikammá (glacis) átalakíttatik.

1841. Majus 28-án közel a sz. Erzsébet egyházához tűz üt ki, s ez az egész Forgách-utczát püspöki lakkkal elpusztítja.

November 2-án gróf Károlyi Lajos Abaujvármegye főispánjának a megyei banderium kíséretében nagy ünnepélylyel felavattatik.

1842. Julius 8-án reggeli 6 órakor teljes napfogyatkozás lepi meg a városi lakókat.

1843. Majus 14-én helybeli takarékpénztár létesíttetik.

1844. Julius hónapban nagy szélvész dühöng, ez a fösétatéren öt fát gyökerestől kiszakít, az akadémiai egyház (egykor jezsuita) éjszaki tornyának keresztjét meggömbíti, apróbb külvárosi házakról fedeleket, a városban tűzfalakat és kéményeket sodor le.

1845. Julius hónapban a folytonos esőzések következtében a Hernád-folyam kiárad, s sok kárt okoz. A sz. Erzsébet egyházában több helyütt a kövezet beszakad, s ezáltal számtalan sírkövek fedeztetnek föl.

1846. A Csermely-utca szegletén tűz üt ki, honnét a szikra domonkosok egyházának tornyába vetődik, ez meggyuladván, a város délnyugoti fele részét elpusztítja, s az említett toronyban levő harangokat elolvasztja. A sz. Erzsébet egyháza is meggyuladván, melyet azonban Novák József ácslegény saját élete veszedelmével megmentett. És így annak egy előde által 1776-ik évben az egyházra feltett új fazsindelyes fedél, bár annak styljével ellenkező, mégis a pusztító vihartól megóvatott.

A magyarországi természetvizsgálók a város által szívélyesen fogadtatnak. Augustus hó 10-én s következő napjain buvárkodó üléseket tartanak, a várost s a vidéket megvizsgálván, Sárosmegyébe elutaznak.

1847. September hó első napjaiban István főherczeg s nádor magyarországi körutazásában meglátogatja a várost, s itt több napokig időzik. A város élénk s nagy tánczvigalomban részesül. A fösétatér kertté alakul meg, s ugrókúttal elláttatik.

1848. Kassán a Pest- és Bécsből jött hírek szintén szokatlan forrongást okoztak. Pesten marczius 14-én fogalmazták a „Magyar nemzet kívánatait“ 12 pontban, s következő napon ki is nyomatták azokat. Marczius 18-án itt is nyomban készültek, s a kíváncsi nép között osztattak ki. A városi

és vármegyei hatóságok egyesült munkálkodással csak a csend megzavarását és kihágásokat igyekeztek elhárítani, s több ideiglenes intézkedést tettek az akkori mozgalom értelmében. Ekként behozatott a sajtósabadság és nemzetőrség. A városi polgári őrség nemzeti őrség nevezetét nyervén, s három gyalog századra, egy huszár- s egy vadász-csapatra osztatott el. A bácskai és horvátországi zavarok következtében Kassa jelöltetik ki a 9-ik honvéd-zászlóalj (később a veres sipka hordástól a hős veres sapkás zászlóalj) toborzó helyeül, laktanyául pedig a convictusi épület, mely majus hó közepe táján a tanoncz-növendékek távoztával üres vala, átengedettetik. Junius 30-án a császári őrség egy része Bechtold József báró városi parancsnokkal a nyugtalankodó rácok és horvátok ellen Szegedre indult ki, s nem sokára annak más része is a várost elhagyja, s Gácsországba utazik. Augustus 9-én a IX-ik honvéd-zászlóalj a nyugtalankodó rácok ellen Bácskába küldetik, s a város őrizetét az itteni nemzeti őrség veszi át. A mozgó nemzeti öröket a város saját költségén szereli föl, s mihamar azokat a magyar táborba szállítja.

A mint a magyarországi forradalom terjedettebb fordulatot vőn, Schlick Ferencz gróf, krakói kormányzó parancsot kapván, Duklán keresztül hadával Magyarországra vonulni. Hadserege három dandárra volt osztva, s többnyire gallicziai ezeredekből állott. Schlick altábornagy hadának előcsapatja december 7-én Bártfára, innét még e hó 9-én maga is az egész hadával Eperjesre érkezett. Itt megtudván, hogy Pulszky Sándor magyar hada csak javában szerveztetik, azt mindjárt támadni elhatározá.

Deczember 10-én indult ki Schlick serege Eperjesről, a somosi hídon kívül, mely a magyarok által elégettetett más akadályokra egészen a Budamérig hová deczember 11-én reggeli tíz óra után érkezett, nem talált. Még Lemesnél hadának egyik dandárja Fiedler vezénylete alatt oldalutat vévén, Kisfalu, Tapolcsány helységeken. és a tehányi erdőn keresztül a kassai hegyen lévő magyar hadat hátulról megtámadandó. Ezalatt a fővezér is a többi hadával Budamérben csatarendbe szedi magát, előre nyomulván a lejtős kassai hegynek: de arról a magyarok által ágyútűzzel fogadtatott, mit ő a budaméri utról 12 fontos ágyu-üteggel viszonozott, s csak hamar azáltal a magyarok egy három fontos ágyujokat leszerelt. Itt azonban nem annyira a tüzerek, mintsem a kaszás- s dzsidás nemzetőrök, kiknek száma majd 30 ezerre ment, zavarodának meg, s a csatárláncztűzet, melyet a Parma és Mazzucheli zászlóaljak az erdőnek

intéztek, ki nem állván, pogyászaikat otthagya, fegyvereiket eldobván, a hegyről megfutamodtak.

Midőn e csatázás folyt, azalatt Fiedler dandárával a tehányi erdőtől a szőlőhegyek közt lévő uton jelent meg, honnét jóeleve a kassai nemzetőri első század a tehányi pallón keresztül, a várhegy (Hradova) alatt táborzó abaujmegyei nemzetőri lovassághoz, a két kiállított ágyu fedezetére vonult. Fiedler dandárával a tehányi rétekre, innét aztán az eperjesi országútra sietett, hol a magyar had utócsapatja, a hátra lévő ágyúkkal folytonos tüzelés közt vonult vissza. Míg ez történt, azalatt a szepesi nemzetőri zászlóalj is Csermely völgyéből egy hatfontos ágyuüteggel megérkezett, s a Hernád-gát innenső oldalán csatarendbe áll, s az ágyutüzélést az eperjesi uton előrenyomuló császári hadra megkezdé; de azáltal tüstént viszonztatott, s a legelső lövésre egy nemzetőr lábát veszté, mire az egész szepesi zászlóalj a vett állást elhagyván, ágyuival együtt a városnak tartott, s a többi visszavonuló magyar haddal Bácsa és Szepsi felé menekült. Ezután a főhad is egyesült Fiedler dandárával a furcsa-erdő alatti szántóföldeken s réteken, s a megfutamlott magyar hadat az eddig keveset ismerő röppentyűvel folyvást üldözgette, a város felé haladván, midőn annak nagyérdemű polgármestere Dessewffy Ferencz gróf városi küldöttséggel a feladási hódolatot Schlick tábornagnak a Hernád hídjánál adta át. Előbb azonban, mintsem a feladási hódolat megtörtént volna, néhány ágyulövések a város felé tétettek, s ezek a nagy réten (most Széchenyi tér) bámuló népet haza szélesztették. E közben a harcztábor Concorregio Horácz könnyű lovasság kapitánya, a megfutamlott magyar had tüzeireit üldözőbe venni, s ágyúikat elfoglalni akarván, egy osztály lovasaival Bácsa helységnek iramodott; de midőn ahoz közeledne, annak déli végén a magyar seregnek utócsapatot képező szabad lengyelcsapat, csatarendbe magát sorakozván, a vágztatva előrehaladó lovasságot bevára, ez karabélyait elsütvén, támadásra készüle: de azalatt a lengyelek tüzet adván, mire Concorregio több golyó lövést kapván, lováról lerogyott. Scudier tábori mérnök kapitány alól a ló kilövetett, elfogatván, s fogolykép Miskolczra kísértetett. Látván ezt a többi bajtársaik, hogy itt nem előrehaladásban, hanem csak a visszavonulásban van menedék, mire ők a városba tértek vissza, hírül adandók szerencsétlenségüket. Míg ezek történtek, azalatt Schlick altábornagy hadának bevonusását a városba tartotta. Az egész serege nyolczezer gyalogból, két osztály lovas-, 18 ágyu- s hat röppentyűből állott. E be-

vonulás után a vezér tábori karával az ugynevezett városi parancsnokok házába (hajdanában Bornemisza János, most a város tulajdonához tartozó ház) magát beszállásoltatta, a várost erős őrsökkel körülvéteté, a be- s kijárást nagyon megszorította.

A csatázás, mely mindkét részről tartós, de nem heves vala, 200 halottat kevés sebesülttel, de a magyarok részéről annál több foglyot számlál. A magyarok, kik 46 ágyuval ellátva valának, egyet, mely leszereltetett elvesztének. A városban télre beszállásolt császári hadsereg nem sokáig nyugodtan maradt: mert Schlick altábornagy herczeg Windisgräcz fővezér- és tábornagynak Buda-Pest felé előnyomulásáról értesítetvén, a városból támadó működését Miskolcz felé folytatni határozá; de a forrói, szikszói csatázások arra bírák őt, hogy a magyar erőnek némileg engedve, seregét visszaindította Kassára.

1849. Midőn a császári altábornagy a szikszói s forrói csatázásokból seregét a városba vonta, azalatt Mészáros Lázár (egyszersmind magyar hadügyér) a magyar hadat, mely 18 zászlóalj honvéd- s nemzetőr gyalogból, 600 jász-kun szabad lovasból, 200 rendes régi huszárból és 42 ágyuból állott, személyesen Kassa felé vezénylé.

Januar 4-én délben Enyiczkeről kiindult a magyar had a várost elfoglalandó: de midőn a bárczai magaslatokon jó állást venni akarván, a balszárnyát vezénylő Pulszky Sándor félüteg ágyuval a szepsi utra sietett, s a lőportoronynál őrsön lévő egy szakasz császári gyalogságra, mely állomásáról úgyis visszahúzódván, az ágyuzást megkezdé. E dörgő morajra a városban pihenő császári sereg, s ennek gondos vezére megtudván, hogy a magyarok a városhoz közelednek, mire Schlick egész komolysággal lakása előtt szivarra gyujtván, lóra ült, s a csatatérre lovagolt ki; ottan seregének parancsot kiosztandó. A hirtelen elhelyezett tüzéréség egyik hat fontos ágyuütege a téglavetőknél a szepsi uton, a másik 12 fontos ágyuüteg pedig az alsó külvárosi temetőnél állást vett, hol dörögve megszólalt. Erre csakhamar a magyar had jobb szárnya megzavarodott. Még inkább mozdítá elő a zavarodást, a röppentyűzés, mely üteg röppentyű azonban majd a huszárok által elfoglaltatott, de mégis megmentetett; mert az ágyuzás- s röppentyűzéstől megfutamlott gyalogságot, a lovasság is követé. A magyar ágyuk, melyek a Miszlapatak s Bárcza felé vezető árokban kiállítottak, a rögtönzött visszavonulás következtében a hátuk mögött lévő árkokat ágyuikkal keresztül nem haladhatván, hanem azokból a lovakat elvágván, a 10 ágyut és

hat társzekeret az említett árokban hagyták. E csatában az elesteknek száma mindkét részről nagyon csekély, annál több a magyar fogoly, kik a dermesztő hideg miatt tovább nem menekülhettek, a császáriak által elfogattak, s aztán Gácsországba szállítottak. A győzelmes császári had még az este hurach riadással, s zene harsogás mellett a városba visszajött. Azon hegy, melyen a csata döntetett el, eddig törvényfa, vagyis vesztő, e győzelem emlékeül Schlick által győzelem (Victoria) hegynek elneveztetett.

Schlick ezután seregét a Tisza felé indítá. Ő maga, egy dandárnak Kassán hagyásával, Tályára vonult, innen Tokaj felé működven Dembinszky (később Klapka György) ellen. Január 19-én volt a szántói összeütközés, 22-én a Tokaj, Tarczal és Keresztur között felállított magyar hadat támadá meg. Ezalatt Windischgrätz herczeg Pestről Schlick jobb szárnyának védelmeül egy osztályt küldvén, ez január 25-én Miskolczon keresztül Schlick seregével egyesült, a midőn a Tokajt czélba vett ostrom megnyitott, azonban a magyarok tulnyomósága miatt, seregével Kassára vonult.

Görgei Arthur serege, mely a moóri csatavesztés s Pestnek a császári hadak általi elfoglalása után éjszakra, a Karpátokba vonult, s februar 1-én lépte át Szepes határait. Az egyik csapat, melyet Guyon Richárd dandárnok vezénylett, a gömöri hegyszorosokon át Iglóig nyomult; a másik, Görgei tábornok alatt, Liptó felől jött, s a késmárki vidéket borította el. Lócsén Kieseletter császári őrnagy egy zászlóalj Nugent ezredbeli gyaloggal, 50 lovassal, s néhány congréve-röppentyűvel tanyázott. Kieseletter őrnagy igen ügyesen intézte el dolgát; a februar 3-ik s 4-ike közti éjen, megtudván kémei által a magyar sereg hadi jelzavát, átjött az előőrsökön, kik katonáit magyaroknak tartották, s már közel volt Iglóhoz, és a várost röppentyűivel több helyütt fel is gyújtá, midőn az előőrsök a cselt észrevették s lövödözni kezdvén, az Iglóban álomba merült magyar katonákat felriasztották. Heves utczai harcz kezdődött; a 10 ezernyi iglói magyar sereg visszavonulni kényszeríté a sokkal gyengébb magtámadókat, s elvett tőlük egy ágyut s több ezer röppentyűt. A holtak és sebesültek száma 40-re tétetett ez alkalommal. A császáriak februar 4-én Lócsén s Szepesváralján át a branyiszkói hegyszorosig vonultak, szüntelen üzetve a magyar huszárok által, kik a hegyet még ez nap este kétszer mégkisérték elfoglalni, de mindkétszer keményen visszaverettek. Este felé megérkezett a Tokaj mellett Klapka

Györggyel küzdő Schlick által küldött dandárnok, Deym, 4 zászlóalj gyalogsággal, s 11 ágyuval, és egyesülvén Kieseletter csapatával, állást vőn seregével a branyiszkói hegytetőn, ezt megvédeni szándékozva. Az ágyuk oly ponton valának fölállítva, honnét a golyók az egész utat sodorták; a gyalogság a hegy másik oldalán, hol a tulajdonképeni bércz-szoros kezdődik, csatarendben várta a megtámadást. A Szepesből Sárosba vezető többi út szinte őrséggel vala ellátva a gondos tábornok által, ki Sirokán tartott hadiszállást. Dandárjához Eperjesről még 2 század nehéz lovas csatlakozott 7 ágyuval. A magyar sereg, 10 ezer gyalog, 1500 huszár s 25 ágyuból állott. Guyon, ügyesen kidolgozott terv szerint vezette a merész megtámadást előlről, míg egyszersmind a császáriakat körülvette hátulról. Február 5-én, dermedő hidegben, ő maga vezette ki seregét Szepesváraljáról, s felállítván azt Korotnok mellett, két zászlóaljnak szigorú parancsot adott rohammal foglalni el a hegyet, kiválasztván e célra újonczokból álló két zászlóaljat, s kartácscsal töltött két ágyut állítván hátok mögé „Előre! meghalni“ kiáltá szokása szerint, s a zászlóaljak nevezetesen a zólyomi, szuronysegezve rohantak a meredek hegynek, s nem gondolva a kartácsűzzel, mely egész sorokat lesodrott, a császári ágyukig nyomultak s kettőt elfoglaltak. A csata délutáni egy órától éjfélig tartott, mely idő alatt 23 erős hegyi állomásból veretett ki a védő sereg. A császáriak nem akarván szuronycsatát kezdeni, elhagyták a hegytetőt, s a hegy másik oldalára vonultak, ott a szorost védeni. De ez már késő volt, mert ezalatt Ujházy vadászcsapata a hegyeken át, titkos uton, megkerülte a sereget, és hátában kezdte azt fenyegetni. Gróf Deym tehát, nagy veszélyben látván az egész hadtestét, a branyiszkói szorost elhagyta s egy Párma zászlóalj által fedeztetve, melynek vitézei majd mindnyájan elestek vagy elfogattak, elvonult Eperjesre, onnét pedig Kassára, hol Schlick gróf altábornagy hadtestével egyesült. Guyonhoz parlamentair küldetett azon kéréssel, hogy Daym dandárnok visszavonulását ne háborgassa, s Guyon ezt meg is ígérte, és csak február 7-én délben ment be Eperjesre, honnét Deym szerencsésen menekült Kassára. Eperjesen, a magyarok bevonulása után nagy volt a dínom-dánom, fényes Téged-Isten tartatott, s a zólyomi zászlóalj, mely a rohamnál főleg kitűntette magát, új zászlóval ajándékoztatott meg, melyre e szavak valának írva: „Branyiszkói győzelem.“

Míg Deym Eperjesről Kassa felé húzódott, addig Klapka György Fiedler dandárnok seregét Tokajból Hidasnémethi felé szorította, s itt

azt rövid csatázásra készteté. Ezután a dandárnok a fővezér ügyes meghagyásából, a hadsereg előcsapatát képezvén, mindjárt a visszavonulást Hidasnémethiből Tornára folytatta. E visszavonulás alkalmával Kassán tanyázó főhadis a városból kihúzódván, s a szepsi magaslatokon tábort ütött. De annak egyik zászlóalja, mely csupa horvátokból állott, két ágyuval a Hernád hídjánál elhelyeztetett: de egynapi tanyázás után, a híd túlsó részét meggyújtván, innét a szepsi magaslatokon táborozó főhadhoz csatlakozott, s február 8-án viradóra avval Torna felé húzódott. Még ugyanaz nap korán reggel a Klapka, délután pedig a Görgei táborából néhány huszárok száguldozva a városba jöttek. Február 9-én este Görgei hadának előcsapatja a városba jöven, de ennek egyik része mihamar Schlick serege üldözetére küldetett. Az egymást felváltva vonuló magyar dandárok után Görgei is megérkezett, s Schlick altábornok által elhagyott lakást elfoglalá. Február 14-én a szerencsésen folytatandó hadjáratért Téged-Isten megtartatott. Görgei ezután több napokig itt mulatása alkalmával tábori karával fényes tánczvigalmakat rendezett, s a nagy feladatu czéllal el is késett. Február 19-én délután a vele itt lévő hadcsapat felett a katonai szemlét tartván, következő nap reggel bátor vitézeivel együtt a várost elhagyá, s a győzelmes hadjáratát Miskolcz felé folytatá. Február 20-án reggel a magyarok a városból kimentek, délután a császáriak Ramberg György altábornok alatt, kik Görgeit már Vácztól nyomban követték, a városba bevonultak. Görgei hadát nyugtalanító császári sereg, mely 4000 gyalog-, két üteg ágyu-, egy üteg röppentyű és 96 lovasból állott, itten állapodik meg, s a forradalmi párt ellen szigorú parancsát úgy a megyére, mint a városra bocsájtja ki, a honvédelmi bizottmány, s ennek biztosai iránt az engedelmességet eltiltja. Egyszersmind a sz. Erzsébet egyház tornyában a már annak helyén említett csengetést eleinte megszünteti, később pedig azt esteli kilencz órától három negyed tizenegyre teszi át, s ez 1861-ik évi február 13-ig gyakoroltatik.

Ramberg marczius elsején kiadott hadi hirdetményében a Hurbán tót csapatot császári rendes csapatnak nyilvánítja, s a lakosságot iránta való tiszteletre inti. Marczius 3-án Blaudek Ferencz a tót csapat vezetője 800 emberrel a városba érkezik. A magyarok Miskolczról kihúzódnak, minek következtében Ramberg elhagyja a várost, s Miskolcznak tart. A Hurbán csapat Eperjesről egy század császári vadászt, s 13 könnyű lovast fedezetül kap, itt toborzási tanyát üt föl, hová maga Hurbán, Hodzsa és Stur bajtársaival jött, s mindhárman tót szónoklataikkal a vidékről ide összezsúfolt tótokat

a csapatukba való beállásra annyira édesgették, hogy közölök néhányan fel is csaptak: de a folytonos üldözésben semmi biztos jövőt nem reménylven, mint családapák haza szöktek. Alig a tót csapat szervezés megkezdett; máris a híre futott, hogy a szabolcsi magyar lovas csapat a város elfoglalására igyekszik, mire azok innét rögtön kihúzódtak, s Eperjesre tették át sátorfájukat. De e hír valótlanága következtében ismét visszatértek, s itt a magyarok részére gyűjtött lisztet több más élelmi czikkel elfoglalják, s azt Eperjesen ütött tanyájukba elhordozzák. Ezek után a szabolcsi lovas csapat a városba megérkezik, s rövid pihenés után az Eperjesen állomásozó Hurbán zsoldosaira tör; de gyalogság hiányában az eltorlaszolt császári vadászokkal meg nem vívhatott, egy éjjeli megtámadás után Kassára visszahúzódott.

Midőn a szabolcsi önkénytes lovasok a városba visszatértek, azalatt Benyiczky őrnagy a Losonczon lévő császári csapaton győzelmet vívott ki, s aztán Rozsnyón át Szepességnek vette útját, s Lőcséről Branyiszkón keresztül Eperjesnek tartott, s ott tanyázó tót csapatot egy zászlóalj honvédjeivel, 32 edzett huszárával és két ágyuval april 14-én támadta meg, de a Tarczafolyam mellett eltorlaszolt Hurbán zsoldosok, velök lévő rendes vadászokkal, és néhány könnyű császári lovasokkal állásukat elhagyván, a városból Bártfára megfutamodtak, Benyiczky pedig a magát feladó városba vonult. Itt azonban nem sokáig maradhatott, mert Vogl császári dandárnok seregével Bártfára érkezett, mire Benyiczky nagyobb erőnek engedve, Eperjest elhagyván, Kassára érkezett; de itten is annak nagyobb erejétől tartván, nem a városba; hanem az alsó külvárosi temető mellett táborba szállott, elvárando a Debreczenből és Miskolczról küldött, s útban lévő segítséget, mely néhány nap múlva megis érkezett, s ennek hallatára Vogl Eperjesről nem Kassára, hanem Szepességnek fordult, hol azután Cornides guerilla csapatjával többször nem kis veszteséggel csatát vívott. A téglavető (hová később húzódtott) mellett táborozó magyar sereg napról napra öregbedett, míg végre a fővezér Dembinszky meg nem érkezett, ki is hadával majus elején Eperjesre, innét pedig Demjéthe melletti táborba szállott.

Ezen éjszaki határszéli magyar hadsereg Dembinszky vezénylete alatt 10,200 emberre és 34 ágyura szaporodott. Mindez a Bulharin, Lázár, Jaszvitz és Jurits dandárra volt osztva. Dembinszky, midőn az orosz főhad Magyarország határaihoz közeledett volna, a fővezérségről letétetett, s helyébe Visocki József tábornok neveztetett az éjszaki határ-

széli magyar sereg fővezérévé, ki is a vezényletet jun. 18-án átvevé. Alig ezen tábornokok állomásaikat cserélék föl, már is a szövetséges két orosz hadtest Konstantin főherczeg és a varsói herczeg Paskiewics Eriwanszky vezérletük alatt Duklán keresztül Magyarországra vonult. E nagy erő elől a Deméthe felül táborozó magyar had táborát elhagyván, eleinte Eperjesre, honnét aztán visszavonulását sietve Kassára folytatá. A magyar had ezen visszavonulását gyorsan nem eszközölhetvén ki, de annak meggátlására a magyar utócsapatot képező Bocskay huszárok egyik osztálya Somosnál az orosz had előcsapatjával megütközött, s a tízszer nagyobb számú kozákok s cserkeszek által annyira vétetett körül, hogy közülök egy sem menekülhetett meg.

Junius 24-én reggel az orosz had elől hátráló magyarok a várost elhagyván, Miskolcz felé vonultak. Ugyanaz nap délután négy óra tájban az orosz hadsereg előcsapatja az eperjesi uton lévén, ebből egy csapat kozák, cserkesz vegyest tatárokkal a városba küldetett, ezen végig száguldozván, visszatért a Hernád túl részén ütött táborába. Ez után Konstantin főherczeg és Paskiewics a városba jövének, kiknek a város átadatott. A főherczeg, ki után a pogyászszekerek is megérkeztek, Dessewffy Ferencz gróf házában elszállásoltatott. Junius 27-én a magyar bankjegyek: u. m. 1, 2, 5, 10 és 100 pengő forintokról szólók Zichy Ferencz gróf császári biztos rendelete következtében a forgalomból kitétettek, s a beszédés után a fősétatéren elégettettek. Konstantin néhány napi időzése után seregével Miskolczra haladott, melynek egyik része Tokajnak is tartott, hol abból a nagy hőség miatt temérdek meghalt. Ez a városban is történt, mert 4000 orosz sírját lelven itt. A városon folyvást keresztül vonuló orosz hadak-, s ezek betegeinek ápolására a convictusi épület, mely már mult évben a honvédek kórházául használtatott, az oroszok által több más magányházzal elfoglaltatik. A volt ferencziek zárdája kórháznak, az egyház éléstárnak, a jezsuita (most academiai) és domonkos egyházaikkal együtt használtatott. Az oroszok hadászati tekintetből az alsó-külvárosi sírkertet, s annak déli részét eltorlaszolták, mely torlaszt aztán „Kreposzt“-nak hívták.

Az orosz hadak már annyira Magyarország szívében valának, hogy Görgei Arthur tábornok kénytelen lőn Vácznál jul. 15-én velök csatát vívni, a melyben ő bekötött fővel, mély sebe daczára szüntelen részt vett, s folytonosan lovon ült, rendezett, buzdított a süvöltő golyók rémes zenéje közt, és személyes vitézségével igen sokat tett a csata kimenete-

lére. Jul. 17-én pedig, a visszavonulás alkalmával, a vitézség csodáit művelé. Ő seregének visszavonulását Losoncznak lehetővé tévé, mire azonban az orosz had nem szünt meg üldözésével, hanem rohanva követvén őt, szerencsére a két osztály magyar huszár addig azt feltartá, míg ő aztán seregével tovább vonulhatott.

Görgei ezen szerencsés visszavonulást Miskolcznak vette, s ahhoz közel fekvő Zsólczánál az őt üldöző orosz haddal újra megütközött, s itt is vitézen harczolván, edzett seregével Tokajnak és Debreczennek húzó-dott. Debreczennél volt aug. 2-kán azon elhatározó ütközet, melyben az oroszok, herczeg Paskiewics és Konstantin főherczeg személyes vezénylete alatt, Nagy Sándor tábornok seregét hirtelen meglepve, keményen megverték, s Nagyvárad felé szorították. Ezen ütközetben Görgei serege részt sem vevén, ámbár nem igen távol vala attól. Nagyváradról Görgei jött ugyan Arad felé, hogy itt a déli magyar sereggel egyesüljön, de már későn, mert ez Temesvárnál aug. 11-én az egyesült osztrák-orosz főereg által szétszóratván, ugyanaz nap Kossuth Lajos is letevé kormányzói hivatalát s átruházá azt Görgeire, ki még az nap Ó-Aradról kelt levelében meghíttá Rüdiger orosz tábornokot, miszerint erejével saját seregei közé vonuljon, minek következtében Görgei Világosnál aug. 14-én Rüdiger orosz tábornok előtt a fegyvert letevé. Ez után a magyar seregben szolgált tisztek mindnyájan katonai törvényszék elébe állíttatván, részint több évi várfogságra, részint halálra elítéltettek. A világosi fegyverletétel után Görgei Klagenfurtba kísértetett, mely város a császári osztrák kormány által tartózkodási helyeül tűzetett ki.

Abaújvármegye főispánjainak sorozata : 1526—1542 Perényi Péter; 1549—1565 Perényi Gábor; 1579—1589 Perényi György; 1597—1608 Perényi György, az előbbinek fia; 1608—1636 Perényi Gábor, egyszersmind ugocsai főispán; 1640 Perényi Ferencz; 1652? Perényi Imre; 1670 báró Perényi Gábor, egyszersmind ugocsai főispán; 1676 báró Perényi István; 1688 báró Perényi Péter; 1695 báró Perényi Pál, egyszersmind ugocsai főispán; 1707—1738 gróf Csáky Zsigmond, királyi főtárnokmester; 1739—1764 gróf Csáky Antal; 1765—1783 báró Orczy Lőrincz; 1785—1807 báró Orczy László; 1808—1813 Semsey Endre; 1815 gróf Barkóczy Ferencz; 1821—1839 báró Eötvös Ignác; 1841—1845 gróf Károlyi Lajos; 1848 Semsey Béla; 1849 Komáromy József.

1850. A forradalom után Magyarország, a többi Osztrák korona-

országok példájára, egy az Ő Felsége által kinevezett s Budán székelő helytartó által kormányoztatván. Azonban az egész Magyarország öt közigazgatási kerületre osztatván, minek következtében kassai kerület létrejött, s azóta Kassa székhelye minden főhivataloknak. Torna, mely ezelőtt önálló megye vala, ez évben Abaujmegyéhez csatoltatott. Az új kassai kerületbe pedig következő megyék bekebelezettek: Abauj-Torna, Szepes, Sáros, Zemplén, Ung, Bereg-Ugocsa egybeolvasztattak, Mármaros és Gömör. E kerület katonai parancsnokának Bordolo, polgári ügyekben ministeri biztosul Sveczeny neveztetett ki. A polgári s büntető ügyekben való biráskodás, melyet a város bírása a rendezett tanácsával századokon át gyakorlott vala, october 14-én megszüntetik, s az Abauj-Torna megyei ideiglenesen szervezett törvényszéknek átadatik. Az üresedésben lévő püspöki székbe Kunszt József neveztetik ki.

1851. A biztosi hivatalától elmozdított Sveczeny helyébe Kapy Ede neveztetik ki, ezt azonban hivatalában Forgách Antal gróf kerületi főispáni címmel váltja föl. Kunszt József kassai püspök, kalocsai érsekségi méltóságra emeltetik. A Kisdy Benedek által alapított akademiától a bölcészeti kar a nyolcz osztályu főgymnasiumhoz csatoltatik, s csak a jogi kar academia nevezet alatt marad meg.

1852. Január 22-én a kerületi főispán Forgách Antal gróf, Kassa városa polgármesterének Kloczko Jánost avatja föl. Ő Felsége első magyarországi körútja alkalmával, s Mármarosban tartott nagy vadászat után aug. 10-én a várost jelenlétével szerencsérteti, s itt három napig időzik. November 30-án Fábry Ignác kassai püspöknek felavattatik.

1853. Kerületi főispán Forgách Antal gróf, csehországi helytartósági alelnöknek neveztetik ki, itt helyébe nem főispáni, hanem kassai helytartósági osztályának alelnökévé Kocz Keresztély báró lön, és az eddigi kerületi főispánság, kerületi katonai parancsnoksággal helytartósági osztályba olvadt össze, Budán székelő katonai és polgári kormányzó főherczeg Albrecht alatt.

A prémontrei rend, mely 42 évig a kassai akademiát és gymnasiumot mély tudományu, s szakavatottságu tanárokkal látta el, azok egy része az eperjesi gymnasiumba, másika pedig Jászóra és Leleszre elköltözködik. Az itteni főgymnasiumot, melyben hazánknak eddig számtalan nagy férfiak oktatást nyert, most az új german cultura apostolai veszik át. A prémontrei collegium (hajdan jezsuita) az itt székelő helytartósági osztály hivatalának felhasználtatik. Az academiai egyházban

az isteni tisztelet tartása az egyesült görögöknek helytartósági alelnök Kocz Keresztély báró által megengedtetik.

1854. A város éjszak-nyugat részén álló, s a régi Kassa vár maradványaiból felmaradt utolsó ordony (bástya) majus havában a város költségén, s a meczenzéfi aknászok által széthányatik. Ugyanez évben az abaujmegyei törvényszék országos törvényszékké szerveztetik, s october 28-án a hivatalos működését megkezdi. Még ez év folyama alatt a budai országos pénzügyi főigazgatóság egyik osztálya pénzügyi ügyességgel Kassára tétetik át, az elsőnek életbeléptetése october 30-ra, a másíknak november 28-ra határoztatott meg.

1855. Az 1846-ik évi szélvész által az academiai egyház éjszaki tornyán meggörbített vaskereszt, mely két mázsa nehézségű, ez évben levétetett, újra kiegyenesítetett, s rendeltetése helyére visszahelyeztetett. A kassai academiai kétévi tanfolyam, három évre emeltetik, a tan nyelv mindedig, ugy továbbra is német maradt.

1856. Kocz Keresztély báró helyébe kassai helytartósági alelnökül Poche Adolf lovag neveztetik ki, s hivatalát majus havában elfoglalja. Az ezelőtt 136 évvel létesített, s az idő vasfoga által elpusztított szűz Mária szobor (Colossus Marianus) egészen megújítatik. A megújítás leginkább köszönheti eredményét, kassai püspök Fábry Ignác buzgólkodásának, ki nemcsak, hogy maga bőven adakozott: de a város lakóit arra serkentvén, hogy ezek a várossal egyetemben elegendő pénzsegélyt nyújtottak, mire a remek szobor megújítaték, s következő évben augustus 15-én az ahhoz tartott körmeneti ünnepély közben a kassai plébános Mihalovics József által szenteltetett föl.

A kassai katonai főneveldeház, melynek alapja 1854-ik év tavaszán letétetett, ez év october 4-én bent lévő kápolnával együtt Fábry Ignác kassai püspök által díszszertartással felszenteltetik. Az egykori Bocskay István háza, melynek első emelete a XV-ik századbéli emlék vala, az 1637-ik évben öregbített második emeletével együtt a jelen birtokosok által széthányatik, s annak helyére alaptól egy ujkori izlésű ház felépítetik, emlékeül a ház homlokzatára Bocskay István, s II. Rákóczy Ferencz fejszobrok beillesztettek, s ott most is láthatók. A régi sz. Mihály kápolnájáról a fazsindelyes tető lehányatik, s az mázos cseréppel fedetik be ¹⁾. Az itt létesített pest-kassai távirda novemb. 26-án megnyittatik.

1) E kápolnát, valamint ennek tornyát is kassai kőfaragó Jene Gottfried 1821-ik évben megújította.

1857. Az első felsőmagyarországi iparterménytárlat tíz csoportban jun. 21-én a kassai lovardában nagy ünnepélylyel megnyittatik.

Ő Felsége Magyarországnak másodszori körútja alkalmával Gömör-, Szepes és Sáros megyéken keresztül Kassát augusztus 31-én meglátogatja. Szeptember elsején itt, másodikán Jászón időzván, negyed napon korán reggel innét útját Miskolczra folytatja.

Ez évben a városban alakult meg, az itt lévő s góth styllben föl-épített sz. Erzsébet egyház fentartása végett, „a sz. Erzsébet egylet“ kassai püspök Fábry Ignác elnöklete alatt. A város a kijavítás alá vett egyházra 4000 pengő forintnyi évi járulékot biztosított. Ő Felsége a legmagasb jelenlét alkalmával 5000 pengő forintnyi járulékot méltóztatott legkegyelmesebben megajánlani.

Az árvák, a városban jobb ápolása végett, a kassai jótékony nőegylet igazgatása alatt egy árvákháza szereltetett föl, mely a szegények házával egyesítette, ez junius 6-án kelt legmagasabb helybenhagyás következtében, Császárné Ő Felsége nevére „Elisabethinum-nak“ neveztetik. Az mindjárt működésének megnyitásakor, 32 árvagyermek ápolásáról gondoskodott.

Az Orsolya-apácák zárdájának főutczára vezető része második emelettel öregbítették, mi nagy díszére szolgál a városnak, s a tőszomszédságban lévő királyi kamara épületének is. Ezen építéshez nemcsak a szüzek, de a város is tetemes költséggel járult.

1858. Kassa rég küzdött egy mind magára, mind az egész Felső-Magyarországra nézve igen szükséges és fontos főreáliskolának fölállítással. És ebben ismét Ő Felsége atyai kezek terjednek ki. Városi községünk 40,000 pengő forintot ajánlott az e czélra szolgáló épület felépítésére s felszerelésére; fentartására az 1854-ik évi nemzeti kölcsönre aláírott százezer pengő forintnyi tőkének kamatját, s azonfelől évenként 1000 forintot utalványozva. A mennyiben e városi alapítvány az intézet költségeit nem fedezné, méltóztatott Ő Felsége a hátralévő költségeknek a magyar tanulmányi pénzalapból való fedeztetését megengedni. A főreáltanoda Weiser József bécsi reáltanoda igazgató által hat osztályra szerveztetett, s még ez iskolai évben két osztálylyal megnyittatott, s tannyelvül a német elrendeltetett, tanárokul egyet-kettőt kivéve mind idegen neveztetett ki. Az eddig katona kórháznak használt convictusi épület megújíttatik, s a fent alapított főreáltanodának használtatik. Kivánatos és óhajtható lenne azt mielőbb eredeti rendeltetése-, s a nagy

alapítóné Balassa Zsuzsánna nemesek convictusára újra átváltoztatni, s hazánk gyermekeit bele fogadni.

A város dél-nyugoti részén, hol abaujmegyei rendek egy magánrendszerű fogházat kezdenek építeni, de egyszerű négyszög, s két öl magasságu kőfalon kívül mitsem létesítettek. E körülkerített földterületet a császári kincstár megvévén, melyen a két év előtt építés alá vett katonai kórházat fölépített. Augustus havában tünt elő a nagy üstökös, mely az 1811-ik évihez képest sokkal ragyogóbb, s nagyobb is vala. A fősetatéren, hol egykoron a városháza állott vala, a föld felásása, s a fák átültetése alkalmával a földalatti tömlöczök fedeztetnek fel: melyeknek falain régibb időkből a fehérre meszelt falon számtalan, s ezek között következő néviratok is valának: Mátyás Deák 1612; Sinay István 1623; Görgey János 1633; Török János; Tóth; s Kovácsné.

1859. Az olaszthoni mozgalmak, s később kitört háboru következtében Kassán az önkénytes-csapat toborzása majus hava elején megkezdett; a közvitéz 15—20 forint kézfoglaló, az altiszt 25 forint mellett.

Majus 20-ki községi ülésben a városi rétből 18,000 □ öl a tiszai szabadalmazott vasuti társulatnak elajándékoztatik, hozzá szükségelt épületi fával, melyet a társulat a város erdejeiből saját költségén szállíttatott. Mindezek következtében az építés is julius havában megkezdett, s az épületek még ez évben fedél alá hozattak.

1860. A mult évben Késmárkon összegyűlt, s ott az ágostai egyházban megtartott convent tagjai, kik a septemberi császári nyílt parancs megszüntető kérelmezés felett tanácskozána, büntető nyomozás alá vétettek, s a kassai országos törvényszéknek biráskodás végett átadattak. A nagy szigorral összekötött bünvádi vizsgálatok után legelőször Máday Károly, Pálkövy Antal és Zsedényi Ede elítéltettek, a többi perbefogottak ellen a vizsgálatok tovább is folytattattak.

April 8-án Széchenyi István gróf, mint a legnagyobb magyar kimul-tát elterjedő gyász hír az egész hazát, ugy ennek gyermekeit is mély gyászba burkolja. April 28-án Károlyi Ede gróf a Magyarország nagy halottjának, Széchenyi István grófnak emlékét megörökítendő, itt hanthalom felemelésére meghívja a magyar nemzetet következő fölhívással: „Egy a Magyarország nagy halottjának, Széchenyi István grófnak emlékét megörökítendő hanthalom felemelésére ezennel meghivatik a nemzet. Ezen nagyszerű hálaemlék létesítése tekintetéből megvárja a hon fiai- és leányaitól, hogy annak ünnepélyes, sajátkezüleg történendő végrehajtására mi-

nél számosabban jelenjenek meg Kassán, f. évi majus 15-én. Az ünnepélyes menet majus 15-én délután 2 órakor indul a városban lévő nagy sétaterről az emelendő Széchenyi-halom színhelyére, a város rétjére. A nem Kassán lakó vendégek iránti tekintetből a horvát szükölködők felsegítésére maj. 14-én előadandó társas szindarab és mutatvány majus 15-én estve ismételtetni fog. Kassán april 28-án 1860. A bizottmány nevében Károlyi Ede gróf, elnök. E hazafias fölszólítás után a városi tanács a város nevü rétet „Széchenyi térnek” elnevezé, s azon a megdicsőültnek emlékeül szobrot állíttatni rendelt.

A legnagyobb magyarért majus 10-én a sz. Erzsébet egyházában a gyászmise nagy szertartással, s roppant közönség jelenlétében megtartatik. E nagy ünnepélynél a megdicsőült gyászravatalát 80 ifju gyásznemzeti öltönyben égő szövétnekekkel állt körül. A ravatalt, valamint az egyház főoltárát a Széchenyi-család czímere ékesítette e fölirattal: „Ha Isten velünk, ki ellenünk?” (Si Deus pro nobis, quis contra nos?) A gyászmisét Lipcsey György prépost kassai zeneegylet kíséretében végzé. E nagyszerűségében páratlan gyászünnepélyt Vörösmarty költőnk „Szózatá”-nak háromszori eléneklése kint az egyház előtt zárá be. A gyászmise alatt s ezután délig a boltok bezárva valának. E gyászt hírül adá a gyászzászló, mely a sz. Erzsébet egyház tornyáról lengedezett.

Közeledvén majus 15-ke, s vele a nemzet ünnepe; de midőn az létesítettett volna, a felsőbb rendelet következtében a haza gyászünnepének megtartása eltiltatik, s a honnak minden vidékéről zarándokoló fiai s leányai közül, csak némelyek a városba bocsáttatnak, a többiek a város minden részén felállított csend- s rendőrök által visszautasíttatnak. Megviradt a gyászünnep napja, de az, ünnepeles nélkül mult el. Csak annyi öröm vala, hogy délben midőn az ünnepelők a gyűlt helyen bús fohászaikat az ég urához intézték, villany sebességgel elterjede a hír, hogy Máday, Pálkövy s Zsedényi Ó Felségétől bocsánatot nyertek, s mindjárt is Máday és Zsedényi a fogházból szabadon bocsáttattak ki, s így velök Pálkövy is, ki még Sárospatakon vala, s a kimondott ítélet büntetését kiállani nem kezdé.

Junius 30-án a majd nyolcz évig fenállott kassai helytartósági osztály, Poche Adolf lovag (most már báró) alelnökkel együtt a budai magyarországi helytartósághoz visszaesatoltatik.

Julius 5-én délelőtti 11 órakor az itteni vaspálya udvarba „Kassa” nevü első mozdony személyvonattal megérkezik. A szabadalmazott tiszai

vasut-vonal használata minden ünnepélyes megnyitás nélkül augusztus 14-én a közönségnek átadatik.

A sz. Erzsébet egyház, melynek belsejében már mult évben a kassai sz. Erzsébet egylet, s ennek elnöke Fábry Ignác püspök által a kijavítások s szépítések megtétettek, s az egyház déli kapu alatti csarnok, annak vállalkozó építész Gerster Károly (kassai születésű) terve szerint, s a legújabbban Fracziaországban használt góth stylben kifestetett, s drágán megaranyoztatott, a hibázott, s különféle szenteket ábrázoló szoborkák Marsalko János (szepességi születésű) pesti képfaragó által elkészítettettek, s a hiányos oszlopüregekbe beillesztettek, s ezek most az egyház déli kapunak csarnokát szerfelett díszítik. Ezután az egyház szentély feletti zsindelytető (mely 1776-ik évben feltétetett) leszedetik, s annak styljéhez illő, s az európai híres régiségbuvárunk (városunk fia) Henszlmann Imre által készített mintaterv szerint karzatos fedéllel, s színes cserépszindelylyel befedetik. Még e nyáron az egyház szentélyének belsejét, a nagy pártfogó, s fáradhatatlan buzgalmu Fábry Ignác püspök saját költségén góth stylben (az egyház fresko festését, valamint annak egész belsejét a góth styl ellenére Klesztinszky József városi bíró 1776-ik évben fehérre bemeszelteté) kifesteté; s gazdagon megis aranyoztatá. A szentélyházat, (tabernaculum) mely I. Mátyás király idejéből felmaradt műemlék, mint Szathmáry György (kassai születésű) egykori esztergomi érsek után első egyház pártfogója, szinte saját költségén megújította. Az egyház régi képeit, hazánk kitünőbb művésze s kassai születésű Klimkovics Ferencz megújítván, azokat az idő enyészetétől megmenté.

Az ősi magyar alkotmányt visszahelyezendő october 20-ki császári oklevél következtében Abauj s Torna megyék az 1848-ik évi önkormányzati állapotba visszahelyeztetnek: az elsőnek főispánjaul Péchy Manó gróf, a másíknak Ragályi Károly neveztetnek ki. Ezen császári oklevél következtében deczember 18-án abaujmegyei bizottmány az 1848-ik évi törvény szerint magát kiegészítvén, még ugyanazon hó 20-án megyei tisztikarát is megválasztá.

1861. Az említett császári oklevél következtében, a város sem maradt szervezetlenül, hanem küldöttséget küldvén Magyarország tárnokmester ifjabb Majláth György ő nagyméltóságához, ki az 1848-ik évi törvény szerint a városi tisztújítási szervezést megengedte, s a küldöttség által kijelölt nagyérdemű 1848-ik évi polgármester Dessewffy Ferencz grófit avval megis bizta. Ez januar 5-ére a 11 évi időtartam után első nyil-

város közgyűlést hirdetvén, melyben a tisztújítási előmunkálatok meghatározottak, aztán néhány nap múlva az eddigi polgármester Kloczko János tisztikarával állomásáról lemondván, és a köztiszteletű Luzsénszky Pál báró januar 24-én a törvényes alkotmányos polgármesternek megválasztatott. Ezt követte a több napig tartó városi tisztújítás, melyben annak egész tisztikara kijelölés és szavazás útján megválasztatott.

Február 12-én tartatott városi közgyűlésben a polgármester indítványára elhatározott, hogy az 1671-ik évi történelmi eseménynek emlékeül a sz. Erzsébet egyház tornyában a kis harangali esengetés ugyan e hó 13-tól kezdve ismét esteli 9 órától 1 negyed tízig, nem pedig három negyed 11-től 11 óráig, mint ezt a szerencsétlen 1849-ik évi február 20-án a császári altábornok Ramberg György elrendelése, eszközöltessék.

Még e hó utolsó napjaiban a sz. Erzsébet egyház fedelének karzata tetővel együtt folytatási újítás alá vétetett.

Kassa városa biráinak sorozata: 1500 Siebenbürger György; 1503 Gabrielis György; 1505 Kükelbrecht Mihály; 1507—1508 Gabrielis György; 1510—1511 Schwarcz György; 1512—1513 Groff Mátyás; 1514—1515 Kükelbrecht Mihály; 1516—1517 Groff Mátyás; 1518—1519 Schrützlich János; 1520—1521 Kükelbrecht Mihály; 1523 Ferber János; 1527—1528 Kükelbrecht Mihály; 1532—1533 Lipeczky Pál; 1535 Melczer András; 1554 Tschner (Patsner) Imre; 1556 Goldschmidt Lőrincz; 1557—1558 Tschner Imre; 1559 Finck János; 1560—1561 Goldschmidt Lőrincz; 1562—1563 Tschner Imre; 1564 Thonhaiszer Boldizsár; 1566—1567 Goldschmidt Lőrincz; 1569 Grottker Jakab; 1570—1571 Goldschmidt Lóriücz; 1572 Wagner Farkas (Wolfgang) aranyműves; 1573—1574 Goldschmidt Lőrincz; 1575—1576 Grottker Jakab; 1577 Kromer Lénárt; 1578—1579 Goldschmidt Lőrincz; 1580—1581 Venczel Márton; 1582 Goldschmidt Lőrincz; 1583—1584 Venczel Márton; 1585 Grottker Jakab; 1586 Goldschmidt Lőrincz; 1587—1588 Eter Pystor János; 1590 Venczel Márton; 1592 Materna András; 1595—1596 Venczel Márton; 1598—1599 Reiner Menyhért; 1600 Venczel Márton; 1601—1602 Reiner Menyhért; 1603—1604 Bocacius János Mester; 1605—1606 Sambsdorfer Tamás; 1608 Herczegh István; 1611 Sambsdorfer Tamás; 1615 Reiner Menyhért; 1618 Langh János; 1621 Varanay András; 1623 Vinczós Pál; 1626 Langh János; 1628 Almásy István; 1631—1632 Vass Mihály; 1634—1637 Szücs Miklós másképp Keöszeghy; 1637—1638 Vass Mihály; 1640 Debreczenyi Mihály; 1643—1644 Keviczky János;

1646—1647 Varjak András; 1650 Keviczky János; 1655 Szentkirályi Sebestyén; 1660—1661 Kállay Mihály; 1664—1667 Kállay Mihály; 1668—1672 Madarász Márton; 1672—1676 Fodor János; 1676 Kinizsi János; 1677 Hoffmann György; 1678 Kinizsi János; 1679—1683 Vida András; 1683 Kassay István; 1684—1686 Feja Dávid; 1686—1688 Demeczky Mihály; 1688 Vida András; 1689—1691 Lengyel Ferencz; 1691—1694 Grasz János; 1694 Vass Gáspár; 1695 Grasz János; 1696—1698 Vass Gáspár; 1698—1701 Grasz János; 1702 Lukatsik György; 1703 Győry Ferencz; 1704—1707 Lukatsik György; 1707—1709 Szent-Mártonyi Imre; 1709—1712 Vancsay István; 1712 Komáromy György; 1713—1718 Rác Márton; 1718—1726 Vancsay István; 1726—1729 Korponay Ferencz; 1729—1731 Vancsay István; 1731—1733 Thurzó János; 1733 Vancsay István; 1734—1736 Korponay Ferencz; 1736—1740 Demeczky László; 1740—1744 Korponay Ferencz; 1744—1746 Berczik István; 1747—1749 Demeczky László; 1749—1756 Berczik István; 1756—1760 Dubniczay Sándor; 1760—1767 Berczik István; 1767—1769 Dubniczay Sándor; 1769—1771 Berczik István; 1771—1786 Klesztinszky József; 1786 Dobay Dániel; 1787—1792 Bányay Mihály és Stehovits István; 1793—1796 Stehovits István és Bányay Mihály; 1797 Bányay Mihály; 1798—1800 Polinszky János; 1801 Sihulsky Jakab; 1802—1815 Krausz Ferencz; 1815 Berczik Imre; 1816—1820 Dobay Dániel; 1820—1823 Spernahovits Ferencz; 1823—1835 Fischer Károly; 1835—1846 Fedák János; 1846—1847 Baranyay István; 1848—1849 Rimanóczy Ferencz. A városi bíróság megszüntével, a főbirói hatalom 1850-ik év october 14-én megszüntetett. Az 1860-ik évi october 20-án kelt császári oklevél következtében, s az 1848-ik évi törvény értelmében véghez vitt városi tisztujítás alkalmával Czitó Dániel 1861-ik évi januar 24-én főbirónak megválasztatik.

OKMÁNYTÁR.

OKMANYTAR

I.

Stephanus Dei gratia Rex, Primogenitus Illustris Regis Ungariae, Dux Transylvanus. Omnibus, praesentem paginam intuentibus, salutem in eo, qui Regibus dat salutem. Cum in multitudine plebis honor Regum attendatur, et accrescat; merito Regiae convenit sublimitati, ad eum confluentes, libertatibus, seu donativis stabilire. Hinc est, quod quidem ad universorum praesentium, posterorumque notitiam harum serie volumus pervenire, quod Nos attendentes fidelitatem Samphleben, et Obl, dictorum hospitum Nostrorum de Cassa, quandam terram, Superior Cassa nuncupatam, super qua quidam homines, videlicet Gallus, Petrus, Theodorus et eorum, cognati residebant, praenominatis viris Samphleben, et Obl, ut ex hoc iidem ad obsequendum Nobis habiliores, promptioresque; redderentur, de Regia liberalitate contulimus, ad ipsos, et eorum haeredibus, haeredumque successoribus, perpetuo possidendam, sub tali libertate quod iidem, et eorum haeredes Nobis pro censu praefatae terrae in festo S. Georgii dimidium Fertorem auri boni annuatim solvere tanebuntur. Volumus siquidem, quod tam ipsi, quam eorum haeredes ab exercitu, et jurisdictione communitatis castri sint penitus absoluti: Sive ipsi, et ad eos pertinentes coram Iudice eorum, quem elegerint, juxta libertatem, et consuetudinem caeterorum hospitum, si opus fuerit, debeant convenire. In praefatae itaque terrae corporalem possessionem praenominatos viros per fidelem hominem Nostrum Tekus Comitem de Saarus Auctoritate Regia fecimus introduci. Cujus terrae metae, quemadmodum idem Tekus Comes Nobis retulit, hoc ordine distinguuntur: Prima meta incipit a fluvio Hernad, ubi est meta terrea

juxta aquam ab occidente; ibique per modicum spatium transit paludem nomine Blathan, deinde directe eundo cadit in rivulum Chermele, per quem vadit superius ex parte terrae hospitum de Cassa usque ad magnam sylvam per magnum spatium, et pervenit ad locum, ubi exit de dicto rivulo circa limites terrae Dionisii, et cognatorum suorum, et vadit ad Berech (Berek) ad montem. Per illum deinde montem in metis descendit in rivulum Pistrung Potok nuncupatum, et per ipsum rivulum veniendo cadit in praefatum fluvium Hernad, et per illam aquam descendens pervenit ad priorem metam, ubi fuit incepta, ibique terminatur. Et ut haec a Nobis facta donatio, seu libertatis collatio perpetuo perseverat, nec unquam id per quempiam in irritum valeat revocari, praesentes praedictis viris concessimus literas, duplicis sigilli munimine roboratas. Datum per manus Magistri Benedicti, Aulae Nostrae Cancellarii, Praepositi Scibiniensis. Anno Domini **1261.**

II.

Ladislaus Dei gratia Hungariae Dalmatiae, Croatiae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariaeque Rex omnibus Christi Fidelibus, praesens scriptum inspecturis Salutem in vero salutis Largitore. Ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod Samphleben et Obl fideles hospites nostri de Cassa ad nostram accedentes praesentiam exhibuerunt Nobis Privilegium Stephani Serenissimi Regis Hungariae, pie memoriae Patris nostri Charissimi super collatione ejusdem Terrae superior Cassa vocatae confectum petentes cum Instantia a nostra Majestate, ut idem ratum habere, nostroque dignaremur Privilegio confirmare. Cujus quidem tenor talis est: Stephanus Dei gratia Rex primogenitus Illustris Regis Hungariae, Dux Transylvanus, omnibus etc. vide diplomam sub I. Hos itaque justis et legitimis Petitionibus Samphleben et Obl Hospitum Nostrorum praedictorum benevolo animo acquiescentes, ut tenemur dictum Privilegium. Ejusdem Charissimi Patris Nostri de verbo ad verbum non rasum, non cancellatum, nec in aliqua sui parte viciatum praesentibus insertum Nostrorum Privilegiorum munimine duximus confirmandum. In cujus rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesentes concessimus Literas Sigilli Nostri duplicis munimine roboratas. Datum per Manus Magistri Benedicti Sanctae Strigoniensis Ecclesiae Electi, perpetuique Comitum Loci ejusdem praepositi Budensis, et Aulae nostrae vice Cancellarii

Dilecti et fidelis Nostri Anno Domini. **1275.** Regni autem Nostri anno tertio, undecimo Callendas Julii Veneralibus pariter Stephano Collocensi, et Joanne Spalatensi Archiepiscopis, Philippo Vaciensi, Aulæ charissimæ consortis Nostræ Cancellario. Jol Quinque-Ecclesiensi, Timotheo Zagrabienſi, Lodomerio Varadiensi, Dionisio Jaurinensi, Andrea Agriensi, Georgio Csanadiensi, Petro Veszprimiensi, et Petro Transylvano Episcopis Ecclesias Dei feliciter gubernantibus, Nicolao Vajvoda, Judice Curiae Nostræ Joachimo Magistro Tavernicorum Nostrorum Comite de Pylis, Matheo Vajvoda Transylvano, Joanne Bano totius Slavoniae, Rainoldo Magistro Dapiferorum, Nostrorum Bano de Zerino, Gregorio Comite Simmeghiensi, Dionisio Magistro Tavernicorum Dominae Reginae Chlarissimæ Consortis Nostræ Comite Szaladiensi Michaelē Comite Nitriensi, Gregaei Comite de Baranya, Tiba Comite Tolnensi, et aliis quam pluribus Comitatus Regni tenentibus, et honores inpendentibus.

III.

Martinus Episcopus servus servorum Dei Ven. fratri Archi-Episcopo et dilectis filiis Praeposito et Cantori Strigoniensi salutem et apostolicam Benedictionem! Conquestus est nobis Arnoldus Rector Ecclesiae St. Elisabethae de Cassa, quod commendator et fratres hospitalis St. Joannis Jerosolymitani de regali Alba Veszprimiensis Dioecensis super hospitali pauperum villae de Cassa eidem Ecclesiae ab antiquo adnexo quibusdam redditibus et rebus allis injuriantur eidem, ideoque discretionī vestrae de utriusque partis Procuratorum assensu per apostolica scripta mandamus quatenus partibus convocatis audiatis causam et apellatione remota fine debito decidatis, facientes quod decrevistis per censuram Ecclesiasticam obtemperari; testes autem qui fuerint nominati si se contra odio et timore subtraxerint censura simili apellatione cessante cogatis veritati testimonium perhibere, quodsi non omnes his exequendis potuerint interesse, tamen frater Archi-Episcope cum eorum altero nihilominus exequatis. Datum apud urbem Veltre nonis Maji Pontificatus nostri Anno tertio **1285.**

IV.

Omnibus Christi Fidelibus tam praesentibus, quam futuris praesens scriptum inspecturis Capitulum Ecclesiae Agriensis salutem in omnium Salvatore. Ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire.

Quod cum nos Arnoldum Plebanum, et Universitatem Civum de Cassa super decimis frugum, vini et aliarum minutarum rerum coram Venerabili Patre Domino Ludovico Archi-Episcopo Strigoniensi Iudice a Sede Apostolica delegato ordine Judiciario convenissemus, et causa coram Ipso diutius fuisset inter nos, et praefatum Plebanum et Cives agitata tandem mediante Venerabili Patre Domino nostro Andrea Dei Gratia Episcopo Agriensi propter Bonum pacis et Concordiae inter nos ex una parte, et inter ipsum Plebanum et Cives, ab altera taliter exstitit ordinatum. Quod nos omnes praedictas Decimas tam frugum, quam vini, et aliarum rerum minutarum ex consensu, et bene placito ipsius Domini nostri Episcopi reliquimus Eidem Arnoldo Plebano, et suis successoribus Jure perpetuo pacifice, et quiete possidendas, exceptis decimis de Terris superiori Cassa, Lubyna, et Gurbuch vocatis, quas Parochiani Ipsius Plebani colunt, provenientibus, quae solummodo ad nos pertinent pleno Jure salva tamen quarta debita ipsi Plebano, et ipse Arnoldus Plebanus pro eisdem Decimis assumpsit nobis solvere annuatim in Festo Beati Georgii Martiris Agriae coram Homine Ipsius Domini nostri Episcopi quindecim marcas in argento mercimoniali bono cum pondere Budensi ea obligatione interposita, quod si ipse, vel illius successores terminum omitterent in solvendo, duplum solvere tenerentur, si vero a solutione ipsius pecuniae omnino cessarent, excommunicationis sententiam incurrerent, ipso facto, et insuper praedictae decimae in Jus, et proprietatem nostram sine omni strepitu Judicii devolvi deberent perpetuo possidendae. In cujus rei Testimonium praesentes concessimus Litteras sigilli nostri munimine roboratas, praesentibus tamen Magistro Stephano Praeposito, Paulo Lectore, Mathia Cantore, Nikon Custode, Martino de Pacha, Simone de Zemplin, Egidio de Ungh, Dominico de Heves, Petro de Kemay Archi Diaconis, et aliis multis Anno Domini **1292**. Regnante Andrea Dei gratia Illustri Rege Hungariae, Ludovico Strigoniensi, Joanne Collocensi Archi Episcopis et Domino nostro venerabili Patre Andrea Dei gratia Episcopo Agriensi existentibus.

V.

Nos Andreas Dei Gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Gallitiae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariaeque Rex. Omnibus Christi Fidelibus Praesentem Paginam inspecturi Salutem in Domino

sempiternam. Fervor Fidelitatis eximiae, et Obsequiorum Merita subditorum, Corda Regum, et Principum attrahunt, inducunt, et invitant, ut iis qui servitiis Dominicis se immiscent, condignae remunerationis Stipendia attollantur. Proinde ad Universorum notitiam tenore Paesentium volumus pervenire. Quod quia Hannus Filius Comitis Herbordi de Cassa Comes Camerae Nostrae suis Fidelitatibus, et obsequiorum meritis coram Nostrae Majestatis oculis meruit multipliciter commendari, Nosque ipsius servitia pietatis Oculis intuentes, volentesque ipsius Fidelitatibus, et obsequiis aliquali remunerationis antidoto obviare, Sylvam inter Civitates Nostras de Gelnuchbana, et de Cassa situata, seu existente ad Nostram manum immediate spectantem desertam, ac indensam inter duos Fluvios Mislā, et Chernula vocatas existente usque ad Fluvios Bela, et Kis-gelnuch nuncupatos prout ad Nostram Regiam pertinet Majestatem Eidem Comiti Hannus, et per Eum suis Haeredibus, Haeredumque suorum successoribus contulimus, et tradidimus jure perpetuo, et inrevocabiliter possidendam. Et eundem Comitem Hannus in corporalem possessionem dictae Sylvae, et Terrae per Comitem Feldricum Castellatum nostrum de Potok sub Testimonio Capituli Agriensis fecimus introduci. In Cujus rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesentes concessimus Duplicis Sigilli Nostri Munimine roboratas. Datum per Manus Venerabilis Patris Domini Theodori Dei Gratia Episcopi Jaurinensis dilecti ac fidelis Nostri Aulae Nostrae Vice Cancellarii Anno Domini Millesimo Ducentesimo Nonagesimo Septimo, Regni autem Nostri Anno Septimo.

VI.

Nos Relicta Omodei Palatini, Joannes, Nicolaus, David, Ladislaus Omodeus, et Dominicus Filii Ejusdem Significamus quibus expedit Universitas praesentium per tenorem. Quod Nos cum Universis Nobilibus ad Nos spectantibus, et adhaerentibus assumimus, et obligamus Nos Judicem, Juratos, et universos Cives de Cassa, super morte Omodei Palatini bonae memoriae Domini, et Patris Nostri, qui casu ibidem in tumultu est interemptus, et aliorum qui cum Eodem in eodem tumultu sunt interempti, et captivatione, ac impeditione Joannis, et David Magistrorum praedictorum, et aliarum Nobilium Personarum utriusque sexus, ac ablatione Equorum Nostrorum, et aliarum rerum, quae res in compositione inter Nos, et ipsos Cives habita pro Damnis datis Eisdem Civibus cesserunt nunquam impetere in Judicio, vel pertur-

bare extra Judicium, aut inquietare quoquo modo per Nos, per Amicos Nostros, per Familiares, aut per Cognatos seu quovis modo ad Nos spectantes, praedictos vel Cives quemlibet ex Eisdem. Item promittimus, et obligamus Nos, quod Civitatem Cassa nec Nos, nec Haeredes Nostri, nec aliqui de Generatione Nostra Nobis dari, vel conferri procurabimus, et procurabunt per Dominum Regem Carolum, vel Haeredes Ejusdem pro Nostris servitiis quoque modo impensis hactenus, et imposterum impendendis. Promittimus etiam et Nos obligamus quod sylvas nigras inter Gylnuch Sakuta, et Cassa existentes, et Sylvam Nigram versus Vízslapotoka, quae sunt regales, libere dimittimus, et dimittemus eis ad utendum. Item quod Scepus, Gylnuch, et Cassa cum universis Tricesimis, Tributis Censibus, et quibus vis obventionibus libere dimittimus, et ex nunc resignamus Domino Nostro Regi praedicto, nec ad occupationem praedictorum Jurium Regalium per Nos, vel per alios publice, vel occulte procurabimus de caetero intrromitti. Promittimus etiam, et Nos obligamus Omnia Tributa violenter, et illegitime per Nos instituta, et per praememoratum Omodeum Palatinum Dominum, et Patrem Nostrum remittere; et nulla alia Tributa instituere vel alia Castra de novo aedificare in Possessionibus Nostris propriis, vel etiam alienis sine Domini Nostri Regis licentia Speciali. Item restituimus, et resignavimus Domino Nostro Regi et ejus Nomine in manus venerabilium in Christo Patrum Domini Thomae Dei Gratia Archi Episcopi Strigoniensis, ejusdemque loci Comitis perpetui, ac Domini Stephani per Eandem Episcopi Veszprimiensis Aulae Dominae Regiae Cancellarii per Ipsum Dominum Regem destinatis. Duos Comitatus Zemplin, et Ujvár vocatos cum universis juribus, et pertinentiis eorundem. Obligamus etiam Nos permittere Officiales, et Comites Ejusdem Domini Nostri Regis manere pacifice in ipsis Comitatus, et publica Judicia exercere, nec impedire Nobiles, et ignobiles Jura sua requirentes, et repetere volentes in Causis a modo emergentibus coram Comitibus in praedictis Comitatus per ipsum Dominum Nostrum Regem institutis. Item obligamus Nos quod Nobiles quoscunque in quibuscunque Comitatus, et Terris sub potestate Nostra constitutis liberi Domino Nostro Regi, vel cui voluerint servire permittemus, nec propter hoc eis aliqua Damna vel gravamina, aut injurias irrogabimus et inferemus. Assumimus etiam et Nos obligamus Fidelitatem perpetuam Domino Carolo Regi Hungariae Domino Nostro naturali perpetuo servaturos, et servitia per dictum Dominum Nostrum Regem Nobis imposita, et imponenda

pro posse Nostro contra quoslibet efficaciter exhibere. Promittimus etiam et Nos obligamus Forum praedictorum de Cassa directe vel indirecte nullo unquam tempore impedire, et accedentes ad ipsum Forum, et recedentes de ipso nullatenus perturbare. Pro qua quidem Obligatione predictis Juribus, et civibus de Cassa, et praesertim ipsi Domino Nostro Regi per Nos, et per quemlibet Nostrum firmiter tenenda, et attendenda, ac fidelitate debita perpetuo servanda, servitia etiam per Eundem Dominum Nostrum Regem imposita et imponenda pro posse contra quoslibet exhibenda, et per Nobiles sub Potestate Nostra constitutos quemadmodum est praemissum Domino Nostro Regi, vel cui voluerint juxta libertatem ipsorum libere servire permittemus, nec compellamus Eos a modo astare Nostro Judicio, aut Officialium Nostrorum, et quod ea quae restituimus de regalibus vel alia ad praesens nunquam denuo occupemus, vel usurpemus, et Homines ibidem residentes vel de loco ad loca transitum facientes non turbabimus nec inquietabimus, et quod nulla Castra de novo in solo proprio, vel alieno sine licentia Domini Nostri Regis speciali aedificabimus. Nos, et quivis Nostrum taeto vivificae Crucis Ligno corporale praestitimus Sacramentum, et sub poenis excommunicationis in Personas proprias totius Familiae Nostrae domesticae quocunque nomine censeantur, et quorum quocunque Modo spectantium ad Nos, vel adhaerentium Nobis, et interdicto. In Castra, Villas, Praedia, Possessiones, et quaevis alia loca quocunque modo ad nos spectantia sententias venerabilium in Christo Patrum Domini Martini Dei Gratia Episcopi Agriensis ordinarii, et Dioecesanii Nostri, Thomae per Eandem Strigoniensis Archi Episcopi, Ejusdemque Loci Comitum perpetui, ac Stephani Miseratione Divina Episcopi Veszprimiensis Aulae Dominae Reginae Cancellarii praedictorum tamquam Judicium Jurisdictionem habentium, quas in Nos sponti accipimus, si secus Facerimus, et praedictus Venerabilis Pater Dominus Martinus Episcopus Agriensis Dioecesanus Noster in Nos Secus Facientes, et contravenientes, et etiam in quemlibet Nostrum ac Castra Nostra, Paedia, Possessiones, Villas, et quaelibet alia Loca Nostra Ipsam sententiam in scriptis protulit, cui subditissimus ipso facto si secus facerimus, ad omnia praemissa Nos firmiter obligamus. Et insuper ad majorem firmitatem omnium praemissorum assignamus, et tradidimus ad manus Civium de Cassa Obsides Praesentibus insertos quorum Nomina sunt haec: Jacobus Filius Magistri Joannis, Dominicus Filius Omodei Palatini Frater noster. Item Magister Donch de proximioribus suis dabit unum obsidem.

Magister Demetrius dabit unum de Filiis Sororis suae. Item Filius Magistri Joannis Filii Georgii. Item Filius Szinke. Item Filius Egidii. Item Filius Kayt. Item Filius Rikotffy. Item Filius Pauli Filii Marhardi. Item Filius Magistri Uza. Item Unus de Filiis Budun. Item Filius Boda. Item Obses Ladislaus Filii Benedicti. Item Filius Stephani dicti Churke. Item Filius Jacobi Filii Aladary. Item Filius Aladary. Item Filius Pangraczy. Item Filius Nicolai dicti Churba. Item Obses Turtele. Item Filius Andreae Filii Nana. Item Obses Petheu. Item Obses Ladislai Filii Stephani dicti Prud. Item obses Mortuni Filii Zochut. Item Obses Venceslai Filii Ejusdem Mortuni. Item Obses Joannis Filii Alexandri. Item Obses Mokau Filii Job. Item Obses Petri Filii Michaelis. Item Obses Nicolai Filii Chepani. Item Obses Marhardi. Item Obses Magistri Cheche Stephani Fratris Ejusdem. Item Obses Dobou. Item Obses Mokon Filii Urbani. Item Obses Bekes Filii Sceput. Item Obses Beke Fratris Joannis Filii Sebestiani. Item Obsides Joannis, et Nicolai de Purin. Idem Obses Nicolai de Kemey. Item Obses Joannis Filii Kosmae. Item Obses Detrici Filii Joannis. Item Obses Alberti. Item Obses Stephani Filii Luche. Item Obses Luche de Pech. Item Obses Thomae Fratris Kayl. Item Obses Ivanche dicti Hurvath. Item Obses Stephani. Item Obses Miconis. Qui obsides per ipsos Cives de Cassa detinebuntur usque Festum Pentecostes videlicet usque tempus Congregationis Domini Regis, et Regni, et in Ipsa Congregatione Idem Dominus Rex cum Praelatis Ecclesiarum, et cum Fidelibus Baronibus Regni sui habito Consilio deliberabit si praedicti Obsides debeant ulterius detineri vel remitti, si vero non contingat fieri. Congregationem Regni Generalem, ex tunc Dominus Rex advocabit Praelatos, et Barones fideles, et Nobiles Regni aequitatem servantes ad Terminum supradictum, et habito Consilio Eorundem remittentur, vel detinebuntur Obsides supradicti. Item praedicti Nobiles, videlicet tales, quorum Obsides apud praefatos Cives de Cassa haberi debentur, et debebuntur, assumpserunt, et se obligaverunt, et Nos assumimus, et obligamus Nos, quod sinos, et nostrum quilibet compositionem initam cum Domino Rege, et Cives de Cassa, quemadmodum assumpsimus ex tunc Idem Nobiles separabuntur a Nobis, et adhaerebunt Domino Regi, ac juxta Mandatum Regium praefatos Cives de Cassa adjuvabunt contra omnes Eisdem adversantes. Et si praedicti Nobiles nollent separari a Nobis, post violationem compositionis per Nos (quod absit) Factae, seu Nobis non servantibus compositionem habita, primo Notam Infidelitatis incurrant, et Domi-

nus Rex propter hujusmodi infidelitatem Possessionis, et Bona Eorum auferendi et retinendi si sibi voluerit, vel aliis conferendi, pro suo beneplacito liberam habebit facultatem, et insuper praedicti Nobiles Excommunicationis Sententiam per praedictos Venerabiles Patres Archi-Episcopum et Episcopos in scriptis latam ex nunc prout ex tunc incurrent una Nobiscum ipso facto. A qua nec Ipsi sicut se ad id obligarunt, nec Nos, nisi apud Sedem Apostolicam absolvi possint, et possimus. Renunciamus etiam Nos, et quivis Nostrum cum omnibus Nobilibus ad Nos spectantibus super omnibus praemissis obligationibus Exceptioni quidem Metus causa vel cuilibet alteri auxilio Nobis, et Eisdem Nobilibus quocunque Modo de Jure competenti. In cujus rei Testimonium Praesentes Nostris, ac Venerabilium in Christo Patrum Domini Thomae Dei Gratia Strigoniensis Archi-Episcopi, Stephani per Eandem Veszprimiensis, ac Martini Agriensis Dioecesanii Nostri Episcoporum Sigillis fecimus communiri. Insuper ad Majorem firmitatem Sigilla Cognatorum, et servientium Nostrorum subscriptorum fecimus apponi; Videlicet Magistri Donch. Michaelis Filii Marhardi, Magistri Uze, et Joannis Filij Georgii. Datum in Cassa in Dominica proxima post Festum Beati Michaelis Archangeli in Autumno Anno Domini Millesimo Tercentesimo Decimo Primo.

VII.

Ludovicus Dei Gratia Rex Hungariae Fidelibus suis universis Baronibus, Comitibus, Castellanis, Nobilibus, et aliis cujusvis Dignitatis Homini-
 bus, nec non Civitatibus, et Villis, et Earum Rectoribus, et Villicis, et generaliter omnibus Fidelibus Nostris, quibus praesentes ostendentur Salutem, et Gratiam. Noveritis, quod Nos volentes fures, Latrones, et alios Malefactores ubique in Regno Nostro extirpari, et hoc audivimus, quod in Comitatu Abaujvariensi Fures, Latrones, et proscripti Malefactores multiplicati sunt, commisimus Alberto Judici, Juratis Civibus, et Universis hospitibus Nostris de Cassa, ut ubicunque in dicto Comitatu Abaujvariensi Fures, Latrones, et proscriptos Malefactores reperire, et capere poterunt illos in persona Magistri Petri dicti Paharus Comitis ipsius Comitatus Nobiscum in Exercitu existentis captivare, et supplicio Mortis condemnare, ac res, et bona eorum auferre debeant Auctoritate ipsius Comitis Parochialis per Nos Eis data praesentium per vigorem, et res, quas ab ipsis Malefactoribus recipere poterunt

nemini dare teneantur, sed pro se recipiendi, et inter se dividendi plenam habeant Potestatem. Volumus igitur et vobis praescriptis Fidelibus Nostris firmiter, et districte praecipiendo Mandamus, quatenus ubicunque apud Vos in tenutis vestris, et in medio vestri Fures, Latrones, et proscripti Malefactores reperti fuerint celare, et defendere eos non aucteatis, sed eisdem Judici, Civibus, et Hospitibus de Cassa captivare permittatis, prout Nos auctoritate praesentium commisimus, ut ipsos Malefactores captivent, et de eisdem in persona Comitum Nostri parochialis faciant sicut praediximus, et sicut exigit ordo Juris, prout etiam Idem Comes Noster parochialis mediantibus Literis suis Ipsi Civibus, et hospitibus Nostris annuit illud idem. Datum in Visegrad Sabatho proximo post Festum Beatorum Philippi, et Jacobi Apostolorum. Anno Domini Millesimo Tercentesimo quadagesimo Sexto.

VIII.

Ludovicus Dei Gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Galliciae, Lodomeriae, Comaniae Bulgariae etc. Rex, Princeps Salernitanus, et Honoris Montis Sancti Angeli Dominus, omnibus Christi fidelibus tam praesentibus, quam futuris praesentium notitiam habituris salutem in salutis Largitore. Cum sicut unumquemque Regnicolarum nostrorum in suo jure conservare ex Nostri suscepti Regiminis officio tenemur, sic et nostrorum Civium seu hospitum libertatibus ipsis conferendis invigilare de jure nequaquam inconvenienter astringimur; proinde ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod cum Cassensium Civium Nostrorum universitas indefesse semper fidei vigore vigerit, illibate Regiis Nostris obsequiis studiosius obsecundans, quam in ipsis elegantius augere cupimus, et intendi votivis ipsorum beneplacitis principalis gratiae munificentis occurrentes Comite Hannus filio Nicolai dicti Weydner fidele Cive nostro Cassensi, et Budensi suo ac universorum Civium seu hospitum nostrorum Cassensium praedictorum vice, et nomine hoc a nostra humiliter postulante Majestate, nundinas, seu ferias, ac congregationem fori annui initiandi a Festo Beatae Trinitatis, usque quindenam ejusdem Festi Sanctae Trinitatis ad instar hujusmodi libertatis fidelium nostrorum Civium et hospitum Budensium concessimus perpetuo, et irrefragabiliter obtinendo, annis singulis pacifice celebrandam liberam omnino, et exemptam a jurisdictione Regni nostri Palatini, qui regia de

gratia pro tempore fuerit illius in fascibus dignitatis, aliorumque omnium universaliter nostrorum Regni Magnatum, et Baronum, et specialiter Magistri Tavernicorum Nostrorum, ac Judicis Curiae Nostrae imperiosa Jurisdictione qualibus in eisdem sibi nundinis foro congregatione generali seu feriis prorsus per omnia denegata ipsius tantummodo Cassensis Civitatis Nostrae Judicis potentiae, seu iudicio reservata, de Telonio etiam, seu Tributo tam per vias Terrestres, seu aquatiquas eccedentibus undecunque, vel de quibuscunque Regionibus seu partibus occurrerint, ubicunque in Territorio, seu metis ipsius Civitatis ad congregationem saepedictam dictas nundinas, forum generalem, Congregationem, seu Ferias illas, ut praemissum, more libertatis hujusmodi praefatorum fidelium Civium, et hospitem nostrorum Budensium eis esse volumus per omnia liberas, et ab omni exactione tributi exemptos, ut nihil ab ipsis penitus exigi valeat, census novi per quempiam vel inponi in ipsa duntaxat fori nundinalis area dum intrantur, qualescunque etiam res ipsorum, et bona tam mobilia, quam immobilia quocunque nomine vocitentur, et cujuscunque generis, ac speciei existant, in eisdem nundinis, foro, et congregatione deponendi, vendendi, emendi, et commutandi liberam ex praesenti nostra annuentia habentis facultatem, volumus etiam quod nullus omnino Mercatorum ad dictas nundinas, forum, et congregationem convenientium pro aliquibus debitis, seu offensis prius factis se in eisdem mutuo valeat prohibere in rebus, et personis, praeterea volumus, quod si quae Literae quovismodo habitae et obtenta contra eosdem Cives nostros, et contra Donationem hujusmodi ipsis per Nos factam per quempiam quovis tempore exhiberentur, cassae sint et inanes, et viribus penitus cariturae. Ut igitur hujusmodi Nostrae Donationis series robur perpetuae obtineat firmitatis, nec processu temporis valeat retractari praesentes ipsis fidelibus Civibus Nostris Cassensibus concessimus Literas Nostras privilegi-ales duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus honorabilis, et discreti Viri Magistri Tatamerii Albensis Ecclesiae Prepositi, Aulae Nostrae Vice Cancellarii dilecti, et fidelis nostri Anno Domini Millesimo Tercentesimo quadragesimo Septimo. Quinto Calendas Mensis Augusti, Regni autem nostri anno Sexto. Venerabilibus in Christo partibus Dominis Chanadino Strigoniensi, locique ejusdem Comite perpetuo, Stephano Colocensi, Nicolao Jadriensi, Dominico Spalatensi Archi-Episcopis, Nicolao Agiensi, Andrea Transylvano, Demetrio Varadiensi, Jacobo Zagrabiensi, Nicolao Quinque-Ecclesiensi, Petro Sirmiensi, Gregorio Chanadiensi, Laurentis Boznensis, Colomano Jaurinensis, Michaelae Vaczien-

sis Ecclesiarum Episcopis, Johanne Vesprimiensi, et Nitriensi electis confirmatis Ecclesias Dei feliciter gubernantibus, Magnificis viris Nicolao Palatino, et Judice Comanorum, Stephano Vajvoda Transylvano Comite de Zonuk, Oliverio Magistro Tavernicorum, Comite Paulo Judice Curiae Nostrae, Paulo Magistro Tavernicorum Reginalium, Nicolao totius Sclavoniae, et Croatiae, et Dominico de Machov Banis, Nicolao Pincernarum, Ivanka Dapiferorum, et Dionisio Agazonum Nostrorum Magistris, ac Magistro Nicolao dicto Trentul Comite Posoniensi, aliisque quam pluribus Comitatus Regni Nostri tenentibus, et honores.

IX.

Nos Comes Stephanus Bubek Judex Curiae Serenissimi et Magnifici Principis Domini Ludovici Dei Gratia Inclyti Regis Hungariae memoriae commendantes tenore praesentium significamus, quibus expedit, Universis: Quod Jacobus de Szakal pro Judice, Juratis, et Universis Civibus, ac Hospitibus Civitatis Cassensis cum procuratoriis Literis Ejusdem Civitatis, juxta continentias priorum Literarum Nostrarum prorogatoriarum, in quindenis residentiae Exercitus regalis versus Bosnenses moti, et ad octavas Festi Beati Regis Stephani proxime praeteritas proclamatae, ad Nostrum Judicium accedens conspectum contra Magistrum Bodislaum Filium Gregorii Filii Ciriaci de Szakalya in Figura Nostri Judicii, primo quasdam Literas Nostras modum Judicii Nostri exprimentes in Anno Domini **1360** emanatas Nobis praesentarat, in quibus inter cetera expresse habebatur, quod Jacobus de Szakal pro Gregorio Judice Civitatis de Cassa, ac effert hospite, et aliis Universis Civibus de eadem cum procuratoriis Literis Ejusdem in Octavis Festi Nativitatis Beati Joannis Baptistae in praedicto Anno transactis juxta continentiam priorum Literarum Nostrarum ad Nostram accedendo Praesentiam contra Magistrum Bodislaum Filium Gregorii Filii Ciriaci in Figura Nostri Judicii quasdam Literas Comitum Nicolai Filii Ugrini pridem Judicis Curiae Regiae Formam suae judiciariae Deliberationis exprimentes in Anno Domini **1359** emanatas asserens, Actorum eorundem Judicis, et Civium continentium in eisdem Nobis praesentasset, in quibus inter cetera comparissemus haberi, quod Jacobus de Zakal pro Judice, juratis Civibus, et universis Hospitibus de dicta Cassa cum Literis Procuratoriis Eorundem juxta continentiam Literarum Conventus de Lelesz in octavis diei Medi Quadragesimae proxime tunc praeteritis in Figura judicii

ejusdem Comitis Nicolai Filii Ugrini comparendo contra Magistrum Bodislaum Filium Gregorii Filii Ciriaci de Zakalya proposuisset eo modo, quod Idem Magister Bodislaus, quandam sylvam ipsius Civitatis Cassa intra Metas Ejusdem civitatis habitam secandi, ac in loco ipsius sylvae Homines, seu Jobagyiones condescendi, et locari contra prohibitiones Eorundem Civium fecisset in Eorundem Judicis, Juratorum civium, et Hospitum de Cassa praejudicium non modicum, atque deroganem. Et ibidem exhibitionem quarundam Literarum Conventus de Jászov Feria Tertia proxima post Dominicam circum dederunt nunc proxime praeteritam confectarum per regium, et Ejusdem Conventus Homines in eisdem Literis expressis, Feria Sexta proxima ante dictam Dominicam circumdederunt anotatum Bodislaum Filium Georgii a succisione sylvae ad praedictam Civitatem Cassa pertinentis, ac Homines, seu Jobagyiones in eadem locatione Facienda prohibitum exstitisse declarans praefatis Civibus de Cassa ex parte dicti Magistri Bodislai Judicium in praemissis per ipsum Comitem Nicolaum Filium Ugrini postulasset impertiri. Quibus perceptis Nicolaus Filius Martini pro annotato Magistro Bodislao cum Procuratoriis Literis Ejusdem Comitis Nicolai exurgendo respondisset, quod Dominus Noster Rex Castrum Zakalya vocatum cum universis pertinentiis suis sub Metis, et terminis, quibus per Eundem Dominum nostrum Regem, suosque Progenitores possessum exstitisset, Eidem Bodislao perpetuo condonasset, ipsaque Sylva, quam Procurator annotatorum Civium inter Metas dictae Civitatis adjacere asseruisset, non intra Metas ipsius Civitatis, sed annotati Castri, ac suarum pertinentiarum esset situata, et ob hoc in loco dictae sylvae Jobagyiones collocasset Magister Bodislaus annotatus. Super cujus quidem Castri Donatione Ipse efficatia haberet Instrumenta in termino alteriori per Ipsum Comitem Nicolaum Filium Ugrini sibi assignando exhibenda. Unde Idem Comes Nicolaus ipsa Literalia Instrumenta in facto dicti Castri confecta per Ipsum Magistrum Bodislaum contra memoratos Cives, et Hospites Cassenses similiter Instrumenta ipsorum, si quae in Facto ipsius sylvae haberent emanata producere debentes in quindenis Festi Pentecostes tunc venturis coram ipso exhibere commisisset. Ad quas quidem quindenas Festi Pentecostes praememoratus Magister Bodislaus praemissa sua Instrumenta exhibiturus non venisset, nec misisset, per Jacobum de Zakal in personis eorundem Judicis, Juratorum, et universorum Civium de Cassa cum procuratoriis Literis eorundem legitime coram Ipso Comite Nicolao expectatur. Tandem

habitis multiplicibus litigionariis Processibus inter partes praenotatas dictus Magister Bodislaus ad exhibendum praemissa sua Instrumenta per Homines regios, et Testimonia dicti Conventus de Jászov median-
 tibus Literis Nostris primo ad Octavas Festi Beati Martini Confessoris proxime praeteritas regiam in praesentiam evocatus, ac demum in Tribus Foris comprovincialibus juxta regni consuetudinem ad octavas diei Cinerum similiter proxime transactas proclamatus, Nostram in praesentiam venire, vel mittere non curarat, per Procuratores Eorundem Judicis, Juratorum et civium in prioribus Literis Nostris nominatos legalibus diebus coram nobis expectatus se in quam pluribus Judiciorum gravaminibus in dictis prioribus Nostris expressis innodari permittendo, et ibidem scilicet in dictis Octavis diei Cinerum Jacobus de Zakal, et Lucasius Filius Barnabae Procuratores dictorum Civium Judicis, juratorum, et Civium in personis Eorundem, quasdam duas Literas Privilegiales unam Domini Stephani quondam Regis Primogeniti, Regis Hungariae Ducis Transylvani in Anno Domini Millesimo Ducentesimo Sexagesimo primo emanatam, et alteram Domini Ladislai similiter olim Regis Hungariae Anno Domini Millesimo Ducentesimo, Septuagesimo quinto confectam transcribente, et confirmante Literas Privilegiales praedicti Domini Stephani Regis Patris sui Nobis praesentarent. In quibus quidem Literis Privilegialibus Domini Stephani Regis inter cetera expresse habebatur, quod Ipse Dominus Stephanus Rex attendens fidelitatem Samphleben, et Obl dilectorum Hospitum suorum de Cassa quandam Terram superior Cassa nuncupatam, super qua quidem Homines videlicet: Gallus, Petrus, Theodorus, et Eorum cognati residentiam habuissent, Eisdem Samphleben, et Obl contulisset, ab Iphis, et ab Eorum Haeredibus Haeredumque suorum successoribus perpetuo possidendam sub conditionibus in Eodem Privilegio declaratis, in praefataeque Terrae corporalem Possessionem praenominato Samphleben, et Obl Ipse Dominus Stephanus Rex per Fidelem Hominem suum Tecus Comitem de Sáros auctoritate sua Regia fecisset introduci. Cujus quidem Terrae Metae in Eodem Privilegio seriatim continentur. Quibus quidem Literis Privilegialibus exhibitis, ac visis, et perlectis continentis Earundem praedicti Procuratores Ipsorum Civium allegarunt eo modo, quod praedicti duo Homines, quibus praescripta Terra superior Cassa vocata olim per praedictum Dominum Stephanum Regem data fuisset, et collata, Potentiores, et principaliores in ipsa Civitate Cassa exstitissent, nunc que successores Eorundem in ipsa Civitate Cassensi residerent, ac Eandem Terram commuta-

tam cum Civibus, et Hospitibus de ipsa Cassa tenerent, et conservarent, Vineasque et sylvam in facie ipsius Terrae haberent, ac ab emanatione Ipsius Privilegii Domini Stephani Regis semper in Dominio ipsius Terrae extitissent et nunc essent, sed praedictus Magister Bodislaus, postquam sibi praedictum Castrum per regiam Majestatem fuisset collatum in sylva praedictae Terrae Superior Cassa vocatae extirpari faciendo contra legitimas prohibitiones dictorum Civium de Cassa, praefatam villam locari, et populis condescendi fecisset, in Ipsorum praejudicium non modicum, atque demnum, petentes Nos cum Instantia, ut Eisdem Civibus juxta processum ipsius Causae, et continentius praedictarum Literarum Privilegialium ex parte praedicti Magistri Bodislai justitiae faceremus complementum in praemissis. His itaque perceptis, quae ipse Magister Bodislaus ad exhibenda praemissa Instrumenta, ut est praehabitu, legitime evocatus, ac in tribus Foris comprovincialibus proclamatus venire, vel mittere non curarat. Ideo ad scitum Dominae Nostrae Reginae, et secundum Commissionem Ejusdem una cum Praelatis, et Baronibus, Regnique Nobilibus Nobiscum in judicio assendentibus commiseramus eo modo: Ut discretus Vir Dominus Paulus Praepositus de Cibinio Homo Regius de Curia regia specialiter ad id transmissus una cum Testimonio Capituli Ecclesiae Agriensis idoneo, Dominico Die proximo post Festum Beati Georgii Martiris proxime tunc venturi ad faciem praedictae terrae Superior Cassa vocatae accederet, ac ibidem videret, a vicinisque, et cometaneis, ac Nobilibus comprovincialibus, et aliis, a quibus decens et oportunum fieret hoc, utrum praefati Cives de Cassa ante collationem praedicti Castri ipsi Magistro Bodislao per regiam Majestatem factam, dum videlicet Idem Castrum apud manus regias fuisset, in Dominio pacifico ipsius Terrae Superior Cassa vocatae exstiterint, et utrum praedicta villa per ipsum Magistrum Bodislaum, ut refertur contra prohibitiones ipsorum Civium collocata intra Metas in praedicto Privilegio expressas existeret, vel eadem Terra eo tempore dum adhuc praedictum Castrum Zakala apud manus regias fuisset, erga idem Castrum extitisse, veraciter resciret? tum ipsam Causam ad requisitionem Domini Regis prorogaret. Super quo praedicto Capitulo Agriensi scribentes, eorum Amicitiam petieramus diligenter, quatenus ipsorum mitteret hominem pro Testimonio Fide dignum, quo praesente praenotatus Dominus Paulus Praepositus de Cibinio in praedicto Dominico die post Festum Beati Georgii Martiris ad Faciem praedictae Terrae Superior Cassa vocatae

accedendo, omnia praemissa et singula praemissorum faceret, et exequeretur sine diminutione aliqua omnino modo superius declarato, et post haec totius facti, et processus seriem, prout fieret necesse ad Octavas praedicti Festi Beati Georgii Martiris Domino Nostro Regi Fideliter rescriberet Capitulum Agriense praenotatum. Tandem ipsius Octavis Festi Beati Georgii Martiris advenientibus Lucasius Filius Barnabae pro praefatis Judice, Juratis, et Civibus de Cassa Nostrum Judicarium adeundo conspectum quasdam Literas ipsius Capituli Agriensis super praemissis Regiae serenitati rescriptas Nobis praesentavit inter caetera declarantes, quod ipsum Capitulum Agriense Nostris amicabilibus petitionibus, ac Justitiae annuentes cum praefato Domino Paulo Praeposito Homine Regio unum ex ipsis virum idoneum videlicet Dominum Christianum Archi-Diaconum Pesthiensem socium, et Concanonicum ipsorum nec non Cancellarium Venerabilis in Christo Patris Domini Michaelis Episcopi Ecclesiae Agriensis Praelati ipsorum transmisisset pro Testimonio ad praemissa exequenda. Qui tandem ad ipsum Capitulum reversi Eidem retulisset, quod in dicto die Dominico post praedictum Festum Beati Georgii Martiris jam praeteritum ad Faciem dictae Terrae Superior Cassa vocatae accedendo a vicinis, et Cometaneis ejusdem ac aliis comprovincialibus Nobilibus quibus decens fuisset, et oportunum ad Fidem eorum Deo debitam Fidelitatem que Domino Nostro Regi, et suae Sacrae Coronae Regiae observandam palam, et occulte requisitis talem de praemissis sciscitati extitisset veritatem, quod praefati Judex, et Jurati, ac universitas Civium de Cassa ante collationem dicti Castri Zakala per Regiam Majestatem dicto Magistro Bodislao factam, dum videlicet idem Castrum erga manus regias fuisset in pacifico Dominio ipsius Terrae Superior Cassa vocatae extitissent, et quod villa praedicta per Eundem Magistrum Bodislaum intra Metas in dicto privilegio contentas collocata fuisset contra prohibitiones Civium praedictorum. His itaque peractis ipsi eandem Terram Superior Cassa vocatam per Metas in dicto Privilegio condam praedicti Domini Stephani Regis Hungariae recolendae memoriae contentas reambulassent isto modo: quod primo de rivulo Chermele juxta quandam antiquam sessionem quae condam Dyonisii fuisse assereretur, Ubi sub quibusdam Arboribus fructuosis duae Metae terrae haberentur, una videlicet antiqua, et alia per ipsos de novo erecta egredientes, et versus plagam orientalem per profundum meatum cujusdam rivuli transeuntes venissent ad Caput rivuli supra dicti, ubi circa quandam viam in dictam

Civitatem Cassa ducentem essent duae Metae terrae, una antiqua, et alia similiter de novo per ipsos erecta. Unde viam praedictam ad eandem plagam orientalem transeundo, et quondam Bereh ascendendo pervenissent ad alias duas Metas Terreas Novam, et antiquam, a quibus per praescriptam viam in vertice ipsius Montis seu Bereh versus meridiem descendentes, et ad largum spatium pergentes attigissent similiter duas Metas Terreas antiquam et de novo erectam, indeque per eundem Montem versus dictam plagam Meridionalem procedendo pervenissent ad quandam alium Monticulum lapidosum sub quo essent duae Metae Terrae antiquae videlicet, et de novo erectae, de quibus girando, et versus orientem per quasdam terras arabiles circa metas dicti Castri Zakala per multas antiquas Metas, ac novas juxta easdem positas descendissent in rivulum Pistrongus patak nuncupatum, quem pertranseundo pervenissent ad Fluvium Harnad nominatum in quo eundo venissent in dictum priorem locum ubi incepissent, et ibi terminarentur. Caeterum habitis dictis inquisitione, et reambulatione ipsi Eandem Terram Superior Cassa vocatam cum dicta villa intra Metas ejusdem collocata, juxta judiciariam commissionem nostram sub suis veris, et antiquis limitationibus eo jure quo ad dictos Cives spectare dignoscerentur statuissent Eidem Judici, Juratis, et universis Civibus de Cassa perennaliter posidendam. Verum quia praenotatus Magister Bodislaus instrumenta sua praenotata exhibere assumens in Terminis praenotatis exhibere noncurarat, annotati vero Cives de Cassa praenotatam Terram superior Cassa vocatam vigoribus praemissorum Literalium Instrumentorum eorum eis pertinere comprobarant, praefatique regius, et dicti Capituli Agriensis Homines a vicinis, et Cometaneis ipsius Terrae Superior Cassa vocatae aliisque Nobilibus comprovincialibus quibus decens fuisset, et oportunum, id, quod praefati Judex, Jurati, et universitas Civium de Cassa ante collationem dicti Castri Zakalya per regiam Majestatem dicto Magistro Bodislao factam, dum videlicet idem Castrum erga Manus regias extitisset in pacifico Dominio ipsius Terrae superior Cassa vocatae fuerint, et quod Villa praedicta per Eundem Magistrum Bodislaum intra Metas indicto Privilegio contentas contra prohibitiones Civium praedictorum collocata fuerit, restituisset, ac eandem Terram superior Cassa vocatam cum dicta Villa inter Metas ejusdem collocata juxta Nostram Judiciariam comissionem modo praemisso reambulando sub praescriptarum Metarum cursibus, et limitationibus annotatis Judici, Juratis, et Civibus de Cassa statuisset, ex serie praemissarum Literarum

ipsius Capituli Agriensis super praemissis Domino Nostro Regi rescripti-
onalium reperiatur. Ideo una cum Praelatis, Baronibus, et Regni
Nobilibus nobiscum adjudicantibus eandem Terram superior Cassa voca-
tam cum praefata villa intra Metas ejusdem per dictum Magistrum Bodis-
laum collocata sub praescriptarum Metarum terminis, ac cursibus anno-
tatis Judici Juratis, ac Civibus de Cassa eo jure, quo eis dignoscitur
pertinere perpetuo possidendam reliquimus, et comisimus nostra Judici-
aria autoritate mediante salvis juribus alienis, praefato Magistro Bodislao
perpetuae taciturnitatis silentium imponentes ab eadem. In cujus rei
memoriam firmitatemque perpetuam praesentes concessimus Eisdem Civibus
Literas Nostras privilegiales pendentes Authentici sigilli nostri munimine
roboratas. Datum in Vissegrad vigesimo secundo die Octavorum Festi
Beati Georgii Martiris praedictarum Anno Domini Millesimo Tercentesimo
sexagesimo quarto.

X.

Nos Ludovicus Dei Gratia Rex Hungariae memoriae commendamus
tenore praesentium, quibus expedit universis: quod commodosae utilitati
fidelium civium et hospitem nostrorum de Cassa regia liberalitate invi-
gilare cupientes et eosdem gratiarum donis cupientes ampliare ad devo-
tam, et humilem ipsorum supplicationem eidem civibus nostris de Cassa
annuimus ex gratia speciali ut iidem a modo in sigillo ipsius civitatis
secreto et missivo ac vexillo formam clypei de signo nostro Regio extor-
tam et desuper videlicet cum tractu seu Linea flavi coloris tribus imagi-
nibus Liliorum compaginatam et subtus quator Lineas rufas et totidem
albas lateraliter in perpetuum gestare valeant atque possint. Datum sub
nostro sigillo decreto testimonio Litterarum, quas in forma nostri privi-
legii sub hoc nostro sigillo pro ipsis civibus redigi faciemus, dum nobis
fuerit adportata, in Diosgyeor feria secunda ante festum ascensionis
Domini **1369.**

XI.

Sigismundus Dei Gratia Romanorum Rex semper Augustus, ac
Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae etc. Rex. Omnibus Christi
Fidelibus tam praesentibus, quam futuris praesentium notitiam habituris
salutem in eo, qui dat Regibus regnare, et victorioso Triumphare. Et si
Regiae Liberalitatis copiosa benignitas cunctos, sibi subjectos piis favo-

ribus prosequitur, illis tamen gratiae suae Munera propensius impertitur, a quibus grata devotionis obsequia juxta ingruentium negotiorum, et temporum qualitates certis experientiae argumentis se conspicit suscepisse. Proinde ad universorum notitiam tam Praesentium, quam Futurorum harum serie volumus pervenire quod Fidelis noster dilectus Magister Ladislaus dictus Knol Juratus Civis nostrae Civitatis Cassoviensis, Nostrae serenitatis adiens conspectum, nostrae Majestati in sua, ac Judicis, Juratorumque Civium, et totius Communitatis Ejusdem Nostrae Civitatis Cassoviensis Nominibus, et in Personis humiliter, et devote supplicavit, ut ipsis de nostrae Regiae Liberalitatis benignitate id concedere et annuere dignaremur, ut ipsi Arma in praesentium Literarum Nostrarum Capite depicta in sigillo ipsius Civitatis Missili, et secreto, ac vexillo deferre valeant, atque possint. Nos itaque animadvertentes fidelia servitia eorundem Civium et hospitem quibus ipsi circa nostram Majestatem, et negotia Regni nostri ab eorundem servitiorum ipsorum Exordio in continuata fidelitate semper adstiterunt, et praefati Regni nostri Hungariae Commodis studiosius intenderunt, nulla temporis adversitas eos pervertit, nulla tempestatis Clades in duas partes claudicare coegit, neque a Nobis tanquam a naturali et proprio Domino ipsorum ullo unquam tempore recedentes deviarunt, sed gressus ipsorum in semittis sollicitae Fidelitatis plena soliditate perficientes, et in commotione qualibet immobiliter perseverantes, non sunt passi eorum laudabilia vestigia commoveri, neque aliquatenus commutari, sicuti in omnibus praemissis nos facti Experientia docuit, et evidentia palpatae veritatis instruxit. Et quanquam ipsi pro huiusmodi eorum fidelitatibus, et fidelium servitiorum praectaris Meritis, et sincerii complacentiis per ipsos nobis multifarie, multisque modis ad commodam, perpetuamque utilitatem Ejusdem Regni nostri cum omni sinceritatis Zelo, et solitudine indefessa exhibitis, et impensis digniori dono, et amplioris Regii Muneris antidoto per nos non immerito forent praemiandi, verum tamen in aliqualem praemissorum obsequiorum, et meritorum ipsorum retributionis Beneficium, et ad particularem recompensationem, ut Regia Munificentia exhilarati, et etiam alii eorum exemplo ad fidelitatis opera complenda ferventius animentur, et incitentur. Supplicationibus praefati Magistri Ladislai per ipsum nominibus, quibus supra Nostrae Majestati porrectius exauditis, et clementer admissis eidem Civibus, et hospitibus animo deliberato, et ex certa scientia Nostrae Majestatis duximus annuendum, et concedendum,

ut ipsi praescripta Arma in Capite, seu principio praesentium Literarum Nostrarum descripta, et pictoris Magisterio distincte depicta in eorum Sigillo secreto, et Missili, ac vexillo in perpetuum gestare, et deferre valeant, atque possint. Harum Nostrarum, quibus sigillum Nostrum appensum est, Testimonio Literarum mediante. Datum Posonii Die Dominico proximo ante Festum Purificationis Virginis Gloriosae Anno Domini Millesimo quadringentesimo Vigesimo Tertio. Regnorum Nostrorum Anno Hungariae etc. Trigesimo sexto, Romanorum Decimo Tertio, et Bohemiae Tertio (L. S.) Joannes Hebenstrajt m. p. Commissio propria Domini Regis.

XII.

Ladislaus Dei Gratia Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, etc. Rex, Austriaeque, et Styriae Dux, nec non Marchio Moraviae etc. Vobis fidelibus nostris grate dilectis Judici, Juratis Caeterisque Civibus, et toti Communitati Nostrae Civitatis Cassoviensis, salutem, gratiamque Nostram Regiam et favorem. Magna magnae Fidei, et fidelitatis vestrae excreverunt Merita, stabili obsequio, et constanti animo cumulata, quibus publico Jure, et honesta quadam necessitate impellimur, ut vestris votis tam favoris, quam honoris a nobis emeriti debita persolvamus. Cum enim praecipua sit conditio Regalis curae Nostrae, ut singuli fideles statum nostrum promoventes praemii quaesiti vicem recipiant, vobis tamen, et vestrae Communitati tanto propensius afficimur, quanto magis vos plurimae tribulationis igne probatos, in fide constantes, Fidelitate integros, et omni operum virtute praesentes cognovimus. Quamobrem inter alia, quibus laude dignam fidelitatem vestram honorare, decorareque, et in altiora status vestri ornamenta sublevare intendimus considerantes, et attendentes fidelissima vestra Obsequia, fidemque puram, et affectionem ad Nos servatam, quibus a primaevo Natali nostri ortus tempore inter multas Regni, et Regnicolarum Nostrorum dissensiones, ac turbines inter quos videlicet, Nos orbatam Parentibus infantiam aetatemque apud alienum aeducationem agebamus, per continuum successum, varia, et magna propter Nos, et Nostrum Jus, ac nomen hostilia passi gravamina, experti insultus insuper duos, et casus Nostro Culmini, usque ad hos Regiminis Nostri dies contantissime adhaerendo placere, et complacere studuistis, vobis, et cosequenter Civitati nostrae praetaetae Arma, seu Decoris Insignia videlicet: Clipeum cum forma Armorum regalium, ut

puta octo lineis latis, vulgo Strech transverse productis per vicem interpositam rubeis, et albis cum differentia, et suppositione trium liliorum aureorum in campo flavo compositum, quibus hactenus ex beneficia collatione Praedecessorum Nostrorum Divorum Hungariae Regum usi estis, ex certa nostra scientia innovantes eidem Armis seu Clipeo Armorum, Coronam Auream super addidimus, et incorporavimus, atque jugiter, et perpetue in eodem Armorum Clipeo deferendam super posuimus, ac dedimus, imo addimus incorporamus, et conferimus, praesentibusque Mera Regiae potestatis plenitudine ex speciali gratia elargimur, ea scilicet ratione, et causa, ut ex hoc constantissimae fidelitatis vestrae, qua in nostris, et coronae nostrae multum oportunis obsequiis inviolenter praestitistis apud Posteris, et praesertim futuros successores nostros efficax pro vestra laude, ac decorum memorabile permaneat. Quibus quidem Armis jam expressis, videlicet Clipeo supraspecificato cum Corona Aurea superposita, et eisdem armis incorporata, nec non cum Imagine, seu forma Angeli in fronte cruce signati, eundem clipeum armorum cum Corona tenentis, aliisque oportunis ipsorum ornamentis, prout et quemadmodum in principio seu Capite praesentium literarum Nostrarum Pictoris arte suis approperatis coloribus depicta sunt, vos, vestrisque successores, Cives scilicet, et Communitas dictae Civitatis Nostrae Morealiarum Liberarum Civitatum Nostrarum Armis utentium a modo perpetuis semper futuris temporibus in Sigillis, vexillis, Cortinis, velis, et generaliter in quibuslibet actibus, et exercitiis, ac locis uti, et gaudere, ac ea deferre possitis sub eisdem gratiis praerogativis, honoribus, et libertatibus, quibus aliae Liberae Civitates Armis utentes de jure, vel Consuetudine gaudent, et fruuntur. Caeterum ex Abundantiori plenitudine Nostri favoris, et gratiae volentes praetactam Armorum innovationem, quae inter alia oportuna etiam in Vestrae Communitatis Sigillis deferetis amplioribus ornamentis decorare indulgemus tenore, et vigore praesentium, ac concedimus vobis, ac eisdem Communitati vestrae, ut hinc imposterum perpetuis temporibus universis quoad hujusmodi, sigillum, seu Sigilla Communitatis Vestrae cera rubea uti, cum eademque more Civitatis nostrae Budensis omnia privilegia, omnesque Literas Juridicas, Testimoniales, causales, Sententionales, Missiles quoque, seu epistolas vel alias quas cunque sigillare, et consignare, in pendentem vel in appresso valeatis, et ad id plenam, et liberam habeatis facultatem, ex praesenti Nostra annuentia, et concessione Speciali. In quorum omnium robur, et Testimonium Praesentes concessimus Literas

Nostras pendentis secreti sigilli nostri, quo ut Rex Hungariae, utimur, Munimine roboratas. Datum Posonii Feria quarta proxima post Festum Beathae Dorotheae virginis, et Martyris Anno Domini Millesimo quadringentesimo quinquagesimo Tertio. Regni autem Nostri Hungariae Anno Tertio Decimo. Commissio propria Domini Regis, ex Deliberatione Consiliariorum Joannes Episcopus varadiensis Cancellarius.

XIII.

Mathias dei gracia Rex Hungarie Bohemie etc. Fidelibus nostris Prudentibus et Circumspectis Judici Juratisque et communitati Civitatis nostre Cassoviensis, Saluten et graciam Qantos labores, et impensas, contra Bohemos hereticos non parcendo proprie persone nostre, hactenus habuerimus, nedum vobis verumeciam aliis fere nacionibus, eque notum esse credimus. Nunc autem ceptum opus ad finem prosequi intendentes, personaliter adversum hereticos, predictos, cum omnibus copiis et gentibus nostris campum tenemus. Pro cuius rei expeditione cum adhuc ampliori facultate egeamus, Mandavimus fidei nostro Magnifico Nicolao Chwpwr Waywode Transsilvano, ut ipse post maiestatem nostram quam plures gentes transmittat, quod nequaquam absque certa summa pecunie, et speciali vestro adiutorio hacvice fieri potest. Quamobrem fidelitati vestre firmiter mandamus, quatenus receptis presentibus, infra quintumdecimum diem diei exhibicionis presencium duo milia florenorum auri, prefato Nicolao Chwpwr, waywode, celeriter mittere debeatis ut ipse dictas gentes post nos tempestive mittere possit, et pro hac re ad nos non mittatis quoniam eos vacuos remitemus. Scitote insuper, quod si ex negligencia vestra, quod absit, huiusmodi gencium transmissio, retardabitur, vobis non sine periculo, et dampno vestro, imputabimus. Taxam vero ordinariam, e medio vestri in proximo provenire debentem vobis pro hac complacencia relaxabimus. Dum autem, altissimo concedente, revertemur, tam de his quam preteritis complacenciis vobis favorem nostrum regium ostendemus alioquin commisimus et presentibus striccius committimus Annotato Nicolao Chwpwr Vaywode ut ipse vos ad premissa facienda per omnia gravamina vestra astringat, auctoritate nostra sibi per nos commissa mediante. Presentes autem, quas reddi iubemus presentanti, absente secreto sigillo nostro, Anulari sigillo consignari fecimus. Datum in Broda hungaricali feria

quarta proxima ante festum Invencionis sancte crucis Anno domini millesimo quadringentesimo septuagesimo Regni nostri Anno tredecimo Coronacionis vero septimo.

*Mathias Rex etc.
propria manu*

Mathias Rex etc.
propria manu

XIV.

Nos Mathias Dei gracia Rex Hungarie, Bohemie etc. tenore presencium significamus, quibus expedit universis, quod nos cum ad nonnullorum fidelium nostrorum humillime supplicationis instanciam, per eos pro parte fidelium nostrorum prudencium et Circumspectorum Judicis et Juratorum, ceterorumque Civium et hospitum Civitatis nostre Cassoviensis, nostre propterea porrectam Majestati, tum eciam ex gracia speciali eisdem Civibus et Communitati dicte Civitatis nostre Cassoviensis illa munera strennalia, que singulis annis, circa festum circumscisionis Domini e medio ipsorum Civium provenire debent, a die datarum presencium, intra spacium decem integrorum annorum post se consequenter affuturorum computando, remisimus et relaxavimus, imo remittimus et relaxamus presencium per vigorem, ita tamen, quod ipsi Cives hujusmodi munera strennalia, que nobis intra ipsos decem annos, dare et solvere deberent, ad fabricam ecclesie ipsorum exponere et dispensare debeant, et teneantur; quo circa vobis fidelibus nostris universis et singulis Exactoribus hujusmodi munerum strennalianum presentibus et futuris, harum serie strenue precipientes mandamus, ipsos a modo deinceps prefatos Cives et Communitatem dicte Civitatis nostre Cassoviensis ad solutionem hujusmodi munerum strennalianum intra prescriptum tempus attineret compellere, vel eos propterea in personis rebusque et bonis ipsorum

impedire, molestare seu damnificare nusquam et nequaquam presummat, et nec sitis ausi modo aliquali; presentibus perlectis exhibendi restitutis. Datum Bude in Dominica Quasimodo, Anno Domini Millesimo Quadringentesimo septuagesimo secundo.

XV.

Nobili et circumspecto Joanni Thoklar Judici Civitatis Cassoviensis, ac Dictatori etc. Amico nostro honorando. Nobilis et circumspecte Amice nobis honorande. Scituri, quod celebritas nupciarum Serenissimi Dni nostri Regis, at quas et vos venire debetis, jam aderit. Nam octavo die affuturi festi beati Martini Episcopi et Confessoris, Illustris Domina filia Dni Regis Neapolie, Domina scilicet nostra graciousissima, procul dubio Albe Regali constituetur, necesse enim est ut ad dictas nupcias Dni Regis certe olle et alia coquine necessaria ut infra patet disponi debeant. Item emanantur et disponantur olle magne . . . . ex quibus X olle tam magne sint in quibus duo boves coquere debeantur, item olle XX sint tales in quibus duabus unus bos coquere debeat, ceterae olle sint mediocres et minores. Item fiant serpenye . . . . Rosthel . . . . Wasnyas L, coclearia ferrea . . . quorum coclearium media pars fiat rostas, media vero pars merijtewkalan, Bard Chontwago XX Culteli vulgo Wagokes XX, Quapropter requirimus vos, et in persona Regie Majestatis committimus vobis, quatenus statim visis presentibus prescriptas res coquine Regie Majestatis necessarias adinvenire et precia earundem de contributione Regie Mattis ad rationem Domini Regis exolvere velitis et debeatis. Item ad rationem Dni Regis currus appreciat et dictas cum aliis adtinent una vobiscum apportare velitis. Solucionem autem omnium rerum tempore suo a vobis ad rationem recipimus. Secus nullatenus faciatis. Ex Buda feria sexta ante festum beati Martini Episcopi et Confessoris Anno Domini Millesimo Quadringentesimo Septuagesimo sexto. In his nulla mora fiat. Georgius Prepositus, Georgius Prepositus Quinque Ecclesiensis Thesaurarius Regie Majestatis.

XVI.

Wladislaus Dei Gratia Rex Ungariae et Bohemiae etc. Fidelibus nostris prudentibus et circumspectis Judici, et Juratis, caeterisque civibus, et toti communitati civitatis nostrae Cassoviensis, salutem, et gratiam. Cum ad Regiae dignitatis celsitudinem, eiusque Majestatem Augustam; cujus ad exemplum ut plurimum subditorum animi componuntur, hoc

inprimis pertineat; ut suorum merita, virtutes, et servitia semper aequali lance perpendat, ut neque delinquentibus nimia indulgentia se facilem semper praebeat, quo ex impunitate licentia, et ex ea audacia delinquendi crescat, neque bonorum egregiis facinoribus, rebusque praeclare gestis, immortalisque gloriae memoria dignis praemium desit. Quorum altero malorum, improborumque petulantia, et insolentia refrænatur, coerceturque; altera vero benemerentium animi, et his virtutum igniculi insiti excitantur, inflamanturque, omnium denique malorum, et periculorum constanti, fortique animo in rebus duris, et adversis perpessorum non solum immemores, sed etiam imposterum ad quaevis aggredienda, tolerandaque adversa, ex quo virtuti omnia parent, ceduntque, majori studio, Zeloque alacriores redduntur. Quum natura ipsa in rebus humanis ita redditum, comparatumque sit, et ut etiam praeter haec ex Regiae dignitatis nostrae officio sincerum privati, publicique muneres tenorem servaremus, jam saepius illa fidelitatis, et constantiae vestrae argumenta, quo semper in hoc Regno nostro Hungariae unice claruistis, animo nostro repetentes, nolentes ea obscuritate quadam neglecta jacere, sepultaque tegi, aut oblivione e memoria mortalium intercipi, sed potius etiam posterio omnibus perpetua nominis, et famae vestrae testatione signari, aliqua saltem vel hisce literis, quae in felici nostra exaltatione, et in ingressu ad hoc Regnum nostrum pulcherrime edidistis, commemorare statuimus. Et imprimis laudandam illam, et nullo unquam seculo delendam constantiam vestram, quam tunc nobis, et huic Regno nostro declarastis, recensendam duximus. Nam dum superioribus his annis, et in principio regiminis nostri varii motus, variaque bella, potiundi huius Regni gratia orti fuissent, et inter alios Principes serenissimus Princeps quondam Dominus Albertus Poloniae Rex Frater noster charissimus felicis memoriae, tunc solum modo Dux existens, cum valida manu, ac numeroso exercitu contra Nos, et hoc Regnum venisset, hocque ipsum Regnum ambiens, inter alia loco, quae jam in deditionem suam devenissent, etiam civitatem illam Cassoviensem occupare volens, ipsamque ob id dura obsidione cinxisset; Vos tunc revocatis in animo pristinis vestris virtutibus, quas semper, et potissimum in adversis huius Regni Divis Hungariae Regibus, praedecessoribus nostris sincera fidelitate magnaue integritate, more progenitorum vestrorum, ostendistis. Statuistis, consveta vestra gravitate, et fidei firmitate omnia extrema potius perpeti, quam a nobis, et sacra huius Regni nostri corona

desciscere, labeque aliqua infidelitatis candorem nominis vestri contaminare, hostiumque circumfusorum, vos praeceteris omnibus ambientium, nunc blandas appellationes, pollicitationes multas, nunc minas feroces fortissime spreveristis, Tandem cum obsidione longa, et dura cincti essetis, muri que vestri variis tormentorum generibus quaterentur, prosternerenturque, quid virtus in adversis valeat, vos speciosissimo exemplo declaratis. Nam nec ferro, fame, vigilia, neque illius rei penuria, neque labore ullo fracti estis, sed huiusmodi longae et saevae obsidionis incommoditates, qua vos sine intermissione praemebat, semper invicto animo, vel in anni parte saevissima propriis sumptibus, non sani gravi sanguinis efusione pertulistis, corporibusque vestris pro custodia, stationeque murorum, die noctuque objectis, hostium terribiles impetus, tela adversa, infestos ictus crebra vulnera pericula multa, semper erecto animo, pectore adverso excepistis, et quod admirabilius est, non modo tam impiorum hostium impetus fortiter sustinuistis, verum etiam in tantis vestris laboribus, saepe numero in hostium stationes magno animo irrumpentes, pulchram inde victoriam cum ingenti hostium clade, et spolio reportastis, nec ullis modis, ac viis ad deditionem compelli potuistis, quin forti animo tam gravem obsidionem ferentes, quousque nos tandem, vos invictos Athletas, e manibus hostium ductus et auspicio nostro liberavimus, ruptisque obicibus, et portarumstrarum repagulis, quae diu clausae hostium conatibus nulla via patere, redditusque conspectus noster vobis, quo miro desiderio tenebamini, nos una cum Praelatis, Baronibus, Proceribus Regni nostri hilari vultu, animo laetissimo, facie sincero, fide inviolata, excepistis, vobisque dies ille ingressus nostri omnium merito pulcherrimus, gratissimus et lucidissimus effulsit, talique, ac tam memorabili et praeclaro facinore, dum pro defensione, et conservatione illius auspicatissimae urbis nostrae, quae huius Regni nostri in eo loco singulare existit propugnaculum, animo infracto acerrimae decertastis, nobis abunde illam eximiam vestram fidelitatem constantia invincibilem, quibus semper maiores vestri claruerunt, testatam reliquistis. Ut igitur tantam virtutem vestram, quae in adversis, semper clarior enitescit, perpetua laudis et gloriae vestrae testificatione immortalitati commendaremus, utque vestra merita amplissimo praemio digna, vestraque praeclara facta, etiam testimonio nostro locupletissimo, omnibus Hungariae Regibus, successoribus nostris comprobaremus, posterisque omnibus vestra constantia, fidelitas summis efferenda laudibus, clarissime innotesceret, haec arma, videlicet: angelum, veste auro intexta, coloris

Amethystini succinctum, flavam, et calamistratam, comam strophio, sive sero gemmato pressam, in cuius fronte ex huiuscemodi corolla capitis diademati crux aurea prominet, utraque ala angeli coloris coelestini, micis aureis interlucet, tenens ambabus manibus scutum insigne, summum eius in formam metae eversae effigiatum, imum vero in modum turbinis fastigiatum, in scuti angelo gemino superiore ex utroque latere galea aureis tibulis locata, ex quarum summitate flores penduli variorum colorum, veluti vento agitati, sparguntur, utrique galeae corona aurea, imposita, ex coronis singulis singulae alae prominent, quarum plumae, et pinnulae tenuiores, brachia alarum vestientes sunt coloris coelestini punctis aureis splendicantes, pennae vero protensiores, longioresque, et extremae, in altumque prorumpentes, sunt coloris crocei. In medio vero singularum alarum sunt singula lilia aurea, scuti autem pars superna est coloris coelestini, continens per longitudinem tria lilia aurea, in medietate autem scuti pene usque ad infimum est campus ruber in quo fluunt, stagnandoque labuntur quatuor flumina nominatissima Danubius, Tibiscus, Dravus, Savus, primaria, specialiaque huius regni nostri insignia suo colore depicta, quae ipsis tamquam defensoribus, et propugnatoribus eiusdem Regni nostri per nostros Praedecessores Ungariae Reges gratiose collata existunt, quibus usque in praesentia usi fuerint. In medio autem ipsius campi rubri IV. fluminum praefatorum est aquilla media stans, erectaque collo tamen, et capite integra, coronam auream capite gestans, rostro aurato, pedeque sinistro unguiculorum tenuis aurato, lingua exerta, vibuanteque a cuius pectore linea aurea ad sinistram alam usque protracta, summitasque eiusdem lineae figura trifurca terminatur, quae est Insigne nostrum gentilitium, et avitum, quo ex singulari favore nostro Regio ornavimus, quam iam tempore felicitatis nostri Regiminis sibi immortalibus facinoribus peperistis. Scuti autem pars inferior, in campo coloris coelestini, linea satis ampla rubra, quatuor Tescellis aureis intextis sejungata, a primo dextro angulo in imum angulum sinistrum descendens, intersecatur. Supra quam Lineam in eodem campo est lilium unicum aureum, infra autem eandem lineam in eodem campo sunt duo lilia aurea, quae quidem Illustris Domina Anna Regina Consors nostra Charissima ex beneplacitate voluntate sua ex suis propriis armis eisdem fidelitatibus vestris, ob perpetuam rerum bene feliciterque pro defensione Regni huius et conservatione istius Civitatis Nostrae Cassoviensis gestarum, memoriam benigne favorabiliterque concessit, prout haec omnia in Capite,

seu principio praesentium Literarum nostrarum pictoris non indocta manu suis characteribus et figuris, et coloribus facta, et depicta sunt, vobis animo deliberato, et ex speciali gratia nostra Regia, et plenitudine auctoritatis nostrae etiam consensu, et beneplacito praefatae Serenissimae Dominae Annae Reginae Conjugis Nostrae Charissimae, cuius armorum certam partem in his inseri, et innecti volumus, dandum duximus et concedendum, vosque, et omnes posteros vestros huiusmodi laudis et virtutis testimonio sempiterno ornandum. Imo ex abundantiori plenitudine nostrae specialis gratiae damus, concedimus et praesentibus elargimur, ut vos, vestrique haeredes, et posteritates universae, praescriptae arma, et virtutis vestrae insignia a modo imposterum, ubique in Praeliis, Bellis, Trojis, et aliis quibusvis rebus et exercitiis militaribus, nec non sigillis, velis, Cortinis, Papilionibus, et in universum in quarumlibet rerum et expeditionum generibus uti possitis, et valeatis, vestrique haeredes in signum et testimonium paternarum virtutum, a quibus simili dono, et gratia nostra Regia provocati studeant non degenerare, Ferre, gestareque possint, et valeant, eisdemque nomine communitatis perpetuo, uti, frui, et gaudere, tantoque vehementiori studio inposterum nobis, et Regibus Hungariae successoribus nostris, et sacrae coronae Regni Hungariae totis viribus, summa fidelitate, praecipua constantia, instar virtutum majorum suorum inservire contendant, quanto se largiore, amplioreque praemio, et gratia nostra Regia donatos et ornatos esse conspexerint. In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungariae utimur, impendenti Communitas vobis, ac Haeredibus, et posteritatibus vestris universis duximus concedendas. Datum Budae in festo conceptionis virginis Gloriosae, Anno Domini Millesimo, Quingentesimo, secundo, Regnorum nostrorum Hungariae, etc. Anno tredecimo Bohemiae vero tricesimo tertio.

XVII.

Nos Benedictus Kisdý Dei, et Apostolicae Sedis gratia Episcopus Agriensis Comitatum Heves, et Utriusque Szolnok Supremus, et perpetuus Comes, Sacrae Caesareae, Regiaeque Majestatis Consiliarius etc. Ezechielis Prophetæ Verbis, et Ipsiusmet Officii Nostri Pastoralis obligatione excitari cogitavimus, quomodo oves, quas utcunque dispensas ex Majorum Nostrorum manibus accepimus, congregemus, et pascamus in Montibus Sanctis, in Rivis saluberrimis, et in pascuis uberrimis, ut

requiescant ad virentia Herbarum et in pascuis pinquibus Divinarum, Humanarumque Scientiarum alantur, et oportune accidit praesentia Patrum Societatis Jesu in Regia Urbe Cassoviensi, quorum hoc in genere Studium, fidelitas, et felicitas Orbi cuncto est manifesta; qualiter videlicet non solum suis indefessis laboribus publicis et privatis omnem aetatem, et sexum contendunt a tenebris vitiorum et haeresum, ad veram lucem virtutum, et Fidei adducere; sed insuper se cum omnium Nationum approbatione, et fructu docendae addicunt Juventuti; ex qua bene moratos Cives, sapientes et eruditos Provinciarum et Ecclesiarum Rectores decerpunt Provinciae ac Regna. Nos ergo horum praesentia Patrum exhilarati curas intendimus, ut aliquod peculium de nostro comportaremus, et ex illo erigeremus, et fundaremus Studium Universale seu Academiam a dictis Patribus administrandam, quae potissimum nostrae Dioecesi Amp- lissimae sane singulariter consuleret, formateque idoneos Magistros, per quos et Patriae bono, et Parochiis suis Pastoribus destitutis providerentur. Quorum inopia hactenus, quantum obfuit, et Ecclesiae Dei, et afflictae Patriae nostrae quis non videat? quis non defleat? itaque egimus cum Admodum Reverendo Patre Joswino Nickel Societatis Jesu Praeposito Generali, ut huic Erektioni Universitatis in Collegio Cassoviensi Socie- tatis Jesu assentiretur, ejusque curam in Societatem recipiendo certis conditionibus, ac modis administrari faceret. Quam oblationem nostram cum idem Admodum Reverendus Pater Generalis nomine totius Societatis ultro ac libens acceptaret, Nos quoque ultra priorem Collegii Cassoviensis Societatis Jesu foundationem, quae tamen necdum adaequate completa est in omnibus punctis illaesam permanentem, et redditus alios, quos hucus- que Collegium Cassoviense habuit Reverendo Patri Francisco Topos ejus- dem Collegii Societatis Jesu Cassoviensis Rectori, primum quidem Talle- rorum Triginta Millia, hoc est: quadraginta quinque Millia florenorum, postmodum vero decem Millia Tallerorum, seu quindecim Millia floreno- rum, in universum quadraginta Millia Tallerorum, seu Sexaginta Millia florenorum ex propriis nostris plene et integre per manus tradidimus, et consignavimus. Hanc ergo summam volumus a Societate ita applicari, ut ex fructibus illius Summae, et Aedificium Collegii, Scholarumque adap- tetur ad usus commodiores cum aliquo Bibliothecae, et domesticae supel- lectilis accremento, et Professores necessarii de more, et Consuetudine Societatis, cum aliquot ejusdem Societatis Scholasticis sustententur finito Scholarum et Collegii aedifitio, cedat nihilominus haec tota fundatio in

sustentationem tam Professorum Academiae necessariorum, quam Scholasticorum de eadem Societate ex quibus educandi sunt Magistri, Concionatores, et Confessarii bono Patriae juxta Institutum Societatis deservituri. Investient autem Patres saepe fatam pecuniam in loco securo, ut non fraudemur fructu, quem cupimus esse perennem, more Fontium, ut in posteris quoque nostris etiam post has nostras exuvias Corporis Mortalis depositas vivamus, et fructificemus bono animae nostrae, nec non Catholicae Sanctae Romano Ecclesiae, ac dilectae Patriae. In casu autem (quem non speramus, et Deus Clementissimus avertere dignetur) quo per injurias Temporum et Belli impetum Societatem alio transmigrare, et longo tempore, multisque annis ab hac Dioecesi abesse contingeret, cujus longioris absentiae Tempus conscientiosae Superiorum Societatis Jesu prudentiae committimus: tunc summam illam partiri volumus ex aequo tum in operarios Societatis, tum in Alumnos, qui huic Dioecesi in statu Ecclesiastico servire possint. Secus, si cito iterum spes redeundi foret; nam in eo casu Societas praedictae Summae Censum pro damnis reparandis, quae in tali Bellico motu evenire solent, pro se reservandi facultatem habeat. Tenebitur autem Societas Logicam jam inchoatam ex nostra anticipata benevolentia dato caritativo subsidio continuare; Successivis vero annis consequenter habeantur tres Cursus Philosophici cum Ethica, et Mathematica cum duobus item Scholasticae Theologiae Professoribus, et uno Sacrae Scripturae Interprete, altero Casuum, Tertio Controversiarum, nec non, et Sacrae Linguae Professore, promotioresque ad gradus Academicos more alibi consveto peragantur. Volumus praeterea hanc Academiam a nobis erectam perpetuis temporibus manere in hac nostra Dioecesi, et quidem in Regia Urbe Cassovia; quodsi id non liceret, certe maneat intra Dioecesim in alia opportuna Civitate, et loco: Successoribus autem nostris Episcopis Agriensibus et Sede vacante Capitulo Agriensi, et si nullum aliud Jus in hanc Universitatem totam aere nostro, uti dictum est, per nos erectam concedi volumus, praeter id, quod jure communi concessum est Locorum Ordinariis; quia nobis de Patrum diligentia, et amore Justitiae, bonique communis abunde constat, iisdem tamen valde comendatam volumus esse hanc Universitatem, tamquam Thesaurum quem nos hisce novissimis Temporibus invenisse gratulamur. Quare Eisdem Incrementum, et at Majora promotionem magno effectum, et juxta Zelum, quo in Salutem Patriae feruntur commendamus, salva in omnibus Professorum quiete, et salvo Lectionum Cursu, ac modo

Societatis, quem juxta Institutum suum servat in regendis Academiis. Quae omnia quemadmodum a nobis pura, et sincera intentione promovendae Catholicae Religionis, ac Patriae charissimae sublevandae profecta sunt; ita Deum per optimum Maximum ex animo precamur, adoretur hoc Sacrificium Bonae voluntatis, foundationisque nostrae uberem benedictionem largiatur; ut Sanctum nomen ejus laudetur, et glorificetur in Aeternum! Amen. Actum Jásoviae die vigesima sexta Februarii Anno Millesimo sexcentesimo quinquagesimo Septimo. Benedictus Episcopus Agriensis.

NAGYOBB SAJTÓHIBÁK.

Lap	sor	helyett:	olvasandó.
10	2	hasonlítván	hasonlítván
15	14	folytandó	folytatandó
25	22	várossa	városa
27	29	keresztesvitézek	keresztesvitézek
34	7	aurorum	auroram
34	20	neveztetett	neveztetett ki.
46	27	egyházsl	egyházzal
48	24	fol	föl
52	22	szél	czél
55	18	perely	perjel
63	24	foglaltatott	folytatott
87	1	Veber	Ferber
87	1	Engelbrecht	Kükelbrecht
132	20	nem volt derék fejedelme	nem volt oly derék fejedelme
139	20	léttét	létét
144	35	Ortelius III	Ortelius II rész
150	17	óraig	órára
162	16	huszonnég	huszonegy
169	27	lecsilapodása	lecsillapodása
173	25	Angusto	Augusto
213	7	eccedentibus	accedentibus
224	9	Saluten	Salutem
224	9	Qantos	Quantos

Lyomatott Werfer Károlynál Kassán.

SZABAD KIRÁLYI KASSA VÁROSÁNAK ALAPRAJZA.

